

aida

Asylum Information
Database

Ülke Raporu: Türkiye

2018
Güncelleme
Raporu

Teşekkür & Metodoloji

Raporun orijinali ve rapora dair ilk güncelleme, Türkiye Mülteci Hakları Merkezi tarafından hazırlanmış olup ECRE tarafından düzenlenmesi yapılmıştır. 2017 ve 2018 yıllarına ait güncellemeler ise, bağımsız bir danışman tarafından hazırlanmış ve ECRE tarafından düzenlenmiştir.

Raporun bu 2018 tarihli güncel versiyonu, İstanbul, İzmir, Ankara, Konya, Hatay, Gaziantep, Şanlıurfa, Kayseri, Afyon, Antalya ve Muğla illerine gerçekleştirilen saha ziyaretleri ve yapılan alan araştırması ile, BMMYK Türkiye'den, sivil toplum örgütlerinden, akademisyenlerden ve hukuk uygulayıcısı kişilerden toplanılan bilgilerin bir araya getirilmesi sonucunda hazırlanmıştır. Türkiye'de uluslararası koruma veya geçici koruma altındaki kişilerin durumu hakkındaki resmi bilgilere erişim bugüne kadar sınırlı kalmıştır.

Bu raporda sağlanan bilgiler, aksi belirtilmedikçe, 31 Aralık 2018 itibariyle var olan güncel bilgilerdir.

İltica Bilgi Veri Tabanı (AIDA)-The Asylum Information Database

İltica Bilgi Veri Tabanı (AIDA) Avrupa Mülteci ve Sürgünler Konseyi (ECRE) tarafından koordine edilmektedir. 23 Avrupa ülkesindeki iltica uygulamaları hakkında güncel bilgiler sağlamayı amaçlar. Bu 23 ülkenin içinde; Avrupa Birliği Üyesi 20 ülke (Avusturya (AT), Belçika (BE), Bulgaristan (BG), Kıbrıs (CY), Almanya (DE), İspanya (ES), Fransa (FR), Yunanistan (GR), Hırvatistan (HR), Macaristan (HU), İrlanda (IE), İtalya (IT), Malta (MT), Hollanda (NL), Polonya (PL), Portekiz (PT), Romanya (RO), İsveç (SE), Slovenya (SI), İngiltere (UK)) ve Avrupa Birliği üyesi olmayan 3 ülke (Sırbistan, İsviçre, Türkiye) yer almaktadır ve bu veri tabanına, araştırmacılar, avukatlar, hukuk uygulayıcısı kişiler ve diğer ilgililer tarafından erişime açık web sitesi üzerinden kolaylıkla ulaşabilir: www.asylumineurope.org. Bu veri tabanı ayrıca, uluslararası iltica ve insan hakları hukuku ile uyumlu biçimde ve en iyi uygulamalara dayanarak, mümkün olan en yüksek koruma standartlarını yansıtan AB iltica mevzuatının, benimsenmesini ve uygulanmasını teşvik etmeyi amaçlamaktadır.

Bu rapor, Avrupa Entegrasyon ve Göç Programı (EPIM-European Programme for Integration and Migration) tarafından finanse edilen ve Avrupa Vakıflar Ağı (Network of European Foundations), İltica, Göç ve Entegrasyon Fonu (AMIF-European Union's Asylum, Migration and Integration Fund ve Horizon 2020 araştırma ve inovasyon programı (Hibe sözleşme No. 770037) tarafından ortaklaşa başlatılan bir girişim olan İltica Bilgi Veri Tabanı (AIDA-Asylum Information Database)'nın bir parçasıdır. Bu raporun içeriği, yalnızca ECRE'nin sorumluluğundadır ve hiçbir şekilde EPIM veya Avrupa Komisyonu'nun görüşlerini yansıtmaz.

Raporun İngilizce orijinalinden Türkçeye çevirisi ve düzenlemesi, ECRE için çalışan bağımsız bir insan hakları aktivisti ve yeminli tercüman tarafından hazırlanmıştır:

Özge Gökpınar
ozgegokpınar@gmail.com
+90 555 324 50 23

İçindekiler

Sözlük & Kullanılan Kısaltmalar	7
İstatistiki veriler.	9
Hukuki çerçeveye genel bakış	11
Önceki güncellemeden bu yana gerçekleşen temel değişikliklere bakış	14
Türkiye'deki iltica çerçevesine giriş	17

Uluslararası Koruma

İltica Prosedürü	19
A. Genel Bakış.....	19
1. Akış şeması	19
2. Prosedür türleri	20
3. Prosedürün her aşamasında yer alan yetkililerin listesi.....	20
4. Personel sayısı ve birinci derece yetkili kuruluşun niteliği.	21
5. İltica prosedürüne kısa bir bakış	21
B. Prosedüre erişim ve kayıt süreci.....	22
1. Ülke topraklarına giriş ve geri çevrilme	22
2. Sınır dışı etme ve <i>geri gönderme</i>	23
3. İltica başvurusunun kayıt altına alınması.....	27
C. Prosedürler.....	32
1. Olağan prosedür	32
2. Dublin sistemi.....	41
3. Kabul prosedürü	41
4. Sınır prosedürü (sınır ve transit bölgeler)	43
5. Hızlandırılmış prosedür.....	44
D. Hassas gruplara yönelik güvenceler.....	46
1. Tespit mekanizması	46
2. Usule ilişkin özel güvenceler.....	48
3. Sağlık raporların kullanımı	49
4. Refakatsiz çocukların yasal temsili	49
E. Yeniden Başvurular	50

F. Güvenli ülke kavramları	51
1. İlk iltica ülkesi.....	51
2. Güvenli üçüncü ülke	52
G. Sığınmacılar için bilgiler ve STK'lara ve BMMYK'ya erişim	53
1. Prosedür hakkında bilgilendirme	53
2. STK'lara ve BMMYK'ya erişim	54
H. Belirli ülkelerden gelen kişilere yönelik ayrı değerlendirme prosedürü	55
Karşılama/Kabul Koşulları	57
A. Karşılama/Kabul koşullarına erişim ve ilgili düzenlemeler	57
1. Karşılama/Kabul koşullarına erişim kriterleri ve kısıtlamalar	57
2. Usule ilişkin olmayan karşılama/kabul koşullarına ilişkin düzenlemeler ve bunun seviyesi....	58
3. Karşılama/Kabul koşullarının kısıtlanması veya durdurulması	61
4. Serbest dolaşım hakkı.	62
B. Barınma	65
1. Yerleşim türleri.....	65
2. Kabul merkezlerindeki koşullar.	66
C. Çalışma hayatı ve eğitim	67
1. İşgücü piyasasına erişim	67
2. Eğitime erişim	69
D. Sağlık hizmeti	70
E. Hassas grupların özel kabul ihtiyaçları	73
F. Sığınmacılar için bilgiler ve kabul merkezlerine erişim	76
1. Karşılama/kabul esnasında bilgilendirme	76
2. Üçüncü kişiler tarafından kabul merkezlerine erişim	76
G. Kabul sırasında belirli ülkelerden gelen kişilere yönelik ayrı değerlendirme prosedürü	76
Sığınmacıların İdari Gözetim Altına Alınması	78
A. Genel Durum	78
B. İdari gözetimin hukuki çerçevesi	79
1. İdari gözetimin gerekçesi	79
2. İdari gözetim yerine alternatif uygulamalar	81
3. Hassas grupların idari gözetim altına alınması.....	82
4. İdari gözetimin süresi.....	83

C. İdari gözetim koşulları	84
1. İdari gözetim tesisleri.....	84
2. İdari gözetim tesislerindeki koşullar	87
3. İdari gözetim tesislerine erişim	92
D. Usule ilişkin tedbirler	95
1. İdari gözetim kararının adli incelemesi	95
2. İdari gözetim kararının gözden geçirilmesi için adli yardım	97
E. Belirli ülkelerden gelenlerin idari gözetim altına alınmasında ayrı değerlendirme prosedürü ...	98
Uluslararası Korumanın İçeriği	99
A. Mülteci statüsü ve ikamet.....	100
1. İkamet izni.....	100
2. Nüfus kayıt işlemi.....	101
3. Uzun dönem ikamet.....	102
4. Vatandaşlık tanınması	102
5. Mülteci statüsünün sona erdirilmesi ve koruma statüsünün gözden geçirilmesi	103
6. Koruma statüsünün iptali	104
B. Aile Birleşimi	105
1. Kriterler ve koşullar	105
2. Aile üyelerinin statüsü ve hakları	106
C. Serbest dolaşım ve hareketlilik	106
1. Dolaşım özgürlüğü.....	106
2. Seyahat belgeleri	106
3. Üçüncü ülkeye yerleştirme.....	107
D. Barınma.....	108
E. Çalışma hayatı ve eğitim	108
1. İşgücü piyasasına erişim	108
2. Eğitime erişim	108
F. Sosyal yardım	108
G. Sağlık hizmeti.....	109
Geçici Koruma	
Geçici Koruma Prosedürü.....	111
A. Geçici korumanın kapsamı ve etkinleştirilmesi.....	111

B. Geçici koruma sağlanması için gereken şartlar	112
1. Uygunluk kriterleri	112
2. Geçici korumanın sona erdirilmesi.....	114
3. Geçici korumanın haricinde tutulma ve geçici korumanın iptal	116
C. Geçici koruma ve kayıt süreçlerine erişim.....	117
1. Ülke topraklarına giriş	117
2. Geçici koruma altında kayıt süreci.....	118
3. İtiraz/Temyiz Başvurusu	119
4. Adli yardım	120
D. Geçici koruma çerçevesinde idari gözetim.....	120
Geçici Korumanın İçeriği.....	122
A. Geçici Koruma statüsü ve ikamet.....	123
1. Geri göndermeme ilkesi	123
2. Geçici koruma kimlik belgesi.....	123
3. Vatandaşlık tanınması	124
B. Aile Birleşimi.....	125
C. Serbest dolaşım ve hareketlilik.....	126
1. Dolaşım özgürlüğü	126
2. Seyahat belgeleri	128
3. Üçüncü ülkeye yerleştirme ve aile birleşimi amacıyla ülkeden ayrılma.....	128
D. Barınma	130
E. Çalışma hayatı ve eğitim.....	133
1. İşgücü piyasasına erişim.....	133
2. Eğitime erişim	138
F. Sosyal yardım	142
G. Sağlık hizmeti	143
H. Hassas gruplara yönelik güvenceler	146

Sözlük & Kullanılan Kısaltmalar

AFAD	Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı Disaster and Emergency Management Authority
ŞNT (CCTE)	Şartlı Nakit Transferi (Conditional Cash Transfer for Education)
CİMER	Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi Presidency Communication Centre
ÇODEM	Çocuk Destek Merkezi Child Support Centre
GİGM (DGMM)	Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Directorate-General for Migration Management
AİHS (ECHR)	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (European Convention on Human Rights)
AİHM (ECtHR)	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (European Court of Human Rights)
ESSN	Acil Sosyal Güvenlik Ağı (Emergency Social Safety Net)
GEM	Geçici Eğitim Merkezi Temporary Education Centre
GSS	Genel Sağlık Sigortası General Health Insurance
HEP	Hızlandırılmış Eğitim Programı Accelerated Learning Programme
IKGV	İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı Human Resource Development Foundation
UKDK (IPEC)	Uluslararası Koruma Değerlendirme Komisyonu International Protection Evaluation Commission
İŞKUR	Türkiye İş Kurumu Turkish Employment Agency
YUKK (LFIP)	Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Law on Foreigners and International Protection
MUDEM	Mülteci Destek Derneği Refugee Support Centre
İGİM (PDMM)	İl Göç İdaresi Müdürlüğü Provincial Directorate for Migration Management
YUKK Uygulama Yönetmeliği (RFIP)	Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun Uygulanmasına Dair Yönetmelik Regulation on Foreigners and International Protection
SGDD-ASAM	Siğınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği Association for Solidarity with Asylum-Seekers and Migrants
SIHHAT	Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerin Sağlık Statüsünün ve Türkiye Cumhuriyeti Tarafından Sunulan İlgili Hizmetlerin Geliştirilmesi
ŞÖNİM	Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi Centre for the Elimination of Violence
SUT	Sağlık Uygulama Tebliği Health Implementation Directive
GKY (TPR)	Geçici Koruma Yönetmeliği Temporary Protection Regulation
BMMYK (UNHCR)	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği United Nations High Commissioner for Refugees
YİMER	Yabancı İletişim Merkezi Foreigners Communication Centre
YKN	Yabancı Kimlik Numarası Foreigner Identification Number
YTB	Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı Presidency for Turks Abroad and Related Communities
YTS	Yabancı Terörist Savaşçı Foreign Terrorist Fighter

GİGM tarafından düzenlenen tahdit kodları ve formlar listesi

Tahdit kodu, GİGM tarafından verilir, ancak belirgin, erişime açık kriterlere bağlı değildir. Bu kodların düzenlenmesi ve uygulanmasına dair bilgiler yasalarca belirlenmemiştir, ancak yüksek olasılıkla idare içinde dolaşıma sokulan genelge ve talimatlarda belirtilmiştir.

Farklı harfler, farklı kategorilerden kişileri temsil eder. "A" kodu mahkeme kararlarını, "Ç" kodu geçici olarak ülkeye giriş yasaklarını, "G" ve "O" kodu ülkeye giriş yasaklarını belirtir, "N" kodu ise (çalışma koşullu) izne dayalı girişle ilgilidir. Tahdit kodlarından birkaç örnek aşağıda listelenmiştir:

A99	Mahkeme kararı (yurt dışına çıkış yasağı) Convicted by court (and unable to leave Turkey)
Ç114	Haklarında adli işlem yapılan yabancılar Foreigner under criminal proceedings
Ç116	Genel ahlak ve kamu sağlığını tehdit eden yabancılar Foreigner threatening public morality and public health
Ç119	4817 sayılı kanun, kaçak çalışan idari para cezası Foreigner under administrative fine pursuant to Law 4817 for undeclared employment
Ç120	Vize ve ikamet ihlali nedeniyle Visa / residence permit violation
Ç137	Terke davet edilen şahıslar Person invited to leave
Ç141	Ülkeye giriş bakanlık iznine tabi Entry ban
G78	Hastalık Illness
G82	Milli güvenliğimiz aleyhine faaliyet Activities against national security
G87	Genel güvenlik General security
G89	Yabancı terörist savaşçı Foreign terrorist fighter
H42	Uyuşturucu madde suçu Drug-related offences
N82	İstizanlı vize – milli güvenliğimiz aleyhine faaliyet Work permit – activities against national security
N99	İstizanlı vize – diğer Preliminary Visa – other activities
O100	Semt-i meçhul yurda giriş yasaklı sığınmacı Entry ban and cancellation of asylum
V71	Semt-i meçhul Unknown location
V74	Çıkış İzni Bakanlık – Valilik İznine Tabidir Person requiring permission to exit
V84	180/90 İkamet şartlı vize Short-stay entry (180/90 days)
V87	Gönüllü geri dönen yabancılar Voluntary returned foreigner
V89	Yunanistan – geri dönüş Greece – Return
V91	Ülkemizden Çıkışı İzne Tabi Geçici Koruma Kapsamındaki Yabancı Temporary protection holder requiring permission to exit
V92	Mükerrer kaydı olan yabancı Subsequent registered foreigner
Y26	Yasadışı örgüt faaliyeti Illegal terrorist activity

GİGM ayrıca göç ve iltica prosedürüne başvurmuş kişilere verilen formlar için de farklı form kodları belirlemiştir. Örnekleri arasında şunlar yer alır:

T1	Sınır Dışı Etme Kararı Tebliğ Formu Deportation / Irregular Entry Form
T2	Terke Davet Edilen Kişiler İçin Form Invitation to Leave the Country Form
T6	İdari Gözetim Kararı Sonlandırma Tebliğ Formu Administrative Surveillance Decision Form ordering release from a Removal Centre and reporting obligation

İstatistikî veriler

İstatistikî açıdan uygulamaya genel bakış

Türkiye ile ilgili mevcut istatistikler Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM) tarafından sağlanmaktadır. GİGM, uluslararası koruma ve geçici korumadan faydalanan kişilerin toplam sayısı ile ilgili bilgileri ve geçici korumadan faydalanan kişilerin kayıt altına alınması ile ilgili verileri yayınlar. GİGM tarafından verilen uluslararası koruma kararlarının toplam sayısı ise mevcut değildir.

Uluslararası koruma başvuru sahipleri: 2018

Toplam	114.537
İlrak	68.117
Afghanistan	37.854
İran	5.036
Somali	1.723
Pakistan	227
Filistin	183
Türkmenistan	168
Yemen	138
Özbekistan	96

Kaynak: GİGM, Uluslararası Koruma: <http://bit.ly/1CRBEPX>.

Genel bakış bölümünde ifade edildiği üzere, uluslararası koruma prosedürüne tabi kişiler de 10 Eylül 2018 tarihine kadar BMMYK'ya kayıt yaptırmıştır. 1 Ocak ile 10 Eylül 2018 arasında, BMMYK uluslararası koruma için 84.170 yeni başvuru sahibini kayıt altına almış ve 5.410 dosya için karar bildirmiştir.¹

Kayıtlı geçici koruma faydalanıcısı kişiler: 10 Ocak 2019

	Faydalanıcı sayısı	Yüzde
Toplam Sayı	3.628.180	-
Geçici Barınma Merkezlerinin Dışında	3.484.562	%96
Geçici Barınma Merkezlerinde	143.558	%4

İlk 20 İle Göre Dağılımı: 10 Ocak 2019

İl	Geçici Barınma Merkezlerindeki Nüfus	Toplam Nüfus	Toplam pay
İstanbul	0	557.569	%15,4
Şanlıurfa	44.261	452.531	%12,5
Hatay	16.857	445.295	%12,3
Gaziantep	3.747	423.949	%11,7
Adana	27.276	233.806	%6,4
Mersin	0	206.220	%5,7
Bursa	0	165.218	%4,6
İzmir	0	142.381	%3,9
Kilis	14.737	115.372	%3,2

¹ BMMYK, Turkey: Operational Update 2018 Highlights: <https://bit.ly/2Cr3tBB>.

Konya	0	105.695	%2,9
Mardin	0	89.858	%2,5
Ankara	0	88.597	%2,4
Kahramanmaraş	13.648	87.269	%2,4
Kayseri	0	77.849	%2,1
Kocaeli	0	54.333	%1,5
Osmaniye	14.135	49.010	%1,4
Diyarbakır	0	33.884	%0,9
Malatya	8.927	29.356	%0,8
Adıyaman	0	27.383	%0,8
Batman	0	22.260	%0,6

Kaynak: GİGM, Geçici Koruma: <http://bit.ly/2Bn2gMI>.

Hukuki çerçeveye genel bakış

Uluslararası koruma ve geçici koruma ile ilgili temel hukuki düzenlemeler

Başlık (TR)	Başlık (EN)	Kısaltmalar	Link
6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, 11 Nisan 2013	Law No 6458 on Foreigners and International Protection, 11 April 2013	YUKK (LFIP)	http://bit.ly/1fATdsC (EN)
676 Sayılı Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Düzenlemeler Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, 29 Ekim 2016	Amended by: Emergency Decree No 676, 29 October 2016		https://bit.ly/2ISX0RA (TR)
7070 Sayılı Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Düzenlemeler Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabul Edilmesine Dair Kanun, 1 Şubat 2018	Amended by: Law No 7070, 1 February 2018 on the regulation of emergency provisions		http://bit.ly/2S5DZzL (TR)
703 Sayılı Anayasada yapılan değişikliklere uyum sağlanması amacıyla bazı kanun ve kanun hükmünde kararnamelerde değişiklik yapılması hakkında Kanun Hükmünde Kararname, 9 Temmuz 2018	Amended by: Decree No 703 on the harmonisation of laws, 9 July 2018		https://bit.ly/2WAu8nx (TR)
7148 Sayılı Bazı Kanunlarda Hakkında Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, 26 Ekim 2018	Amended by: Law No 7148 amending several acts, 26 October 2018		http://bit.ly/2EqekOa (TR)
6735 Sayılı Uluslararası İşgücü Kanunu, 13 Ağustos 2016	Law No 6735 on International 13 August 2016		http://bit.ly/2jtRexU (TR)
2577 Sayılı İdari Yargılama Usulleri Kanunu, 6 Ocak 1982	Law No 2577 on Administrative Court Procedures, 6 January 1982		http://bit.ly/1KcDTzg (TR)
1136 Sayılı Avukatlık Kanunu, 19 Mart 1969	Law No 1136 on Attorneys, 19 March 1969		http://bit.ly/1fATsUx (TR)
1512 Sayılı Noterlik Kanunu, 18 Ocak 1972	Law No 1512 on Notaries, 18 January 1972		http://bit.ly/1Rw8wyN (TR)

Uluslararası koruma ve geçici korumaya ilişkin temel kararname, yönerge ve yönetmelikler

Başlık (TR)	Başlık (EN)	Kısaltmalar	Link
Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi 4, 15.07.2018	Presidential Decree No 4, 15 July 2018		https://bit.ly/2HHXsnG (TR)
Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun Uygulanmasına Dair Yönetmelik, 17 Mart 2016	Regulation No. 29656 on the Implementation of the Law on Foreigners and International Protection, 17 March 2016	YUKK Uygulama Yönetmeliği (RFIP)	http://bit.ly/1U90PVq (TR) http://bit.ly/2ANIHVE (EN)

Geçici Koruma Yönetmeliği 2014/6883,

Temporary Protection Regulation 2014/6883,

GKY (TPR)

<http://bit.ly/1He6wwl> (TR)

22 Ekim 2014	22 October 2014		http://bit.ly/1JiGVSI (EN) http://bit.ly/209ErLI (TR) https://bit.ly/2GynE4b (TR)
Geçici Koruma Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik 2016/8722, 5 Nisan 2016	Amended by: Regulation 2016/8722, 5 April 2016		
Geçici Koruma Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik 2018/11208, 16 Mart 2018	Amended by: Regulation 2018/11208, 16 March 2018		
2016/8 sayılı Geçici Koruma Kapsamındaki Yabancılarla İlgili Yapılacak İş ve İşlemlerin Uygulanmasına Dair Usul ve Esaslara İlişkin Genelge, 5 Nisan 2016	DGMM Circular 2016/8 on the Implementation of Procedures and Principles of Temporary Protection, 5 April 2016	GKY Genelgesi 2016/8 (TPR Circular 2016/8)	https://bit.ly/1S5rETG (TR)
2017/10 Geçici Koruma Altındakilere Uygulanacak Prosedürler ve İlkeler Hakkında Genelge, 27 Kasım 2017	DGMM Circular 2017/10 on Principles and Procedures for Foreigners under Temporary Protection, 29 2017	GKY Genelgesi 2017/10	
Gönüllü Geri Dönüş Nedeniyle Kaydı Sonlandırılan Suriyeliler hk., 07 Ocak 2019	DGMM Circular 2019/1 on Cessation of Status of Syrians due to Voluntary Return, 7 January 2019	GKY Genelgesi 2019/1	
Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi ve Uluslararası Koruma Statüsüne Sahip Kişilerin Çalışmasına Dair Yönetmelik, 26 Nisan 2016	Regulation No. 29695 on Work Permit of Applicants for International Protection and those Granted International Protection, 26 April 2016	Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik	http://bit.ly/2z08v74 (TR) http://bit.ly/2ApyMKf (EN)
Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İznine Dair Yönetmelik, 15 Ocak 2016	Regulation No 29594 on Work Permit of Foreigners under Temporary Protection, 15 January 2016	GKY Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik	http://bit.ly/2Aso4H0 (TR) http://bit.ly/2AYqdqH (EN)
Kabul ve Barınma Merkezleri ile Geri Gönderme Merkezlerinin Kurulması, Yönetimi, İşletilmesi, İşlettirilmesi ve Denetimi Hakkında Yönetmelik, 22 Nisan 2014	Regulation No 28980 on the Establishment and Operations of Reception and Accommodation Centres and Removal Centres, 22 April 2014	Geri Gönderme Merkezleri Hakkında Yönetmelik	http://bit.ly/1Ln6Ojz (TR)
Türkiye Barolar Birliği Adli Yardım Yönetmeliği, 30 Mart 2004	Regulation No. 25418 on Legal Aid of the Union of Bar Associations, 30 March 2004	Adli Yardım Yönetmeliği	http://bit.ly/1dg9Nwd (TR)
Türkiye Barolar Birliği'nin Yabancı Uyruklu Kişilere Verilecek Adli Yardım Hizmetiyle İlgili 2013/59 sayılı ve 22 Temmuz 2013 tarihli duyurusu	Union of Bar Associations Circular 2013/59 on the Legal Aid Service Provided to Foreigners , 22 July 2013	Adli Yardım Genelgesi 2013/59	https://bit.ly/2IY5JC7 (TR)
Noterlik Kanunu Yönetmeliği, 13 Temmuz 1976	Regulation on the Implementation of Law on Notaries, 13 July 1976	Noterlik Yönetmeliği	http://bit.ly/1dgakOF (TR)

YUKK Uyarınca Verilen Belge ve Kimlikler Hakkında 2016/3 Sayılı Noterler Birliği Genelgesi, 2 Mart 2016	Union of Notaries Circular 2016/3 on the Documents and Identification Cards issued on the basis of LFIP, 2 March 2016	Noterlik Genelgesi 2016/3	https://bit.ly/2Yd9GdV (TR)
Geçici Koruma Altına Alınanlara Verilecek Sağlık Hizmetlerine Dair Esaslar Hakkında Yönerge, 4 Kasım 2015	Ministry of Health Circular No 9468 on Health Benefits for Temporary Protection Beneficiaries, 4 November 2015		http://bit.ly/1NLbaz5 (TR)
Evlendirme Yönetmeliği, 10 Temmuz 1985 Evlendirme Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılması Hakkında Yönetmelik, 08 Aralık 2016	Regulation on Marriage Procedures, 10 July 1985 Amended by: Regulation amending the Regulation on Marriage Procedures, 8 December 2016		http://bit.ly/1KabY1f (TR) http://bit.ly/2AP9I3d (TR)
Mülteciler ve Geçici Koruma Altına Alınanların Evlenme ve Çocuklarının Tanınması Konulu Yazı, 13 Ekim 2015	Ministry of Interior Circular No 40004962-010.07.01-E.88237 on the Marriage and the Registration of Children of Refugees and Temporary Protection Beneficiaries, 13 October 2015		https://bit.ly/2IVMskR (TR)
İnsan Ticaretiyle Mücadele ve Mağdurların Korunması Hakkında Yönetmelik, 17 Mart 2016	Ministry of Interior Regulation No 29656 on the Fight against Human Trafficking and Protection of Victims, 17 March 2016	İnsan Ticaretiyle Mücadele Yönetmeliği	https://bit.ly/1VeEOn5 (TR)
Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri Hakkında Yönetmelik, 17 Mart 2016	Ministry of Family and Social Policies Regulation No 29656 on Centres for the Prevention and Elimination of Violence	ŞÖNİM Yönetmeliği	https://bit.ly/1ppy1L1 (TR)
Kadın Konukevlerinin Açılması ve İşletilmesi Hakkında Yönetmelik, 5 Ocak 2019	Regulation No 28519 on Women Shelters, 5 January 2019	Kadın Konukevleri Yönetmeliği	https://bit.ly/2Uj8IO0 (TR)
Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Refakatsiz Çocuklar Yönergesi, 20 Ekim 2015	Ministry of Family and Social Policies Directive No. 152065 on Unaccompanied Children, 20 October 2015		https://bit.ly/2pKR7xh (TR)

Önceki güncellemeden bu yana gerçekleşen temel değişikliklere bakış

Rapor en son **Mart 2018** tarihinde güncellenmiştir

- ❖ **Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi:** Türkiye'de 2018'de Cumhurbaşkanlığı sisteminin başlamasının ardından, göç ve iltica konusunda yetkili olan makamlarda bazı değişikliklere gidilmiştir. YUKK Madde 91 uyarınca geçici koruma rejiminin beyanı ve feshinden sorumlu birimlerden olan Bakanlar Kurulu, yerini Cumhurbaşkanlığına bırakmıştır.² Dahası. GİGM ve AFAD'ın görev ve sorumlulukları, 15 Temmuz 2018 tarihli ve 4 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile belirlenmiştir. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, istihdam ve sosyal güvenlik konularından da sorumlu kurum olmuştur.
- ❖ **Geri göndermeme:** Ekim 2016'da KHK ile getirilen, *kamu düzeni, güvenlik ve terör gibi nedenlerle Geri göndermeme ilkesine istisna uygulaması*, Şubat 2018'de kanunla pekiştirilmiştir. Bu gerekçelere dayanarak alınan sınır dışı etme kararların sayısı, 2018'de giderek daha fazla artış göstermiştir.

Anayasa Mahkemesi Y.T. davası üzerinden 12 Haziran 2018'de, sınır dışı edilme kararına karşı başvurulabilecek etkili bir yargı yolu bulunup bulunmadığı ve etkili başvuru hakkının ihlal edilip edilmediği konusu ile ihlalin yapısal sorundan kaynaklanıp kaynaklanmadığını araştırmak adına pilot karar usulünü benimsemiştir. Kararnamenin yürürlüğe girmesinden Haziran 2018'e kadar, Anayasa Mahkemesine, sınır dışı edilme kararına karşı geçici tedbir talep eden 866 bireysel başvuru yapılmıştır. Bu başvurulardan 784'ü için, Mahkeme, geçici tedbir kararı vermiştir. Anayasa Mahkemesi, kamu düzeni veya güvenlikle ilgili davalarda kişilerin sınır dışı edilmesini önlemek için geçici tedbir kararı vermeye devam etmiştir, ancak bunlar, çoğunlukla yalnızca birkaç gün için geçerli olmuştur.

Uluslararası koruma

Uluslararası koruma prosedürü

- ❖ **Kayıt:** BMMYK'nın 10 Eylül 2018'de Türkiye'deki kayıt faaliyetlerini sona erdirmesini ilan etmesiyle, uluslararası koruma prosedürüne erişim 2018'de önemli ölçüde değişikliğe uğramıştır. Uluslararası koruma başvuruları resmi olarak şimdilerde 81 ilden herhangi birinde İl Göç İdaresi Müdürlüğü tarafından alınmaktadır. Uygulamada, bununla birlikte, Eylül 2018'de GİGM tarafından sürecin devralınması, uluslararası koruma prosedürüne erişimde ciddi engellerle karşılaşılmasıyla sonuçlanmıştır. Afganistan dışındaki ülkelerden gelen kişilerin kayıt yaptırmak amacıyla İl Göç İdaresi Müdürlüğüne 6 ila 9 ay içinde başvurmaları beklenirken, Afganistan vatandaşlarına verilen en erken kayıt randevusu 2021 tarihlidir. Üstelik, Ekim 2018'de YUKK hakkında yapılan değişikliğin ardından İl Göç İdaresi Müdürlüğü, uluslararası koruma başvurularının kayıt altına alınması amacıyla iltica başvurusunda bulunanları "uydu kentlere" yönlendirirken bu kişiler için artık bir Kayıt Belgesi düzenlememektedir. Başvuran kişilere, ancak yönlendirildikleri ildeki kayıt süreci sonrası, bir Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi Kimlik Belgesi verilmektedir. Bu durum, sığınmacıların, uluslararası koruma talepleri hakkında ellerinde herhangi bir dokümanları olmadan, yönlendirildikleri illere seyahat etmelerini gerektirir, bu da, sığınmacıların, tutuklanması ve idari gözetim altına alınması riskini doğurmasına ek olarak, sağlık hizmetlerine erişim gibi temel haklardan yoksun bırakılmaları anlamına gelmektedir.

² 703 Sayılı Anayasada yapılan değişikliklere uyum sağlanması amacıyla bazı kanun ve kanun hükmünde kararnamelerde değişiklik yapılması hakkında KHK, 9 Temmuz 2018, Madde 71: <https://bit.ly/2WAu8nx>. Bu değişikliğin uygulanması için henüz GKY'de herhangi bir düzenleme yapılmamıştır.

- ❖ **Adli yardım:** Türkiye'de Barolar Birliği tarafından BMMYK ile işbirliği içinde yürütülen adli yardım projesi kapsamında, 18 pilot ilde sığınmacılara, uluslararası koruma prosedürünün tüm aşamalarında, idari gözetim ve medeni kanunla alakalı davalarda ücretsiz adli yardım sağlanabilmektedir. İlk hukuk kliniği, Şanlıurfa'da kurulmuştur. Projenin ikinci aşamasında, daha fazla ile hizmet sağlanması ve daha fazla sayıda Hukuk Kliniği açılması hedeflenmektedir.

Sığınmacıların idari gözetim altına alınması

- ❖ **Hukuki dayanağı olmayan idari gözetim:** YUKK ile temellendirilmemiş olmamasına rağmen yoğunlaştırılmış polis kontrolleri sırasında sığınmacıların yönlendirildikleri “uydu kentler” dışında başka şehirlerde yakalanılması üzerine sığınmacıların ikamet tahditlerini ihlalden idari gözetim alınması, Geri Gönderme Merkezlerindeki idari gözetim altına alınmış kişi sayısında bir artışa yol açmıştır.
- ❖ **İdari gözetim tesisleri:** İdari gözetim tesislerinde kalanların sayısı 2018 yılında neredeyse iki katına çıkmış ve 24 aktif Geri Gönderme Merkezinde idari gözetim altında tutulan kişilerin sayısı 16116 kişiye ulaşmıştır. Iğdır ve Osmaniye'de (Düziçi) yer alan geçici tesisler, daha önce geçici barınma merkezi olarak faaliyet gösterirken, şu anda geçici Geri Gönderme Merkezleri olarak faaliyettedir. İran sınırından ülkeye girişlerin artmasıyla, 2018 Nisan ayında GİGM, Erzurum'da kapasite yetersizliği nedeniyle bu konuda kullanılmak üzere diğer tesislere yönelmiş ve idari gözetim altına alınan kişileri 3 ayrı spor salonuna yerleştirmiştir.
- ❖ **İdari gözetim tesislerine erişim:** 2018'de bazı Geri Gönderme Merkezleri, tesislere erişim sağlamak isteyen avukatlara yeni bir zorunluluk getirmiştir, bu kapsamda, avukatların, sığınmacılarla ancak bir yeminli tercüman refakatinde görüşmelerine müsaade edilmektedir.

Geçici koruma

Geçici koruma prosedürü

- ❖ **Kayıt:** 2018 yılında İstanbul, Hatay ve Mardin gibi büyükşehirlerde yeni gelen Suriyeli mülteciler için, hassas gruplardan kişiler dışında, kayıt ve belge edinme süreci fiilen durdurulmuştur.
- ❖ **Mülteci statüsünün sonlandırılması/sona erdirilmesi (Cessation):** Adalet Bakanı tarafından, bir süre önce, 315.000 Suriye vatandaşının menşe ülkelerine geri dönmek üzere Türkiye'yi terk ettiği ve Suriye'de güvenli bölgeler kurulurken daha fazla geri dönüşün gerçekleşmesinin beklendiği ifade edilmiştir. Bununla birlikte, bazı geri dönüşlerde, gönüllülük niteliği ile ilgili endişeler söz konusudur. 2018'de BMMYK gönüllü geri dönüşleri izlemeye devam etmiş ve 10.395 ailenin gönüllü geri dönüş görüşmelerini gözlemlemiştir. Yayımlanan 7 Ocak 2019 tarihli GİGM Genelgesi, “Gönüllü geri dönüş belgesi” imzalandıktan sonra 1 Ocak 2019 tarihinden itibaren Türkiye'ye dönen kişilerin, özellikle hamile kadınların, yaşlıların ve çocukların yeniden hizmetlere erişmelerine izin verilmesini salık vermiştir.

Geçici korumanın içeriği

- ❖ **Barınma:** Geçici Koruma Yönetmeliğinde yapılan 2018 tarihli değişikliğe göre, geçici koruma faydalanıcılarına barınma ve diğer hizmetlerin sağlanması hususunda sorumluluk GİGM'ye aittir. Geçici barınma merkezlerinin sayısı giderek azalmaktadır. 2018'de altı kamp kapatılmış ve kampta kalan kişilerin birçoğuna kentte daire edinmeleri için nakdi yardım sağlanmıştır.

- ❖ **Eğitime erişim:** 2018 ortasında, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından, eğitim hayatı üç ya da daha fazla yıl süre boyunca sekteye uğramış olan 10-18 yaşları arasında çocuklar için, Hızlandırılmış Eğitim Programı (Accelerated Learning Programme, HEP) başlatılmıştır. Program, 2018 sonunda 6.600 çocuğa ulaşmıştır. Geçici Eğitim Merkezlerinin (GEM) sayısı azalmaya devam etmektedir.

Türkiye'deki iltica çerçevesine giriş

Türkiye şu anda, hem komşu Suriye'den gelen 3 milyondan fazla mülteciye, hem de diğer ülkelerden yoğunlukla da Irak, Afganistan, İran ve Somali'den gelen yüzbinlerce sığınmacıya ve korumadan faydalanan kişiye ev sahipliği yapmaktadır. Koruma talebiyle gelen bu iki grup, iki farklı iltica prosedürüne tabidir. Bu nedenle, Türkiye'de iltica sistemi ikili bir yapıya sahiptir.

Türkiye, 1951 Mülteci Sözleşmesi'ne coğrafi bir kısıtlama getirmektedir ve yalnızca Avrupa ülkelerinden gelen sığınmacıları mülteci olarak kabul etmektedir. Bununla birlikte, Nisan 2013'te, Türkiye, iltica konusunda özel bir hukuki çerçeve sağlayan ve menşe ülkesi neresi olursa olsun, Türkiye'nin uluslararası korumaya ihtiyacı olan tüm kişilere karşı yükümlülüklerini onaylayan, AB'den ilham alan Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nu (YUKK) kabul etmiştir. Kanun kapsamında, ayrıca, göç ve ilticadan sorumlu kurum olarak Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM) oluşturulmuştur.

Türkiye, Suriye'den gelen mülteciler için geçici bir koruma rejimi uygulamaktadır ve bu kişilere ülkede yasal olarak barınma hakkı ve aynı zamanda temel hak ve hizmetlere bir miktar erişim hakkı tanımaktadır. Geçici koruma statüsü, varışta mülteci / prima facie olarak, grup değerlendirme biçiminde Suriye Arap Cumhuriyeti vatandaşları ve Suriye'den gelen vatansız Filistinliler için uygulanmaktadır. YUKK-Madde 91 ve 22 Ekim 2014 tarihli Geçici Koruma Yönetmeliğine (GKY) dayanan geçici koruma rejimi kapsamındaki kayıt ve mülteci statüsü kararlarından sorumlu makam GİGM'dir.

Öte yandan, diğer menşe ülkelerden gelen sığınmacıların YUKK kapsamında bireysel bir uluslararası koruma statüsüne başvurmaları beklenir ve GİGM tarafından yürütülen bir mülteci statüsü belirleme prosedürüne tabi tutulur. 2018 yılının sonuna doğru, GİGM uluslararası koruma ile ilgili tüm görevleri üstlenirken, BMMYK ve uygulayıcı ortağı olan Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (SGDD-ASAM) 10 Eylül 2018'de uluslararası koruma başvurularının kayıt sürecinden çıkarılmıştır. Bununla birlikte, BMMYK yetkililerle temasını sürdürmektedir. BMMYK'nın ev sahibi ülke olarak Türkiye ile yaptığı anlaşma 2016 yılında imzalanmış ve 1 Temmuz 2018 tarihinde yürürlüğe girmiştir.³

³ BMMYK, *Turkey: Operational Update 2018 Highlights*, available at: <https://bit.ly/2Cr3tBB>.

Uluslararası Koruma

A. Genel

1. Akış şeması

2. Değerlendirme türleri

Göstergeler: Prosedür Türleri

Ülkede hangi tür prosedürler mevcut?

- ❖ Olağan prosedür: Evet Hayır
 - Öncelikli değerlendirme:⁴ Evet Hayır
 - Hızlandırılmış değerlendirme:⁵ Evet Hayır
- ❖ Dublin sistemi: Evet Hayır
- ❖ Kabul prosedürü: Evet Hayır
- ❖ Sınır prosedürü: Evet Hayır
- ❖ Hızlandırılmış prosedür:⁶ Evet Hayır
- ❖ Diğer

Yasada öngörülen ama pratikte uygulanmayan herhangi bir prosedür var mı? Evet Hayır

3. Prosedürün Değerlendirme her aşamasında yer alan yetkililerin listesi

Prosedürün aşaması	Yetkili makam (TR)	Yetkili makam (EN)
Başvuru	Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM)	Directorate General for Migration Management (DGMM)
Mülteci statüsü belirleme	Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM)	Directorate General for Migration Management (DGMM)
İtiraz başvurusu	Uluslararası Koruma Değerlendirme Komisyonu İdare Mahkemesi	International Protection Evaluation Commission Administrative Court
İkinci itiraz başvurusu	Danıştay	Council of State
Yeniden başvuru	Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM)	Directorate General for Migration Management (DGMM)

⁴ Zulme uğrayacağı korkusu haklı sebeplere dayanması muhtemel olan veya hassas gruptan kişilerin başvuruları için.

⁵ Olağan prosedürün bir parçası olarak belirli dosyalarda işlemlerin hızlandırılması.

⁶ Ulusal mevzuatta "hızlandırılmış prosedür" olarak geçmektedir.

4. Personel sayısı ve birinci derece yetkili kuruluşun niteliği

Adı	Personel sayısı	Sorumlu bakanlık	Sorumlu Bakanlık, bireysel davalarda birinci derece yetkililer tarafından verilen kararlara yönelik herhangi bir siyasi müdahalede bulunuyor mu?
Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM)	Mevcut değil	İçişleri Bakanlığı	☒ Evet ☐ Hayır

GİGM sivil bir kurum olarak yapılandırılmıştır. Türkiye'nin 81 ilinde İl Göç İdaresi Müdürlüğü (İl Göç İdaresi/İGİM) mevcuttur. Şubat 2018'de yayımlanan Bakanlar Kurulu Kararı ile, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün sorumluluğunda 16 ilde 36 İlçe Göç İdaresi Müdürlüğü oluşturulmuştur.⁷

GİGM'nin işlevi ve yapısı, Türkiye'de cumhurbaşkanlığı sistemine geçilmesinin ardından 2018'de revize edilmiştir. 4 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, bu alanda politikaların geliştirilmesinden sorumlu olan Göç Politikaları Kurumu ve Göç Danışma Kurulu gibi GİGM'den önce kurulmuş olan oluşumları ortadan kaldırmıştır.⁸

BMMYK tarafından, GİGM'ye mülteci hukukuna ilişkin kapasite geliştirme konusunda yardım sağlamaya devam edilmiş ve 2018'de 250 personele eğitim verilmiştir.⁹

Paydaşlara göre, GİGM ilgili tüm alanlarda mahkemelere açılan davalarda kendisini desteklemek adına yaklaşık 40 avukatı görevlendirmiştir. Avukatların sayısı GİGM tarafından incelemeye alınan davaların hacmini karşılamakta yetersiz kalmaktadır, bu da davalıların sunduğu cevap dilekçelerine yansımaktadır ve davaları kötü etkilemektedir.¹⁰

5. İltica prosedürüne kısa bir bakış

Uluslararası koruma başvurusunda bulunmak konusunda, potansiyel başvuru sahiplerinin başvuru ve kayıt için İl Göç İdaresine gitmesi gerekmektedir. 10 Eylül 2018 itibariyle, BMMYK artık başvuru ve kayıt sürecinde yer almamaktadır. İl Göç İdaresi başvuruyu kendisi kaydedemezse, başvuru sahibini, ikamet etmesi ve başvuru ve kayıt yaptırması için 15 gün içinde farklı bir ile ("uydu kent") yönlendirir. Uygulama standarda bağlanmamıştır ve kişiler çoğunlukla başka bir İGİM'ye yönlendirilmeden, İGİM tarafından kayıt başvurusu reddedilmektedir

Uluslararası koruma başvuru sahipleri, iltica prosedürü boyunca ülkede kalma hakkına sahiptir, ancak "milli güvenlik", "kamu sağlığı" ve "terör veya suç örgütü üyeliği" gerekçesiyle istisnalar uygulanır. Anayasa Mahkemesi Y.T. davası üzerinden 12 Haziran 2018'de, sınır dışı edilme kararına karşı başvurulabilecek etkili bir yargı yolu bulunup bulunmadığı ve etkili başvuru hakkının ihlal edilip edilmediği konusu ile ihlalin yapısal sorundan kaynaklanıp kaynaklanmadığını araştırmak adına pilot karar usulünü benimsemiştir.

YUKK uyarınca, İGİM olağan prosedürde 6 ay içinde birinci derece kararını bildirmelidir. Bu zaman sınırı bağlayıcı değildir ve gerekli görüldüğü takdirde uzatılabilir. Hızlandırılmış prosedürde, görüşme başvuru

⁷ Şubat 2018 tarihli ve 2018/11464 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı. Bkz. Anadolu, '36 ilçeye İlçe Göç İdaresi Müdürlüğü kurulacak', 29 Mart 2018: <https://bit.ly/2TCRGWV>.

⁸ 15 Temmuz 2018 tarihli 4 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, Madde 158-167: <https://bit.ly/2HHXsnG>.

⁹ BMMYK, *Turkey: Operational Update 2018 Highlights*: <https://bit.ly/2Cr3tBB>.

¹⁰ İzmir Barosu avukatı tarafından sağlanan bilgiler, Mart 2019.

tarihinden itibaren 3 gün içinde yapılmalı ve görüşmeden sonraki 5 gün içinde karar süreci tamamlanmalıdır.

YUKK ayrıca, olağan prosedür kapsamında verilen kararlara karşı, hızlandırılmış prosedür ve kabul kararlarına kıyasla farklılaştırılmış çözüm yolları sunmaktadır. Hızlandırılmış prosedür ve kabul süreci içinde alınan olumsuz kararlara karşı adli itirazın 15 gün içinde sunulması gerekir. Olağan prosedürdeki olumsuz kararlara karşı, 10 gün içinde (UKDK/IPEC) Uluslararası Koruma Değerlendirme Komisyonuna veya 30 gün içinde doğrudan yetkili İdare Mahkemesine itiraz edilebilir; uygulamada ise, bu yollardan ikincisine başvurulur. Tüm uluslararası korumayla ilgili itiraz başvurularında, genellikle itirazın yapıldığı uygulama askıya alınır ve “milli güvenlik”, “kamu sağlığı” ve “terör veya suç örgütü üyeliği” gerekçesiyle sınır dışı edilecek kişiler haricindeki başvuru sahiplerinin tüm itiraz yolları tükenene kadar Türkiye’de kalma hakları vardır”.

B. Prosedüre erişim ve kayıt süreci

1. Ülke topraklarına giriş ve geri çevrilme

Göstergeler: Ülke Topraklarına Giriş

1. Uluslararası koruma ihtiyaçları incelenmeden sınırdan geri çevrilen kişiler hakkında herhangi bir rapor (STK raporları, medya, tanıklıklar, vb.) mevcut mu? Evet Hayır

1.1. Kara sınırından ülkeye giriş

Türkiye, 2019 yılında tamamlanması beklenen İran sınırındaki 144 kilometrelik duvar inşaatını sürdürmektedir.¹¹ Türkiye’ye İran sınırından girenlerin sayısı 2018’de oldukça artmıştır. Usule aykırı surette ülkeye düzensiz girişlerin çoğu, Van, Ağrı ve Erzurum illerindedir ve gelenler ağırlıklı olarak Afganistan vatandaşlarıdır. GİGM istatistiklerine göre, 2018’de düzensiz göç üzerinden yakalanan toplam 268.003 kişi içinde en büyük oran (100.841 kişi ile) Afganistan vatandaşlarına aittir.¹² İçişleri Bakanlığı otobüs firmalarına geçerli belgesi bulunmayan kişilere bilet satılmaması talimatını vermiştir, bu söz konusu düzensiz girişlerde kişiler ya yaya olarak ya da kaçakçıların yardımıyla ülkeye girmeye çalışmışlardır.¹³

İran sınırından artan sayıda geliş, kısıtlayıcı tedbirler, keyfi gözaltı ve sınır dışı etme uygulamaları ile karşılanmıştır (bkz. [İdari gözetim tesisleri](#)) çoğunlukla evli olmayan Afganistanlı yalnız erkeklere yönelik sınır dışı (“T1”) formu düzenlenmiştir.¹⁴ “T1” formları genellikle bir Geri Gönderme Merkezinde veya bir karakolda idari gözetim sonrası düzenlenir ve GİGM’nin “Göç-Net” adlı elektronik dosya yönetim sisteminde muhafaza edilir. Eğer bir “T1” sınır dışı kararı verilmişse, kişi uluslararası koruma için başvuruda bulunamaz ve karara itirazını yalnızca adli itiraz yollarıyla yapabilir.¹⁵

2018 yılında, 31.000 Afganistan vatandaşının Türkiye’den sınır dışı edildiği bildirilmiştir.¹⁶

¹¹ TRT, ‘Wall set to improve security along Turkey-Iranian border’, 8 Kasım 2018: <https://bit.ly/2C0ppDB>.

¹² GİGM, Düzensiz göç istatistikleri: <https://bit.ly/2BO8chL>.

¹³ Bir STK tarafından sağlanan bilgiler, Şubat 2019.

¹⁴ Bkz. Afghanistan Analysts Network, ‘Mass Deportations of Afghans from Turkey: Thousands of migrants sent back in a deportation drive’, 21 Haziran 2018: <https://bit.ly/2IMx4Ni>.

¹⁵ Bir STK tarafından sağlanan bilgiler, Mart 2019.

¹⁶ Bkz. Evrensel, ‘Muhammed gibi binlerce mülteci ölüme gönderiliyor’, 28 Şubat 2019: <https://bit.ly/2CtMnmF>.
Ç.N: "Düzensiz Göç, düzensiz giriş/çıkış kavramları"na metinde bazı yerlerde, YUKK içinde değinildiği gibi "usulsüz" veya "usule aykırı surette ülkeye giriş" olarak bahsedilmiştir

Suriye sınırı üzerinden ülke topraklarına erişim, bu raporun [Geçici Koruma: Ülke topraklarına giriş](#) bölümünde detaylı olarak ele alınmıştır.

1.2. Havaalanından ülkeye giriş

İstanbul Atatürk Havalimanı mülteci üreten bölgelerden, Avrupa ve diğer Batı bölgelerine sığınma amaçlı gerçekleştirilen bağlantılı uçuşlarda kilit bir uluslararası merkez olarak hizmet vermektedir. 2016'dan bu yana üçüncü ülkelerden hava ve deniz yoluyla gelen Suriyeli vatandaşlara vize kısıtlamalarının uygulandığı unutulmamalıdır.

2. Sınır dışı etme ve geri gönderme

2.1. Geri göndermeme ilkesinin istisnaları

Uluslararası koruma başvurusu sahipleri, genellikle değerlendirme boyunca Türkiye topraklarında kalma hakkına sahiptir.¹⁷ Bununla birlikte, 2016 yılı Ekim ayında çıkarılan Kanun Hükmünde Kararname ile, bu kurala istisnalar getirilmiş ve (i) terör örgütü yöneticisi, üyesi, destekleyicisi; veya çıkar amaçlı suç örgütü yöneticisi, üyesi veya destekleyicisi olanlar; (ii) kamu düzeni ya da kamu sağlığı açısından tehdit oluşturanlar; veya (iii) uluslararası kurum ve kuruluşlar tarafından tanımlanan terör örgütleriyle ilişkili olduğu değerlendirilenler hakkında sınır dışı etme kararının alınabileceği yönünde düzenlemeye gidilmiştir.¹⁸ Bu düzenleme 1 Şubat 2018 tarihinde 7070 sayılı Kanun ile pekiştirilmiştir.

Bir suçtan hüküm giymiş olan yabancılar için, yakın zamanda kanunda yapılan bir değişikliğe göre, Cumhuriyet Savcılığının kişilerin sınır dışı edilip edilmemesine ilişkin İçişleri Bakanlığı'ndan görüş talep etmesi gerekmektedir.¹⁹

Kanun, sığınmacıların, uluslararası koruma ve geçici koruma faydalanıcılarının yukarıda belirtilen, büyük ölçüde belirsiz kalan ve geniş çaplı yorumlanabilen gerekçelerle yasadışı olarak sınır dışı edilmesine zemin hazırlamıştır (bkz. [Geçici Koruma: Geri göndermeme ilkesi](#)).²⁰ Kararnamenin getirdiği düzenleme, mültecilerin hayatını ve güvenliğini tehlikeye düşüren keyfi sınır dışı edilme uygulamalarını kolaylaştırdığı ve şiddetlendirdiği gerekçeleriyle eleştirilmiştir.²¹

Türkiye'de uzun süre ikamet edenlere yönelik davalar da dahil olmak üzere,²² 2018'de YUKK Madde 54 (1) (b), (d) ve (k) kapsamındaki sınır dışı etme uygulamalarının artış gösterdiği bildirilmiştir.²³ Avukatların ifadelerine göre, bu davalardaki cezai soruşturmalar mahkumiyetle sonuçlanmasa bile sınır dışı etmek amacıyla idari gözetim uygulamalarına atıfta bulunmaktadır (bkz. [İdari gözetimin gerekçesi](#)).

¹⁷ YUKK Madde 80(1)(e).

¹⁸ YUKK Madde 54(2), 29 Ekim 2016 tarihli ve 676 sayılı Kanun Hükmünde Kararname, Madde 36 ile değiştirilmiştir. Bu hüküm, YUKK 54 (1) (b), (d) ile 676 sayılı KHK ile eklenmiş olan (k) bendine atıfta bulunur.

¹⁹ 20 Ocak 2018 tarihli ve 30631 sayılı yönetmelik Madde 1 ile değiştirilen, 5 Mart 2013 tarihli ve 28578 sayılı Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliği, Madde 77.

²⁰ İzmir Barosu, *İzmir Geri Gönderme Merkezlerinde Adalete Erişim Hakkı Çerçevesinde Yaşanan Sorunlar Raporu*, Temmuz 2017: <http://bit.ly/2Dyc87X>, 25.

²¹ Bkz. Uluslararası Af Örgütü, 'Refugees at heightened risk of refoulement under Turkey's state of emergency', 22 Eylül 2017, EUR 44/7157/2017. Orta Asya'dan gelen kişilerin durumu için, bkz. HarekAct, 'Central Asian migrants in Turkey at risk of being labelled as terrorists', 23 Kasım 2017: <http://bit.ly/2ytEIQJ>.

²² Kayseri Barosu avukatı tarafından sağlanan bilgiler, Şubat 2019; Ankara Barosu avukatı tarafından sağlanan bilgiler, Mart 2019; İzmir Barosu avukatı tarafından sağlanan bilgiler, Mart 2019.

²³ İzmir Barosu avukatı tarafından sağlanan bilgiler, Mart 2019.

Kamu düzeni, kamu güvenliği ya da kamu sağlığı açısından tehdit oluşturanların sınır dışı edilmesi, GİGM tarafından yayınlanan ve kamuya ve erişime açık kriterler tarafından yönetilmeyen bir uygulama olan tahdit kodlarıyla bağlantılıdır.²⁴ Bu kodların uygulanması ve düzenlenmesi yasalarda belirtilmemiştir, ancak büyük olasılıkla idare içinde dolaşımda olan sirküler ve talimatlarda belirtilmiştir.

Yabancı terörist savaşçılara ilişkin “G89” ve kamu güvenliğine ilişkin “G87” gibi güvenliğe ilişkin kodlar, ülke genelinde standart biçimde olmasa da yaygın olarak uygulanıyor gibi görünmektedir.²⁵ Avukatlar, 2018’de bu tür kodların yaklaşık 100.000 kişiye verildiğini tahmin etmektedir.²⁶ Risk Analiz Merkezi tarafından havalimanları ile ilgili olarak yürütülen risklerin değerlendirilmesine yönelik çalışmada,²⁷ bu kodlarla ilgili geniş ölçütlere atıfta bulunulmakta ve uygulamada kodların, örneğin Türkiye-Suriye sınırında, kişinin dış görünüşüne veya ülkeye giriş yaptığı noktaya dayalı olarak verildiğine değinilmektedir.²⁸ Diğer ülkelerden gelen istihbaratlarda, istihbaratın içeriği ve niteliği istihbaratı sağlayan ülkeye göre değişkenlik göstermekle birlikte, genellikle bir tahdit kodunun verilmesine yol açmaktadır.²⁹ Tahdit kodları GİGM Genel Merkezi tarafından verildiğinden, ancak **Ankara** İdare Mahkemesi huzurunda temyiz edilebilir. Tahdit kodlarının verilmesine karşı yapılan itirazlarda, GİGM tarafından sunulan gizli belgeler ilgiye kişiye veya avukatına sunulmaz; bunlara yalnızca Ankara İdare Mahkemesi kayıtlarından bizzat erişilebilir.³⁰ Mahkeme, genel olarak, bu kodların verilmesi konusunda GİGM’ye geniş bir takdir yetkisi bırakmaktadır. Bu kodların incelenmesinde standart bir yaklaşım mevcut değildir, bazı kararlar kanıt istemiyle verilen kodları iptal ederken, bazı kararlar kodların verilmesini onamaktadır.³¹

Çoğu davada,³² verilmiş olan tahdit kodunu iptal eden İdare Mahkemesinin kararı, daha sonra yüksek mahkeme tarafından bozulur.³³ Ocak 2019 tarihli bir kararda, Anayasa Mahkemesi, tahdit kodunun iptali ile ilgili bir şikayeti değerlendirme yetkisinin kendisinde olmadığını ifade etmiştir.³⁴

2.2. İdare mahkemesine itiraz başvurusu

Sınır dışı etme kararları, tebligattan sonraki 15 gün içinde İdare Mahkemesinde temyiz edilebilir.³⁵ Mahkemeler, kararın yazılı veya sözlü olarak kişilere uygun şekilde tebliğ edilmesi ve karara itiraz yolları hakkında bilgiler içermesi gerektiğine hükmetmiştir.³⁶

Uluslararası koruma prosedüründeki hukuki yollar dışında ayrı bir itiraz yolu olan sınır dışı etme kararına karşı yapılan itirazlarda,³⁷ sınır dışı kararı genelde otomatik olarak askıya alınır, ancak Ekim 2016 itibarıyla

²⁴ İstanbul Barosu avukatı tarafından sağlanan bilgiler, Şubat 2019.

²⁵ Antakya Barosu avukatı tarafından sağlanan bilgiler, Şubat 2019.

²⁶ İstanbul Barosu avukatı tarafından sağlanan bilgiler, Şubat 2019.

²⁷ Karar, ‘Risk analiz merkezi kapılarını KARAR’a açtı’, 28 Nisan 2016: <https://bit.ly/2GaDXEO>.

²⁸ Uluslararası Mülteci Hakları Derneği tarafından verilen bilgiler, Şubat 2018.

²⁹ Uluslararası Mülteci Hakları Derneği tarafından verilen bilgiler, Şubat 2019; Gaziantep Barosu avukatı tarafından sağlanan bilgiler, Şubat 2019 .

³⁰ Uluslararası Mülteci Hakları Derneği tarafından verilen bilgiler, Şubat 2019.

³¹ Kanıt eksikliği nedeniyle “G87” kodunu iptal eden karar örnekleri için, bkz. 1^{inci} Ankara İdare Mahkemesi, Karar No. 2018/2207, 13 Şubat 2019; Karar No. 2018/524, 14 Mart 2018

³² Örneğin bkz. 14 Mart 2018 tarih ve 2018/524 sayılı 1^{inci} Ankara İdare Mahkemesi Kararını bozan Ankara Bölge Adliye Mahkemesi kararı, Karar No. 2018/462, 7 Eylül 2018

³³ Gaziantep Barosu avukatı tarafından sağlanan bilgiler, Şubat 2019; Uluslararası Mülteci Hakları Derneği tarafından verilen bilgiler, Şubat 2019; Antakya Barosu avukatı tarafından sağlanan bilgiler, Mart 2019.

³⁴ Anayasa Mahkemesi, Karar No. 2019/1624, 16 Ocak 2019.

³⁵ YUKK, Madde 53 (3). Bu sürenin Anayasaya uygun olduğuna karar verilmiştir: Anayasa Mahkemesi, Karar No.2016/135, 14 Temmuz 2016: <http://bit.ly/2DQwB8m>.

³⁶ İzmir Bölge Adliye Mahkemesi, 6^{nci} Mahkeme, Karar No. 2017/1109, 15 Eylül 2017. Mahkeme, 1^{inci} İzmir İdare Mahkemesinin kararını, 15 günlük sürenin bitiminden dolayı temyiz başvurusunu kabul edilemez bularak bozmuştur.

kararın verildiği yerde kalabilme hakkına yönelik istisnalar getirilmiştir. 676 sayılı KHK'nın ardından, sınır dışı kararına itiraz eden kişilerin, aşağıdaki kategorilerden olmaları durumunda, sınır dışı kararının verildiği yerde kalma hakları yoktur: (i)terör örgütü yöneticisi, üyesi, destekleyicisi veya çıkar amaçlı suç örgütü yöneticisi, üyesi veya destekleyicisi olanlar; (ii)kamu düzeni ya da kamu sağlığı açısından tehdit oluşturanlar; veya (iii)uluslararası kurum ve kuruluşlar tarafından tanımlanan terör örgütleriyle ilişkili olduğu değerlendirilenler.³⁸ İdare Mahkemeleri genellikle geçici tedbir alınmasına yönelik karar vermekten kaçınır³⁹ ve sınır dışı kararlarını *geri göndermeme* ilkesi uyarınca nadiren durdurur.⁴⁰ 2018 yılı sonunda açılan bir davada, **Manisa** İdare Mahkemesi İranlı bir vatandaşın sınır dışı edilmesine ilişkin alınan bir kararın hukuksuz olduğuna, kamu düzeni ve güvenliği hakkındaki davalarda devletin bir takdir yetkisine sahip olmasına karşılık, işkence riski değerlendirilmesinin titizlikle yapılmadığına hükmetmiştir.⁴¹ İdare Mahkemeleri önce objektif, daha sonra ise menşe ülkesindeki şartlar ve duruma göre başvuranın profili hakkında sübjektif bir hukuki değerlendirme yapar. Başka bir davada, gebeliğinin ileri dönemlerindeki Kazakistanlı bir kadın hakkında, "G82" kodu (milli güvenliğimiz aleyhine faaliyet) verildikten sonra sınır dışı edilme kararı verilmiştir. **Antalya** İdare Mahkemesi, kadının, sağlık raporuyla da desteklenen durumu üzerinden sınır dışı kararını bozmuştur.⁴²

İlk derece idare mahkemesi kararları Türkiye'de kamuoyu ile paylaşılmadığından, uzmanlar ve avukatlar için adli incelemenin etkinliğini ve kalitesini değerlendirmek zordur. Ancak, paydaşların çoğu, sınır dışı edilme kararlarını idare mahkemesinde gözden geçirilmesi esnasında geri göndermeme ilkesinin standart olarak göz önünde bulundurulmadığını ifade etmiştir. Uluslararası Af Örgütü'nün 2016'da bildirdiği bir davada, **Aydın** İdare Mahkemesi kişinin Suriye'ye dönmesi durumunda maruz kalacağı kötü muamele riskini göz önünde bulundurmamış ve son başvuru tarihine kadar yapılmadığı gerekçesiyle temyiz başvurusunu reddetmiştir.⁴³ **Ankara**'dan avukatlar, İdare Mahkemesi tarafından geçici tedbir kararı alınmasına hükmedilmeyen bir takım davaların da mevcut olduğunu ifade etmişlerdir.⁴⁴ Sınır dışı işleminin idare mahkemeleri tarafından askıya alındığı durumlarda bile, mahkeme kararlarına uyulmasının keyfi olduğu ve görevdeki polis memurlarına bağlı olduğu bildirilmektedir. **Gaziantep** ve İzmir'den avukatlar, ayrıca, sınır dışı kararını önleyen geçici bir tedbir olmasına rağmen, kendilerine bildirilmeksizin sınır dışı edilen bazı müvekkillerinin olduğunu ifade etmişlerdir. **Ankara** ve **İstanbul**'da, İdare Mahkemesi tarafından alınan şablon şeklinde bazı geçici tedbir kararları, mahkeme mührünün veya kişisel bilgilerin kopyala-yapıştır kararlarda eksik olması gibi çeşitli usul hatalarından ötürü etkili olamamıştır.⁴⁵

³⁷ YUKK Madde 53.

³⁸ 29 Ekim 2016 tarih ve 676 sayılı sayılı KHK'nın 35. Maddesi ile değiştirilen YUKK, Madde 53 (3). Bu hüküm, YUKK Madde 54 (1) (b), (d) ve (k) bendine atıfta bulunur.

³⁹ Bkz. 1^{inci} Ankara İdare Mahkemesi, Karar No. 2019/35, 6 Şubat 2019; Karar No. 2018/2229, 13 Aralık 2018; Karar No. 2018/2228, 22 Kasım 2018; Karar No. 2018/613, 25 Ekim 2018; 1^{inci} Hatay İdare Mahkemesi, Karar No. 2018/904, 16 Kasım 2018.

⁴⁰ Sınır dışı edilmeleri önleyen olumlu karar örnekleri için, bkz. 1^{inci} Manisa İdare Mahkemesi, Karar No. 2018/1456, 31 Aralık 2018; 1^{inci} Ankara İdare Mahkemesi, Karar No. 2018/2467; 18 Ocak 2019; Karar No. 2018/2095, 18 Eylül 2018; Karar No. 2018/2094, 18 Eylül 2018. İkinci durumda, geçici tedbir sınırdışı kararını askıya almıştır: 1^{inci} Ankara İdare Mahkemesi, Karar No. 2018/2094, 8 Ocak 2019.

⁴¹ Manisa 1^{inci} İdare Mahkemesi, Karar No. 2018/1456, 31 Aralık 2018.

⁴² Antalya 1^{inci} İdare Mahkemesi, Karar No. 2018/613, 25 Ekim 2018.

⁴³ Aydın 1^{inci} İdare Mahkemesi, Karar No.2016/950, 3 Kasım 2016.

⁴⁴ Ankara Barosu avukatı tarafından sağlanan bilgiler, Mart 2019.

⁴⁵ Ankara Barosu avukatı tarafından sağlanan bilgiler, Ocak 2019; Uluslararası Mülteci Hakları Derneği tarafından verilen bilgiler, Şubat 2019.

2.3. Anayasa Mahkemesine itiraz prosedürü

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin (AİHM) bireysel şikayet prosedüründen sonra uygulanan ve kısmen AİHM'de Türkiye'ye yönelik şikayetlerin azaltılmasını amaçlayan Anayasa Mahkemesine bireysel itiraz başvurusu prosedürü mevcuttur. Kişiler, Anayasa Mahkemesine, mevcut tüm idari ve yargı başvuru yollarının tükenmesinden sonraki 30 gün içinde "Türkiye Anayasası tarafından sağlanan ve AİHS ve Protokolleri ile korunan temel hak ve özgürlüklerin" ihlal edildiği gerekçesiyle bireysel başvuruda bulunabilirler.⁴⁶

Anayasa Mahkemesine yapılan bireysel başvurularda, başvuran kişiler hakkında verilen kararların otomatik askıya alınması etkisi olmasa da, bu kişiler "yaşamına ya da maddi veya manevi bütünlüğüne yönelik ciddi bir tehlike olduğu iddiası" üzerinden, Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 73'üncü maddesi uyarınca acil bir geçici tedbir talep edilebilir. Anayasa Mahkemesine yapılan bu acil başvuru prosedürü, ilgili kişinin, sınır dışı edilme durumunda iade edileceği ülkede yaşam hakkının ihlal edilme ve işkence ve kötü muameleyle tabi tutulma riski bulunduğu durumlarda AİHM'nin Kural 39 prosedürü ile benzerdir.

Anayasa Mahkemesinde bireysel şikayet prosedürünün sınır dışı edilme kararını otomatik olarak askıya alma etkisi olmasa da ve ayrı bir geçici tedbir talebinde bulunulup Mahkeme tarafından dava ile talebin değerlendirilmesi gerekse de, AİHM, *Sakkal ve Fares v. Türkiye* davasında bu prosedürün, Türkiye'den sınır dışı edilmeleri durduran Anayasa Mahkemesi içtihadını göz önünde bulundurarak bunun etkili bir hukuki yol teşkil ettiğine karar vermiştir. İlk tedbir kararı, 2014 yılında, siyasi görüşleri nedeniyle işkence görüp hapsedilen Cezayirli bir siyasi muhalifin davası üzerinden alınmıştır.⁴⁷ Uygulamada, Anayasa Mahkemesi avukata erişim veya *geri gönderme yasağı* gibi farklı konularda geçici tedbir kararları veriyor gibi görünmektedir.⁴⁸

676 sayılı KHK'nın yürürlüğe girmesinden bu yana, sınır dışı edilmenin önlenmesine yönelik tek etkili başvuru, Anayasa Mahkemesine bir geçici tedbir talebi ile birlikte yapılan başvurular olmuştur. Avukatların izlediği diğer bir yol ise, müvekkillerinin sınır dışı edilmesini önlemek için cezai kovuşturma bitene kadar ülkeden çıkış yasağı talep etmektir.

Anayasa Mahkemesi, kişileri sınır dışı edilmeye karşı korumak için farklı davalarda geçici tedbirler alınmasına hükmetmiştir.⁴⁹ KHK'nın yürürlüğe girmesinden Haziran 2018'e kadar, Anayasa Mahkemesine sınır dışı edilmeye karşı geçici tedbir talebiyle 866 bireysel başvuru yapılmıştır. Bunlardan 784'ü için Anayasa Mahkemesi geçici tedbir alınmasına yönelik hüküm vermiştir; bu da başvuruların %90'ından fazlasında sınır dışı edilme kararını durdurmuştur.⁵⁰ Bununla birlikte, tedbir kararların alınmasından itibaren 6 ay içinde davanın esaslarına ilişkin hüküm verilmesi gerekmele birlikte, Anayasa Mahkemesi yaklaşık 10 dava hakkında karar sürecini tamamlamıştır.⁵¹ Mevcut hukuki çerçeve Anayasa Mahkemesinde ciddi bir iş yüküne yol açmıştır.⁵² Anayasa Mahkemesi *Y.T.* davası üzerinden 12 Haziran 2018'de, sınır dışı edilme kararına karşı başvurulabilecek etkili bir yargı yolu bulunup bulunmadığı ve etkili başvuru hakkında ihlalin yapısal sorundan kaynaklanıp kaynaklanmadığını araştırmak adına pilot karar usulünü benimsemiştir.⁵³ Halen, Mahkeme hızlı bir şekilde

⁴⁶ 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun, Madde 45-51. Anayasa

⁴⁷ Mahkemesi, *Rida Boudraa*, Karar No. 2013/9673, 30 Aralık 2013. Ayrıca bkz. Mülteci.net, 'Anayasa Mahkemesi İlk "Geçici Tedbir" Kararını Verdi', 24 Şubat 2014 <https://bit.ly/2pKkXSi>.

⁴⁸ AİHM, *Sakkal ve Fares v. Türkiye*, No. 52902/15, 7 Haziran 2016, parag. 64. Mahkeme, 26 Ekim 2015'te Kural 39 geçici tedbir kararı vermiş olup, başvuruyu kabul edilemez bularak reddetmiştir.

⁴⁹ Adana Barosu avukatı tarafından sağlanan bilgiler, Şubat 2018.

⁵⁰ A.y. Bkz. Anayasa Mahkemesi, Karar No. 2014/19506.

⁵¹ İstanbul Barosu avukatı tarafından sağlanan bilgiler, Şubat 2019.

⁵² Uluslararası Mülteci Hakları Derneği tarafından verilen bilgiler, Şubat 2019.

⁵³ Anayasa Mahkemesi, Pilot Karar No.2016/22418, 12 Haziran 2018: <https://bit.ly/2SaX5sn>.

sınır dışı edilmeye karşı geçici tedbir kararları vermeye devam etmektedir,⁵⁴ fakat bunlar genellikle 6 ay ile sınırlıdır.⁵⁵ **Ankara**'da bir avukatın deneyimine göre,⁵⁶ kamu düzeni veya güvenliği hakkındaki davalarda Anayasa Mahkemesinin hükmettiği geçici tedbirler sadece birkaç gün için geçerli olmuştur.⁵⁷ Ancak başvuran kişinin hukuki temsilcisi, Anayasa Mahkemesinin geçici tedbir alınmasına hükmettiğine dair kararı İl Göç İdaresine iletebilir ise, sınır dışı kararının yerine getirilmesi engellenebilmektedir.⁵⁸ Avukatların mevcut geçici tedbirler hakkında İl Göç İdaresini bilgilendirememesi nedeniyle sınır dışı işlemlerinin gerçekleştiği durumlar olmuştur.

3. İltica başvurusunun kayıt altına alınması

Göstergeler: Kayıt süreci

1. Sığınmacıların başvuru yapmaları için kanunda belirli bir zaman sınırı belirtiliyor mu??
 Evet Hayır
2. Öyleyse, başvurular ne kadar zaman içinde yapılmalıdır?

YUKK'a göre, İl Göç İdaresi, uluslararası koruma başvurularını almak ve bunları kayıt altına almakla sorumlu olan yetkili makamdır.⁵⁹

3.1. Ülke içindeki uygulamalar

Uluslararası koruma başvuruları, başvuru sahiplerinin İl Göç İdaresine bizzat başvurmaları ve taleplerini kişisel olarak sunmaları gerektiği belirtilen "Valiliklere" "bizzat" gerçekleştirilir.⁶⁰ Uluslararası koruma başvuruları bir avukat veya hukuki temsilci aracılığıyla gerçekleştirilemez. Bununla birlikte, bir kişi, eşi, 18 yaşından küçük çocukları ve bakımından sorumlu olduğu yetişkin kişiler de dahil olmak üzere ailesi adına YUKK Madde 3(1)(a) gereğince başvuruda bulunabilir.⁶¹ Bir kişinin bakımından sorumlu olduğu yetişkin kişiler adına başvuruda bulunmak istediği durumlarda, yazılı onaylarının alınması gerekir.

Kanuna göre, İl Göç İdaresine uluslararası koruma talebinde bulunmak amacıyla fiziksel olarak erişebilecek durumda olmayan kişiler söz konusu olduğunda, İl Göç İdaresinden yetkililer, başvuruyu işleme koymak için başvuran kişinin bulunduğu yere yönlendirilebilirler.⁶² Aynı minvalde, refakatsiz çocuklar ve ildeki belirlenmiş kayıt birimlerine erişemeyen diğer kişilerle, buldukları yerlerde kayıt görüşmeleri yapılabilir.⁶³ Bugüne kadar bu hükümlerin pratikte uygulandığına dair hiçbir gösterge yoktur.

YUKK Madde 65, bölgede, alıkonulmuş durumda veya sınır kapılarında olsun, böyle durumda başvuruda bulunan kişilere herhangi bir zaman sınırı koymamaktadır. Ancak, Madde 65(4) başvuru sahiplerine yasa

⁵⁴ Bir STK tarafından sağlanan bilgiler, Şubat 2019; Kayseri Barosu avukatı tarafından sağlanan bilgiler, Şubat 2019.

⁵⁵ Bkz. Anayasa Mahkemesi, Karar No. 2018/36314, 17 Aralık 2018.

⁵⁶ Ankara Barosu avukatı tarafından sağlanan bilgiler, Mart 2019.

⁵⁷ Bkz. 10 gün geçerli geçici tedbir kararı, Anayasa Mahkemesi, Başvuru No. 2018/26768, 18 Eylül 2018. Ayrıca bkz. 1 Ay geçerli geçici tedbir kararı, Anayasa Mahkemesi, Başvuru No. 2018/26767, 18 Eylül 2018.

⁵⁸ Halbuki, İdare Mahkemesi'nin kararları İl Göç İdaresi'ne bildirilir, çünkü işlemlerde taraf olan birimlerdir.

⁵⁹ Türkiye idari olarak 81 ile bölünmüştür. İl valiliği her ildeki en yüksek idari makamdır. Bu nedenle, tüm devlet kurumlarının il müdürlükleri, Valiliğe bildirimde bulunur. Uluslararası koruma için yapılan tüm başvuruları kayıt altına almaktan sorumlu olan kurum, teknik olarak İl Valiliği yetkisi altında hizmet veren İl Göç İdaresidir.

⁶⁰ YUKK, Madde 65(1).

⁶¹ YUKK, Madde 65(3).

⁶² YUKK Uygulama Yönetmeliği, Madde 65(1).

⁶³ YUKK Uygulama Yönetmeliği, Madde 66(2).

dışı giriş veya ikamet cezalarından korunmak için ön koşul olarak yetkili makamlara “makul bir süre içerisinde” başvurma sorumluluğunu yükler. Bir başvurunun “makul bir süre içerisinde” yapıp yapılmadığının değerlendirilmesi bireysel olarak yapılır.⁶⁴

YUKK, uluslararası koruma başvurularının İl Göç İdaresi tarafından kayıt altına alınacağını belirtir.⁶⁵ Başvuru sahipleri, kayıt görüşmesi ve daha sonraki görüşme için tercümanlık hizmeti talep edebilir ve bu kişilere bu konuda destek sağlanmalıdır.⁶⁶

Uygulamada, uluslararası koruma prosedürüne erişim 2018'de önemli ölçüde değişikliğe uğramıştır. Oysa, daha önce İl Göç İdaresi ile BMMYK arasında bir “paralel prosedür” düzenlemesi bulunuyordu, BMMYK ve uygulama partneri SGDD-ASAM tarafından **Ankara**'da kayıt alınıyor, başvuru sahipleri, başvurularını İl Göç İdaresine sunmaları için “uydu kentler” e yönlendiriliyordu.⁶⁷ BMMYK, 10 Eylül 2018 tarihinde Türkiye'deki kayıt faaliyetlerinin sona erdiğini açıklamıştır.⁶⁸

Uluslararası koruma başvuruları şimdilerde resmi olarak 81 ilden herhangi birinde İl Göç İdaresi Müdürlüğü tarafından alınmaktadır. Bununla birlikte, uygulamada, bir sığınmacı İl Göç İdaresine başvurup kayıt yaptıramıyorsa, başvurusu ve kayıt süreci için kişi “uydu kente” yönlendirilmektedir.⁶⁹

Kişilerin 15 gün içinde kendilerinin yönlendirildiği “uydu kent” bünyesinde bulunan İl Göç İdaresine başvurmaları ve kayıtlarını yaptırmaları beklenmektedir. 15 gün içinde başvuruyu tamamlamamak, başvurunun geri çekilmiş sayılmasına (“statünün geri çekilmesi”) neden olur. Kayıt sürecinin BMMYK'dan İl Göç İdaresine devri çok hızlı bir şekilde gerçekleşmiştir, ancak İGİM hala büyük miktarda iltica başvurusunu ele almak için gereksinimde olduğu kapasite geliştirme sürecindedir. Bununla birlikte, GİGM, Afganistan ve Irak dışındaki ülkelerden gelen kişiler için 2017 yılının sonundan Nisan 2018'e kadar pilot bir uygulama yapmıştır; GİGM uluslararası koruma için başvuruda bulunanları doğrudan kayıt altına almış, Kayıt Belgesi vermiş ve başvuru sahiplerini uydu kentlere yönlendirmiştir.⁷⁰

1 Ocak ile 10 Eylül 2018 arasında, BMMYK, Türkiye'de uluslararası koruma için 84.170 yeni başvuruyu kayıt altına almıştır.⁷¹ 71 BMMYK, İl Göç İdaresinin yeni başvuru sahiplerini kayıt etme sürecinde fiziksel ve personel bazlı kapasitesinin yetmediği durumlarda ihtiyaç duyulan yerlere desteğini göndermeye devam etmektedir.⁷² YUKK Madde 69, İl Göç İdaresi tarafından kayıt işleminin tamamlanması için herhangi bir zaman sınırı koymaz, ancak YUKK Uygulama Yönetmeliği (RFIP), GİGM tarafından başvuruların “en kısa sürede kurumsal yazılım sisteminde” kayıt altına alınması gerektiğini vurgular.⁷³ YUKK Uygulama Yönetmeliği, başvuru sahiplerinin başvuru sahibine, eğer mümkünse başvuru sırasında, değilse daha sonraki bir aşamada kayıt için yapılacak mülakat zamanı ve yerini tebliğ etmesini şart koşar.⁷⁴

Ancak, uygulamada, Eylül 2018'de GİGM tarafından sürecin devralınması, uluslararası koruma prosedürüne erişimde ciddi engellerle karşılaşılmasıyla sonuçlanmıştır. Kişiler, İl Göç İdaresindeki

⁶⁴ YUKK Uygulama Yönetmeliği, Madde 65(1).

⁶⁵ YUKK, Madde 69(1).

⁶⁶ YUKK, Madde 70(2).

⁶⁷ Daha fazla bilgi için, bkz AIDA, Country Report Turkey, 2017 Update, Mart 2018: <https://bit.ly/211S9fS>, 27-28.

⁶⁸ BMMYK, 'BMMYK, 10 Eylül 2018 tarihinde Türkiye'de kayıt işlemine son verecek': <https://bit.ly/2HRy2FO>.

⁶⁹ Bir STK tarafından sağlanan bilgiler, Şubat 2019.

⁷⁰ Bir STK tarafından sağlanan bilgiler, Mart 2019.

⁷¹ BMMYK, *Turkey: Operational Update 2018 Highlights*: <https://bit.ly/2Cr3tBB>.

⁷² BMMYK tarafından sağlanan bilgiler, Şubat 2019.

⁷³ YUKK Uygulama Yönetmeliği, Madde 70(4).

⁷⁴ YUKK Uygulama Yönetmeliği, Madde 66(2).

kapasite yetersizliğinden ötürü kayıt sürecine erişemediklerini bildirmişlerdir. İl Göç idaresindeki kayıt görüşmesi için bekleme süreleri 2018'de önemli ölçüde değişmiştir. Avukatların ifadesine göre, sıklıkla potansiyel başvuru sahiplerine illerde (örneğin **Şanlıurfa, İstanbul, Malatya**) başvurularını kayıt ettiremeyecekleri,⁷⁵ veya birkaç ay sonra İl Göç İdaresine yeniden gelmeleri gerektiği söylenmektedir.⁷⁶ Afganistan dışındaki ülkelerden gelen kişilerin kayıt yaptırmak amacıyla İl Göç İdaresi Müdürlüğüne 6 ila 9 ay içinde başvurmaları beklenirken, Afganistan vatandaşlarına verilen en erken kayıt randevusu 2021 tarihidir. Kayıt görüşmesi; kimlik bilgileri, ülkeye geliş nedeni, menşe ülkeden ayrıldıktan sonraki deneyim, geliş rotası, Türkiye'ye geliş yolu ve başka bir ülkeye yapılan önceki uluslararası koruma başvurusu gibi bilgiler ve ilgili belgeleri bir araya getiren bir görüşmedir.⁷⁷ İl Göç İdaresi, tüm belgelerin sunulduğuna emin olmak için başvuru sahiplerinin kişisel eşyalarını kontrol edebilir, üzerlerinde arama yapabilir.⁷⁸ Bir başvuru sahibinin kimliğini doğrulamak için belge sunamaması durumunda, kayıt yetkilileri kişisel araştırmalar ve diğer araştırmalardan toplanan bilgilerin analizine güvenir. Bu tür kimlik taramasının ilgili bilgiyi sağlayamaması durumunda, başvuru sahibinin beyanları esas kabul edilir.⁷⁹

Bir başvuru sahibinin kamu sağlığını tehlikeye düşürebilecek tıbbi bir durumu olabileceğine dair endişeler varsa, sağlık kontrolünden geçirilebilir.⁸⁰ Özel ihtiyaçlarla ilgili bilgiler de (bkz. **Tespit mekanizması**) kaydedilmelidir.⁸¹ Önceki "paralel prosedür" sisteminde, SGDD-ASAM kayıt sırasında potansiyel özel ihtiyaçları da belirliyordu. BMMYK kayıt işlemlerinin 2018'de sona ermesinden bu yana, bunun İl Göç İdaresi tarafından nasıl ele alındığı belirsizdir. Bununla birlikte, tıbbi yardım alabilmelerini sağlamak için gebelik veya ağır hastalıklar gibi acil durumlara karşı karşıya kalan sığınmacılar için kayıt sürecine özel olarak izin verildiği görülmektedir.⁸²

Başvuru sırasında, sığınmacı, kendisini ifade edebileceği bir dilde uluslararası koruma başvurusu hakkında bilgiler içeren, yazılı ve imzalı bir yazılı beyanda bulunmalıdır. Bu beyan edilen nedenler, Türkiye'ye geliş nedenini ve özel ihtiyaçlarını da içermelidir.⁸³ Okuma yazma bilmeyen kişiler bu şarttan muaftır. Ayrıca, İl Göç İdaresi tarafından, başvuru sahibinin sahip olabileceği herhangi bir destekleyici belge de teslim alınmalı ve 24 saat içinde İl Göç İdaresine teslim edilecek olan standart bir Uluslararası Koruma Başvuru Bildirim Formu doldurulmalıdır.

Kayıt görüşmesinin sonunda, elektronik sistem ekranında kaydedilen tüm bilgiler, düzeltme yapma şansı korunarak başvuru sahibine eksiksiz olarak geri okunmalıdır.⁸⁴ Elektronik ortamda doldurulmuş olan kayıt formunun basılı bir versiyonu da başvuru sahibine verilmelidir.⁸⁵

Önceden, kanun, kayıt işleminin tamamlanmasının ardından, başvuru sahibine, görüşme yapıldıktan sonra şu an Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi Kimlik Belgesi halini almış olan ücretsiz bir Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi Kayıt Belgesi verileceğini öngörmüştür. Kayıt Belgesi 30 gün boyunca geçerlidir

⁷⁵ Şanlıurfa Barosu avukatı tarafından sağlanan bilgiler, Şubat 2019; Uluslararası Mülteci Hakları Derneği tarafından verilen bilgiler, Şubat 2019. Bununla birlikte, Şanlıurfa Hukuk Kliniğine göre İl Göç İdaresinin uluslararası koruma başvurularını kabul ettiği unutulmamalıdır.

⁷⁶ STK'lar tarafından verilen bilgiler, Şubat 2019.

⁷⁷ YUKK, Madde 69(2) - (4).

⁷⁸ YUKK, Madde 69(2); YUKK Uygulama Yönetmeliği, Madde 69(4).

⁷⁹ YUKK, Madde 69(3); YUKK Uygulama Yönetmeliği, Madde 69(3).

⁸⁰ YUKK, Madde 69(6).

⁸¹ YUKK Uygulama Yönetmeliği, Madde 70(5).

⁸² Bir STK tarafından sağlanan bilgiler, Şubat 2019.

⁸³ YUKK Uygulama Yönetmeliği, Madde 65(5).

⁸⁴ YUKK Uygulama Yönetmeliği, Madde 70(6).

⁸⁵ YUKK Uygulama Yönetmeliği, Madde 70(7).

ve 30 günlük sürelerle uzatılabilir⁸⁶ Ekim 2018'de YUKK hakkında yapılan değişiklik bu hükmü iptal etmiştir.⁸⁷

Kanun şimdi, başvuranın, kayıt işleminin tamamlanmasından sonra Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi Kimlik Belgesi alması gerektiğini belirtmektedir.⁸⁸ Ancak YUKK, bu belgenin, Hızlandırılmış Prosedür veya kabul edilemez başvuru hükümlerine giren başvuru sahiplerine verilmeyeceğini belirtir.⁸⁹ Kimlik belgesi alma hakkına erişememek, sığınmacılar için, Türkiye'de yasal olarak kaldıklarını ispatlayacak belgelere sahip olmamaları sebebiyle, sağlık hizmetlerine erişim gibi haklara erişmelerini engellediği için ciddi sonuçlara yol açar.⁹⁰

Üstelik bu düzenlemeyi takiben, İl Göç İdaresi, uluslararası koruma başvurusunun kayıt altına alınması amacıyla iltica başvurusunda bulunanları “uydu kentlere” yönlendirirken bu kişiler için artık bir Kayıt Belgesi düzenlenmemektedir. Başvuru sahiplerine verilen tek evrak, başvurularını yönlendirildikleri ilde İl Göç İdaresine kaydettikten sonra verilen Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi Kimlik Belgesidir.⁹¹ Bu da, sığınmacıların, uluslararası koruma başvurusu sürecinde olduklarını gösteren herhangi bir dokümanları olmadan, yönlendirildikleri illere seyahat etmeleri gerektiği anlamına gelir. Uygulamada, kişiler ülke genelinde polis kontrolleri sırasında sıklıkla gözetim altına alınırlar ve bu nedenle Geri Gönderme Merkezine transfer edilmeleri riski vardır (bkz. [Sığınmacıların İdari Gözetim Altına Alınması](#)). Ayrıca, bu kişiler doküman eksikliğinden dolayı sağlık hizmetleri gibi temel hizmetlere erişememektedirler.⁹²

Uluslararası Koruma Başvurularında kayıt sorumluluğunun Eylül 2018'de devredilmesinin ardından İl Göç İdaresinin üzerindeki artan baskı, Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi Kimlik Belgelerinin yenilenmesinde önemli gecikmeler yarattığından, halihazırda kayıtlı başvuru sahipleri üzerinde de bir etki yaratmıştır. **Denizli**'de örneğin, sığınmacılar, belgelerinin yenilenmesini beklerken İGİM civarında kamp kurmuşlardır. Polisin, Mart 2019'un başlarında İl Göç idaresinin dışında kamp kuran insan kalabalığını dağıtmak için göz yaşartıcı gaz kullandığı bildirilmiştir.⁹³

3.2. İdari gözetim altında ve sınırdaki yapılan başvurular

Ülke içinde veya sınır kapılarında kolluk kuvvetleri tarafından uluslararası koruma başvurusu talep eden kişilerle karşılaşıldığında⁹⁴ İl Göç İdaresine bildirilir ve başvuru işleme konulur.⁹⁵ İdari gözetim altında bulunan kişilerce yapılan uluslararası koruma başvuruları da “derhal” İl Göç İdaresine bildirilir.⁹⁶ Bölgede sınır dışı öncesi idari gözetim tesisi olarak Geri Gönderme Merkezlerine ek olarak, transitle veya doğrudan Türkiye'ye girme girişiminde bulunan kişilerin idari gözetim altına alınmasına hizmet eden İstanbul Atatürk Havalimanı transit bölgesinde bir tesis ve Ankara Esenboğa Havaalanı transit bölgesinde bir tesis bulunur (bkz. [İdari gözetim tesisleri](#)). İdari gözetim altındayken uluslararası koruma başvurusunda bulunan kişiler,

⁸⁶ Yürürlükteki haliyle YUKK, Madde 69 (7); YUKK Uygulama Yönetmeliği, Madde 71(1).

⁸⁷ 18 Ekim 2018 tarih ve 7148 sayılı Kanunun 35. Maddesi ile kaldırılmış olan YUKK, Madde 69(7).

⁸⁸ 18 Ekim 2018 tarih ve 7148 sayılı Kanunun 35. Maddesi ile değişikliğe uğrayan YUKK, Madde 76(1).

⁸⁹ YUKK, Madde 76(2).

⁹⁰ Ankara Barosu avukatı tarafından sağlanan bilgiler, Şubat 2019.

⁹¹ STK'lar tarafından verilen bilgiler, Şubat 2019.

⁹² Bkz. Sendika, 'Kimliği olmadığı için tedavi edilmeyen Afgan mülteci hayatını kaybetti', 5 Ocak 2019: <https://bit.ly/2TXQAZX>, kimlik belgesinin olmamasından dolayı **İzmir**'de hastaneye kabul edilmedikten sonra hayatını kaybeden bir Afgan sığınmacı hakkında haber. Daha önce kişi, **Van** İl Göç İdaresine başvurmuş ve buradan **Afyon** İl Göç İdaresine yönlendirilmiştir. Başvurusu, 15 günlük süreye uymaması nedeniyle iptal edilmiştir.

⁹³ Ahval, 'Turkish police use tear gas on migrants awaiting new IDs', 5 Mart 2019: <https://bit.ly/2TPrGwj>.

⁹⁴ Türkiye'de Polis, yerleşim bölgelerinde ve sınır kapılarında kolluk görevlerini yerine getirirken, yerleşim yerlerinin dışında bu görevleri jandarma yerine getirir.

⁹⁵ YUKK, Madde 65(2).

⁹⁶ YUKK, Madde 65(5).

Geri Gönderme Merkezinden veya polis karakolundan serbest bırakılır ve bu kişilere bir form (İdari Gözetim Kararı Sonlandırma Tebliğ Formu) verilir, bu form aynı zamanda “T6” formu olarak da bilinir, kişilerin düzenli olarak belirlenen bir İl Göç İdaresine bildirimde bulunmaları istenir, bu İGİM, ikamet edilen illerdeki veya başka yerdeki bir İGİM olabilir (bkz. [İdari gözetim yerine alternatif uygulamalar](#)).⁹⁷ T6” formları 2018'de daha yaygın hale gelmiş ve kişilerin kayıt için İl Göç İdaresine başvurmalarına izin vermek adına yönlendirme mektupları olarak kullanılmıştır. Özellikle **Erzurum, Van, Hakkari, Mardin** gibi sınır bölgelerine gelen Afgan sığınmacılara bu formlardan verilmiştir.⁹⁸ YUKK tarafından iltica prosedürüne erişimi güvenceye almak için sağlanan yasal güvenceye ragmen.

Geri Gönderme Merkezlerindeki kişiler, İGİM tarafından kayıt altına alınan uluslararası koruma başvurularını yapmak konusunda ciddi zorluklarla karşılaşmaya devam etmektedir.⁹⁹ İl Göç İdaresinin başvuruları kaydetmeyi reddetmesi ve avukatların idari gözetim tesislerine erişimlerinin olmaması sebebiyle, sınırlar ve **İstanbul Atatürk Havalimanı** gibi havaalanlarında başvuruların kayıt altına alınması ile ilgili olarak daha fazla sorun yaşandığı bildirilmiştir.¹⁰⁰ İdari gözetim altındayken prosedüre erişim aynı zamanda Türkiye'ye iade edilen kişileri de ilgilendirmektedir. YUKK Uygulama Yönetmeliği Madde 64, geri kabul anlaşmaları uyarınca Türkiye'ye iade edilen kişiler için ayrı bir prosedür çerçevesinin oluşturulması için İçişleri Bakanlığına görev verirken, iade edilen kişilerin bugüne kadar uluslararası koruma prosedürüne erişimini düzenleyen böyle bir araç olmamıştır.

4 Nisan 2016 tarihinden bu yana AB-Türkiye bildirisinin uygulanması bağlamında, Türkiye'ye, Yunanistan'dan, 710'u Pakistan'dan, 351'i Suriye'den, 193'ü Cezayir'den, 105'i Afganistan'dan ve 101'i Bangladeş'ten gelen toplam 1.841 kişi iade edilmiştir.¹⁰¹ Suriyeli olmayan kişiler, **Kırklareli** Pehlivan köyü ve daha sonra **Kayseri** Geri Gönderme Merkezine transfer edilmiş ve idari gözetim altına alınmışlardır.¹⁰² İGİM, bu kişiler için “Yunanistan - iade” başlıklı “V89” adlı tahdit kodunu belirlemiştir, ancak paydaşlar pratikte kullanılan bu koda hiç değinmemiştir.

2016 ve 2017 yılındaki raporlara göre, iade edilen kişilerin idari gözetim altındayken uluslararası koruma başvurusunda bulunma girişimleri bazı durumlarda yetkililer tarafından reddedilmiş veya uygun şekilde değerlendirilmemiştir.¹⁰³ Bu kişiler, hakları konusunda sınırlı bilgiye erişimleri olmasından, telefon kullanma imkanının hiç olmaması ya da sınırlı olmasından dolayı BMMYK ve STK'larla bağlantı kurmanın önündeki engellerin yanı sıra, vekalet vermek konusunda da bir dizi engelle karşı karşıya kalmaktadır (ayrıca bkz. [İdari gözetim kararının gözden geçirilmesi için adli yardım](#)).

⁹⁷ Bir STK tarafından sağlanan bilgiler, Şubat 2019.

⁹⁸ Bir STK tarafından sağlanan bilgiler, Mart 2019.

⁹⁹ Bir STK tarafından sağlanan bilgiler, Şubat 2019; İstanbul Barosu avukatı tarafından sağlanan bilgiler, Şubat 2019; Antakya Barosu avukatı tarafından sağlanan bilgiler, Mart 2019.

¹⁰⁰ A.y.

¹⁰¹ İGİM, İade istatistikleri : <http://bit.ly/2AM17g5>.

¹⁰² European Commission, *Sixth progress report on the EU-Turkey statement*, COM(2017) 323, 13 Haziran 2017.

¹⁰³ Bkz. Council of Europe Special Representative for Migration and Refugees, *Report on the fact-finding mission to Turkey 30 May – 4 June 2016*, 10 Ağustos 2016: <http://bit.ly/2bnNllx>, 9; Orçun Ulusoy ve Hemme Battjes, *Situation of readmitted migrants and refugees from Greece to Turkey under the EU- Turkey statement*, VU Migration Law Series No 15, Eylül 2017: <http://bit.ly/2xaf7vm>, 22.

C. Prosedürler

1. Olağan prosedür*

1.1. Genel (kapsam, zaman sınırları)

İGöstergeler: Olağan Prosedür: Genel

1. İlgili makamının iltica başvurusuna ilk aşamada karar vermesi için belirlenen zaman sınırı: 6 Ay
2. İlk aşamada sığınma başvurusunun reddedilmesinin detaylı sebepleri başvuru sahibi ile yazılı olarak paylaşılıyor mu? Evet Hayır
3. 31 Aralık 2018 tarihi itibarıyla biriken beklemedeki dosya sayısı: Mevcut değil

Uluslararası koruma başvuruları GİGM tarafından incelenecek ve karara bağlanacaktır.¹⁰⁴ Göç uzmanları”, özellikle Uluslararası Koruma Bölümü, Genel Merkez ve İl Göç İdaresindeki başvuruların işleme koyulmasından sorumludur. Tüm prosedür adımları Eylül 2018'den itibaren İl Göç İdaresi tarafından gerçekleştirilmektedir. Bununla birlikte, uluslararası koruma başvurularının sorumluluğu İl Göç İdaresine devredildiğinden, GİGM, gerekli uzmanlık ve uygulama yöntemlerini geliştirme sürecindedir.¹⁰⁵ Bu nedenle, artan sayıda yeni başvuru ile birlikte, ciddi kapasite sorunları devam etmektedir.

Kayıt tarihinden itibaren 6 ay içinde bir karar verilmelidir.¹⁰⁶ Ancak, bu bağlayıcı bir süre değildir, çünkü kanuna göre 6 ay içerisinde başvuru süreci karara bağlanamazsa başvuru sahibine bildirilir. Uygulamada, uluslararası koruma prosedürünün tamamlanmasında, İl Göç İdaresindeki kapasite yetersizliği üzerinden, ciddi gecikmeler gözlenmektedir. Başvuru sahipleri, başvurularının karara bağlanmasını yıllarca bekleyebilirler.¹⁰⁷ **Konya**'da, görüşmeler için mevcut bekleme süreleri iki yıla ulaşmaktadır.¹⁰⁸

GİGM'nin 2017 ve 2018 yıllarında aldığı kararların sayısına ilişkin istatistik bulunmamaktadır. Mevcut en son istatistikler, 2016 yılında alınan 23.886'sı olumlu, 6.494'ü olumsuz sonuçlanan 30.380 kararın mevcut olduğunu göstermektedir.¹⁰⁹

1.2. Önceliklendirilmiş inceleme ve hızlandırılmış süreç

Özel ihtiyaç sahibi kişilere, uluslararası koruma başvurularının işleme konulması konusunda “tüm haklar ve işlemlerde öncelik verilir¹¹⁰ Uygulamada, **Kayıt** sürecindeki ciddi engellere rağmen hamileliğin ileri dönemlerindeki kadınlar, özel sağlık sorunları olan kişiler veya refakatsiz çocuklar gibi özel ihtiyaç sahibi kişiler, İl Göç İdaresindeki uluslararası koruma başvuruları kayıt sürecinde önceliklendirmeden faydalanmıştır.¹¹¹

* Önemli Not: Bu rapor kapsamında olağan prosedür, GİGM'nin 'Genel Değerlendirmesi' ile BMMYK'nin 'Normal Değerlendirmesi'ne karşılık gelmektedir.

¹⁰⁴ YUKK, Madde 78.

¹⁰⁵ BMMYK, iltica prosedürünün güçlendirilmesine ilişkin 2018 yılında başlatılan yeni bir proje kapsamında GİGM'ye destek sağlamaya devam etmektedir: GİGM, 'İl Göç İdaresi Müdürlüklerinin Desteklenmesi Projesi' nin açılış çalıştay', 21 Mart 2019: <https://bit.ly/2Wr0Vv8>.

¹⁰⁶ YUKK, Madde 78(1).

¹⁰⁷ İstanbul Barosu avukatı tarafından sağlanan bilgiler, Şubat 2019.

¹⁰⁸ Bir STK ziyareti sonrasında toplanan bilgiler, Şubat 2019.

¹⁰⁹ GİGM, *Yıllık Göç Raporu 2016*: <https://bit.ly/2TQdqU4>, 74-75.

¹¹⁰ YUKK, Madde 67.

¹¹¹ Bir STK tarafından sağlanan bilgiler, Şubat 2019.

1.3. Bireysel görüşme

Göstergeler: Olağan Prosedür: Bireysel Görüşme

- Olağan prosedürde uygulamada sığınmacılarla bireysel görüşmeler yapılıyor mu?
 Evet Hayır
❖ Öyleyse, uygulamada bu görüşmelerde tercüman desteği var mı? Evet Hayır
- Olağan prosedürde, bu görüşmeler, karar almak konusunda yetkili makamın tarafında mı Evet Hayır
- Görüşmeler video konferans yoluyla mı yapılıyor? Sıklıkla Nadiren Hiçbir zaman

Olağan prosedür uyarınca, yetkili İl Göç İdaresinin, başvuru tarihinden itibaren 30 gün içinde başvuran kişilerle bireysel görüşme gerçekleştirmesi gerekmektedir.¹¹² Bu görüşmeler, mülteci hukuku, insan hakları ve menşe ülke bilgisi gibi alanlarda eğitim almış personel tarafından yapılmalıdır.¹¹³

Başvuru sahipleriyle, **Kayıt** görüşmesinin sonunda bireysel görüşme için belirlenen yer ve zaman bildirilir.¹¹⁴ Görüşme belirlenen tarih ve zamanda yapılamazsa, yeni görüşme tarihi verilmelidir.¹¹⁵ Ertelenen görüşme tarihi, önceki verilen tarihten sonraki 10 günden daha erken olmamak üzere belirlenir. Gerekli görüldüğü takdirde başvuru sahibi ile ek görüşmeler gerçekleştirilebilir.¹¹⁶ Bununla birlikte, uygulamada, başvuru sahipleri ilk görüşmeden önce genellikle birkaç aya kadar bekletilmelerle karşı karşıya kalmaktadır. Görüşme esnasında başvuran kişiye aşağıdaki kişiler eşlik edebilir: (a) aile üyeleri; (b) gözlemci olarak avukatı; (c) tercüman; (ç) psikolog, pedagog, çocuk gelişimcisi veya sosyal hizmet uzmanı; ve (d) başvuran kişi reşit değilse hukuki temsilcisi.¹¹⁷

Mevcut uygulamada ses veya video kaydı kullanılmamasına rağmen, görüşmelerde ses veya video kayıtları alınabilir.

Genel olarak, illerde standart bir uygulama yoktur ve prosedürün niteliği, başvuruya ilgilenen görevliye bağlıdır.¹¹⁸ BMMYK'ya göre, kapasite geliştirme çabaları sonuç vermektedir ve özellikle usulen yapılan görüşmelerin niteliğinde bir iyileşme söz konusudur.¹¹⁹ Sivil toplum ve avukatlara göre, görüşmelerin niteliği çoğu İGİM'de diğerlerinden daha kötü durumdadır. **İstanbul** gibi illerde, paydaşlar, avukatların yazılı görüşlerinin İl Göç İdaresi tarafından dikkate alınmadığını bildirmiştir¹²⁰ ve zaman zaman avukatların görüşme sırasında konuşmalarına müsaade edilmediğini ifade etmişlerdir.¹²¹ **Konya**'da kararların nitelikli şekilde verilmediği belirtilmiştir.¹²²

¹¹² YUKK, Madde 75(1).

¹¹³ YUKK Uygulama Yönetmeliği, Madde 81(2).

¹¹⁴ YUKK, Madde 69(5).

¹¹⁵ YUKK, Madde 75(4).

¹¹⁶ YUKK, Madde 75(5).

¹¹⁷ YUKK Uygulama Yönetmeliği, Madde 82(1).

¹¹⁸ Bir STK tarafından sağlanan bilgiler, Şubat 2019.

¹¹⁹ BMMYK tarafından sağlanan bilgiler, Şubat 2019.

¹²⁰ STK'lar tarafından verilen bilgiler, Şubat 2019.

¹²¹ İstanbul Barosu avukatı tarafından sağlanan bilgiler, Mart 2019.

¹²² Konya Barosu Avukatı tarafından sağlanan bilgiler, Şubat 2019.

Tercüman desteği

Başvuru sahiplerine, başvuru sırasında, kayıta ve bireysel görüşmede, talepleri üzerine tercüman desteği sağlanmalıdır.¹²³

Bireysel görüşme sırasındaki tercüme desteğinin kalitesiyle ilgili olarak mülakat görevlisinin, başvuru sahibi ile tercümanın birbirini anlamada zorluk çektiğini tespit etmesi durumunda, görüşme ileri bir tarihe ertelenir.¹²⁴ Mülakat görevlisi, tercümana, görüşmenin kapsamı ve uyulması gereken kurallar hakkında bilgi vermelidir.¹²⁵

Mevcut uygulamada, İl Göç İdaresinde halen yeterli sayıda tercüman bulunmaması büyük bir zorluktur. SGDD-ASAM, GİGM'ye yaklaşık 60 kişilik tercüman desteği sunarken, BMMYK ise, Haziran 2017'den bu yana özel bir şirket aracılığıyla tercüman desteği¹²⁶ ile 2018 yılında bu tercümanlara eğitim sağlamıştır.¹²⁷ Her ne kadar İl Göç İdaresi, zaman zaman yeminli tercümanlar olmadıkları için sivil toplum örgütleri tarafından sağlanan tercüman desteğini kabul etmese de, **Adana** gibi illerde SGDD-ASAM'dan ve Hayata Destek Derneğinden, İGİM'e¹²⁸ tercüman desteği sağlanır.¹²⁹ Küçük illerde, kayıtlı sığınmacılardan bazıları tercüman olarak değerlendirilmektedir. Başvuru sahipleri, genellikle bu sığınmacı tercümanlara, paylaştığı bilgilerin gizliliğine ve tercüme kalitesine ilişkin kaygı duyduklarını bildirmektedir.

Çoğu ilde, başvuru sahipleri tarafından konuşulan belirli nadir dillerde tercüman bulunmaz veya bu dillerde tercüman eksikliği görülmektedir. Dahası, kadın tercüman sayısı çok azdır.¹³⁰ Cinsel yönelim veya cinsiyet kimliğine dayalı başvurularda, başvuru sahibinin ifadesine hassasiyet gösterilmediği ve sansür uygulandığı da bildirilmiştir¹³¹

Mülakat raporu

Mülakat görevlisi, bireysel görüşme sırasında başvuran kişilerin paylaştıklarını kaydetmek için "Uluslararası Koruma Mülakat Formu" adlı standart bir şablonu kullanmalıdır. Bu form, diğerlerine ek olarak temel biyografik bilgileri, profil göstergelerini, ülkeye geliş nedenlerini ve kendi ülkelerine geri dönmek istememe nedenlerini içeren, başvuru sahibine sorulması gereken önceden tanımlanmış bir dizi sorudan oluşan bir şablondur.¹³² Mülakat görevlisi tarafından, görüşme sonunda başvuru sahibine Uluslararası Koruma Mülakat Formunun içeriğinin okunması ve başvuru sahibine düzeltmek istediği herhangi bir bölüm olup olmadığının ve vermek istediği ek bir bilgi olup olmadığının sorulması gerekmektedir.¹³³

Görüşme sonunda bir mülakat raporu hazırlanmalı ve imzalatılıp bir nüshası başvuru sahibine teslim edilmelidir.¹³⁴ Uygulamada, başvuru sahiplerine, özellikle **Sivas** ve **Çankırı** gibi illerde, mülakat raporunun bir kopyası verilmemektedir.

¹²³ YUKK, Madde 70(2).

¹²⁴ YUKK Uygulama Yönetmeliği, Madde 86(2).

¹²⁵ YUKK Uygulama Yönetmeliği, Madde 83(3).

¹²⁶ .SGDD-ASAM tarafından verilen bilgi, Şubat 2018.

¹²⁷ BMMYK, *Turkey: Operational Update 2018 Highlights*:<https://bit.ly/2Cr3tBB>.

¹²⁸ Adana Barosu tarafından sağlanan bilgiler, Şubat 2018.

¹²⁹ Bir STK tarafından sağlanan bilgiler, Şubat 2019.

¹³⁰ Kadın Dayanışma Vakfı tarafından verilen bilgiler, Şubat 2019.

¹³¹ Bir STK tarafından sağlanan bilgiler, Şubat 2019.

¹³² YUKK Uygulama Yönetmeliği, Madde 81(5).

¹³³ YUKK Uygulama Yönetmeliği, Madde 86(3).

¹³⁴ YUKK, Madde 75(6).

1.4. İtiraz/temyiz süreci

Göstergeler: Olağan Prosedür: İtiraz

1. Kanun, olağan prosedürde ilk aşama kararına bir itiraz süreci sağlıyor mu?
❖ Evetse, itirazın biçimi:	☒ Evet	☐ Hayır
❖ Otomatik olarak askıya alma etkisi var mı?	☒ Adli	☒ İdari
	☒ Evet	☐ Hayır
2. Temyiz organının karar vermesi için ortalama işlem süresi: Mevcut değil

Kararlar yazılı olarak bildirilmelidir.¹³⁶ Olumsuz kararların bildirilmesinde, kararın nesnel sebepleri ve hukuki gerekçeleri ortaya konmalıdır. Başvuru sahibinin bir avukat tarafından temsil edilmediği durumlarda, kişi, kararın hukuki sonuçları ve başvurulabilecek itiraz mekanizmaları hakkında da bilgilendirilir. Ayrıca, YUKK kapsamındaki tüm kararların bildirilmesinde, “ilgilinin yabancı olduğu” dikkate alınmalı ve yazılı bildirimler hakkındaki usul ve esaslara ilişkin tarifname sağlamak adına GİGM tarafından ayrı bir yönetmelik düzenlenmelidir.¹³⁷ Uygulamada kararlar Türkçe olup İGİM tarafından başvuran kişinin diline çevrilir.¹³⁸

YUKK, olağan prosedürde verilen olumsuz kararlara karşı iki ayrı çözüm yolu olarak, isteğe bağlı idari itiraz başvurusu ve adli itiraz başvurusu sunar. Olağan prosedür uyarınca GİGM tarafından verilen olumsuz kararlar karşı karşıya kalındığında, başvuru sahipleri:¹³⁹

1. Uluslararası Koruma Değerlendirme Komisyonlarına (UKDK) 10 gün içinde idari itiraz başvurusu yapabilir ve yalnızca ilk idari itiraz başvurusu başarısız olursa, yetkili İdare Mahkemesi'ne ikinci adli itiraz başvurusunda bulunabilir; ya da
2. Yetkili İdare Mahkemesine 30 gün içinde doğrudan adli itiraz başvurusunda bulunabilirler.

Uygulamada, ikinci yöntem uygulanır. Her iki itiraz yolu da otomatik olarak askıya alma etkisine sahiptir. YUKK kapsamında, başvuru sahiplerinin, YUKK tarafından olumsuz sonuçlanan kararlara karşı sağlanan tüm başvuru yolları tükenene kadar,¹⁴⁰ **Sınır dışı etme ve geri gönderme** bölümünde anlatıldığı şekilde istisnai olarak genellikle Türkiye'de kalmalarına izin verilir.

1.4.1. UKDK'ye idari itiraz başvurusu

Olağan prosedürde verilen olumsuz kararlar durumunda, kararın yazılı bildiriminden sonraki 10 gün içinde UKDK'ye itiraz edilebilir.¹⁴¹

UKDK özel bir idari itiraz organı olarak öngörülür ve GİGM Genel Merkezinin koordinasyonu altında işlev görür.¹⁴² GİGM Genel Merkezi ve / veya İGİM'nin himayesinde bir veya daha fazla UKDK oluşturulabilir.

Her Komisyona bir GİGM temsilcisi başkanlık eder ve ikinci bir GİGM görevlisinin yanı sıra Adalet Bakanlığı ve Dışişleri Bakanlığı temsilcileri de komisyonda yer alır. BMMYK'dan gözlemci statüsünde bir

¹³⁵ Bir STK tarafından sağlanan bilgiler, Şubat 2019.

¹³⁶ YUKK, Madde 78(6).

¹³⁷ YUKK, Madde 100.

¹³⁸ SGDD-ASAM tarafından verilen bilgi, Mart 2018.

¹³⁹ YUKK, Madde 80.

¹⁴⁰ YUKK, Madde 80(1)(e).

¹⁴¹ YUKK, Madde 80(1)(a).

¹⁴² YUKK, Madde 115; 4 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, Madde 164.

temsilci davet edilebilir. UKDK'ye atanan GİGM personeli 2 yıllığına atanır, Adalet Bakanlığı ve Dışişleri Bakanlığı temsilcileri ise bir yıllığına atanır. UKDK'nin, üyelerine ek bir görev verilmeyeceğinden, tam zamanlı olarak uzmanlaşmış iltica mahkemeleri olarak görev yapması öngörülmektedir.

UKDK, aşağıdaki kararlara karşı itiraz başvurularını değerlendirip karara bağlamak hususunda yetkilidir:¹⁴³

- a. Olağan prosedürde verilen olumsuz kararlar;
- b. Başvuru sahipleri ve uluslararası koruma statüsü sahipleri hakkında değerlendirilip verilen diğer diğer olumsuz kararlar;
- c. **Mülteci statüsünün sona erdirilmesi** veya **Koruma statüsünün iptaline** ilişkin kararlar

Öte yandan, idari gözetim, kabul edilemez başvuru ve hızlandırılmış değerlendirme kararları UKDK'nin yetkisi dışındadır.

UKDK, GİGM'nin kararlarını, hem var olan olgulara hem de kanuna dayanarak gözden geçirir.¹⁴⁴ Gerekli gördüğü takdirde tüm dava dosyasını GİGM'den isteyebilir. UKDK, gerekli gördüğü takdirde başvuru sahipleriyle görüşmeye yetkilidir veya ilgili GİGM'ye başvuru sahibi ile ek görüşme yapması talimatını verir.

YUKK, UKDK'ye yapılan itirazların sonuçlandırılması için bir süre sınırlaması getirmemesine rağmen, YUKK Uygulama Yönetmeliği Madde 100(3)'e göre, komisyona yapılan itirazlarda başvuru alındıktan sonra 15 gün içinde bir karar verilmesi ve başvuran kişinin bilgilendirilmesi gerekir, bu süre 5 gün daha uzatılabilir UKDK, GİGM kararlarını doğrudan iptal etme yetkisine sahip değildir. Komisyon itiraz başvurusunu reddedebilir ve GİGM'nin verdiği ilk kararı onaylayabilir veya GİGM'den ilk kararını olgular ve kanunlar doğrultusunda yeniden gözden geçirmesini isteyebilir.¹⁴⁵ Bu nedenle, UKDK tarafından verilen kararlar GİGM üzerinde bağlayıcı sayılmaz. GİGM ilk verdiği olumsuz karara sadık kalmayı seçerse, başvuru sahibi yetkili İdare Mahkemesine adli itiraz başvurusunda bulunmalıdır.

Mevcut uygulamada UKDK'nin, olumsuz kararlara itirazları incelemeyeceği görülmektedir. Bir avukatın UKDK'ye itiraz başvurusunda bulunduğu bilinen bir davada, avukata birkaç ay hiçbir bilgi verilmemiştir.¹⁴⁶ Bu alandaki avukatlar ve uzmanlardan edinilen bilgilere göre, UKDK'nin etkili bir idari itiraz mekanizması olmadığı ve başvuran kişilerin doğrudan İdare Mahkemesine adli itiraz başvurusunda bulunmayı tercih ettiği görülmektedir.¹⁴⁷

1.4.2. İdare mahkemesine yapılan adli itirazlar

Olağan prosedürdeki olumsuz kararlarda, kararın yazılı bildiriminden sonraki 30 gün içinde yetkili İdare Mahkemelerine doğrudan itiraz edilebilir.¹⁴⁸ Kişilerin, haklarında verilen olumsuz bir karara karşı adli itiraz başvurusunda bulunmadan önce UKDK yolunu tüketmeleri şartı yoktur. Ancak, önce UKDK'ye idari itiraz başvurusunda bulunmayı seçerlerse, bunun sonucuna bağlı olarak, İdare Mahkemesine olumsuz bir UKDK kararına karşılık ikinci itiraz başvurusunda bulunabilirler.

Türkiye yasalarına göre, söz konusu eylem veya kararın alındığı alanda İdare Mahkemesinin söz konusu kararı değerlendirmesi zorunludur.¹⁴⁹

¹⁴³ YUKK, Madde 115(2).

¹⁴⁴ YUKK Uygulama Yönetmeliği, Madde 100(1).

¹⁴⁵ YUKK Uygulama Yönetmeliği, Madde 100(2).

¹⁴⁶ . İzmir Barosu avukatı tarafından sağlanan bilgiler, Mart 2019.

¹⁴⁷ SGDD-ASAM tarafından verilen bilgi, Mart 2018.

¹⁴⁸ YUKK, Madde 80(1)(ç).

¹⁴⁹ Türkiye'de, tüm illerde İdare Mahkemesi mevcut değildir. Bünyesinde İdare Mahkemesi bulunmayan küçük illere en yakın ilde faaliyet gösteren İdare Mahkemesi katılmaktadır.

YUKK, uzmanlaşmış iltica ve göç mahkemeleri oluşturmamış olsa da, Türkiye Hakimler ve Savcılar Kurulu, herhangi bir yerel yargı alanındaki hangi İdare Mahkemesi biriminin, YUKK kapsamındaki idari işlem ve kararlara yapılan itirazlardan sorumlu olacağını belirler.¹⁵⁰ 2015 yılında, HSK YUKK kapsamında verilen kararlara karşı yapılan itirazlardan sorumlu birim olarak her İdare Mahkemesinde 1^{inci} Mahkemeyi görevlendirmiştir. Bununla birlikte, söz konusu yetkili birimler, her türden dosyayla ilgilenmeye devam etmekte ve yalnızca iltica ve göç alanındaki itiraz organları olarak hizmet vermemektedir.

Olağan prosedürde olumsuz kararlara itirazlarda, karar vermesi hususunda, İdare Mahkemelerine verilmiş herhangi bir zaman sınırı yoktur.

İdare Mahkemesi başvuruları normalde yazılı bir prosedürle karara bağlanır. Teoride, bir başvuru sahibi yetkili mahkeme tarafından belirlenen veya belirlenmeyen bir duruşma talep edebilir.

İdare Mahkemelerinin hem olgulara hem de kanunlara dayalı olarak GİGM kararlarını gözden geçirmesi zorunludur. Eğer başvuru olumlu karşılanırsa, verilen karar GİGM kararını feshetmekle birlikte, durumu bozmaz. İdari kanuna göre, birinci derece yetkili makam, itiraz edilen eylemi veya kararı revize etmek veya İdare Mahkemesi kararını Danıştaya 30 gün içinde bildirmekle yükümlüdür.¹⁵¹

İdare Mahkemeleri son zamanlarda uluslararası koruma alanında daha aktif hale gelmiş ve 2017 yılında itiraz başvurularında olumlu kararların sayısının artmasına yol açmıştır.¹⁵² Bu kararlar, ilk aşama kararlarının kalitesinde var olan eksiklikleri göstermektedir. Özellikle **Ankara** ve **İstanbul** İdare Mahkemeleri mülteci hukuku konusunda uzman ve en yetkili mahkemeler olarak kabul edilir. Her iki mahkeme, uluslararası koruma başvurusuyla ilgili olumsuz kararlarda *geri göndermeme* ilkesine ve GİGM'nin yanlış değerlendirme yaptığına dayanarak birçok kararı iptal etmiştir. Örneğin, İranlı Hristiyan bir sığınmacının başvurusunda,¹⁵³ Ankara İdare Mahkemesi, GİGM'nin sunduğu argümanı reddetmiş ve YUKK, Madde 93 uyarınca, GİGM'nin, başvuran kişinin hikayesi ile BMMYK ve uluslararası STK'ların raporları üzerinden İran'daki Hristiyanların şu anki durumu gibi nesnel ve öznel kanıtlara dayanarak iddiayı değerlendirmesi gerektiğine karar vermiştir. Mahkeme ayrıca, GİGM'e, her dosyada, başvuru sahibinin mülteci veya şartlı mülteci olarak ya da ikincil koruma altında korunabileceğinin değerlendirilmesi gerektiğini hatırlatmıştır.

Mahkemenin bu yaklaşımı, Rusya (Çeçenler), Somali veya Türkmenistan'dan gelen diğer kişilerin yaptığı başvurularda da izlenmiştir.¹⁵⁴ Edirne İdare Mahkemesi, sınır dışı edilmesi durumunda, eltili tarafından kötü muamele ve işkenceye maruz bırakılabileceğini iddia eden Afgan bir kadının başvurusunu reddetmiştir. Mahkeme, kişinin 20 yıl boyunca eltilisiyle birlikte yaşadığına, yetkililer tarafından reddedilen başka bir uluslararası koruma başvurusu olduğuna, kendi isteğiyle Türkiye'yi terk etmeyi reddettiğine ve yetkilileri bilgilendirmeden uydu kentini terk ettiğine ve Kırıkkale'deki bir güvenlik kontrolü sırasında polis tarafından yakalanmış olduğuna dair GİGM tarafından sunulan kanıtlara dayanarak bu kararı vermiştir.¹⁵⁵ Benzer bir Afganistan vatandaşının başvurusunda, Ankara İdare Mahkemesi GİGM'nin reddetme kararını,

Her ilin idare mahkemesi sayılar ile belirlenmiş olan birkaç kısma bölünmüştür.

¹⁵⁰ YUKK, Madde 101.

¹⁵¹ İdari Yargılama Usulü Kanunu, Madde 28.

¹⁵² Mülteci-Der tarafından verilen bilgiler, Aralık 2017. İzmir Barosu tarafından derlenen İdare Mahkemesi kararları: <http://bit.ly/2DmwHTU>.

¹⁵³ 1^{inci} Ankara İdare Mahkemesi, Karar No. 2015/849, 22 Nisan 2015.

¹⁵⁴ 1^{inci} Ankara İdare Mahkemesi, Karar No 2015/491, 12 Mart 2016; No 2015/1601, 20 Mayıs 2015.

¹⁵⁵ 1^{inci} Edirne İdare Mahkemesi, Karar No. 2017/426, 21 Mart 2017.

başvuru sahibinin Türkiye'ye gelişinin yalnızca ekonomik sebeplerle olduğu gerekçesiyle onamıştır.¹⁵⁶

1.4.3. Danıştaya ikinci itiraz başvurusu

Başvuran kişiler, Danıştaya 30 gün içinde bir itiraz başvurusunda bulunabilirler¹⁵⁷ 157 Danıştayın başvuru kararı bağlaması için bir zaman sınırı yoktur. İtiraz başvurusu hakkındaki Danıştay kararı başvuruya ilişkin nihai karar teşkil edecektir, çünkü temyiz edilemez.

Danıştay tarafından reddedilen ve kabul edilen kararların toplam sayısını vermek zordur. Ancak, aşağıdaki davalar içtihattan örnekler sunmaktadır:

- Ankara İdare Mahkemesi tarafından reddedilen bir davada, Danıştay, bireysel görüşmelerinde Türkiye'ye geliş nedenlerini “engelli iki kızı için daha iyi sağlık hizmetine erişim sağlamak” olarak ifade eden Afgan bir ailenin uluslararası koruma başvurusu hakkındaki red kararını onamıştır, çünkü bu durum uluslararası koruma için hukuki bir dayanak değildir.¹⁵⁸
- Yönlendirildiği uydu kentte İGİM'e başvurmayan İranlı bir başvuru sahibi ile ilgili başka bir davada, Danıştay, başvuran kişinin idari yükümlülüğünü yerine getirmesini geciktirmesi hakkında herhangi bir kanıt veya ifade sunmadığına karar veren Konya İdare Mahkemesinin red kararını onamıştır. Başvuran kişi, Danıştay nezdindeki itiraz başvurusunda “bu süre zarfında depresyonda olduğunu” iddia etmiştir.¹⁵⁹

1.5. Adli yardım

İGöstergeler: Olağan Prosedür: Adli Yardım

1. Sığınmacılar uygulamada ilk aşamada ücretsiz adli yardıma erişebiliyor mu?

- ❖ Ücretsiz adli yardımın kapsamı: Evet Zorlukla Hayır
 Görüşmede temsil
 Hukuki danışma

2. Sığınmacılar, uygulamada, olumsuz karara karşı itiraz konusunda ücretsiz hukuki desteğe erişebiliyor mu?

- ❖ Ücretsiz adli yardımın kapsamı: Evet Zorlukla Hayır
 Mahkemelerde temsil
 Hukuki danışma

Tüm uluslararası koruma başvuru sahipleri ve faydalanıcıları, avukatlık ücretlerini kendileri karşılamaları kaydıyla, “Avukatlık hizmetleri ve danışmanlık kısmında yazılı iş ve işlemler” ile ilgili olarak bir avukat tarafından temsil edilme hakkına sahiptir.¹⁶⁰

Prensip olarak, başvuru sahibi, avukat görevlendirme yazısının temsil için yeterli sayıldığı Adli Yardım Hizmetinden yararlanmadığı sürece¹⁶¹ avukatın sığınmacıyı temsil etmesi için noter tasdikli bir vekaletname istenir. Adli Yardımdan atanan ve avukat görevlendirme yazısına rağmen, adli yardım avukatları, İGİM tesislerine vekaletname olmadan giremediklerini ifade etmişlerdir.¹⁶²

¹⁵⁶ 1^{inci} Ankara İdare Mahkemesi, Karar No. 2015/177, 28 Ocak 2015.

¹⁵⁷ İdari Yargılama Usulü Kanunu, Madde 28.

¹⁵⁸ Danıştay 10^{uncu} Dairesi, Karar No. 2017/4288.

¹⁵⁹ Danıştay 10^{uncu} Dairesi, Karar No. 2017/5137, 27 Kasım 2017.

¹⁶⁰ YUKK, Madde 81(1).

¹⁶¹ Bkz. Anayasa Mahkemesi, Karar No. 2015/87, 8 Ekim 2015: <http://bit.ly/2E3xSlN>.

¹⁶² İstanbul Barosu avukatı tarafından sağlanan bilgiler, Mart 2019.

Türkiye Noterler Birliğinin 2 Mart 2016 tarih ve 2016/3 sayılı Genelgesi uyarınca, Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi Kimlik Belgesi (ve daha önce verilen Kayıt Belgesi) noterler tarafından kabul edilen belgeler listesine dahil edilmiştir. Yine de, vekaletname yetkisi, yere bağlı olarak değişen ek maliyetler gerektirir ve gözetiminde başvuran kişilere önemli engeller teşkil eder.

1.5.1. İlk aşamada adli yardım

Bireysel görüşme sırasında, başvuru sahiplerine avukatlar ve hukuki temsilcileri eşlik edebilir.¹⁶³ Ayrıca, avukatlara ve hukuki temsilcilere, dosyadaki tüm belgelere erişme garantisi verilir ve kamu güvenliği, kamu düzeninin korunması ve suçun önlenmesi ile ilgili belgeler dışında, kopyaları teslim edilebilir.¹⁶⁴ Uluslararası koruma başvuru sahipleri ve statü sahipleri de STK'lar tarafından sunulan danışmanlık hizmetlerinden yararlanabilirler.¹⁶⁵

Bununla birlikte, bu önlemlerden, hukuki danışmanlık, adli yardım ve temsil hizmetlerinin fiili olarak temini ve sağlanmasını güvence altına alması bakımından devlete olumlu bir yükümlülük getirecek olan "haklar" ifadesi yerine "özgürlükler" olarak bahsedilmektedir. Bazı durumlarda, uluslararası koruma prosedürüne bağlı olmamakla birlikte, GİGM, avukatların, vekaletname olmadan başvuran kişilere sözlü danışmanlık vermelerini yasaklamıştır.

Türkiye'deki sığınmacılara fiili olarak ücretsiz ve nitelikli adli yardım sağlanması, temel olarak uygulamadaki engeller nedeniyle sınırlı kalmaktadır. Bununla birlikte, 18 ilde sığınmacılara ve mültecilere adli yardım sağlanması amacıyla 2018 Ocak'ta Türkiye'deki Mültecilere destek kapsamındaki AB fonu üzerinden 5 milyon euroluk bir proje BMMYK ile Türkiye Barolar Birliğine yönlendirilmiştir.¹⁶⁶ Bu girişimler sayesinde, 2017 ve 2018 yıllarında uluslararası ve geçici koruma alanlarına daha fazla baro katıldığı için bu alanda gelişmeler gözlenmiştir.

Adli yardım projesi kapsamındaki 18 ilden (**Ankara, İzmir, İstanbul, Gaziantep, Şanlıurfa, Antakya, Kayseri, Adana, Denizli, Aydın, Bursa, Çanakkale, Kilis, Mersin, Trabzon, Edirne, Van, Erzurum**) baro, *diğer durumlara ek olarak* uluslararası koruma davaları ile ilgilenmeleri adına mülteci hukuku alanında özel eğitim almış avukat listeleri hazırlamıştır. Sadece özel eğitim almış avukatlar davalarla ilgilenmeye uygundur.¹⁶⁷ Öte yandan, **Konya** gibi diğer illerdeki barolarda bu konudaki davalara öncelik verecek özel bir düzenleme ile yakın gelecekte bu tür önlemler için yapılan planlar mevcut değildir.

Davalar, çalışma hayatı ile ilgili davalar ve ceza davaları hariç olmak üzere, sınır dışı edilme, uluslararası veya geçici koruma prosedürleri, medeni kanunla uyumsuzluklar ile ilgili olabilir.¹⁶⁸

Adli yardım talepleri, sığınmacılar, üçüncü şahıslar tarafından veya Geri Gönderme Merkezlerinden gerçekleştirilebilir. Bununla birlikte, uygulamada, STK'lardan veya üçüncü taraflardan gelen yönlendirmeler bütün barolar tarafından kabul edilmemektedir.¹⁶⁹ Barolar, davaları otomatik bir sistem aracılığıyla tahsis eder ve proje kapsamında adli yardım için uygun olup olmadıklarına karar verir, aksi takdirde aşağıda bahsi geçen genel Adli Yardım Programına yönlendirilir.¹⁷⁰

¹⁶³ YUKK, Madde 75(3).

¹⁶⁴ YUKK, Madde 94(2).

¹⁶⁵ YUKK, Madde 81(3).

¹⁶⁶ Izgazete, 'Hukuksuz uygulamanın iptalini İzmir Barosu sağladı, 20 Ocak 2018 : <http://bit.ly/2DI9UmO>. Ayrıca Bkz. BMMYK, *Turkey: Strengthening legal protection and access to justice*, Mayıs 2018: <https://bit.ly/2HTqCAK>.

¹⁶⁷ Türkiye Barolar Birliği tarafından verilen bilgiler, Şubat 2019.

¹⁶⁸ A.y.

¹⁶⁹ A.y.

¹⁷⁰ İzmir Barosu avukatı tarafından sağlanan bilgiler, Şubat 2019.

Proje kapsamında adli yardım sağlanmasındaki uygulama konularından biri, söz konusu adli yardımın proje finansmanı kapsamında olmayan “G87” veya “G89” gibi tahdit kodları verilmiş olan sığınmacılarla ilgilidir. Bu durumlarda ek finansman ile maliyetleri karşılamak baroların inisiyatifindedir. Bununla birlikte, birçok baro bu davaları destekleyecek ek finansmana sahip değildir.¹⁷¹

Ocak 2018 -15 Şubat 2019 tarihleri arasında, proje kapsamında, 18 baro tarafından, çoğu **Şanlıurfa, İzmir** ve **İstanbul**'dan 653 adli yardım başvurusu alınmıştır.¹⁷²

Dahası, 2018'de Türkiye Barolar Birliği, BMMYK ile işbirliği içinde ilk Hukuk Kliniğini **Şanlıurfa**'da açmıştır. Klinik, üç avukat, bir asistan ve bir psikolog aracılığıyla danışmanlık, dava yönetimi ve psikososyal destek sunmaktadır.¹⁷³ Yaklaşık 70 uluslararası koruma davası dahil olmak üzere 650 kişiye adli yardım sağlamıştır.¹⁷⁴ Bu modele dayanarak, proje ile, **Hatay** ve **Gaziantep**'te, **Ankara**'dan koordine edilecek olan hukuk kliniklerinin kurulması hedeflenmektedir.¹⁷⁵

Türkiye Barolar Birliği, Suriyeli ve Suriyeli olmayan başvuru sahipleri için, iki dilde adli yardımda bulunan mahkeme personeli ve avukatlar için telefonla tercümanlık hizmeti başlatmıştır. Ancak, avukatların idari gözetim tesislerinde telefon taşımaya izin verilmediğinden, bu hizmet Geri Gönderme Merkezlerinde kullanılamaz.¹⁷⁶ 15 Şubat 2019 tarihi itibarıyla toplam 833 vakaya telefon aracılığıyla destek sağlanmıştır.¹⁷⁷

Baroların dahil olmasının ötesinde, kısıtlı sayıda hukuki bilgi ve destek hizmetleri sunan bir dizi STK vardır, ancak bu desteği, sahada geniş çaplı olarak ülke geneline yaymak konusunda kaynak ve işletme kapasitesine sahip değillerdir. Sığınmacı nüfusunun büyüklüğünü ve Türkiye'nin coğrafi dağılım politikasını dikkate alarak (bkz. [Serbest dolaşım hakkı](#)), çoğu yerdeki sığınmacılar, STK'lar tarafından verilen uzmanlaşmış hukuki danışmanlık ve destek hizmetlerine ilk aşamada erişemezler. Sığınmacılara hukuki danışmanlık sağlayan STK'lar arasında SGDD-ASAM, Hayata Destek Derneği, Uluslararası Mülteci Hakları Derneği, Mülteci Hakları Merkezi, Mülteci-Der, Bodrum Kadın Dayanışma Derneği ve Kırmızı Şemsiye Cinsel Sağlık ve İnsan Hakları Derneği yer almaktadır. STK'ların sığınmacılara verilecek adli yardım hizmetlerini finanse etmeleri için tahsis edilmiş herhangi bir hükümet fonu bulunmaması durumunda, STK'lara sağlanan proje bazlı dış finansmanın sınırlı olması, donör programlarında doğrudan hukuki hizmet faaliyetlerine öncelik tanınmaması ve proje bazlı fonlara uygulanan katı bürokratik gereklilikler, uzmanlaşmış hukuki hizmet sağlayıcısı STK'ların ortaya çıkmasını ve gelişmesini zorlaştırmaktadır.

1.5.2. Adli itirazlarda adli yardım

Avukat ücretini karşılamakta maddi imkânı olmayan kişiler, uluslararası koruma prosedüründe adli itiraz başvurusu için, hükümet tarafından finanse edilen Adli Yardım Programına yönlendirilir.¹⁷⁸ YUKK, teoride, yabancı uyruklular da dahil olmak üzere Türkiye'deki tüm ekonomik açıdan dezavantajlı kişiler için erişilebilir olması gereken mevcut Adli Yardım Programına değinmektedir.

¹⁷¹ Türkiye Barolar Birliği tarafından verilen bilgiler, Şubat 2019.

¹⁷² A.y.

¹⁷³ Şanlıurfa Hukuk Kliniği tarafından verilen bilgiler, Şubat 2019.

¹⁷⁴ A.y. Bkz. BMMYK, *Turkey: Operational Update 2018 Highlights*: <https://bit.ly/2Cr3tBB>.

¹⁷⁵ A.y.

¹⁷⁶ Uluslararası Mülteci Hakları Derneği tarafından verilen bilgiler, Şubat 2019.

¹⁷⁷ Türkiye Barolar Birliği tarafından verilen bilgiler, Şubat 2019.

¹⁷⁸ YUKK, Madde 81(2).

Adli Yardım Programı, her ilde barolar tarafından, her bir baro kurulunun takdirine bağlı olarak, hak ediş ve liyakat esasına tabi olarak uygulanmaktadır. “Hak ediş” konusunun değerlendirilmesi, barolar arasında farklılık gösterir; **Mersin** ve **Kahramanmaraş**'ta kişinin finansal durumunu onaylayan bir belge talep edilirken (fakirlik belgesi), **Gaziantep** ve **Şanlıurfa** barosu gibi diğer barolar böyle bir belge talep etmez.¹⁷⁹

Baroların uygulamada daha aktif katılımının önündeki engellerden biri, devlet bütçesinden barolara sağlanan adli yardım fonunun kısıtlı oluşudur. Teknik olarak her türlü “avukatlık hizmeti”, Avukatlık Kanunu uyarınca adli yardım kapsamına girerken, uygulamada, Türkiye'deki Adli Yardım Sistemi, mahkeme haricinde verilen hukuki danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinden farklı olarak faydalanıcılara mahkemelerde ücretsiz hukuki temsil sağlamaktadır. Bu gerçekten de, uluslararası koruma başvuru sahiplerinin, uluslararası koruma prosedürü içindeki herhangi bir eylem ve karara ilişkin adli itirazlarıyla ilgili olarak devlet tarafından finanse edilen adli yardım talep etmelerini sağlayan bir ilkedir ve YUKK Madde 81(2) altında vurgulanır.

Türkiye'de İdare Mahkemesine dava açılması ile ilgili masraflar arasında vekaletname için noter ücreti, kimlik belgelerinin tercüme ücreti, mahkeme başvurusu ve diğer adli ücretler ve posta ücretleri bulunmaktadır. Adli Yardım Programı sadece kısmi olarak avukatlık ücretini karşıladığından, başvuru sahiplerinin bu masrafları kendi kaynaklarından karşılamaları gerekmektedir, ancak **Adana** ve **Antakya** gibi barolar, noter ve ulaştırma masraflarını karşılamak için finansman almıştır.¹⁸⁰ Mahkemeden bu masrafların feragat edilmesini talep etme olasılığı olsa da, hakimler bu istisnalar konusunda geniş bir takdir yetkisine sahiptir ve bazı durumlarda önemli bir sebep belirtmeden bu talepleri reddetmektedir.¹⁸¹

Hükümet tarafından finanse edilen Adli Yardım Programı kapsamındaki avukatlara verilen maddi tazminat düzeyi kısmidir ve bilhassa profesyonel kariyerlerinin ilk aşamalarında olan genç avukatların ilgisini çekmeyi amaçlamaktadır. Adli yardım avukatlarına yapılan ödemeler, dava için harcanan saatlerin aksine, gerçekleştirilen hukuki işlem türü temelinde yapılır.¹⁸² Sonuç olarak, adli yardım avukatlarının iltica davalarına cömert miktarda zaman ve efor ayırmaları konusunda teşvikler yetersizdir. Bununla birlikte, BMMYK ve Barolar Birliğinin yürüttüğü söz konusu adli yardım projesi, uluslararası koruma ve geçici koruma ile ilgili davalar için hedeflenen 18 baroya finansman sağlamaktadır.

2. Dublin sistemi

Türkiye, AB üyesi bir ülke olmadığı için, Dublin sistemi geçerli değildir.

3. Kabul prosedürü

3.1. Genel (kapsam, kriterler, zaman sınırları)

YUKK, Madde 72(1) uyarınca, bir başvurunun kabul edilemez başvuru sayılabileceği 4 gerekçe vardır:

- (a) **Yeniden başvuru** “başvuru sahibi, farklı bir gerekçe öne sürmeksizin aynı gerekçelerle başvuruyu yenilemişse”;

¹⁷⁹ Bir STK tarafından sağlanan bilgiler, Şubat 2019; Kayseri Barosu avukatı, Şubat 2019.

¹⁸⁰ Adana Barosu tarafından verilen bilgiler, Şubat 2018; Antakya Barosu, Şubat 2018.

¹⁸¹ Danıştay, bir davada masraflardan feragat isteme hakkının her durumda İdare Mahkemesi tarafından akılda bulundurulması ve incelenmesi gerektiğine hükmetmiştir: Karar No. 2016/1830, 31 Mart 2016

¹⁸² Örneğin, 2018'de Aydın Barosu, Sulh Mahkemeleri nezdindeki davalar için 933 TL, Hukuk Mahkemelerindeki işlemler için 1980 TL ayırmaktadır: Aydın Barosu, Adli Yardım Görevlendirmeleri Ücret Tarifeleri: <https://bit.ly/2umZFNk>.

(b) Daha önce aile üyesi olarak işlem görmüş ve kendi adına başvuru yapılmasına muvafakat verdikten sonra, (başvurunun reddedilmesinin ardından (i) başvurunun herhangi bir aşamasında haklı bir neden göstermeksizin veya (ii) farklı bir gerekçe öne sürmeksizin ayrı bir başvuru yapmışsa,

(c) Türkiye'ye İlk iltica ülkesinden gelen kişi tarafından yapılmışsa;
(ç) Türkiye'ye Güvenli üçüncü ülkeden gelen kişi tarafından yapılmışsa.

Başvurunun kabul edilemez olduğuna ilişkin bu kriterlerin, "başvurunun değerlendirilmesinin herhangi bir aşamasında" ortaya çıkması halinde de kabul edilemez başvuru kararı alınır.¹⁸³ Ancak, YUKK Madde 72 uyarınca bu kriterlerin incelenmesi, İGİM tarafından Kayıt aşamasında gerçekleştirilir.¹⁸⁴

Başvurunun kabul edilemez olduğuna ilişkin İGİM'in yaptığı değerlendirmenin sonucuna bağlı olarak,

- ❖ Bir başvuru sahibinin yukarıdaki (a) veya (b) 'de listelenen kriterlere uyduğu kabul edilirse, İGİM başvurunun kabul edilemez olduğuna ilişkin karar verir ve 24 saat içinde GİGM Genel Merkezine bildirimde bulunur, ancak İGİM değerlendirmesinin sonuçlandırılması için zaman sınırı yoktur;
- ❖ Bir başvuru sahibinin yukarıdaki (c) veya (ç)'de listelenen kriterlere uyduğu kabul edilirse, İGİM tarafından dosya, değerlendirmeyi tamamlayacak ve başvurunun kabul edilemez olduğuna ilişkin kararı verecek ya da vermeyecek olan GİGM Genel Merkezine gönderilir. GİGM Genel Merkezine yapılan yönlendirmeler ve başvurunun kabul edilemez olduğuna ilişkin kararın kesinleştirilmesi için bir zaman sınırı yoktur. Başvurunun kabul edilemez olduğuna ilişkin kararlar, başvuru sahibine yazılı olarak bildirilmelidir.¹⁸⁵

3.2. Bireysel görüşme

Göstergeler: Kabul Prosedürü: Bireysel Görüşme

Olağan prosedürle aynı

1. Olağan prosedürde uygulamada sığınmacılarla bireysel görüşmeler yapılıyor mu?

Evet Hayır
❖ Öyleyse, sorular kimlik, menşe ülke ve geliş rotasıyla sınırlı mı? Evet Hayır

2. Görüşmeler video konferans yoluyla mı yapılıyor? Sıklıkla Nadiren Hiçbir zaman

YUKK Uygulama Yönetmeliği, Madde 74(1), GİGM'nin başvurunun kabul edilemez olduğuna ilişkin kararı vermeden önce başvuru sahibi ile görüşme yapmasını şart koşar.

3.3. İtiraz

Göstergeler: Kabul Prosedürü: İtiraz

Olağan prosedürle aynı

1. Kanun başvurunun kabul edilemez olduğuna ilişkin kararlara karşı itiraz yolları sağlar mı?

Evet Hayır
❖ Öyleyse bu itirazın biçimi: Adli İdari
❖ Öyleyse, otomatik askıya alma etkisi var mı? Evet Hayır

¹⁸³ YUKK, Madde 72(2), YUKK Uygulama Yönetmeliği, Madde 74(3).

¹⁸⁴ YUKK Uygulama Yönetmeliği, Madde 73.

¹⁸⁵ YUKK, Madde 72(3).

Başvurunun kabul edilemez olduğuna ilişkin karara ancak yetkili idare mahkemesi nezdinde itiraz edilebilir.¹⁸⁶ Bu kararlara, kararın yazılı olarak bildirilmesinden sonraki 15 gün içerisinde itiraz edilebilir, **Olağan Prosedür: İtiraz** söz konusu olduğunda bu süre 30 gündür.¹⁸⁷ İdare Mahkemesine başvurularda otomatik olarak askıya alma etkisi bulunur.

Bu türden bir karara itiraz etmek için verilen 15 günlük süreye karşı, Anayasa Mahkemesine, başvuru sahiplerinin bu davalarda adli yardım alamamaları nedeniyle kararın orantısız ve anayasaya aykırı olduğu gerekçesiyle itiraz edilmiştir (**Kabul prosedürü: Adli yardım**). Anayasa Mahkemesi, YUKK Madde 80(1) (ç)'nin Türk Anayasası ile uyumlu olduğuna, yasal mevzuatın ve kabul edilemez başvuru ile ilgili hükümlerin başvuru sahiplerinin 15 günlük süre içinde olumsuz karara bizzat itiraz etmelerini engelleyecek ölçüde karmaşık bir nitelikte bulunmadığına hükmetmiştir.¹⁸⁸

3.4. Adli yardım

Göstergeler: Kabul Prosedürü: Adli Yardım

Olağan prosedürle aynı

1. Sığınmacılar uygulamada ilk aşamada ücretsiz adli yardıma erişebiliyor mu?
- ❖ Ücretsiz adli yardımın kapsamı: Evet Zorlukla Hayır
 Görüşmede temsil
 Hukuki tavsiye
2. Sığınmacıların kabul edilemez başvuru kararına karşı itiraz konusunda uygulamada ücretsiz adli yardıma erişimleri var mı?
- ❖ Ücretsiz adli yardımın kapsamı: Evet Zorlukla Hayır
 Mahkemelerde temsil
 Hukuki tavsiye

Olağan Prosedür: Adli Yardım kısmındaki kurallar ve uygulamalar uygulanır. Bununla birlikte, kabul edilemez başvuru sayılarak talepleri reddedilen başvuru sahipleri, vekaletname çıkartabilmek adına kendilerine Uluslararası Koruma Başvurusu Kimlik Belgesi verilmediği gerekçesiyle itiraz başvurusunda bulunmak amacıyla hukuki temsile erişimde engellerle karşı karşıyadır. Olağan prosedürdeki 30 güne kıyasla daha kısa olan başvurunun kabul edilemez olduğuna ilişkin karara itiraz için verilen 15 günlük süre, adli yardıma erişimi zora sokmaktadır.

4. Sınır prosedürü (sınır ve transit bölgeler)

YUKK, belirli bir sınır prosedürü oluşturmaz, ancak YUKK Uygulama Yönetmeliği, sınırda yapılan başvuruların İGİM tarafından derhal bildirileceğini öngörür.¹⁸⁹

Sınırı geçtikten sonra yapılan başvurular, YUKK tarafından belirlenen genel kurallara tabidir. Bununla birlikte, sınır geçişi öncesinde, kişinin havalimanı transit bölgesinde veya sınırdan ülkeye girmesinin reddedilmesinin ardından yapılan başvurular, sınır bölgesi yetkilileri tarafından İGİM'e bildirilir ve başvuru işleme alınmak üzere teslim edilir. İGİM'den görevlendirilmiş görevliler, "derhal", yapılan başvurunun **Hızlandırılmış prosedüre** tabi olup olmayacağını belirlemek zorundadır.¹⁹⁰

¹⁸⁶ YUKK, Madde 80(1)(a).

¹⁸⁷ YUKK, Madde 80(1)(ç).

¹⁸⁸ Anayasa Mahkemesi, Karar No. 2016/134, 14 Temmuz 2016: <http://bit.ly/2rU0GOE>.

¹⁸⁹ YUKK Uygulama Yönetmeliği, Madde 67(1).

¹⁹⁰ A.y.

Geçerli belgeleri olmadığı için yakalanan kişiler **İstanbul** Atatürk ve İstanbul Sabiha Gökçen Havalimanı, **Ankara** Esenboğa Havaalanı ve **İzmir** Adnan Menderes Havaalanında idari gözetim altına alınır.

5. Hızlandırılmış prosedür

5.1. Genel (kapsam, hızlandırılmış prosedürün temel dayanakları, zaman sınırları)

YUKK, Madde 79(1) uyarınca başvuran kişiler aşağıdaki 7 halde hızlandırılmış prosedüre yönlendirilir:

- (a) Başvuru sırasında gerekçelerini sunarken, uluslararası korumayı gerektirecek konulara hiç değinmemiş olması;
- (b) Sahte belge ya da yanıltıcı bilgi ve belge kullanarak veya kararı olumsuz etkileyebilecek bilgi ve belgeleri sunmayarak yetkilileri yanlış yönlendirmesi;
- (c) Kimliğinin ya da uyuğunun tespit edilmesini güçleştirmek amacıyla kimlik ya da seyahat belgelerini kötü niyetle imha etmesi veya elden çıkarması;
- (ç) Sınır dışı edilmek üzere idari gözetim altında olması;
- (d) Sadece, Türkiye'den gönderilmesine yol açacak bir kararın uygulanmasını erteletmek ya da engellemek amacıyla başvuruda bulunması;
- (e) Kamu düzeni veya kamu güvenliği açısından tehlike oluşturması ya da bu nedenlerle Türkiye'den daha önce sınır dışı edilmiş olması;
- (f) Başvurusunun geri çekilmiş sayılmasından sonra **Yeniden başvuruda** bulunması.

YUKK Madde 79 uyarınca hızlandırılmış prosedür kriterlerinin incelenmesi, İGİM tarafından **Kayıt** aşamasında yapılır.¹⁹¹

Hızlandırılmış prosedür kapsamındaki başvuruların değerlendirilmesinde, bireysel görüşme, başvurudan sonraki 3 gün içinde gerçekleşir ve başvuru, bireysel görüşmeden sonraki 5 gün içinde karara bağlanır.¹⁹² İncelemesinin bu zaman sınırından daha uzun süreceği anlaşılan başvurular, hızlandırılmış değerlendirmeden çıkarılabilir ve olağan prosedüre yönlendirilebilir.¹⁹³

Siğınmacıların idari gözetim altına alınması bölümünde tartışıldığı üzere, YUKK Madde 68 uyarınca, uluslararası koruma başvuru sahipleri, taleplerinin işleme konulması sırasında 30 güne kadar idari gözetim altına alınabilir. Teknik olarak, hızlandırılmış prosedüre tabi bir başvuru sahibi, yetkili İGİM tarafından başvuran kişinin alıkoyma gerekçeleri ile değerlendirilip değerlendirilmediğine bağlı olarak idari gözetim altına alınır veya alınmaz. İstatistikler kamuya açık olmasa da, hızlandırılmış prosedür uygulamada, örneğin Geri Gönderme Merkezlerinde idari gözetim altındaki kişilerde uygulanmaktadır.¹⁹⁴ Alandaki STK'lara ve avukatlara göre, başvurular hızlandırılmış prosedürlere tabi tutulmakta ve Geri Gönderme Merkezi memurları genellikle kanunda belirtilen zaman sınırlarına uymaktadır. Ancak, 8 günlük süre dikkate alınmadan kararlar alınmıştır.¹⁹⁵ Bir vakada, başvuru 21 Aralık 2016'da hızlandırılmış prosedüre yönlendirilmiş ve 3 Şubat 2017'de 44 gün sonra karara bağlanmıştır.¹⁹⁶

¹⁹¹ YUKK Uygulama Yönetmeliği, Madde 73.

¹⁹² YUKK, Madde 79(2).

¹⁹³ YUKK, Madde 79(3); YUKK Uygulama Yönetmeliği, Madde 80(3).

¹⁹⁴ BMMYK tarafından sağlanan bilgiler, Şubat 2019.

¹⁹⁵ SGDD-ASAM tarafından verilen bilgi, Şubat 2018.

¹⁹⁶ Ankara İdare Mahkemesi, Karar No. 2017/3192, 29 Aralık 2017.

5.2. Bireysel görüşme

Göstergeler: Hızlandırılmış Prosedür: Bireysel Görüşme

Olağan prosedürle aynı

1. Hızlandırılmış prosedürde uygulamada sığınmacılarla bireysel görüşmeler yapılıyor mu?
 Evet Hayır
❖ Öyleyse, sorular kimlik, menşe ülke ve geliş rotasıyla sınırlı mı? Evet Hayır
❖ Öyleyse, tercüman desteği bu görüşmeler için uygulamada mevcut mu? Evet Hayır
2. Görüşmeler video konferans yoluyla mı yapılıyor? Sıklıkla Nadiren Hiçbir Zaman

YUKK Uygulama Yönetmeliği, Madde 80(2), hızlandırılmış prosedürün "başvurunun uluslararası koruma hükümleri kapsamında ayrıntılı şekilde incelenmesine engel" oluşturmayacağını öngörür. Ancak, yapılan değerlendirme uygulamada ayrıntılı şekilde yapılmaz. Uluslararası koruma başvuru sahiplerinin Geri Gönderme Merkezlerindeki mülakatları, Merkezin memurları tarafından yapılır ve genellikle 5-10 dakika sürer. Havaalanında yapılan mülakatlarda da benzer gözlemler bildirilmiştir: mülakat görevlilerinin başvuru sahiplerinin ifadelerini 'manipüle edebildiği' ve Türkiye'ye geliş sebebi olarak ekonomik nedenlerin yazılabildiği bildirilmiştir.

5.3. İtiraz

Göstergeler: Hızlandırılmış Prosedür: İtiraz

Olağan prosedürle aynı

1. Kanun, hızlandırılmış prosedürde karara karşı itiraz yolu sunuyor mu?
 Evet Hayır
❖ Eğer evet ise, bu itirazın biçimi: Adli İdari
❖ Evetse otomatik olarak askıya alma etkisi var mı? Evet Hayır

Olağan prosedürde itiraz başvurusu ile hızlandırılmış prosedürde itiraz başvurusu arasında birkaç önemli fark vardır. Hızlandırılmış prosedürdeki olumsuz kararlar yetkili İdare Mahkemesinde doğrudan temyiz edilmelidir. İdare Mahkemesine başvurularda otomatik olarak askıya alma etkisi bulunur.

Olağan Prosedür: İtiraz sürecinden farklı olarak, mahkeme, hızlandırılmış değerlendirmeden kaynaklanan itiraz başvurularında 15 gün içinde karar vermelidir. İdare Mahkemesinin kararı kesindir. Yüksek mahkemeye itiraz edilemez.

İdare Mahkemeleri, bazı durumlarda ilk aşama kararlarını da iptal eden hızlandırılmış prosedür davalarını ele almıştır. Örneğin, Türkiye'ye gelişinden 3 yıl sonra uluslararası koruma başvurusunda bulunan Iraklı bir kadın hakkında, Ankara İdare Mahkemesi, başvuru sahibinin toplumsal cinsiyete dayalı şiddet iddialarının ilgili yetkililer tarafından yeterince değerlendirilmediği ve incelenmediği hükmüne varmış ve olumsuz kararı iptal etmiştir.¹⁹⁸ Daha yakın tarihli olarak, İdare Mahkemesi, dini nedeniyle zulüm gören İranlı erkek bir sığınmacı hakkında hızlandırılmış prosedürde alınan ilk aşama kararını iptal etmiştir.¹⁹⁹

¹⁹⁸ 1^{inci} Ankara İdare Mahkemesi, Karar No. 2017/3192, 29 Aralık 2017.

¹⁹⁹ 1^{inci} İzmir İdare Mahkemesi, Karar No. 2018/894, 22 Ekim 2018.

5.4. Adli yardım

Göstergeler: Hızlandırılmış Prosedür: Adli Yardım

Olağan prosedürle aynı

1. Sığınmacılar uygulamada ilk aşamada ücretsiz adli yardıma erişebiliyor mu?
 Evet Zorlukla Hayır
❖ Ücretsiz adli yardımın kapsamı: Görüşmede temsil Hukuki tavsiye
2. Sığınmacıların, uygulamada, olumsuz karara karşı itiraz konusunda ücretsiz adli yardıma erişimleri var mı?
 Evet Zorlukla Hayır
❖ Ücretsiz adli yardımın kapsamı: Görüşmede temsil Hukuki tavsiye

Olağan Prosedür: Adli Yardım kapsamındaki tüm kurallar uygulanır. Adli yardım hizmetlerine erişimde, hızlandırılmış prosedüre tabi gözetimdeki kişilerin başvurularında karşılaştığı zorluklara genel bir bakış, İdari gözetim kararının gözden geçirilmesi için adli yardım bölümünde sunulmuştur. Hızlandırılmış prosedürdeki başvuru sahiplerine Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi Kimlik Belgesi verilmediğinden, vekaletname çıkarmaları ciddi oranda sınırlandırılmıştır. Bununla birlikte, uygulamada, İdare Mahkemesi, 10 gün içinde vekaletname sunulmasını şart koşar, aksi takdirde itiraz başvurusunu kabul edilemez olarak değerlendirir.²⁰⁰

D. Hassas gruplara yönelik güvenceler

1. Tespit mekanizması

Göstergeler: Tespit mekanizması

1. Hassas gruplardan sığınmacılar için özel bir tespit mekanizması mevcut mu?
 Evet Belirli kategoriler için Hayır
❖ Belirli kategoriler içinse, hangileri:
2. Kanun, refakatsiz çocuklar için bir tespit mekanizması sağlıyor mu?
 Evet Hayır

Kanuna göre, “özel ihtiyaç sahibi kişiler” kategorisinde “refakatsiz çocuklar, engelliler, yaşlılar, hamile kadınlar, beraberinde çocuğu olan yalnız ebeveynler, işkence, tecavüz ve diğer psikolojik, bedensel veya cinsel şiddetten hayatta kalanlar” yer alır.²⁰¹

Öte yandan, ne YUKK ne de YUKK Uygulama Yönetmeliği, “özel ihtiyaç sahibi kişiler” kategorisine LGBTİ'leri dahil etmez. Başvuran kişilerin cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği ile ilgili görüşmelerinde, uygunsuz terminoloji kullanımı, rahatsız edici sorular, kayıt görüşmelerinde sözlü suistimal gibi çeşitli sorunlar yaşandığı bildirilmiştir.²⁰²

1.1. Hassas grupların belirlenmesi

²⁰⁰ İstanbul Barosu avukatı tarafından sağlanan bilgiler, Şubat 2019.

²⁰¹ YUKK, Madde 3(1)(I).

²⁰² Kaos GL, *Waiting to be “safe and sound”*: Turkey as an LGBTI refugees' way station, Temmuz 2016: <http://bit.ly/2ynEqdO>, 33-37.

YUKK Uygulama Yönetmeliğine göre, başvuru sahibinin özel ihtiyaç sahibi olduğu anlaşıldığında, "tüm iş ve işlemlerinde o kişiye öncelik tanınır."²⁰³ TİGİM, başvuru sırasında kişilerin "özel ihtiyaç sahipleri" kategorilerinden birine ait olup olmadığının tespiti için bir değerlendirme yapmalı ve başvuru sahibinin kayıt formuna bu konuda bir not eklemelidir. Başvuru sahibi daha sonra prosedürde "özel ihtiyaç sahibi" olarak tanımlanabilir.²⁰⁴

Kanuna göre, GİGM, yoğun şiddet veya işkenceden hayatta kalanların tedavisi için ilgili kamu kurumları, uluslararası kuruluşlar ve STK'larla işbirliği yapabilir.²⁰⁵

İltica prosedüründe hassas grupların tespit edilmesi için resmi bir mekanizma oluşturulmamıştır. Önceki Kayıt sistemde BMMYK / SGDD-ASAM tarafından yürütülen ortak kayıt görüşmeleri, başvuran kişilerin özel ihtiyaçlarının tespit edilmesini sağlamıştır ve diğer işlemlere ek olarak Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Genel Merezi ile yakın işbirliği içinde "uydu kent" yönlendirmesinde de göz önünde bulundurulmuştur (bkz. [Serbest dolaşım hakkı](#)). GİGM tarafından yapılan kayıt sistemine geçilmesinin ardından, İGİM'nin uygulamada özel ihtiyaçları nasıl değerlendirdiği belirsizdir.²⁰⁶ Bununla birlikte, BMMYK, halen, hassas grupları kayıta öncelik verilmesi için İGİM'ye yönlendirmektedir.

1.2. Refakatsiz çocuklarda yaş tespiti

YUKK yaş tespiti ile ilgili herhangi bir hüküm içermese de, YUKK Uygulama Yönetmeliği refakatsiz çocukların başvurularında yaş tespiti konusunda yönlendirme sağlamaktadır. Yönetmelik uyarınca "Yaşı, bir belge ile kanıtlanamayan ve on sekiz yaşından büyük olabileceği şüphesi bulunan başvuru sahiplerinin ve düzensiz göçmenlerin, fiziksel ve psikolojik değerlendirmesini içeren "kapsamlı yaş tespiti" valiliklerce yaptırılır".²⁰⁷ Başvuru sahibine bu yönlendirmenin amacı ve yapılacak yaş tespiti süreci hakkında bilgi verilir.²⁰⁸

Yaş tespit süreci sonunda on sekiz yaş ve üzerinde olduğu tespit edilenler hakkında, yetişkin başvuru sahiplerinin tabi olduğu usuller uygulanır. Tespit işlemi sonucunda başvuran kişinin yaşıyla ilgili tereddütlerin giderilemediği durumlarda, beyanları üzerinden bu kişilerin çocuk olduğu kabul edilir.

YUKK ve YUKK Uygulama Yönetmeliği, uluslararası koruma başvuru sahiplerine yönelik yaş tespitinde kullanılacak yöntemlerle ilgili herhangi bir hüküm sunmazken, yaş tespit işlemleri hususunda Adli Tıp Kurumunun yönetmeliklerine göre, fiziksel muayene ve radyografi verileri (dirsek, bilek, el, omuz, pelvis ve dişler dahil) birincil değerlendirme kaynakları olarak listelenir. Herhangi bir psikososyal değerlendirmeden bahsedilmez. Ayrıca, (önceki ismiyle) Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının refakatsiz çocuklar hakkındaki 2015 Yönergesine göre, GİGM, çocukların Bakanlık tesislerine yerleştirilmeden önceki fiziksel durumları hakkında sağlık raporu sağlar.²⁰⁹

Uygulamada, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına sevk edilen refakatsiz çocukların yaş tespiti için kemik testi uygulanır.²¹⁰ Test sonucunun kişinin 17 veya 18 yaşından büyük olduğunu göstermesi durumunda, şüphe ilgili lehine yorumlanmaz ve kişi yetişkin sayılır. Bu uygulamayı durdurmak için, Ankara Barosu ve SGDD-ASAM yasal işlemler başlatmış ve çocukların kamu kurumlarına yerleştirilmesini

²⁰³ YUKK Uygulama Yönetmeliği, Madde 113(1).

²⁰⁴ YUKK Uygulama Yönetmeliği, Madde 113(2).

²⁰⁵ YUKK Uygulama Yönetmeliği, Madde 113(3).

²⁰⁶ Bir STK tarafından sağlanan bilgiler, Şubat 2019.

²⁰⁷ YUKK Uygulama Yönetmeliği, Madde 123(2)(b).

²⁰⁸ YUKK Uygulama Yönetmeliği, Madde 123(2)(c).

²⁰⁹ 152065 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü Refakatsiz Çocuklar Yönergesi, Madde 6.

²¹⁰ Ankara Barosu avukatı tarafından sağlanan bilgiler, Mart 2019.

güvence altına almak için çocuklar hakkında koruma kararı aldırılmıştır²¹¹ Kemik testi çocuğun 17 yaşından küçük olduğunu tespit ederse, Bakanlık psikososyal değerlendirme de yapabilir.

2. Usule ilişkin özel güvenceler

Göstergeler: Usule ilişkin özel güvenceler

1. Hassas gruplara yönelik özel prosedürler/usule ilişkin güvenceler mevcut mu?

Evet

Bazı kategoriler için

Hayır

❖ Bazı kategoriler içinse, hangileri:

2.1. Mülakat sırasında yeterli destek

YUKK Uygulama Yönetmeliği, refakatsiz çocuklar da dahil olmak üzere “özel ihtiyaç sahipleri” için bir takım özel hükümler düzenlemektedir. Bununla birlikte, kanun, refakatsiz çocuklar haricindeki hassas grup kategorilerinden uluslararası koruma başvuru sahiplerine yönelik kapsamlı ek özel prosedürler sağlamak konusunda yetersiz kalmaktadır.

Özel ihtiyaç sahiplerinin söz konusu olduğu bireysel görüşmeler sırasında, başvuru sahiplerinin özel durumu dikkate alınmalıdır.²¹² Bununla birlikte, başvuru sahibinin tercümanın cinsiyeti konusundaki tercihinin dikkate alınması konusunda YUKK veya YUKK Uygulama Yönetmeliğinde özel bir yönlendirme sağlanmamıştır. Uygulamada, görüşmelerin gizliliği, çoğu durumda sağlanamaz, çünkü görüşmeler farklı İGİM'deki açık alanlarda gerçekleştirilir. Bu, LGBTI+'lar gibi hassas gruplar için engeller yaratır.²¹³

YUKK Uygulama Yönetmeliğine göre, çocuklarla yapılan görüşmeler, çocukların psikolojik, duygusal ve fiziksel gelişimleri konusunda yeterli bilgiye sahip nitelikli personel tarafından yapılmalıdır.²¹⁴ Karar sürecinde görevliler, çocuğun uluslararası korumaya yönelik tüm taleplerini açık bir biçimde ifade edememiş olabileceğini dikkate almalıdır. Ayrıca, görüşmeye psikolog, pedagog veya sosyal hizmet görevlisi eşlik etmişse, bu uzmanların çocuk hakkındaki yazılı görüşleri de dikkate alınacaktır.

2.2. Önceliklendirme ve özel prosedürlerden muafiyet

Kanun, uluslararası koruma başvuru sahiplerinden “özel ihtiyaç sahibi” kişilere, tüm prosedürlerde, hak ve işlemlerde “öncelik” tanınmasını gerektirmektedir.²¹⁵ Refakatsiz çocuklar ve ildeki belirlenmiş kayıt birimlerine erişemeyen diğer kişilerle, buldukları yerlerde kayıt görüşmeleri yapılabilir.²¹⁶ Mevcut uygulamalardan İGİM'nin kayıt sürecinde ve bireysel görüşmelerde refakatsiz çocuklara öncelik tanıdığı anlaşılmaktadır.

Refakatsiz çocuklar **Hızlandırılmış Prosedürden** muafıdır ve başvuruları işleme alınırken idari gözetim altında tutulmayabilirler, çünkü YUKK Madde 66, açıkça başvuru konumundaki refakatsiz çocukların Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının yetkisi altında uygun konaklama yerlerine yerleştirilmesi gerektiğini ifade eder.

²¹¹ Bkz. Üçüncü Ankara Çocuk Mahkemesi tarafından 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun 9. Maddesine dayanılarak verilen karar: Karar No. 2017/712, 29 Aralık 2017.

²¹² YUKK, Madde 75(3).

²¹³ Bir STK tarafından sağlanan bilgiler, Şubat 2019.

²¹⁴ YUKK Uygulama Yönetmeliği, Madde 123(2)(g).

²¹⁵ YUKK, Madde 67; YUKK Uygulama Yönetmeliği, Madde 113(2).

²¹⁶ YUKK Uygulama Yönetmeliği, Madde 65(2).

Diğer hassas grup kategorileri ile ilgili böyle bir hüküm bulunmamaktadır. Refakatsiz çocuklar muaf tutularak, diğer hassas gruplar hızlandırılmış değerlendirmeye tabi tutulabilir.

3. Sağlık raporların kullanımı

Göstergeler: Sağlık Raporlarının Kullanımı

1. Kanun, başvuranın geçmişte ciddi zarar veya zulme maruz kaldığına dair ifadesini destekleyecek şekilde bir sağlık raporu teslim etmesini şart koşuyor mu?
 Evet Bazı Durumlarda Hayır
2. Başvuru sahibinin beyanı değerlendirilirken sağlık raporları dikkate alınıyor mu?
 Evet Hayır

YUKK, Madde 69(4) kayıt sürecinde ilgili yetkililerin, uluslararası koruma başvuru sahibinin menşe ülkesini terk etme sebepleri ve başvuru yapmasına neden olan olaylara ilişkin bilgi ve belgeleri talep etmesi gerektiğini vurgular. Bu hüküm, başvuru sahibinin başvurusunu desteklemek için sağlık raporunu da sağlayabileceği konusunda bir zemin olarak yorumlanabilir. Ayrıca, YUKK uyarınca, tespit işlemlerinin herhangi bir aşamasında uluslararası koruma başvurusunu destekleyecek belge ve bilgi sunulmasını engelleyen herhangi bir hüküm yoktur.

Mevcut uygulama, uluslararası koruma prosedüründe başvuru sahiplerinin teslim ettiği sağlık raporlarının değerlendirmelerde dayanak alındığını göstermemektedir. Ancak, sağlık raporları uluslararası koruma başvurularını destekleyen ve İGİM'den olumlu bir karar alma olasılığını artıran güçlü kanıtlar olarak kabul edilmektedir.

4. Refakatsiz çocukların yasal temsili

Göstergeler: Refakatsiz Çocuklar

1. Kanunlar tüm refakatsiz çocuklara bir temsilcisinin atanmasını öngörüyor mu?
 Evet Hayır

YUKK, Madde 66 gereğince, uluslararası koruma başvurusu alındığı andan itibaren, refakatsiz çocuklarla ilgili tüm işlemlerde çocuğun yüksek yararının gözetilmesi esastır ve Çocuk Koruma Kanunu hükümleri²¹⁷ uygulanmalıdır. Refakatsiz çocuk, başvurusu sonrası, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından, uygun konaklama yerlerine yerleştirilir. **Kayıt** sistemindeki mevcut eksikliklerden dolayı, uluslararası koruma talep eden refakatsiz çocuklara İGİM tarafından belge verilmez ve bu nedenle Bakanlığa gözetim için sevkleri gerçekleştirilemez.²¹⁸

Türk Medeni Kanunu'na göre,²¹⁹ devlet gözetimi altındaki bütün çocuklara bir vasi tayin edilmelidir. Özellikle, ebeveynlerinin velayetinden yararlanamayan tüm çocuklar için *vesayet* sağlanmalıdır.²²⁰ Vasilerin görevlendirilmesi işlemleri *Sulh Hukuk Mahkemeleri* tarafından yürütülür ve vesayet işlemleri bunların denetiminden sorumlu Asliye Hukuk Mahkemeleri tarafından denetlenir. Türk Medeni Kanunu uyarınca vasiler “vesayet altındaki kişinin vasi olmaya ehil” olmalı, “genel ahlak kurallarına aykırı yaşayış hali içerisinde” olmamalı veya “menfaati kendisine vasi atanacak kişinin menfaati ile önemli ölçüde çatışan veya onunla aralarında düşmanlık bulunan” bir yetişkin kimse olmamalıdır. Vasi tayininde akrabalara

²¹⁷ 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu.

²¹⁸ Bir STK tarafından sağlanan bilgiler, Şubat 2019.

²¹⁹ 4721 sayılı Medeni Kanun.

²²⁰ Medeni Kanun, Madde 404.

öncelik verilir.²²¹ Bu nedenle, hukuki gereklilikler göz önüne alındığında, nitelikli STK personeli, BMMYK personeli veya Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı personeli, sığınmacı refakatsiz küçük çocuklar için vasi olarak atanmaya hak kazanacaktır.

Vasiler, küçüklerin kişisel ve maddi çıkarlarını, sorumlulukları altında korumaktan ve çıkarlarını yasal işlemlerde gözetmekten sorumludur.²²² Hükümlerde özel olarak belirtilmemiş olsa da iltica prosedürleri, vasilerin görevidir. Kural olarak, vasi 2 yılına tayin edilir ve sonrasında iki dönem daha vasilik uzatılabilir.²²³

Refakatsiz çocuklara vasi tayini zorluk çekmeden gerçekleştirilir. **Şanlıurfa**'da vasilerin atanması ile ilgili yaşanmış önceki sorunlar 2018 yılında çözüme kavuşmuştur.²²⁴ Ancak, **Ankara**'da avukatlar vasi tayininde sorunlar yaşandığına tanık olmaya devam etmiştir.²²⁵

Türkiye'de uluslararası koruma için başvuran refakatsiz çocukların büyük çoğunluğu, Afganistan'dan gelmiştir.²²⁶ Şüpheli şekilde **Van**'da öldürülen hasta ve refakatsiz çocuk sığınmacı Afganistanlı Lütfillah Tacik davasında polis memurları hakkında cezai soruşturma açılmıştır, dava 2014'ten beri beklenmektedir. İnsan hakları örgütleri, çocuğun çoklu hassas durumları nedeniyle olayı yakından takip etmektedir. Çocuğun, Afganistan'ın kırsal bir bölgesinde yaşayan ebeveyninin davaya katılımı ve temsili, avukat vekaletinin yetersizliği nedeniyle bugüne kadar gerçekleşmemiştir.²²⁷

E. Yeniden Başvurular

İGöstergeler: Yeniden Başvurular

1. Kanun, yeniden başvurular için özel bir prosedür sunuyor mu? Evet Hayır
2. Birinci yeniden başvurunun incelenmesi esnasında sınır dışı emri askıya alınıyor mu?
 - ❖ İlk aşamada Evet Hayır
 - ❖ Temyiz aşamasında Evet Hayır
3. İkinci, üçüncü yeniden başvurunun incelenmesi esnasında sınır dışı emri askıya alınıyor mu?
 - ❖ İlk aşamada Evet Hayır
 - ❖ Temyiz aşamasında Evet Hayır

YUKK yeniden başvuruların ele alınması için özel bir prosedür sunmamakla birlikte, kabul edilemez başvuru ve hızlandırılmış değerlendirme hususları ile ilgili yasal yönlendirmelerde yeniden başvurulara değinmektedir.

YUKK Madde 72(1)(a) uyarınca, "farklı bir gerekçe öne sürmeksizin aynı başvuru yenilenmişse" başvuru kabul edilemez sayılır. Böyle bir durumda, İGİM başvurunun kabul edilemez olduğuna ilişkin karar verir ve 24 saat içinde GİGM Genel Merkezine bildirimde bulunur, ancak bu kararının alınması için bir zaman sınırı yoktur.

Aynı zamanda, YUKK Madde 79(1)(f), kişinin "başvurusunun geri çekilmiş sayılmasından sonra yeniden

²²¹ Medeni Kanun, Madde 413, 414, 418.

²²² Medeni Kanun, Madde 445-448.

²²³ Medeni Kanun, Madde 456.

²²⁴ Şanlıurfa Hukuk Kliniği tarafından verilen bilgiler, Şubat 2019.

²²⁵ Ankara Barosu avukatı tarafından sağlanan bilgiler, Mart 2019.

²²⁶ SGDD-ASAM tarafından verilen bilgi, Şubat 2018.

²²⁷ Uluslararası Af Örgütü, 'Uluslararası Af Örgütü Olarak Lütfillah Tacik Davasının Takipçisiyiz', 19 Ocak 2016: <https://bit.ly/2lcnIDB>.

başvuruda bulunması" durumunda hızlandırılmış prosedürün uygulanmasını öngörmektedir. Buna göre, yeniden başvuru kabul edilemez başvuru değerlendirme kriterlerine girerse, hızlandırılmış prosedür altında ele alınacaktır.

İGİM, yeniden başvurularda ilk kabul edilemez başvuru ve hızlandırılmış değerlendirme talebinin yeniden incelemesinden sorumludur. Başvurunun kabul edilemez olduğuna ilişkin kararların İGİM tarafından da kesinleştirilmesi durumunda, hızlandırılmış prosedürdeki statü kararları, İGİM tarafından yürütülen bireysel görüşmeye dayanarak sonuçlandırılması için İGİM Genel Merkezine yönlendirilecektir.

Kanunda, "yeniden başvurunun" tanımı sağlanmamakla birlikte, "farklı bir gerekçe öne sürmeksizin aynı başvurunun yenilendiği" durumlarda başvurunun kabul edilemez olduğuna ilişkin karar verileceği belirtilmiştir. Başka bir hukuki yönlendirme bulunmaması durumunda, başvuru sahibinin "herhangi bir yeni gerekçe sunup sunmadığının" belirlenmesi, başvuruyu kayıt altına almaktan sorumlu olan İGİM'nin takdirine kalmıştır. Bu uygulama sorunlu bir uygulamadır.

Kanun, yeniden başvuru yapılması için herhangi bir zaman sınırlaması öngörmez veya kişinin kaç kez yeniden başvuru yapabileceği konusunda herhangi bir sınırlama getirmez.

Yeniden başvuruların şu anda uygulamada nasıl değerlendirildiği hakkında yeterli bilgi yoktur. Mart 2018 tarihli bir TBMM raporunda, Türkiye'de mevcut 15 yeniden başvuru olduğu belirtilmiştir.²²⁸

F. Güvenli ülke kavramları

Göstergeler: Güvenli Ülke Kavramları

1. Ulusal kanunlarda "güvenli menşe ülkesi" kavramı kullanılıyor mu?	☐ Evet	☒ Hayır
❖ Güvenli menşe ülke listesi mevcut mu?	☐ Evet	☒ Hayır
❖ Güvenli menşe ülkesi kavramı uygulamada kullanılıyor mu?	☐ Evet	☒ Hayır
2. Ulusal kanunlarda "güvenli üçüncü ülke" kavramı kullanılıyor mu?	☒ Evet	☐ Hayır
❖ Güvenli üçüncü ülke kavramı uygulamada kullanılıyor mu?	☒ Evet	☐ Hayır
3. Ulusal kanunlarda "ilk iltica ülkesi" kavramı kullanılıyor mu?	☒ Evet	☐ Hayır

Güvenli ülke kavramları Türkiye'nin uluslararası koruma prosedüründe **Kabul prosedürü** içinde geçmektedir. YUKK, "ilk iltica ülkesi" ve "güvenli üçüncü ülke" kavramlarına değinir, ancak "güvenli menşe ülkesi" kavramını kullanmaz. Başvuru sahibinin Türkiye'ye "ilk iltica ülkesi" veya "güvenli üçüncü ülkeden" geldiği tespit edilirse, YUKK Madde 72 gereğince iltica başvurusunun kabul edilemez olduğuna ilişkin karar verilir.

1. İlk iltica ülkesi

YUKK, Madde 73'te, "ilk iltica ülkesi" şöyle tanımlanır: (a) "Başvuru sahibinin, daha önceden mülteci olarak tanıdığı ve hâlen bu korumadan yararlanma imkanının olduğu" ülke ya da (b) "geri göndermeme ilkesini de içeren yeterli ve etkili nitelikte korumadan halen faydalanabileceği bir ülke."²²⁹

²²⁸ TBMM, *Göç ve Uyum Raporu*, Mart 2018: <https://bit.ly/2Yjfi6y>.

²²⁹ YUKK, Madde 73; YUKK Uygulama Yönetmeliği, Madde 75. AB İltica Prosedürleri Yönergesi 35. Madde'deki tanımla benzerdir.

YUKK Uygulama Yönetmeliği Madde 76, neyin “yeterli ve etkili nitelikteki koruma” olarak değerlendirilebileceği konusunda ek bir yorumlama sağlar. Aşağıdaki hallerde başvuru sahibinin üçüncü ülkede “yeterli ve etkili nitelikteki korumadan” faydalandığı kabul edilir:

- (a) İlgili üçüncü ülkede, haklı sebeplere dayanan zulüm korkusu ile ciddi zarar görme riskinin bulunmaması.
- (b) Başvuru sahibinin bu üçüncü ülkeden, etkili ve yeterli korumadan faydalanamayacağı başka bir ülkeye gönderilme riskinin olmaması.
- (c) Üçüncü ülkenin 1951 Mülteci Sözleşmesi ve 1967 Protokolüne taraf olması veya aynı zamanda ülkedeki uygulamalarının bu sözleşme hükümleriyle uyumlu olması.
- (ç) Başvuru sahibine üçüncü ülkenin sağladığı etkili ve yeterli nitelikteki korumanın, bu kişi için kalıcı çözüm bulunana kadar devam edecek olması.

2. Güvenli üçüncü ülke

Bir ülkenin “güvenli üçüncü ülke” olarak değerlendirilebilmesi için aşağıdaki koşullar mevcut olmalıdır:²³⁰

- (a) Kişilerin hayat veya hürriyetinin; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri nedeniyle tehdit altında olmaması;
- (b) Kişilerin işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye tabi tutulacağı ülkelere *geri gönderilmemesi ilkesinin* uygulanıyor olması;
- (c) (Kişinin ülkede mülteci statüsü talep etme olanağı mevcut olduğunda ve ülkenin yetkilileri tarafından mülteci olarak nitelendirilmesi durumunda, 1951 Mülteci Sözleşmesine uygun olarak koruma elde etme imkânının bulunması;
- (ç) Başvuru sahibinin ciddi zarar görme riskinin olmaması.

Bir ülkenin başvuru sahibi için “güvenli üçüncü ülke” olarak nitelendirilebilmesi için, “başvuru sahibinin ilgili üçüncü ülkeye gönderilmesini makul kılacak bu kişi ve ülke arasındaki bağlantılar da dahil olmak üzere” koşullar her başvuru sahibi için ayrı olarak değerlendirilmelidir.”²³¹

YUKK Uygulama Yönetmeliği Madde 77(2) uyarınca, “makul bağlantı” kriterinin varlığının değerlendirilmesi için aşağıdaki durumlardan en az birinin mevcut olması şartı aranır:

- (a) Başvuru sahibinin güvenli üçüncü ülkede yerleşik aile üyelerinin bulunması;
- (b) Başvuru sahibinin daha önceden çalışma, öğrenim, yerleşme gibi amaçlarla güvenli üçüncü ülkede uzun süreli bulunmuş olması;
- (c) Başvuru sahibinin güvenli üçüncü ülkenin dilini iyi düzeyde biliyor olması gibi bu ülke ile sağlam kültürel bağlarının bulunması;
- (ç) Başvuru sahibinin güvenli üçüncü ülkeye, daha önce yalnızca transit amaçlı değil, üçüncü ülkeye kalmak amacıyla giriş yapmış olması.

Şu anda, GİGM'nin halihazırda veya gelecekte uluslararası koruma başvuru sahiplerine güvenli ülke belirlemeleri yapmak için kategorik bir 'liste yaklaşımı' benimseyip benimsemeyeceğine dair kamuya açık bir bilgi bulunmamaktadır. Bununla birlikte, YUKK ve YUKK Uygulama Yönetmeliği, belirli bir üçüncü ülkenin belirli bir başvuru sahibi için “güvenli üçüncü ülke” olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceği konusunda bireysel bir değerlendirme yapılmasını şart koşar.

Uygulamada, 2015 yılında **İran**, Türkiye'ye İran'dan giriş yapan Afganlar için güvenli üçüncü ülke olarak kabul edilmiş ve başvurularının bu temelde kabul edilemez olarak değerlendirilip reddedildiği bildirilmiştir.

²³⁰ YUKK, Madde 74. AB İltica Prosedürleri Yönergesi 38. Madde'deki tanımla benzerdir.

²³¹ YUKK, Madde 74(3).

Şu anda GİGM, Türkiye'ye yine güvenli üçüncü ülke kabul edilen Pakistan üzerinden giriş yapan Afganların başvurularında da aynı yaklaşımı benimser.²³²

G. Sığınmacılar için bilgiler ve STK'lara ve BMMYK'ya erişim

1. Prosedür hakkında bilgilendirme

Göstergeler: Usule İlişkin Bilgi

1. Sığınmacılara prosedürler, hakları ve uygulamadaki yükümlülükleri hakkında yeterli bilgi sağlanıyor mu? Evet Zorlukla Hayır

❖ Refakatsiz çocuklara özel olarak bilgi veriliyor mu? Evet Hayır

YUKK Madde 70 uyarınca, başvuru sahibi, başvurusuyla ilgili takip edilecek usuller, başvurusunun değerlendirilmesi sürecindeki hak ve yükümlülükleri, yükümlülüklerini nasıl yerine getireceği ve bu yükümlülüklere uymaması ya da yetkililerle iş birliğinde bulunmaması halinde ortaya çıkabilecek muhtemel sonuçlar, itiraz usulleri ve süreleri konusunda kayıt esnasında bilgilendirilir. Başvuru sahibi tarafından talep edilmesi halinde, başvuru, kayıt ve mülakat aşamalarındaki bireysel görüşmeler esnasında tercümanlık hizmeti sağlanır.

SGDD-ASAM tarafından daha önce başvuru sahiplerine paralel prosedürde ortak [Kayıt](#) sistemi sürecinde, prosedür adımları, haklar ve yükümlülükler hakkında sözlü ve yazılı bilgi sağlanmıştır. 2018'de kayıt işlemlerinin devralınmasından sonra İGİM tarafından bu bilginin nasıl sağlandığı belirsizdir, ancak, SGDD-ASAM'ın, başvuruların bulunduğu tüm "uydu kentler" de dahil olmak üzere, Türkiye'de 70'ten fazla ilde ofisi bulunmaktadır.

Mart 2018 tarihi itibarıyla GİGM tarafından, sığınmacıların başvuru kayıt süreci ve Türkiye'deki hak ve yükümlülükleri hakkında bilgilendirilmeleri için Türkçe, Arapça ve İngilizce olarak hazırlanan 400.000 bilgi broşürü dağıtılmıştır.²³³

GİGM ayrıca, Yabancı İletişim Merkezi (YİMER) adlı bir yardım hattı da sunmaktadır. Türkçe, İngilizce, Rusça ve Arapça dillerinde hizmet veren bu merkezlere günün her saatinde ulaşmak mümkündür. GİGM, zamanla hizmet verilen dilleri ve personel sayısını artırmayı planlamaktadır. Merkez, 20 Ağustos 2015'teki açılışından bu yana 250.000'den fazla çağrı almıştır. Mart 2018 tarihli TBMM raporuna göre, YİMER, tekneleri batmakta olan ve Sahil Güvenlik ile işbirliği içinde kurtarılan 2.595 kişinin de dahil olduğu birçok başarı öyküsüne sahiptir.²³⁴

Ayrıca, BMMYK tarafından oluşturulan bir platform olan ("[Help](#)") İngilizce, Türkçe, Arapça ve Farsça olarak bilgi sağlar. Ayrıca, Hayata Destek Derneği, İnsan Kaynakları Geliştirme Vakfı (İKGV), YUVA Derneği yardım ve danışmanlık sağlamaktadır.

Barolar, BMMYK ve Türkiye Barolar Birliği tarafından yürütülen adli yardım projesinin kapsadığı 18 ilde yaklaşık 150.000 broşür dağıtmıştır (bkz. [Olağan Prosedür: Adli Yardım](#)).²³⁵ 2018'de [Şanlıurfa](#)'da kurulan Hukuk Kliniği de ayrıca sığınmacılara prosedür hakkında bilgi sağlamaktadır.

²³² SGDD-ASAM tarafından verilen bilgi, Mart 2018.

²³³ TBMM, *Göç ve Uyum Raporu*, Mart 2018.

²³⁴ TBMM, *Göç ve Uyum Raporu*, Mart 2018.

²³⁵ Türkiye Barolar Birliği tarafından verilen bilgiler, Şubat 2019.

2. STK'lara ve BMMYK'ya erişim

Göstergeler: STK'lara ve BMMYK'ya erişim

1. Sınır bölgelerde sığınmacılar, uygulamada talepleri doğrultusunda STK'lara ve BMMYK'ya etkin bir şekilde erişebiliyor mu? Evet Zorlukla Hayır
2. İdari gözetim tesislerindeki sığınmacılar talepleri doğrultusunda STK'lara ve BMMYK'ya etkin bir şekilde erişebiliyor mu? Evet Zorlukla Hayır
3. Uzak noktalara yerleştirilen sığınmacılar (sınırlar hariç), uygulamada talepleri doğrultusunda STK'lara ve BMMYK'ya etkin bir şekilde erişebiliyor mu? Evet Zorlukla Hayır

YUKK, Madde 81(3), uluslararası koruma başvuru sahiplerinin ve mülteci statüsü sahiplerinin, STK'lar tarafından sağlanan danışmanlık hizmetlerinden faydalanabileceğini belirtir.

BMMYK'nın Türkiye'deki en büyük STK'sı ve uygulama partneri olan **SGDD-ASAM**, Türkiye'de 46 ilde 72 ofise sahiptir ve 2018'de 178.250'den fazla çağrıya cevap vermiş ve özel ihtiyaç sahibi 25.680 kişiye yönlendirme sağlamış olan çeşitli dillerde yardım hattı hizmeti sunmaktadır.²³⁶

İstanbul'da **Mülteci Hakları Türkiye** ve **Uluslararası Mülteci Hakları Derneği** ve **İzmir**'de **Mülteci-Der** gibi kuruluşların da yardım hatları mevcuttur ve telefonla erişilebilir. Mülteci Destek Derneği (**MUDEM**) çeşitli illerde varlık gösterirken **İKGV**'nin Türkiye'de farklı ofisleri mevcuttur ve bilgi ve psiko-sosyal destek sağlamaktadır. **Hayata Destek Derneği** ve **YUVA Derneği** de bu alanda çok aktif olan başlıca örgütlerdendir, Hayata Destek Derneği 8 ilde varlık göstermektedir.

İnanç temelli yardım kuruluşları da başvuru sahiplerine yardım sağlanması konusunda oldukça aktif çalışmaktadır. **Ankara**'da devlet destekli bir inanç temelli yardım kuruluşu olan Türk Diyanet Vakfı çoğunlukla eğitimli genç Suriyelileri hedefler ve bu kişilere insani yardım, maddi yardım ve dil kursları sağlar. **İnsani Yardım Vakfı** neredeyse Türkiye'nin her ilinde faaliyette olan inanç temelli bir yardım kuruluşudur.

Ayrıca hassas gruplara yardım sağlayan STK'lar da vardır. **KADAV** ile Kadın Dayanışma Vakfı **İstanbul**'da ve **Ankara**'da kadınlar için destek sağlarken, **Ankara**'daki **Kaos GL** ve Kırmızı Şemsiye Cinsel Sağlık ve İnsan Hakları Derneği gibi dernekler LGBTİ'lere destek sağlamaktadır. **İstanbul**'da **Pozitif Yaşam** HIV'le yaşayan kişilere destek sağlarken, Kırmızı Şemsiye Cinsel Sağlık ve İnsan Hakları Derneği, Türkiye'de LGBTİ'ler, seks işçileri ve HIV'le yaşayan kişiler için 5 ilde 7 hizmet birimi kurmuştur.

Ayrıca, uluslararası koruma başvurusu sahipleri, Uluslararası Göç Örgütüne (IOM) ve yeniden yerleştirme ile ilgili faaliyet gösteren **İstanbul**'daki Uluslararası Katolik Göç Komisyonu (ICMC) gibi STK'lara da erişebilirler.

²³⁶ BMMYK, Turkey: Operational Update 2018 Highlights: <https://bit.ly/2Cr3tBB>.

H. Belirli ülkelerden gelen kişilere yönelik ayrı değerlendirme prosedürü

İGöstergeler: Belirli ülkelerden gelen kişilere yönelik uygulamalar

1. Belirli ülkelerden gelen başvuruların haklı sebeplere dayandığı kabul ediliyor mu? Evet Hayır
❖ Evetse, hangileri:
2. Belirli ülkelerden gelen başvurularda haklı sebeplere dayanmaması üzerinden kabul edilmeme durumu oluyor mu? Evet Hayır
❖ Evetse, hangileri:

1. Suriye

Türkiye, doğrudan Suriye'den gelen mülteciler için **Geçici Koruma** rejimi uygulamaktadır ve geçici koruma statüsü, varışta mülteci/prima facie olarak grup değerlendirmesi biçiminde uygulanmaktadır. Halen yürürlükte olan geçici koruma rejimi, Suriye vatandaşlarını ve Suriye'den gelen vatansız Filistinlileri kapsamaktadır.

Ancak, üçüncü ülkeden gelen kişiler geçici koruma rejiminin dışında tutulmuştur. Bu kişilerin, YUKK kapsamında uluslararası koruma başvurusu yapmalarına izin verilmesi gerekmesine rağmen, uygulamada uluslararası koruma için başvuruda bulunmalarına izin verilmemektedir ve yalnızca kısa süreli vize ve daha sonra kısa dönem oturma izni edinmelerine müsaade edilmektedir. Bu husus, aile üyeleri Türkiye'de geçici korumadan faydalanyorsa bile, Türkiye'ye başka ülkeden gelmiş olan Suriyeli vatandaşlara da uygulanır.²³⁷

2. Irak

2018'de Türkiye'de en çok uluslararası koruma başvurusunda bulunanlar (68.117) Irak vatandaşlarıdır. Irak uyruklu yabancılara insani ikamet izni verme politikası artık uygulanmamaktadır. Iraklılara Türkiye'ye geldiklerinde kısa dönem ikamet izni verilir. Uluslararası koruma başvurusunda buldukları zaman bile, genellikle kısa dönem ikamet iznini seçmeye teşvik edilirler.²³⁸

Daha önce, GİGM **Iraklı Türkmenleri** köken doğrulaması konusunda Ankara'da *Türkmeneli Derneğine* yönlendirmiştir. Çin'den gelen **Uygurlar** gibi, bu kişiler için de genellikle uluslararası koruma sağlanır.²³⁹

3. Diğer ülkelerden gelen kişiler

Eylül 2018'de GİGM'nin uluslararası koruma başvuru kayıt sistemini devralmasının ardından, prosedüre erişimin önündeki engeller (bkz. **Kayıt**) belirli ülkelerden gelen kişilerin başvurusunu negatif etkilemiştir. Özellikle **Afganistan**'dan gelen evli olmayan başvuru sahibi yalnız erkekler, birçok İGİM'in bu kişilerin iltica başvurusunu almak konusunda isteksiz davranması sebebiyle, diğer ülkelerden gelen kişilere kıyasla kayıt sistemine erişimde belirli engellerle karşılaşmaktadır. Kayıt randevuları için en erken tarih 2021 olarak planlanmıştır.

Ayrıca, Eylül 2018'den sonra, BMMYK'nın önceki kayıt sistemi kapsamında görüşme yaptığı durumlar da dahil olmak üzere, Yakın tarihte **İran**'dan gelen kişilerin yaptığı uluslararası koruma başvurularının sistematik ve otomatik olarak reddedilmesi uygulamalarını kınayan bir imza kampanyası gerçekleşmiştir. Pek çok İranlı sığınmacıya İGİM tarafından ülkeyi terk etme emri verilmiştir.²⁴⁰

²³⁷ STK'lar tarafından verilen bilgiler, Mart 2019.

²³⁸ Bir STK tarafından sağlanan bilgiler, Mart 2019.

²³⁹ Bir STK tarafından sağlanan bilgiler, Mart 2019.

²⁴⁰ iPetitions, 'An open letter To the United Nations High Commissioner for Refugees (A Report on the Status of Iranian asylum seekers and Refugees in Turkey)': <https://bit.ly/2U4RgMY>.

Afrikadan gelen sığınmacılar da kayıt sırasında ayrımcılığa maruz kalmaktadır. Kastamonu'daki gibi, bazı İGİM'lerin iltica başvurularını reddettiği bildirilmiştir. Eylül 2018'den önce bu türden başvurular özellikle Somalili aileler, kendi topluluklarının ikamet ettiği Isparta ve Burdur'a yönlendirilmiştir. GİGM tarafından kayıt sürecinin devralınmasından sonraki durum böyle değildir.²⁴¹

²⁴¹ Bir STK tarafından sağlanan bilgiler, Şubat 2019.

Karşılama/Kabul Koşulları

A. Karşılama/Kabul koşullarına erişim ve ilgili düzenlemeler

1. Karşılama/Kabul koşullarına erişim kriterleri ve kısıtlamalar

Göstergeler: Kabul Koşullarında Kriterler ve Kısıtlamalar

1. Kanun, iltica prosedürünün ilerleyen aşamalarında iltica başvurusunda bulunanlara, usule ilişkin olmayan karşılama/kabul koşulları getiriyor mu?
❖ Olağan prosedür	☒ Evet	☐ Kısıtlı koşullar	☐ Hayır
❖ Kabul prosedürü	☐ Evet	☒ Kısıtlı koşullar	☐ Hayır
❖ Hızlandırılmış prosedür	☐ Evet	☒ Kısıtlı koşullar	☐ Hayır
❖ İlk itiraz	☒ Evet	☐ Kısıtlı koşullar	☐ Hayır
❖ İkinci itiraz	☒ Evet	☐ Kısıtlı koşullar	☐ Hayır
❖ Yeniden Başvuru	☒ Evet	☐ Kısıtlı koşullar	☐ Hayır
2. Kanun, yalnızca kaynakları olmayan sığınmacıların usule ilişkin olmayan koşullara tabi olacağını mı şart koşar?
☒ Evet	☐ Hayır

Uluslararası koruma başvuru sahipleri, uluslararası koruma talebinde buldukları andan itibaren kabul koşullarına erişme ve nihai olarak haklarında olumsuz karar verilene kadar koşullara uygun olarak değerlendirilme hakkına sahiptir.

YUKK, Madde 65 ve 69 herhangi bir devlet yetkilisine "uluslararası koruma talebinde bulunma" ile GİGM tarafından yapılan "uluslararası koruma başvurusunun kaydı" eylemleri arasında bir ayırım yapar. Bu nedenle, kişiler devlet yetkililerine başvurduğu andan itibaren uluslararası koruma talebinde bulunan kişi olarak değerlendirilmeli ve bu kişilerin uluslararası koruma talebinde bulunmaları gerekmektedir. Başvuran kişinin GİGM tarafından resmi kaydı daha sonra gerçekleştirilebilir.

Yabancı kimlik numarası (YKN), tüm yabancı uyruklu kişiler için temel hak ve hizmetlere erişim ile ilgili prosedür ve işlemlerde gerekli bir önkoşuldur. Uluslararası koruma başvuru sahiplerine, yönlendirildikleri "uydu kente" seyahat ettikten ve başvurularını yetkili İGİM'e kaydettirdikten sonra Uluslararası Koruma Başvurusu Sahibi Kimlik Belgesi verilinceye kadar bir YKN atanmaz. 2018'deki uluslararası koruma prosedürüne erişimdeki ciddi engeller ve buna bağlı gecikmeler göz önüne alındığında (bkz. [Kayıt](#)), bir sığınmacının uluslararası koruma için başvuruda bulunma niyeti ile YKN tayini arasında geçen süre uzun olabilmektedir. Bu, sığınmacıları temel haklara erişimsiz bırakır. 2018'de yaklaşık 100 sığınmacı Afgan aile **Amasya**'da sokaklarda yaşamıştır. Daha sonra Valilik tarafından hostellere yerleştirilmiş ve Amasya İGİM'e kayıt yaptırmışlardır.²⁴²

1.1. Prosedür türüne göre kabul koşullarında kısıtlamalar

(a) Bilgi, (b) aile birleşimi hükümleri, (c) hassas gruplar için hükümler söz konusu olduğunda, hem olağan prosedür başvuru sahipleri hem de hızlandırılmış prosedür başvuru sahipleri aynı hak ve imkanlara tabidir.

(a) Dokümantasyon; (b) serbest dolaşım ve konaklama özgürlüğü; barınma, sosyal yardım ve hizmetler, maddi yardım gibi (c) "usule ilişkin olmayan kabul koşulları"; (d) sağlık hizmeti; (e) mesleki eğitim; (f) küçükler için okul ve eğitim; (g) ve istihdam gibi hükümlerde,

²⁴² Bir STK tarafından sağlanan bilgiler, Şubat 2019.

olağan prosedürdeki başvuru sahiplerine ve hızlandırılmış prosedürdeki başvuru sahiplerine sağlanan kabul koşullarının yöntem ve düzeyleri farklıdır.

Ayrıca, başvurularının işleme alınması sırasında idari gözetim altına alınan ve hızlandırılmış prosedür kapsamına alınan - sınır bölgelerinde idari gözetim altına alınanlar dahil - başvuru sahipleri belirli bir kabul yöntemine tabidir. Başvurularının kabul edilemez olduğuna karar verilen başvuru sahipleri - başvurularının olağan prosedür ya da hızlandırılmış prosedür altında işleme tabi tutulup tutulmadığından bağımsız olarak - başvurunun kabul edilemez olduğuna ilişkin karar nihai bir karara dönüşene kadar aynı kabul rejimine tabi olmaya devam edecektir.

Ancak uygulamada, hızlandırılmış prosedürdeki sığınmacılar ya da haklarında kabul edilemez başvuru kararı alınanlar, Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi Kimlik Belgesi için uygun olmadıklarından, YKN'ye sahip değillerdir ve bu nedenle temel hizmetlere erişememektedirler.

1.2. Gelir tespiti

YUKK, bazı kabul koşullarındaki hak ve imkanlar için "ihtiyaç sahibi olanların tespitini" öngörür. İlk ve orta öğretime erişim ve işgücü piyasasına erişim ile ilgili olarak tespit kriteri mevcut değildir. Sağlık hizmeti, sosyal yardım ve hizmetlere erişim ile imkanlar ve maddi yardım konusunda, başvuru sahipleri bir tespit kriterine tabidir. İGİM bu değerlendirmeyi aşağıdaki hususlara dayanarak yapar:²⁴³

- Başvuran kişilerin barınma olanağı olup olmadığı;
- Düzenli gelir durumu;
- Bakmakla yükümlü olduğu aile fertlerinin sayısı;
- Türkiye'deki veya menşe ülkesindeki taşınır ve taşınmaz mal varlığı;
- Türkiye'deki veya ülkesindeki yakınlarından yardım alıp almadığı;
- Türkiye'deki kamu kurum ve kuruluşları ile diğer STKlardan yardım alıp almadığı;
- Sağlık sigortasının bulunup bulunmadığı;
- Uygun görülecek diğer hususlar.

Bir başvuru sahibinin hizmetlerden, yardımlardan ve diğer imkanlardan gereğinden fazla yararlandığı tespit edilirse, bu kişiler masrafları kısmen veya tamamen geri ödemekle yükümlüdürler.²⁴⁴

Ayrıca, YUKK Madde 89'da belirtilen yükümlülüklerle uymayan veya haklarında olumsuz statü kararı verilen kişiler için İGİM, çocuklar için eğitim hakkı ile temel sağlık hizmetleri hariç, hak ve imkanları "kısıtlayabilir".²⁴⁵

2. Usule ilişkin olmayan karşılama/kabul koşullarına ilişkin düzenlemeler ve bunun seviyesi

Göstergeler: Usule ilişkin olmayan karşılama/kabul koşullarına ilişkin düzenlemeler ve bunun seviyesi

1. Sığınmacılara 31 Aralık 2018 itibarıyla verilen aylık mali ödenek /yardım miktarı (orijinal para birimi cinsinden ve Euro cinsinden):	Mevcut değil

YUKK "karşılama/kabul koşulları" terimini kullanmamasına rağmen, YUKK Madde 88 ve 89, uluslararası koruma başvuru sahipleri için tematik olarak ve büyük ölçüde AB Kabul Koşulları Direktifi kapsamına giren bir dizi hak, özgürlük ve imkan sağlamaktadır.

²⁴³ YUKK Uygulama Yönetmeliği, Madde 106(1).

²⁴⁴ YUKK, Madde 90(1)(ç).

²⁴⁵ YUKK, Madde 90(2).

YUKK, Madde 88 ve 89, eğitim, sağlık hizmeti, sosyal yardım ve hizmetler, işgücü piyasasına erişim, maddi ödenek alanlarında uluslararası koruma başvuru sahiplerine (ve mülteci statüsü sahiplerine) uygulanacak hükümleri ve erişim düzeyini düzenlemektedir. Türkiye, uluslararası koruma başvuru sahiplerine barınma imkanı sağlama taahhüdünde bulunmamaktadır,²⁴⁶ ancak GİGM'ye, isteğe bağlı olarak, devlet tarafından finanse edilen Kabul ve Barınma Merkezleri himayesinde uluslararası koruma başvuru sahiplerine barınak sağlama yetkisi verilir. Şu anda, sadece iki tane Kabul ve Barınma Merkezi faaliyettedir.²⁴⁷

Uluslararası koruma başvuru sahiplerine ve mülteci statüsü sahiplerine tanınan haklar ve imkanlar, vatandaşlara tanınan haklar ve imkanları aşamaz.²⁴⁸

2.1. Maddi ödenek (harçlık)

“İhtiyaç sahibi” olduğu belirlenen uluslararası koruma başvuru sahiplerine GİGM tarafından mali ödenek tahsis edilebilir.²⁴⁹ GİGM, bu maddi ödeneğe ilişkin kriterleri ve yöntemleri belirler ve miktarların belirlenmesinde Maliye Bakanlığı'nın verileri dikkate alınır. Başvurusu kabul edilemez olduğu tespit edilen ve hızlandırılmış prosedürde değerlendirilen başvuru sahipleri maddi ödeneğin dışında tutulur.

Bunun bir hak olmadığı, GİGM tarafından isteğe bağlı olarak “ihtiyaç sahibi” başvuru sahiplerine tahsis edilebilecek bir imkan olduğu dikkate alınmalıdır. GİGM'nin, başvuru sahibinin maddi ödenek amacıyla “ihtiyaç sahibi” olarak tanımlanacağı özel kriterler ve prosedürler hakkında rehberlik içerebilecek uygulama kılavuzları hazırlaması beklenmektedir. Bu bağlamda, başvuru sahiplerinin yetkili İGİM'i, güncel çalışma durumlarından, gelirlerinden, taşınmaz mallar veya edinilen diğer değerli mallardan haberdar etmeleri gerekmektedir.²⁵⁰ Bu durum, böyle bir bilginin maddi ödenek amacıyla “ihtiyaç sahipliği” değerlendirmesinde bir faktör olabileceğini göstermektedir.

Şu an, YUKK Madde 89(5) uyarınca yapılan bir uygulama bulunmamaktadır ve bu nedenle devlet tarafından uluslararası koruma başvuru sahiplerine maddi yardım imkanı sağlanması bugüne kadar sadece teoride kalmıştır.

2.2. Sosyal yardım ve imkanlar

“İhtiyaç sahibi” olarak tanımlanan uluslararası koruma başvuru sahipleri “sosyal yardım ve imkanlara” erişebilirler.²⁵¹ YUKK, uluslararası koruma başvuru sahiplerine verilebilecek, Türkiye'nin Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Yasası uyarınca, il valiliklerince sağlanan devlet destekli “sosyal yardım ve imkanlara” değinir. Valilikler, bu program kapsamında il valiliklerinde yapılandırılmış devlet kurumları olan Sosyal Dayanışma ve Yardım Vakıfları aracılığıyla sosyal yardım ve imkanlar sağlar.

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Yasasına göre, Valilikler yabancı uyruklular da dahil olmak üzere ildeki tüm “fakir ve ihtiyaç sahibi” kişilere ısınma amaçlı kömür ve odun gibi aynı yardım, gıda ve hijyen malzemeleri ve maddi yardım sağlamaktadır. Bu nedenle, “fakir ve ihtiyaç sahibi” eşliğini belirlemek, il Sosyal Dayanışma ve Yardım Vakfının inisiyatifine bağlı olacaktır.

²⁴⁶ YUKK, Madde 95.

²⁴⁷ GİGM, *Geri gönderme merkezleri*: <http://bit.ly/2osejRh>.

²⁴⁸ YUKK, Madde 88(2).

²⁴⁹ YUKK, Madde 89(5).

²⁵⁰ YUKK, Madde 90(1).

²⁵¹ YUKK, Madde 79(2).

2018 itibariyle listeye göre, ihtiyaç sahibi kişi yetişkin ise, sosyal yardımın miktarı 410-760 TL / 82-152 € arasında değişmekte olup başvuru sahibi üniversiteye gidiyorsa, yardım miktarı 928 TL'ye / 186 € 'ya kadar yükselmektedir. Valiliklerden sağlanan 80-100 TL / 15-20 € arasında değişen üç aylık bir maddi yardım daha mevcuttur.²⁵²

Sosyal Dayanışma ve Yardımlaşma Vakfı, başka bir aile üyesinin bakımı ve yardımı olmadan, günlük ihtiyaçlarını karşılayamayan, engelli bir aile üyesinin yaşadığı evlere evde bakım hizmeti sağlar. Bu, bakımdan sorumlu kişiye sağlanan düzenli bir maddi yardımdır.

Ayrıca Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından verilen sosyal yardımlar da bulunmaktadır. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı sosyal hizmet birimlerinin sosyal hizmet uzmanları uygulamadaki nihai kararı alırlar. Değerlendirmeleri, çalışan bir aile üyesinin varlığı, diğer kurumlardan da sosyal yardım alınması, acil durumun varlığı veya evdeki çocuk sayısı gibi kriterlere dayanmaktadır. Ailenin maddi durumunun değiştiğini düşünürlerse, sosyal hizmet uzmanlarının bu yardımı durdurabilecekleri iki yıllık veya yıllık değerlendirme dönemleri vardır. Ayrıca, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, BMMYK ile koordineli olarak Türkçe konuşan mültecilerin sayısını artırmak için bir yardım programına sahiptir. Bu projeye göre, Bakanlık Türkçe kursuna gidiş için ulaşım yardımı olarak yetişkinlere 450 TL, çocuklara 200 TL verecektir.

Ayrıca, belediyeler başvuru sahiplerine uluslararası korumanın imkanlarından yararlanmaları için yardım sağlayabilir. Belediyeler tarafından sağlanan yardım türleri, her bir belediyenin kaynaklarına bağlı olarak farklılık gösterir. Yardım paketleri arasında kömür, gıda, giysi ve diğer gıda dışı ürünler bulunabilir. Yardım almaya uygunluk kriterleri belediyeler arasında da farklılık gösterebilir²⁵³

Türk Kızılayı bu alanda önemli bir aktördür ve Türkiye'nin her şehrinde kamu yararına faaliyet gösteren bir kuruluştur. Çoğu durumda, Kızılay'ın sosyal yardımları maddi değil aynidir: engelli kişilere tekerlekli sandalyelerin dağıtılmasını, ihtiyaç sahiplerine yiyecek, giysi veya kış aylarında çorba dağıtımını içerir. Ayrıca özel ve acil ihtiyaç sahibi kişiler için özel bir fonları vardır. Bu fonun yardımıyla, özellikle protez veya çocuklar için ısıtma cihazları gibi tıbbi yardım sağlayabilirler.²⁵⁴

Devletin sağladığı sosyal yardımların ötesinde, AB, Acil Sosyal Güvenlik Ağı (ESSN) ve Eğitim İçin Şartlı Nakit Transferi (ŞNT/) gibi nakdi yardım programlarını da finanse etmiştir. Bunlar, **Geçici Koruma: Sosyal Yardım** bölümünde değinildiği üzere, münhasıran olmasa da, Suriyeli geçici koruma sahiplerine yöneliktir.

Şubat 2019 itibariyle, ESSN, 126.966'sı (% 8,2) Iraklı, 45,221'si (%2,9) Afgan ve 3,298'i (%0,2) İranlı 1.545.674 yararlanıcıya sağlanmıştır. ŞNT,42.692'si (%8,8) Iraklı, 20.224'ü (%4.2) Afgan ve 3.206'sı (% 0.7) İranlı toplam 487.089 kişiye sağlanmıştır.²⁵⁵

²⁵² Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından verilen bilgiler, Şubat 2018.

²⁵³ BMMYK, *Social and financial assistance*: <https://bit.ly/2GjSOJ1>.

²⁵⁴ Türk Kızılayı tarafından sağlanan bilgi, Ocak 2018.

²⁵⁵ Türk Kızılayı, *Suriye insani yardım operasyonu*, Şubat 2019: <https://bit.ly/2Ycy9jo>.

3. Karşılama/Kabul koşullarının kısıtlanması veya durdurulması

Göstergeler: Karşılama/Kabul koşullarının kısıtlanması veya durdurulması

1. Kanun, kabul koşullarını kısıtlama imkanı sunuyor mu?			☒ Evet	☐ Hayır
2. Kanun, kabul koşullarını durdurma imkanı sunuyor mu?	Evet	Hayır	☒	☐

"Madde 90(1) ile listelenen yükümlülüklere uymayan" veya "haklarında olumsuz statü kararının verilen" başvuru için, GİGM, küçüklerin eğitim hakları ve temel sağlık hizmetlerine erişim hariç olmak üzere, hak ve imkanları kısıtlama takdirine sahiptir.²⁵⁶

YUKK Madde 90(1), uluslararası koruma başvuru sahiplerinin yükümlülüklerini aşağıdaki şekilde sıralar:

- Çalışma durumuna ait güncel bilgileri GİGM'ye otuz gün içinde bildirmekle yükümlü olmak;
- Gelirlerini, taşınır ve taşınmazlarını otuz gün içinde bildirmekle yükümlü olmak;
- Adres, kimlik ve medeni hal değişikliklerini yirmi iş günü içinde bildirmekle yükümlü olmak;
- Sağlanan hizmet, yardım ve diğer imkanlardan haksız olarak yararlandığının tespit edilmesi hâlinde, bedelini tamamen veya kısmen geri ödemekle yükümlü olmak;
- Genel Müdürlükçe kendilerinden YUKK çerçevesinde istenilenleri yerine getirmekle yükümlü olmak.

Yönlendirildikleri "uydu kente" bildirimde bulunmamak (bkz. [Serbest dolaşım hakkı](#)) eğitim ve sağlık hizmetleri hariç, haklar ve imkanlar konusunda kısıtlamalara yol açabilir.²⁵⁷ Ancak, başvuru geri çekilmiş ("statünün geri çekilmesi") sayılırsa Genel Sağlık Sigortası (GSS) devre dışı bırakılır.

Başvuru sahiplerinin hak edilmemiş hizmet ve imkanları iade etme yükümlülüğü ile ilgili olarak yukarıda YUKK Madde 90(1)(ç) ile belirtilen husus, ücretsiz sağlık sigortası kapsamına ilişkin hükümleri daha da ayrıntılı hale getirmiştir.²⁵⁸ "Herhangi bir sağlık güvencesi olmayan ve ödeme gücü bulunmayan" başvuru sahipleri, Türkiye'nin kamu sosyal güvenlik programı dahilinde GSS kapsamındadır.²⁵⁹ Bu kişilerin GSS primleri GİGM tarafından ödenir. GİGM, başvuru sahibinin, ödeme gücünü dikkate alarak primin tamamını veya bir kısmını iade etmesini daha sonra isteyebilir. Ayrıca, daha sonra, başvuranın bir sağlık sigortası kapsamında olduğu veya kendi sağlık harcamalarını ödemek için yeterli gücü olduğu tespit edildiğinde, GİGM, başvuru sahibinin GSS güvencesini 10 gün içinde sonlandırır ve başvuru sahibinden yapılan tıbbi tedavi ve ilaç masraflarını iade etmesini talep eder.²⁶⁰

GİGM, başvuru sahibinin GSS kapsamına uygunluğu ile ilgili değerlendirme yapmaktan sorumlu ve yetkilidir. Başvuru sahibinin sağlık hizmetlerine ilişkin harcamalarının tümünü veya bir kısmını iade etmesi talebi, aynı değerlendirme kriterlerine göre yapılmalıdır.

YUKK Madde 90(2) uyarınca, yetkili GİGM tarafından, yazılı yükümlülüklere uymayanlar için haklardan faydalanmaları bakımından getirilecek sınırlama kararına ilişkin "bireysel değerlendirme" yapılır. İlgili karar, kişiye yazılı olarak tebliğ edilir. Avukat veya yasal temsilci tarafından temsil edilmediği durumlarda, başvuru sahibi, kararın sonucu, itiraz usulleri ve süreleri hakkında bilgilendirilir.

²⁵⁶ YUKK, Madde 90(2).

²⁵⁷ YUKK Uygulama Yönetmeliği, Madde 91(6).

²⁵⁸ YUKK, Madde 89(3).

²⁵⁹ YUKK, Madde 89(3)(a).

²⁶⁰ YUKK, Madde 89(3)(b).

Başvuru sahipleri, kararın tebliğinden itibaren on gün içinde UKDK'ye itiraz edilebilir veya 30 gün içinde yetkili İdare Mahkemesine doğrudan adli itiraz başvurusunda bulunabilirler.²⁶¹

4. Serbest dolaşım hakkı

Göstergeler: Serbest dolaşım hakkı

1. Başvuru sahiplerinin ülkenin farklı yerlerine dağıtılması konusunda bir mekanizma var mı? Evet Hayır
2. Kanun, serbest dolaşım hakkına kısıtlamalar getiriyor mu? Evet Hayır

4.1. “Uydu kent” sistemi

Her başvuru sahibi, İGİM'e kayıt yaptıracığı, kendi imkanlarıyla barınacak bir yer bulacağı ve mülteci statüsü aldıktan sonraki süreç de dahil olmak üzere uluslararası korumaya tabi olduğu sürece ikamet edeceği bir kente yönlendirilir. Bu dağıtım planı, GİGM'nin başvuru sahiplerini kabul ve barınma merkezine nadiren yönlendirdiği dikkate alınarak, başvuru sahiplerinin yönlendirildiği ilde kendi barınma imkanlarıyla ikamet etme yükümlüğünü şart koşan YUKK, Madde 71'e dayanmaktadır.

YUKK Uygulama Yönetmeliği, bu dağıtım politikasını geliştirmektedir. “Uydu kent” kavramını, uluslararası koruma talebinde bulunan kişilere GİGM tarafından belirlenen ve ikamet etme zorunluluğu getirilen il olarak tanımlar.²⁶² Yeni uluslararası koruma başvuru sahipleri, listede bulunmayan bir ilde başvurularını gerçekleştirebilir, uydu kente yönlendirilene kadar orada kalabilirler.²⁶³

Son listeye göre, Türkiye'de 62 il, GİGM tarafından uluslararası koruma başvuru sahiplerinin yönlendirileceği “uydu kent” olarak belirlenmiştir.²⁶⁴

Uluslararası koruma başvuru sahipleri için uydu kentler: 2018			
Adana	Çorum	Karaman	Sakarya
Adıyaman	Denizli	Kars	Samsun
Afyon	Düzce	Kastamonu	Siirt
Ağrı	Elazığ	Kayseri	Sinop
Aksaray	Erzincan	Kırıkkale	Şanlıurfa
Amasya	Erzurum	Kırşehir	Sivas
Ardahan	Eskişehir	Kilis	Şırnak
Artvin	Gaziantep	Konya	Tokat
Balıkesir	Giresun	Kütahya	Trabzon
Batman	Gümüşhane	Malatya	Uşak
Bayburt	Hakkâri	Manisa	Van
Bilecik	Hatay	Mardin	Yalova

²⁶¹ YUKK, Madde 80.

²⁶² YUKK Uygulama Yönetmeliği, Madde 3(hh).

²⁶³ YUKK Uygulama Yönetmeliği Madde 66(3).

²⁶⁴ Ağustos 2017'den önceki kent listesi için, bkz. Mülteci Hakları Merkezi, Avukatlar için mülteci hukuku el kitabı, Ağustos 2017: <https://bit.ly/2G9X5Ti>, 409.

Bolu	İğdır	Mersin	Yozgat
Burdur	Isparta	Nevşehir	Zonguldak
Çanakkale	Kahramanmaraş	Niğde	
Çankırı	Karabük	Ordu	

Ancak uygulamada, tüm kentler başvuru sahiplerine açık değildir. Bir “uydu kentin” yeni mültecileri almaya “açık” veya “kapalı” olduğuna ve kapasitelerine bağlı olarak yönlendirmelere karar vermek İGİM'lerin takdirine kalmıştır. İGİM uydu kent 'kapalı' olduğunda, Uluslararası Koruma Başvuru Kimlik Belgesi ve Geçici Koruma Kimlik belgesi için mevcut başvuruları işleme alır. İGİM tarafından uydu kentin 'kapalı' veya 'açık' olması resmen veya kamuya açık olarak bildirilmez.

“Uydu kent” sisteminin düzenlenmesi kamuya açık kriterlere dayanmamakta olup, her başvuru sahibi için resmi bir karar alınmamaktadır. Genel olarak, metropollerin ve sınır şehirlerinin genellikle uydu kentler arasında olmadığı söylenebilir.

150 kişilik kapasiteye sahip tam işlevli yalnızca 2 Kabul ve Barınma Merkezi bulunduğundan, şu anda hemen hemen tüm uluslararası koruma başvuru sahipleri, yönlendirildikleri illerde kendi imkanlarıyla ikamet etmektedirler.

Kayıt sistemindeki değişikliklerden önce uluslararası koruma başvuru sahipleri **Ankara**'da BMMYK / SGDD-ASAM'a gitmek BMMYK'ya bu yolla başvuruda bulunmakla yükümlüydü. Ortak kayıt sistemi zamanında, uydu kentlerin 'açık' olması ve uygun olması koşuluyla tercih ettikleri illeri seçebiliyorlardı. Bu kaydın ardından, İGİM'e başvurmak için yönlendirildikleri ve ikamet etmeleri gereken ili belirten bir Kayıt Belgesi verilirdi.

Uygulama artık standart şekilde yapılmamaktadır. Örneğin, “uydu kent” tayini, İGİM tarafından, diğer illerde aile üyelerinin varlığını göz önünde bulundurularak yapılmaktadır, ancak diğer kriterlerin de değerlendirmeye alınıp alınmadığı açık değildir.²⁶⁵ Aile bağlantılarının değerlendirilmesi, birinci dereceden aile üyeleriyle sınırlıdır, yani kardeşler veya kuzenler kabul edilmez.

4.2. “Uydu kent” dışına seyahat etmek ve yaptırımlar

İGİM, başvuru sahiplerine belirli bir adreste ikamet etme ve bildirimde bulunma yükümlülüğü getirme yetkisine sahiptir.²⁶⁶ Uygulamada, başvuru sahipleri katı bildirim yükümlülüğüne tabi değildir, ancak uzun süreler boyunca İGİM'e gidilmemişse İGİM'e bildirilen ikamet adresteki izleme altına alınır. Bu durumda, İGİM önceden bildirim yapmadan kontroller sağlayabilir.

Tayin edilen il dışına yapılacak herhangi bir seyahat, İGİM'in yazılı iznine tabidir ve en fazla 30 gün süreyle izin verilebilir ve bu süre yalnızca bir kereye mahsus en fazla 30 gün daha uzatılabilir.²⁶⁷ Seyahat izinleri genellikle İGİM tarafından zamanında verilir.²⁶⁸

Yönlendirildikleri ilde ikamet etmemek, başvuru sahibi için çok ciddi sonuçlar doğurmaktadır. Yönlendirildikleri illere zamanında bildirimde bulunmayan veya yetkililer tarafından ardi ardına yapılan üç kontrolde belirttikleri ikamet adreslerinde bulunmayan uluslararası koruma başvuru sahiplerinin,

²⁶⁵ Bir STK tarafından sağlanan bilgiler, Şubat 2019.

²⁶⁶ YUKK, Madde 71(1).

²⁶⁷ YUKK Uygulama Yönetmeliği, Madde 91(1) - (2).

²⁶⁸ Bir STK tarafından sağlanan bilgiler, Şubat 2018.

uluslararası koruma başvuruları geri çekilmiş sayılır.²⁶⁹ Uygulamada, kişi belirttiği adresinde bulunmazsa, ikamet kontrolünden sonra GİGM, başvurusu sahibinin *Semt-i meçhul* olduğunu bildiren bir "V71" tahdit kodunu işleme sokabilir.

Ayrıca, başvuru sahiplerinin YUKK tarafından sağlanan kabul sonrası hak ve imkanlara erişimi, yönlendirildikleri illerde ikamet etmelerine bağlıdır. Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi Kimlik Belgesi, yalnızca belgenin verildiği il sınırları dahilinde geçerli bir belge olarak kabul edilir. Yönlendirildikleri ilde ikamet etmemeleri bu kişilerin **Karşılama/Kabul koşullarının kısıtlanması veya durdurulması** durumuna tabi olmasına yol açabilir.

Bununla birlikte, uygulamada, başvuru sahipleri, Geri Gönderme Merkezinde idari gözetim altına alınma gibi, kendilerine tayin edilen bölgeye transferlerini göz önünde bulundurularak daha ciddi - ve keyfi - yaptırımlara maruz kalabilirler (bkz. **İdari gözetimin gerekçesi**). Bununla birlikte, yönlendirildikleri ilde kalma zorunluluğuna uymamanın getirdiği yaptırımlar, başvuranın tabiiyeti, cinsel yönelimi veya cinsiyet kimliği veya medeni durumuna göre (örneğin, bekar kadın) ya da sadece İGİM personeli ile iş ilişkisi üzerinden değişiklik gösterebilir. Örneğin Afgan başvuru sahipleri genellikle diğer gruplardan daha katı muamelelere maruz kalabilmektedir. Yönlendirilen ilde kalma zorunluluğuna uyulmadığı için idari gözetim alındıktan ve Geri Gönderme Merkezlerinden tahliye edildikten sonra bile, sığınmacıların sık sık, ikamet ettikleri yerden farklı bir ilde, Geri Gönderme Merkezine veya İGİM'e düzenli olarak bildirimde bulunmaları istenmektedir. 2018'de, İGİM, Geri Gönderme Merkezlerinden tahliye edilen Afgan sığınmacılara, İdari Gözetim Kararı ("T6") vermiş ve bu kişiler için **Amasya, Niğde, Afyon ve Kastamonu** gibi Orta Anadolu ve kuzey bölgelerden illerde bildirimde bulunma yükümlülüğü getirmiştir.²⁷⁰

Başvuru sahipleri akrabalık, sağlık veya diğer nedenlerle ikamet ili değişikliği talebinde bulunabilirler.²⁷¹

Başka nedenlerden dolayı ikamet ilinde değişiklik yapılmasına ilişkin karar, GİGM Genel Merkezi tarafından istisnai olarak verilebilir.

Bir başvuru sahibinin ikamet için yönlendirildiği ilden memnun olmaması ve yeniden tayin talebinin reddedilmesi durumunda, bu red kararı, 10 gün içerisinde UKDK'ya idari itiraz başvurusunda bulunularak veya 30 gün içerisinde yetkili İdare Mahkemesine itiraz başvurusunda bulunularak temyiz edilebilir.

²⁶⁹ YUKK, Madde 77(1)(ç).

²⁷⁰ Bir STK tarafından sağlanan bilgiler, Şubat 2019.

²⁷¹ YUKK Uygulama Yönetmeliği, Madde 110(5).

B.Barınma

1. Yerleşim türleri

Göstergeler: Yerleşim Türleri				
1. Kabul merkezlerinin sayısı: ²⁷²	2			
2. Kabul merkezlerindeki toplam yer sayısı:	150			
3. Özel konaklama tesislerinde toplam yer sayısı:	Mevcut değil			
4. Olağan prosedürde en sık kullanılan konaklama türü:				
☐ Kabul merkezi	☐ Otel/ hostel	☐ Acil durum barınağı	☒ Özel ev	☐ Diğer
5. Hızlandırılmış prosedürde en sık kullanılan konaklama türü:				
☐ Kabul merkezi	☐ Otel/ hostel	☐ Acil durum barınağı	☐ Özel ev	☒ İdari gözetim

Türkiye'nin iltica konusundaki yasal çerçevesinin en belirgin eksikliklerinden biri, iltica başvurusunda bulunanlara devlet tarafından finanse edilen barınma imkanının sağlanamamasıdır. YUKK, Madde 95(1) kural olarak, başvuru sahibi veya uluslararası koruma statüsü sahibi kişinin, barınma ihtiyaçlarını kendisinin karşılamasının esas olduğunu ortaya koymaktadır. YUKK ya da YUKK Uygulama Yönetmeliği, uluslararası koruma başvuru sahiplerine barınma masraflarını karşılamak konusunda bir mali yardım planından bahsetmez.

Bununla birlikte, GİGM, başvuru sahibi veya uluslararası koruma statüsü sahibi kişinin "barınma, beslenme, sağlık, sosyal ve diğer ihtiyaçları" için kullanılacak Kabul ve Barınma Merkezlerini kurmak konusunda yetkilidir.²⁷³ YUKK Madde 95'te belirtilen Kabul ve Barınma Merkezleri, Türkiye'nin güneyindeki geçici koruma rejimine tabi Suriyeli mültecileri barındıran geniş çaplı kamplar olan "geçici barınma merkezleri" ile karıştırılmamalıdır (bkz. [Geçici Koruma: Barınma](#)).

Bugüne kadar **Yozgat** ve **Tekirdağ** illerinde faaliyet gösteren 150 kişilik düşük bir kapasiteye sahip, sadece iki adet Kabul ve Barınma Merkezi kurulmuştur; üçüncü olarak **Konya** ilinde özel ihtiyaç sahibi kişiler için bir yatakhane olarak düşünülen,²⁷⁴ 76 yer kapasiteli diğer bir merkez ise tadilat aşamasındadır.²⁷⁵ Bu merkezler, yakalanma sonrası uluslararası koruma başvurusunda bulunmak isteyen kişilerin, Ankara'ya başvurularını kaydetmek için yönlendirilmelerinden birkaç gün önce ağırlanabilecekleri kısa süreli konaklama tesisleri olarak öngörülmüştür. Uygulamada, bu merkezler esas olarak toplumsal cinsiyete dayalı şiddet- işkence veya fiziksel şiddetten hayatta kalanlar, evli olmayan kadınlar, yaşlılar ve engelliler gibi özel ihtiyaç sahibi kişilerin kullanımına açıktır.

Daha önceki yıllarda, 2.250 yataktan oluşan kümülatif konaklama kapasitesine sahip 6 Kabul ve Barınma Merkezinin faaliyete geçeceği beklenmekteydi. Bu 6 merkez bir AB eşleştirme projesi çerçevesinde inşa edildi ve inşaat bütçesinin %80'i Avrupa Komisyonu tarafından finanse edilmiştir. Merkezler için seçilen yerler **Izmir, Kırklareli, Gaziantep, Erzurum, Kayseri** ve **Van** illeri olmuştur.²⁷⁶ Ancak, 29 Kasım 2015 tarihli AB-Türkiye İltica Eylem Planı ve 18 Mart 2016 tarihli AB-Türkiye Bildirisinin ardından, 6 merkezin tümü Geri Gönderme Merkezi olarak hizmet verecek şekilde düzenlenmiştir (bkz. [İdari Gözetim Tesisleri](#)).

²⁷² Hem kalıcı olanlar hem de yeni gelenler için.

²⁷³ YUKK, Madde 95(2).

²⁷⁴ SGDD-ASAM tarafından verilen bilgi, Şubat 2018.

²⁷⁵ GİGM, *Geri gönderme merkezleri*: <http://bit.ly/2osejRh>.

²⁷⁶ European Commission, *Fiche: IPA decentralised National Programmes*, Project TR 07 12 17: <http://bit.ly/1Jujtxl>.

Acil vakaları içeren kriz durumlarında, STK'lar, kapasiteleri dahilinde özel ihtiyaç sahibi bireysel başvuru sahipleri için otellerde konaklama ayarlayabilirler. Mesela Türk Kızılayı, özellikle acil durumlara karşı karşıya kalan mülteciler için, 30 kişilik 14 oda kapasiteli bir yatakhane sahiptir.²⁷⁷

2. Kabul merkezlerindeki koşullar

Göstergeler: Kabul merkezlerindeki koşullar

1. Sığınmacıların yer sıkıntısı nedeniyle kabul merkezlerine alınmadığı durumlar var mı? Evet Hayır
2. Kabul merkezlerinde sığınmacıların ortalama kalış süresi nedir? Mevcut değil
3. Refakatsiz çocuklar uygulamada yetişkinlerle birlikte mi kalıyor? Evet Hayır

Yerleşim türleri bölümünde açıklandığı üzere, şu anda **Yozgat** ve **Tekirdağ** 'da 150 yerlik düşük bir kapasiteye sahip yalnızca iki Kabul ve Barınma Merkezi mevcuttur. Sivil toplum tarafından uygulamada merkezlerdeki koşullar hakkında çok az şey bilinmektedir.

Kabul ve Barınma Merkezlerinin mevcut kapasitesi, Türkiye'deki uluslararası koruma altındaki nüfusun büyüklüğüne kıyasla son derece sınırlı olmakla birlikte, YUKK Madde 95 ve 22 Nisan 2014 tarihli Kabul ve Barınma Merkezleri ile Geri Gönderme Merkezlerinin Kurulması, Yönetimi, İşletilmesi, İşletirilmesi ve Denetimi Hakkında Yönetmelik, tüm bu tesislerin işletme ve organizasyon yapısına ilişkin parametreleri ortaya koymuştur.

“Özel ihtiyaç sahibi kişiler” ücretsiz konaklamaya ve bu tesislerde sağlanan diğer hizmetlere öncelikli olarak erişime sahip olacaktır.²⁷⁸

Kabul ve barınma merkezlerinde verilen hizmetler, merkezlerin dışında bulunan başvuru sahiplerine ve uluslararası koruma statüsü sahiplerine de verilebilir,²⁷⁹ ancak uygulamada dağıtım politikası nedeniyle sadece merkez ile aynı ilde kayıtlı olan ve ikamet eden kişiler bu tür hizmetlere erişebilir.

Bununla birlikte, Geri Gönderme Merkezleri Yönetmeliğinin 4. Maddesi, merkezlerin işletilmesi ve işlettirilmesinde özel ihtiyaç sahiplerine öncelik tanınması, çocuğun yüksek yararının gözetilmesi, kişisel bilgilerin gizli tutulması, idari gözetilimlerde yapılacak işlemlerde ilgililerin bilgilendirilmesi, inanç ve ibadet özgürlüklerine saygı gösterilmesi, ayırım gözetilmeksizin hizmet verilmesi gibi 9 genel ilke tanımlamaktadır.

Şu anda, neredeyse tüm uluslararası koruma başvuru sahipleri, yönlendirildikleri illerde kendi bütçeleriyle özel evlerde kalmaktadır. Barınma hakkına erişim, yüksek kira fiyatları ve ev sahiplerinin toptan ödeme talepleri dahil olmak üzere bir dizi faktörden ötürü oldukça zorlayıcı olmaya devam etmektedir. Kira fiyatları çok yüksektir ve kirayı karşılayabilmek için aynı yerde iki ya da üç aile birlikte kalmaktadır. Kira kontratı sona erdiğinde alınan depozitolar geri ödenmemektedir. Sonuç olarak, çok sayıda başvuru sahibi, bilhassa geçici korumadan faydalananlar (bkz. [Geçici Koruma: Barınma](#)) yoksulluk ve evsizliğe ya da standart altı geçici kamplarda konaklamaya maruz kalmaktadır.

Başvuru sahiplerinin barınma hakkının önündeki bir diğer engel, kişilerin şehir merkezinden, hastanelerden, eğitim merkezleri ve kamu binalarından uzakta ilçelerde yaşamak zorunda kalması

²⁷⁷ Türk Kızılayı tarafından sağlanan bilgi, Ocak 2018.

²⁷⁸ YUKK, Madde 95(3).

²⁷⁹ YUKK, Madde 95(4).

Yaşanılan zorluklar, başvuru sahibinin il ve profiline bağlı olarak değişmekle birlikte, en yaygın görülen sorun, son derece muhafazakar olan **Orta ve Doğu Anadolu** illerinde kalacak bir yer bulabilmek konusunda yaşanmaktadır. Örneğin, Afrika kökenli başvuru sahipleri söz konusu olduğunda bu konuda yaygın ırkçılık nedeniyle daha fazla sorun yaşanmaktadır. **Hatay** gibi illerde, Afgan sığınmacılar, hem yerel halk hem de Suriyeliler yüzünden yaşadıkları ayrımcılıktan dolayı, Antakya'nın merkezinden uzak, izole bir topluluk olarak yaşamaktadırlar. Ancak **Ankara**'da Suriyeli mültecilerle birlikte genellikle Altındağ semtinde ikamet etmektedirler. İstanbul'da artan sayıda Afgan, Küçüksu ve Yenimahalle'ye yerleşmiştir.²⁸⁰ **Adana** ve **Mersin**'de bu kişiler Suriyelilerle birlikte çoğunlukla kırsal alanlarda kötü koşullarda yaşamaktadırlar.²⁸¹

29 Kasım 2017'de basında Afganistan ve Pakistan'dan gelen 96 kişinin, kaçakçılar tarafından kaçırılıp bodruma kilitlendiği ve bir ay boyunca İstanbul'da işkence ve açlıkla mücadele ettiğine dair haberler yer almıştır.²⁸² Daha önce ise 3 İranlı mültecinin bir evde 37 gün boyunca kaçakçılar tarafından işkence gördüğüne ilişkin bir haber 29 Temmuz 2017'de medyaya yansımıştır.²⁸³ 2018'de basında, **Denizli** 'de bir dükkanın girişine İranlı, Suriyeli ve Afganistanlıların içeriye girmelerinin yasak olduğu, aksi takdirde fiziksel şiddet uygulanacağı yazılı bir poster asıldığı konusunda haberler yer almıştır²⁸⁴

C. Çalışma hayatı ve eğitim

1. İşgücü piyasasına erişim.

Göstergeler: İşgücü Piyasasına Erişim

1. Kanun, sığınmacılar için işgücü piyasasına erişime izin veriyor mu? Evet Hayır
❖ Öyleyse, sığınmacılar ne zaman işgücü piyasasına erişebilir? 6 Ay
2. Kanun, işgücü piyasası tespitinin ardından istihdam olanağı sağlıyor mu? Evet Hayır
3. Kanun, sığınmacıların yalnızca belirli sektörlerde çalışmasına mı izin veriyor? Evet Hayır
❖ Öyleyse, hangi sektörler:
4. Kanun, sığınmacıların istihdamını maksimum çalışma süresiyle sınırlandırıyor mu? Evet Hayır
❖ Öyleyse, yılda kaç gün:
5. Uygulamada istihdama erişimde kısıtlamalar var mı? Evet Hayır

Sığınmacılar, uluslararası koruma başvurularının kabul tarihini takip eden 6 ay içinde çalışma izni için başvurabilirler²⁸⁵

Başvuru sahiplerinin veya uluslararası koruma faydalanıcılarının istihdamına ilişkin usul ve esaslar, İçişleri Bakanlığı danışmanlığında Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından belirlenir.²⁸⁶ Buna dayanarak, 26 Nisan 2016 tarihinde kabul edilen Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi ve Uluslararası Koruma Statüsü Sahibi Kişilerin Çalışmasına Dair Yönetmelik, başvuru sahiplerinin E-Devlet sistemi

²⁸⁰ Yiğit Seyhan, 'The evolution of Afghan migration in Istanbul', 17 Aralık 2017: <http://bit.ly/2tkCRjH>.

²⁸¹ Adana Barosu tarafından verilen bilgiler, Şubat 2018; Mersin Barosu tarafından verilen bilgiler, Şubat 2018.

²⁸² T24, 'Pakistan ve Afganistanlı 96 mülteciye bodrum katında 'işkence': Her gün dövüldü, aç bıraktılar', 29 Kasım 2017: <http://bit.ly/2tGEJn8>.

²⁸³ Sözcü, 'Kadıköy'den korkunç haber: Dehşet dolu 37 gün!', 29 Temmuz 2017: <http://bit.ly/2DkOG9z>.

²⁸⁴ Evrensel, 'İrkçı afiş: İran, Suriye, Afgan müşteri bu dükkanı giremez, dayak yer', 15 Ekim 2018: <https://bit.ly/2YbyRgJ>.

²⁸⁵ YUKK, Madde 89(4)(a).

²⁸⁶ YUKK, Madde 89(4)(ç).

üzerinden sığınma başvurusunun yapıldığı tarihten 6 ay sonra çalışma izni almak için Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına başvurabileceğini öngörür.²⁸⁷

Başvuru yapabilmek için kişilerin geçerli bir kimlik belgesi olmalıdır,²⁸⁸ yani, **Kabul** gerekçeleri veya **Hızlandırılmış Prosedür** uygulaması nedeniyle Uluslararası Koruma Kimlik Belgesi sahibi olamayan kişilerin, çalışma izni başvurusunda bulunmalarına izin verilmemektedir. Her halükarda, bu kategorilerden başvuru sahiplerinin, çalışma iznine başvurmak için gereken 6 aylık genel bekleme süresi göz önüne alındığında işgücü piyasasına erişim hakkını elde etmesi zor olacaktır.

Çalışma izni alma zorunluluğundan muafiyet, tarım ve hayvancılık sektörleri için öngörülmektedir. Bununla birlikte, bu durumlarda, başvuru sahibi, önce ilgili İl Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Müdürlüğüne bir muafiyet başvurusunda bulunmalıdır.²⁸⁹ Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bu sektörlerde il sınırlamaları veya kotalar getirebilir.²⁹⁰

Genel olarak, Yönetmelik, Bakanlığa, başvuru sahiplerinin çalışma hakkına, bu tür kısıtlamalar için geçerli gerekçelerle ilgili daha fazla ayrıntı vermeden, sektörel ve coğrafi sınırlamalar getirme yetkisini vermektedir.²⁹¹ Ayrıca, başvuru sahiplerine asgari ücretten daha az ödeme yapılamaz.²⁹²

Uygulamada, şu anda çalışma izni başvurularının yetkililerce işleme koyulması 1-2 ay sürmektedir.²⁹³ Ancak, 2015'ten 2017'ye kadar başlıca tabiiyet gruplarından sığınmacılara verilen çalışma izinlerinin sayısı yetersiz kalmaktadır; 2018 için ilgili rakamlar mevcut değildir. Aşağıda, uluslararası koruma başvuru sahipleri ile sınırlı olmamak üzere Afganistan, Irak ve Somali vatandaşlarına verilen çalışma izinlerini içeren tablo mevcuttur:

Afganistan, Irak ve Somali vatandaşlarına verilen çalışma izinleri: 2015-2017			
	2015	2016	2017
Afganistan	305	444	609
Irak	692	1,031	1,137
Somalia	0	0	0

Kaynak: (önceki ismiyle) Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Çalışma izni istatistikleri: <https://bit.ly/2U5RJyB>.

Uluslararası koruma başvuru sahipleri için, geçici koruma faydalanıcıları gibi, Türkiye'de kayıt dışı istihdam ve işgücü sömürüsü riski devam etmektedir (bkz. **Geçici Koruma: İşgücü Piyasasına Erişim**). 2018'de, kayıt dışı çalışan Afgan vatandaşlarının sayısı, örneğin **İstanbul**, **Denizli** ve **Kocaeli** gibi illerde artış göstermiştir.²⁹⁴

²⁸⁷ Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi ve Uluslararası Koruma Statüsü Sahibi Kişilerin Çalışmasına Dair Yönetmelik, Madde 6-7

²⁸⁸ Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi ve Uluslararası Koruma Statüsü Sahibi Kişilerin Çalışmasına Dair Yönetmelik, Madde 6(1) - (2).

²⁸⁹ Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi ve Uluslararası Koruma Statüsü Sahibi Kişilerin Çalışmasına Dair Yönetmelik, Madde 9(1). Bununla birlikte, Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi ve Uluslararası Koruma Statüsü Sahibi Kişilerin Çalışmasına Dair Yönetmelik, Madde 1 üzerinden başvurular muvakkaten Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na yapılır.

²⁹⁰ Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi ve Uluslararası Koruma Statüsü Sahibi Kişilerin Çalışmasına Dair Yönetmelik, Madde 9(2).

²⁹¹ Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi ve Uluslararası Koruma Statüsü Sahibi Kişilerin Çalışmasına Dair Yönetmelik, Madde 18(1).

²⁹² Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi ve Uluslararası Koruma Statüsü Sahibi Kişilerin Çalışmasına Dair Yönetmelik, Madde 17.

²⁹³ Refugees International, I am only looking for my rights: Legal employment still inaccessible for refugees in Turkey, Aralık 2017: <http://bit.ly/2ylz434>, 5.

²⁹⁴ Hepimiz Göçmeniz, 'İSİG Meclisi'nden Murat Çakır'la göçmen işçiler üzerine röportaj', 10 Mart 2019: <https://bit.ly/2CIXxKj>. Bkz. IRIN, 'Fleeing worsening war, Afghans find narrowing options in Turkey', 24 Eylül 2018: <https://bit.ly/2W6mfWH>.

Yönetmelik ayrıca başvuru sahiplerinin Türkiye İş Kurumu (İŞKUR) tarafından düzenlenen mesleki eğitim programlarına erişme olanağını da öngörmektedir.²⁹⁵ Uygulamada, İl Valiliği altındaki Halk Eğitim Merkezleri ve İŞKUR, birçok yerde sığınmacılara mesleki kurslar sunmaktadır.

2. Eğitime erişim

Göstergeler: Eğitime Erişim

1. Kanun, sığınmacı çocuklar için eğitime erişim olanağı sağlıyor mu? Evet Hayır
2. Çocuklar uygulamada eğitime erişebiliyor mu? Evet Hayır

Uluslararası koruma başvuru sahipleri ve aile üyeleri, Türkiye'deki ilk ve orta eğitim hizmetlerine erişebilir.²⁹⁶

Türkiye, 1995'ten beri Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne taraftır. Eğitim hakkı, “hiç kimsenin öğrenme ve eğitim hakkından mahrum bırakılmamasını” öngören Türk Anayasasınının 42. maddesiyle de tanınmaktadır. Türkiye'nin İlköğretim ve Eğitim Kanunu, ilköğretimin 6-13 yaş arası tüm kız ve erkek çocuklar için zorunlu olmasını ve devlet okullarında ücretsiz olarak erişilebilir olmasını sağlar.²⁹⁷ Şu anda, 8 yıllık zorunlu ilköğretim, her biri 4 yıl olmak üzere iki aşamaya ayrılmaktadır. Ebeveynler veya vasiler, okul çağındaki çocukları okullara zamanında kaydettirmekle yükümlüdür. Ayrıca, Milli Eğitim Temel Kanunu “dil, ırk, cinsiyet, dini ne olursa olsun” eğitim hizmetlerinin çocuklara yaygınlaştırılmasında ayrımcılık yapılmamasını açıkça şart koşmaktadır.²⁹⁸

Bir ebeveynin çocuğunu devlet okuluna kaydettirebilmesi için, ailenin Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü tarafından tayin edilen Yabancı Kimlik Numarasını (YKN) gösteren Uluslararası Koruma Başvuru Kimlik Belgesi olmalıdır. Bu YKN kaydı, okul yetkililerinin çocuğun kaydını işleme alması için önkoşuldur.²⁹⁹ Bununla birlikte, Milli Eğitim Bakanlığı, devlet okullarına, ailenin İGİM'deki uluslararası koruma kayıt sürecini henüz tamamlamamış olması durumunda, çocuğun okula erişimini kolaylaştırma talimatını vermiştir. Çocukların, ailesi ile beraber tayin edildiği “uydu kentte” okula gitmeleri gerekir (bkz. [Serbest dolaşım hakkı](#)).

UNICEF'e göre, Ekim 2018 sonunda örgün eğitime kayıtlı Suriyeli olmayan mülteci çocuk sayısı 55.026'dır.³⁰⁰

Eğitim dili Türkçe olduğundan, dil engelleri sığınmacı çocuklar için sorun teşkil etmektedir. Türkiye'de eğitime başlayan ya da bir süre çeşitli nedenlerle okula gidememiş sığınmacı çocuklar için ülke çapında hazırlayıcı veya açığı kapatmak üzere dersler bulunmamaktadır. Uygulamada, devlet barınaklarına yerleştirilmiş refakatsiz çocuklara, barınaklardaki okullara alınmadan önce Türkçe dersleri verilmektedir. Diğer sığınmacı çocuklar için teorik olarak, halk eğitim merkezleri veya kendi illerinde belediyeler tarafından sağlanan Türkçe derslerine erişim imkanı mevcutken uygulamada kendileri için uygun olan dil kursları Türkiye genelinde mevcut değildir.

²⁹⁵ Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi ve Uluslararası Koruma Statüsü Sahibi Kişilerin Çalışmasına Dair Yönetmelik, Madde 22.

²⁹⁶ YUKK, Madde 89(1).

²⁹⁷ 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu.

²⁹⁸ 1738 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu.

²⁹⁹ Kayıt prosedürü, 23.09.2014 tarihli 2014/21 sayılı Milli Eğitim Bakanlığı Yabancılar Yönelik Eğitim-Öğretim Hizmetlerinin Sunulması Hakkında Genelge ile düzenlenmektedir.

³⁰⁰ UNICEF, Turkey: 2018 Humanitarian results, Aralık 2018, 3.

Türk eğitim sistemi de önceki eğitimi farklı bir müfredata dayanan yabancı çocuklara oryantasyon veya açığı kapatmaya yönelik eğitim sunmaz. Ancak, ülke genelinde Türk Kızılayı tarafından koordine edilen toplum merkezleri, Türkçe dil dersleri ve diğer hizmetler de sunmaktadır (bkz. [Geçici Korumanın İçeriği](#)).

Çocuğun Türkiye'ye gelmeden daha önce eğitim gördüğü durumlarda, hangi sınıfa kaydolmasının uygun olacağını belirlemek için İl Eğitim Müdürlüğü tarafından denklik değerlendirmesi yapılacaktır. Özellikle ailenin, çocuğun önceki gittiği okulları gösteren bir belgeye sahip olmadığı durumlarda, denklik değerlendirmesi karmaşık bir hal alabilir.

Son olarak, devlet okulları ücretsiz olsa da, defter, kırtasiye ve okul üniforması gibi ek maliyetler, yönlendirildikleri illerde zorlukla tutunan ebeveynler için mali bir yük getirecektir.

Özel ihtiyaç sahibi sığınmacı çocuklarla ilgili olarak Milli Eğitim Bakanlığı, yabancı bir öğrencinin özel eğitime ihtiyaç duyduğu tespit edildiğinde, Özel Eğitim Hizmetlerine İlişkin Yönetmeliğe uygun olarak fiziksel ve zihinsel engelli çocuklara eğitim hizmetlerinin sağlanması hususunda gerekli tedbirlerin alınacağını öngörmektedir.³⁰¹

Sığınmacı çocuklar, ücrete tabi olan özel okullara da erişebilirler. Bu tür okullar **Ankara**'da Libyalı ve Iraklı çocuklar için mevcuttur ve Milli Eğitim Bakanlığı tarafından denetlenir.³⁰²

D. Sağlık hizmeti

Göstergeler: Sağlık Hizmeti

1. Sığınmacılar için acil sağlık hizmetlerine erişim ulusal mevzuatla güvence altına alınmış mı?
Evet Hayır
2. Sığınmacılar uygulamada sağlık hizmetlerine yeterli erişime sahip midir?
Evet Sınırlı Hayır
3. İşkenceden hayatta kalan veya travma yaşayan sığınmacılar için uygulamada özel tedaviler mevcut mudur?
Evet Sınırlı Hayır
4. Kabul koşulları kısıtlanır veya durdurulursa, sığınmacıların sağlık hizmetine erişmesine izin veriliyor mu?
Evet Sınırlı Hayır

Türkiye'nin Genel Sağlık Sigortası (GSS) programı, Türkiye'de yaşayan herkesin kamu veya özel sektöre ait bir tür sağlık sigortası kapsamına girmesini zorunlu kılmaktadır. Gelirleri belli bir eşliğin altında olan ve bu nedenle kendi sağlık sigortalarını karşılamak için prim ödemelerini yapamayan kişiler için, program ücretsiz sağlık sigortası sağlar.³⁰³

YUKK Madde 89(3) uyarınca, "Başvuru sahibi veya uluslararası koruma statüsü sahibi kişilerden herhangi bir sağlık güvencesi olmayan ve ödeme gücü bulunmayanlar" Türkiye'nin GSS programı ile güvence altına alınır ve kamu sağlığı hizmet sağlayıcıları tarafından sağlanan sağlık hizmetlerine ücretsiz erişim hakkı elde ederler. Bu kişiler için sağlık sigortası prim ödemeleri GİGM tarafından ödenir.

³⁰¹ A.y.

³⁰² Boğaziçi Göç Araştırmaları Merkezi tarafından sağlanan bilgiler, Ocak 2019.

³⁰³ 5510 sayılı Sosyal Güvenlik ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu, Türkiye'nin genel sağlık sigortası programının kapsam ve yöntemini ortaya koymaktadır.

Kanunda başvuru sahiplerine sağlık sigortası sağlanması kararları için tespit değerlendirmesi öngörülmektedir (bkz. [Karşılama/Kabul koşullarına erişim kriterleri ve kısıtlamalar](#)). Kanun ayrıca, GİGM'nin daha sonraki bir aşamada, başvuru sahibinin kendi sağlık sigortası primlerini kısmen veya tamamen ödeyebilecek durumda olduğunu belirlemesi durumunda, bu kişiden, GİGM tarafından genel sağlık sigortası programı için ödenen primin tamamının veya bir kısmının geri ödenmesinin istenebileceğini belirtmektedir.

Öte yandan, YUKK Madde 89(3), GİGM'nin başvuru sahipleri ve uluslararası koruma statüsü sahipleri adına prim ödemelerini gerçekleştireceğini belirtirken mevcut uygulamada Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı iki kurum arasındaki bir düzenleme çerçevesinde bu ödemeleri gerçekleştirir. Tespit değerlendirilmesi, başvuru sahibini gelir seviyesine göre sınıflandıran bir "gelir testi" biçimini alır. "G0" kategorisinden kişilerin tamamen sağlık sigorta primi karşılanırken, "G1", "G2" ve "G3" kategorilerindekiler sağlık hizmeti maliyetlerinin bir kısmını orantılı olarak kendileri karşılar.³⁰⁴

1. Karşılanan sağlık hizmetlerinin kapsamı

Türk sağlık sisteminde, sağlık kuruluşları, birinci, ikinci ve üçüncü basamak sağlık kuruluşları olarak değişkenlik göstermektedir:

- Her ilde her ilçede bulunan sağlık istasyonları, sağlık merkezleri, anne ve çocuk sağlığı ve aile planlaması merkezleri ile verem savaş dispanserleri birinci basamak sağlık kuruluşları olarak sınıflandırılır;
- Devlet hastaneleri ikinci basamak sağlık kuruluşları olarak sınıflandırılır;
- Araştırma ve eğitim hastaneleri ile üniversite hastaneleri, üçüncü basamak sağlık kuruluşları olarak sınıflandırılır.

GSS programı kapsamına giren kişilerin birinci basamak sağlık kuruluşlarında başlangıç tanısı, tedavi ve rehabilitasyon hizmetlerine kendiliğinden erişme hakları vardır. Bu hizmet sağlayıcılar ayrıca bulaşıcı hastalıkların teşhis ve tedavisi, yeni doğanlar, çocuklar ve gençler için özel hizmetler ile ayrıca üreme sağlığı, cinsel sağlık ve aile planlaması hizmetlerini üstlenmektedir.

GSS kapsamındaki kişiler ayrıca kendi illerinde bulunan devlet hastanelerine ve araştırma ve eğitim hastanelerine kendiliğinden gitme hakkına sahiptir. Bununla birlikte, üniversite hastanelerinde tıbbi yardım ve tedaviye erişim, devlet hastanesinden sevk ile gerçekleşir. Bazı durumlarda, devlet hastaneleri, ilde herhangi bir kamu sağlık hizmeti sağlayıcısında uygun tedavi hizmetinin mevcut olmadığı durumlarda, kişileri özel bir hastaneye sevk edebilir. Böyle bir durumda, özel hastane ödemesi GSS tarafından karşılanır ve kişilerden ücret talep edilmez.

Prensip olarak, üniversite hastanelerine ve özel hastanelere yapılan sevkler, acil ve yoğun bakım hizmetlerinin yanı sıra yanıklar ve kanser tedavisi için gerçekleştirilir. Bununla birlikte, tıbbi acil durumlarda, ilgili kişiler ayrıca sevkleri olmaksızın, üniversite hastanelerine ve özel hastanelere başvurabilirler.

GSS faydalanıcılarının ikinci ve üçüncü basamak sağlık hizmetlerine erişimi, söz konusu tıbbi sorunun 2013 Sağlık Uygulama Tebliği (SUT) kapsamında olup olmadığına bağlıdır.³⁰⁵

³⁰⁴ Türk Kızılay, *Syrian beneficiaries of Ankara community centre*, Eylül 2018: <https://bit.ly/2Yx50zB>.

³⁰⁵ 28597 Sayılı Yönerge, 24 Mart 2013.

SUT kapsamına girmeyen tıbbi şikayetler veya SUT tarafından izin verilen azami maddi tazminat tutarını aşan tıbbi şikayetler ile ilgili tedavi masrafları için faydalanıcılardan ek bir ödeme yapmaları istenebilir.

SUT'a göre, genel sağlık sigortası programı kapsamındaki kişilerin, öngörülen toplam ilaç maliyetinin % 20'sini ödemesi beklenir. Ek olarak, faydalanıcıların üç ilaca kadar ilaç başına 3 TL ve üç ilaçtan fazlası için her ilaç başına 1 TL ödemesi beklenir.

Kişilerin diyabet, yüksek tansiyon veya astım gibi düzenli olarak ilaç kullanımını gerektiren kronik bir hastalığı olması durumunda, bu kişiler devlet hastanesine giderek ilaç raporu yazılmasını talep edebilirler. İlaç raporunu eczaneye teslim ederek katkı ödemesinden muaf tutulabilirler.

Ayrıca, ikamet edilen uydu kentlerde birinci basamak sağlık hizmetlerinden ücretsiz olarak yararlanmak adına toplum sağlığı merkezlerine de (TSM) başvurabilirler.

YUKK Madde 67(2) uyarınca, "işkence, cinsel saldırı ya da diğer ciddi psikolojik, bedensel ya da cinsel şiddete maruz kalan kişilere, bu türden fiillerin neden olduğu hasarları giderecek yeterli tedavi imkânı sağlanır". Bununla birlikte, bu hükmün fiili olarak uygulanması için, GİGM yetkililerinin bu amaçla ilgili kamu kurumları, uluslararası kuruluşlar ve STK'larla işbirliği yapabileceği ifade edilir.³⁰⁶ Aynı zamanda, uluslararası koruma başvuru sahiplerinin ücretsiz erişebileceği sağlık hizmetlerinin kapsamı, uğradığı geçmiş zulümlerden kaynaklanan psikolojik sorunların tedavisini de kapsar. Her durumda, genel sağlık sigortası programındaki ücretsiz sağlık hizmetlerinin kapsamı, halk sağlığı kurumları tarafından sağlanan psikolojik destek hizmetlerini de kapsar. İl Aile ve Sosyal Politikalar Müdürlükleri de, her birinde tercüman bulunmamasına rağmen psikolojik destek hizmeti sunmaktadır.

Bir dizi STK tarafından, Türkiye'nin bazı bölgelerinde sınırlı kapasitede de olsa çeşitli psikososyal destek hizmeti sunulmaktadır. SGDD-ASAM, İKGV, Hayata Destek Derneği ve Türk Kızılayı, Türkiye'nin farklı şehirlerinde psikososyal destek sağlayan STK'lardan bazılarıdır.

2. Sağlık hizmetlerine erişimde kısıtlamalar

GSS'den yararlanmak için, başvuru sahiplerinin İGİM'e kayıtlı olmaları ve her başvuru sahibine Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü tarafından tayin edilen YKN'yi gösteren Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi Kimlik Belgesi almış olmaları gerekmektedir. Bu YKN, hastanelerin ve diğer sağlık hizmeti sağlayıcılarının, sığınmacıyı kabul edip tıbbi işlemler uygulayabilmesinin ön koşuldur. [Kayıt](#) sistemindeki mevcut engellerin, sığınmacıların sağlık hizmetlerine erişimleri üzerinde etkileri bulunmaktadır.

Dil engeli, sığınmacıların sağlık hizmetlerine erişimde karşılaştığı en temel sorun olmaya devam etmektedir.³⁰⁷ Türkiye'deki hastaneler hastalara telefonla randevu vermektedir. Hastane randevu çağrı merkezleri, olası hastalara Türkçe dışındaki dillerde hizmet vermediğinden, yabancı uyruklu kişilerin daha randevu aşamasında Türkiyeli birinin yardımına ihtiyacı vardır. AB tarafından finanse edilen [SIHHAT](#) projesi, diğer hizmetlere ek olarak, Suriyeli geçici koruma faydalanıcıları için tercüman desteği sağlasa da (bkz. [Geçici Koruma: Sağlık Hizmeti](#)) uluslararası koruma başvuru sahiplerine ve faydalanıcılarına tercüme desteği sağlanması için ülke çapında bir sistem bulunmamaktadır. Bazı bölgelerdeki STK'lar, özellikle hassas gruplardan sığınmacılara hastanelere giderken eşlik edilmesi konusunda sınırlı hizmet

³⁰⁶ Article 113(1) RFIP.

³⁰⁷ Information provided by Bosphorus Migration Studies, January 2019.

sunmaktadır. **Hatay** gibi bazı illerde, doktorlar sadece yeminli tercümanları kabul ederken, **Ankara** gibi illerde hastanelerin kendi tercümanları mevcuttur.³⁰⁸

Uluslararası koruma başvuru sahipleri, ikamet ettikleri ilde tedavisi bulunmayan sağlık sorunları olduğunda, tedaviye erişebilmek için il değişikliği talep edebilirler (bkz. [Serbest dolaşım hakkı](#)). YUKK Uygulama Yönetmeliği Madde 110(5), başvuru sahiplerinin sağlık nedeniyle ikamet ili değişikliği talebinde bulunabilmesine olanak tanır.

YUKK Madde 90(2), Madde 90 (1)'de yazılı yükümlülükler uymayanlar ile başvuruları ve uluslararası koruma statüleriyle ilgili olumsuz karar verilen kişiler için, GİGM, eğitim ve temel sağlık hakları hariç, diğer haklardan faydalanmaları bakımından **kısıtlama** getirebilir. Bununla birlikte, uygulamada, İGİM, uluslararası koruma başvurusu geri çekilmiş sayılan ("statünün geri çekilmesi") kişilerin, "uydu kentte" kalma zorunluluğuna uyulmaması veya reddedilmesi nedeniyle, haklarında verilecek karar kesinleşmemiş olsa bile, GSS güvencelerini devre dışı bırakmıştır. Avukatlar bu durumların yeniden gözden geçirilmesi için uğraşmıştır, fakat şu ana kadar başarı elde edememişlerdir.³⁰⁹

Ayrıca, **Afyon** ve **Kırıkkale** gibi illerde, kişilerin GSS güvencelerini yeniden etkinleştirebilecekleri durumlarda, bu kişiler, GSS'lerinin devre dışı bırakıldığı sürede ödenmemiş prim borçlarını ödemediği takdirde sağlık hizmetlerinden yararlanamazlar.³¹⁰

E. Hassas grupların özel kabul ihtiyaçları

Göstergeler: Özel Kabul İhtiyaçları

1. Uygulamada hassas gruplardan kişilerin özel kabul ihtiyaçları için bir değerlendirme yapılıyor mu?

Evet

Hayır

Kanuna göre, "özel ihtiyaç sahibi kişiler" kategorisinde "refakatsiz çocuklar, engelliler, yaşlılar, hamile kadınlar, çocuklu yalnız ebeveynler, işkence, tecavüz ve diğer psikolojik, bedensel veya cinsel şiddetten hayatta kalanlar" yer alır.³¹¹

Tespit mekanizması bölümünde bahsi geçen önlemlere ek olarak, YUKK, refakatsiz çocuklar da dahil olmak üzere "özel ihtiyaç sahibi kişilere" sağlanacak olan karşılama/kabul hizmetlerine ilişkin bazı özel hükümler düzenlemektedir. Bununla birlikte, kanunda belirtilen ek önlemler yetersizdir

1. Refakatsiz çocukların karşılama/kabul süreci

Refakatsiz çocuklar söz konusu olduğunda, YUKK Madde 66, refakatsiz çocuklarla ilgili tüm işlemlerde "çocuğun yüksek yararının" gözetilmesinin esas olacağını belirtir. 16 yaşından küçük başvuru sahipleri, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının yetkisi altındaki çocuk barınaklarına veya diğer tesislere yerleştirilirken³¹² 16 yaşından büyük başvuru sahipleri ayrıca Kabul ve Konaklama Merkezleri içindeki özel bölümlere de yerleştirilebilirler. Ancak, 16-18 yaş arası çocukların Bakanlık tesislerine yerleştirilmesi, Türkiye'nin bazı bölgelerinde sorunlu olmaya devam etmektedir.

³⁰⁸ Boğaziçi Göç Araştırmaları Merkezi tarafından sağlanan bilgiler, Ocak 2019.

³⁰⁹ STK'lar tarafından verilen bilgiler, Şubat 2019.

³¹⁰ A.y.

³¹¹ YUKK, Madde 3(1)(I).

³¹² Bu konuda yazılmış bir tartışma için bkz. Sabine Strasser, Eda Elif Tibet, 'The border event in the everyday: hope and constraints in the lives of young unaccompanied asylum seekers in Turkey', Journal of Ethnic and Migration Studies, 20 Mart 2019: <https://bit.ly/2Cxhga8>.

2. İşkence veya şiddetten hayatta kalanların kabul süreci

YUKK Madde 67(2) uyarınca, "İşkence, cinsel saldırı ya da diğer ciddi psikolojik, bedensel ya da cinsel şiddete maruz kalan kişilere, bu türden fiillerin neden olduğu hasarlarını giderecek yeterli tedavi imkanı sağlanır." Bununla birlikte, bu hükmün fiili olarak uygulanması için, GİGM yetkililerinin bu amaçla ilgili kamu kurumları, uluslararası kuruluşlar ve STK'larla işbirliği yapabileceği ifade edilir (bkz. [Sağlık Hizmeti](#)).

Türk Tabipler Birliği'nin 2018'de yaptığı bir araştırmada vurgulandığı üzere, mülteci kadınlara yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddet riski devam etmektedir.³¹³ 2016 yılında, iki Ugandalı kız kardeş; **İstanbul**'da tecavüz ve fiziksel şiddete maruz kalmış ve içlerinden biri hayatını kaybetmiştir.³¹⁴ 2017 yılında Kırgızistanlı bir kadın, **Antalya**'da polis memurları tarafından saldırıya uğramıştır.³¹⁵ 2018'de bir aydır kayıp olan Afgan kadın **Burdur**'da ölü bulunmuştur.³¹⁶ 2019 yılının başlarında, Özbekistanlı bir kadın, **İstanbul**'da bir polis memurunun tecavüzüne uğramıştır, konu hakkındaki dava 8^{inci} İstanbul Ceza Mahkemesinde beklemektedir. Avukatlar tarafından aktarıldığı üzere, bu kişi vize zorunluluğunun ihlali nedeniyle sınır dışı edilmiş ve avukat vekaletnamesi alınabilmesi için kadına Özbekistan'da ulaşılammıştır.³¹⁷

Bazı durumlarda, başvuru sahipleri kadınsa geçmişinde maruz kaldığı toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, bireysel görüşmeler yoluyla kişilere özel bilgileri toplayan kamu yetkilileri tarafından kendilerine karşı kullanılabilir. Ayrıca, **Eskişehir** ve **Denizli**'de yaşandığı bildirilen iki olay, genellikle yeminli olmayan tercümanlar tarafından bu tür bilgilerin uydu kentlerdeki küçük topluluklar arasında sızdırabildiğini göstermiştir. Kadınlarla çalışan STK'lar tarafından, yalnız kadınların ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddetten hayatta kalanların kamu görevlileri veya üçüncü şahıslar tarafından tecavüz ve cinsel tacize maruz bırakıldığı vakalar yaşandığı bilinmektedir.

2018 yılında, şiddetten hayatta kalan kadınlar, **Bayburt**, **Elazığ** ve **Gümüşhane** gibi illere yönlendirilmiş ve buralarda sorunlarla karşılaşmışlardır. **Neveşehir**'e yönlendirilen evli olmayan Afganistanlı ve İranlı kadınların, orada tacize uğradığıyla ilgili dört vaka bildirilmiştir.³¹⁸

Toplumsal cinsiyete dayalı şiddetten hayatta kalanlar, Şiddet Önleme ve İzleme Merkezine (ŞÖNİM) yönlendirilir, buradan da Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, belediyeler veya STK'lar tarafından koordine edilen tesislere yönlendirilir (*kadın konukevi*).³¹⁹ Türkiye'de, 79 belediyede 144 konukevi mevcuttur, GİGM tarafından koordine edilen 12 kişilik bir konukevi de dahil olmak üzere, bu tesislerin toplam kapasitesi 3.454 kişiliktir.³²⁰

Özellikle, insan ticareti mağdurları ile ilgili olarak, iki özel tesis bulunmaktadır: bunlardan biri GİGM'in koordinasyonundaki 12 kişi kapasiteli **Kırıkkale**'deki tesistir, diğeri ise Ankara Büyükşehir Belediyesi tarafından koordine edilen 30 kişilik tesistir.³²¹ Bununla birlikte, bu tesislerdeki koşullar değişkenlik

³¹³ Birgün, 'Göçün kadına yansması: Zorla fuhuş, şiddet, hastalık', 23 Ağustos 2018: <https://bit.ly/2JudcgC>.

³¹⁴ Evrensel, 'Violet ve Beatrice için adalet çağırısı', 5 Aralık 2016: <http://bit.ly/2z3QdyB>.

³¹⁵ Mynet, 'Antalya'daki kadına polis şiddeti için flaş tutuklama', 27 Ekim 2017: <https://bit.ly/2TQ4Gxi>.

³¹⁶ Evrensel, 'Burdur'da kadın cinayeti: Kayıp Afgan kadın gömülmüş halde bulundu', 8 Şubat 2019: <https://bit.ly/2T80vYi>.

³¹⁷ Birgün, 'İstanbul'da polis, taksiden indirdiği kadına tecavüz etti', 20 Ocak 2019: <https://bit.ly/2U2HuMb>; Antalya Barosu Avukatı tarafından verilen bilgi, Mart 2019.

³¹⁸ Bir STK tarafından sağlanan bilgiler, Şubat 2019.

³¹⁹ Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, *Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi*: <https://bit.ly/2HLo6fm>.

³²⁰ Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, '137 Sığınma Evi Yetmiyor' Başlıklı Haberle İlgili Basın Açıklaması', 6 Eylül 2018 : <https://bit.ly/2Ofi7AT>.

³²¹ GİGM, İnsan ticareti mağdurları: <https://bit.ly/2uFKMpT>.

gösterir. Örneğin, Kırıkkale'deki GİGM'nin tesisinden bir kadın, yetersiz güvenlik koşulları nedeniyle kaçmıştır.³²²

Bazı STK'lar ve belediyeler acil durumlarda kısa süreli konaklamalar için yer sağlayabilmektedirler (ayrıca bkz. Geçici Koruma: Hassas Gruplar).

3. LGBTİ'lerin kabul süreci

LGBTİ'lere, YUKK kapsamındaki “özel ihtiyaç sahibi” kişiler kategorisinde değinilmemektedir. Ancak, geçmişte “uydu kent” tayin edilmesi sürecinde özel durumları dikkate alınmıştır.³²³ Eylül 2018'de “ortak kayıt” sisteminin sona ermesinden önce, BMMYK / SGDD-ASAM, LGBTİ'leri, toplulukların daha açık ve duyarlı olduğunun bilindiği belirli illere yönlendirmiştir. 2018'de, LGBTİ'lerin bu illerin bazılarında yönlendirilmesi, İGİM tarafından yürütülen iltica prosedürlerinde tespit edilen sorunlar nedeniyle durdurulmuştur.³²⁴

Bu illerdeki kapasite sıkıntısı nedeniyle, başvuru sahipleri daha fazla ayrımcılık riskiyle karşı karşıya kalabilecekleri daha tutucu illere yönlendirilmişlerdir³²⁵ 2018 yılı sonu itibariyle güvenli varsayılan bu illere yönlendirilen LGBTİ'lerin sayısı sıfıra yakındır.³²⁶

Birçok ilde, başvuru sahibi LGBTİ'ler, özellikle devlet tarafından sağlanan konaklama imkanlarının yetersizliği ve kendi imkanlarıyla yer bulmak zorunda olmaları nedeniyle kabul sürecinde ek zorluklarla karşı karşıya kalmaktadır. Özellikle toplumsal cinsiyet rollerine uymayan kişiler için yaşayacak bir yer bulmak daha zor ve riskli olabilir, çünkü cinsel yönelim veya cinsiyet kimlikleri öğrenildiğinde, ev sahipleri tarafından tahliye edilme riski ile karşı karşıya kalabilirler.³²⁷ SGDD-ASAM özel ihtiyaç sahibi transları kısa süreli konaklamaları için **İstanbul Trans evine** yönlendirmiştir.³²⁸

Ek olarak, beden uyumlama sürecine yeni başlayan ya da uyumlama sürecinde olan translar, hastanelerin bu alana aşina olmalarının yanı sıra hormonların sağlık güvencesi kapsamında olmaması ve kısıtlı maddi imkanları nedeniyle engellerle karşılaşabilir.³²⁹ Genel olarak, hukuki ve tıbbi işlemlerden sorumlu heyetlerin yer aldığı en yakın araştırma ve eğitim hastanelerine başvurumaktadırlar. İranlı bir trans kadının 2016 tarihli başvurusunun yasal olarak tanınmasına ilişkin ilk karar 25 Ocak 2018'de yayımlanmış ve beden uyumlama sürecine devam etmesine olanak tanımıştır.³³⁰ Başka bir olumlu karar ise, İzmir 7^{inci} Asliye Hukuk Mahkemesinin, İranlı bir mültecinin beden uyumlama sürecini onaylayan kararıdır.³³¹ Ancak yakın zamanda, avukatlar, **İzmir** ve **Yalova**'da mültecilerin beden uyumlama süreçlerini reddeden mahkeme kararlarına tanık olmuşlardır. Bu konuda yapılan bir başvuru halen Anayasa Mahkemesinde beklemektedir.³³²

³²² Kadın Dayanışma Vakfı tarafından verilen bilgiler, Şubat 2019.

³²³ SGDD-ASAM tarafından verilen bilgi, Şubat 2018.

³²⁴ Bir STK tarafından sağlanan bilgiler, Şubat 2019.

³²⁵ Bkz. Deutsche Welle, 'Suriyelilerin İstanbul'a kaydı durduruldu', 6 Şubat 2018: <http://bit.ly/2sjHtWS>.

³²⁶ STK'lar tarafından verilen bilgiler, Şubat 2019.

³²⁷ Kaos GL, *Waiting to be "safe and sound": Turkey as an LGBTI refugees' way station*, Temmuz 2016, 37-39.

³²⁸ SGDD-ASAM tarafından verilen bilgi, Mart 2018.

³²⁹ Kaos GL, *Waiting to be "safe and sound": Turkey as an LGBTI refugees' way station*, Temmuz 2016, 39.

³³⁰ Denizli 2^{inci} Asliye Hukuk Mahkemesi, Karar No. 2018/19, 25 Ocak 2018.

³³¹ İzmir 7^{inci} Asliye Hukuk Mahkemesi, Karar No. 2018/370, 9 Ekim 2018.

³³² Bir STK tarafından sağlanan bilgiler, Şubat 2019.

4. HIV'le yaşıyan kişilerin kabul süreci

HIV'le yaşıyan kişiler de açıkça YUKK kapsamında özel ihtiyaç sahibi kişiler olarak tanımlanmamaktadır. Bu kişilerin temel ihtiyaçları doğrultusunda faaliyet gösteren **İstanbul Pozitif Yaşam** ve SGDD - ASAM **Ankara** gibi STKlar mevcuttur. Ne yazık ki, şu ana kadar alanda bu konuda bir görünürlük sağlanmamıştır. Sağlık kuruluşlarının bu konuda sınırlı eğitilmiş olmaları ve bilgisizliği, sağlık hizmetlerine etkili erişim sağlanmasının önünde engel teşkil etmektedir.³³³

F. Sığınmacılar için bilgiler ve kabul merkezlerine erişim

1. Karşılama/kabul esnasında bilgilendirme

2018'de **Kayıt** sistemindeki değişikliğin ardından, İGİM'in başvuruları kayıt altına alamadığı durumlarda, uluslararası koruma başvuru sahipleri başvurularını İGİM'de kayıt ettirmek için gitmek zorunda oldukları ikamet ili ("uydu kent") hakkında bilgilendirilmektedir. Ancak bu, iller arasında değişkenlik göstermekte ve tutarlı bir şekilde yapılmamaktadır.

BMMYK tarafından kurulan **Help** platformu, İngilizce, Türkçe, Arapça ve Farsça olarak eğitim, çalışma ve sağlık hizmetlerine erişim gibi haklar hakkında bilgi vermektedir.

2. Üçüncü kişiler tarafından kabul merkezlerine erişim

Göstergeler: Kabul Merkezlerine Erişim

1. Aile üyeleri, hukuki danışmanlar, BMMYK ve/veya STK'ların kabul merkezlerine erişimi var mı?

Evet

Sınırlı

Hayır

Yerleşim türleri bölümünde belirtildiği üzere, şu anda uluslararası koruma başvuru sahiplerine barınma sağlamak üzere halen faaliyette bulunan Kabul ve Barınma Merkezleri **Yozgat** ve **Tekirdağ** illerindedir ve 150 kişilik düşük bir kapasiteye sahiptir. Kabul ve Barınma Merkezleri açık merkezler olarak tanımlanmadığından, YUKK Madde 95 ve Geri Gönderme Merkezleri Yönetmeliği, buralarda kalan kişiler için aile üyelerine, hukuki danışmanlara ve BMMYK'ya erişimle ilgili özel hükümler getirmemektedir. STK'ların Kabul ve Barınma Merkezlerine erişimi konusunda, YUKK Madde 95(8) ile, STK'ların bu tesisleri İGİM'nin izni ile "ziyaret" edebileceği vurgusu yapılır.

Son olarak, YUKK Madde 92(3), BMMYK'nın tüm uluslararası koruma başvuru sahiplerine erişimini sağlar. Bu hüküm, Kabul ve Barınma Merkezlerindeki başvuru sahiplerini de kapsayacak şekilde yorumlanmalıdır.

G. Kabul sırasında belirli ülkelerden gelen kişilere yönelik ayrı değerlendirme prosedürü

Türkiye'deki uluslararası koruma ile geçici korumayı ayıran ikili sistem göz önüne alınarak uluslararası koruma başvuru sahipleri ve geçici koruma altındaki kişiler için farklı kabul süreçleri uygulanmaktadır. **Suriye**'den gelen geçici korumadan faydalanan nüfusun küçük bir çoğunluğu, Geçici Barınma Merkezlerinde konaklamaya devam ederken büyük çoğunluğu da uluslararası koruma başvuru sahipleri ile benzer şekilde kendi imkanlarıyla yer bulmak zorunda kalmaktadır. Suriyelilerin temel haklara erişimi

³³³ Bir STK tarafından sağlanan bilgiler, Şubat 2019.

genellikle, Suriyeli olmayan uluslararası koruma başvuru sahiplerinden daha net olarak tanımlanmaktadır.

A. Genel Durum

Göstergeler: İdari Gözetim Hakkında Genel Bilgi

1. 2018'de idari gözetim altındaki toplam sığınmacı sayısı: ³³⁴	Mevcut değil
2. 2018 sonu itibarıyla idari gözetim altındaki toplam sığınmacı sayısı:	Mevcut değil
3. Geri Gönderme Merkezlerinin Sayısı:	24
4. Geri Gönderme Merkezlerinin toplam kapasitesi:	16.116

Sığınmacıların ve diğer göçmenlerin sınır dışı etmek amacıyla idari gözetim altına alınmasına ilişkin istatistikler mevcut değildir. Ülke genelinde idari gözetim altındayken başvuru yapan kişilerin sayısına ilişkin de bir istatistik bulunmamaktadır.

Uluslararası koruma başvuru sahiplerinin çoğu sistematik olarak alıkonulmamakla birlikte, en yaygın olarak idari gözetim altına alınan uluslararası koruma başvuru sahibi kategorileri şunlardır:

- Sınır bölgelerde uluslararası koruma başvurusu yapan kişiler;
- Türkiye'ye başka bir ülkeden tekrar giriş yapan kişiler de dahil olmak üzere, usule aykırı surette ülkeye girerken yakalanıp bir Merkeze yerleştirildikten sonra uluslararası korumaya başvuranlar;
- Uluslararası koruma için başvuruda bulunan ve belgesi olmadığı için veya izinsiz şekilde yönlendirildiği ilin ("uydu kent") dışında olduğu için yakalanan kişiler;
- Tahdit kodlu kişiler, örneğin yabancı terörist savaşı (YTS) olma şüphesiyle haklarında bir tahdit kodu çıkarılan kişiler

Geri Gönderme Merkezi (GGM), esasen, sınır dışı etmek amacıyla idari gözetim için ayrılmış tesisler olarak tanımlanır, uygulamada ise uluslararası koruma başvuru sahiplerini alıkoymak için de kullanılır (bkz. [İdari gözetim tesisleri](#)). GGM'ye göre, Mart 2019 itibarıyla, Türkiye'de toplam 16116 yer kapasiteli aktif işleyen 24 adet Geri Gönderme Merkezi bulunmaktadır.

YUKK, idari gözetim altında yapılan uluslararası koruma başvurularının "en kısa sürede" işleme alınıp sonuçlandırılmasını zorunlu kılar³³⁵ ve bu başvurular [Hızlandırılmış Prosedür](#) kapsamında değerlendirilir.³³⁶

³³⁴ İltica başvurusu sürecinde gözaltına alınan veya idari gözetim altındayken başvuru yapan kişilerin hepsini kapsar.

³³⁵ YUKK, Madde 68(5).

³³⁶ YUKK, Madde 79(1)(ç).

B. İdari gözetimin hukuki çerçevesi

1. İdari gözetimin gerekçesi

Göstergeler: İdari gözetimin gerekçesi

- Uygulamada çoğu sığınmacı
 - ülkeye giriş yaptığı yerde idari gözetim altına alınıyor mu? Evet Hayır
 - sınırdaki idari gözetim altına alınıyor mu?: Evet Hayır
- Uygulamada olağan prosedürde sığınmacılar idari gözetim altına alınıyor mu? Değişken

YUKK iki tür idari gözetimden bahseder:

- Uluslararası koruma başvuru sahiplerinin başvurularının işleme alınması sırasında idari gözetim altına alınması,³³⁷ ve
- sınır dışı etmek üzere idari gözetim.³³⁸

1.1. Uluslararası koruma başvuru sahiplerinin idari gözetim altına alınması

Uluslararası koruma başvurusunda bulunanların idari gözetim kararı, bu kişilerin ikamet ettiği "uydu kentin" valiliği tarafından verilir. Bununla birlikte, uluslararası koruma başvuru sahiplerinin idari gözetim altına alınması istisnai bir önlem olmalıdır.³³⁹ Başvuru sahipleri, "sadece uluslararası koruma başvurusunda bulunmalarından dolayı idari gözetim altına alınmaz."³⁴⁰

YUKK Madde 68(2) LFIP, uluslararası koruma başvuru sahiplerinin idari gözetim altına alınmasını haklı gösterebilecek 4 gerekçe belirler:

- Başvuru sahibinin bildirdiği kimlik veya vatandaşlık bilgilerinin doğruluğuyla ilgili ciddi şüphe varsa bu bilgilerinin tespiti amacıyla;
- Sınır kapılarında usulüne aykırı surette ülkeye girmekten alıkonulması amacıyla;
- İdari gözetim altına alınmaması durumunda uluslararası koruma başvurusuna temel oluşturan unsurların belirlenemeyecek olması halinde;
- Başvuru sahibinin kamu düzeni veya kamu güvenliği açısından ciddi tehlike oluşturması halinde.

Uygulamada, uluslararası koruma prosedürü amacıyla YUKK Madde 68 uyarınca idari gözetim emri verildiğine dair bir bilgi mevcut değildir. İdari gözetim altına alınan sığınmacıların çoğu, bu süreçte özgürlüklerinden mahrum edilir.

1.2. Sınır dışı etmek amacıyla idari gözetim

YUKK Madde 57(2) uyarınca, hakkında sınır dışı etme kararı alınanlar hakkında idari gözetim kararı alınabilecek haller şunlardır:

- Kaçma ve kaybolma riski bulunan kişiler;
- Türkiye'ye giriş veya çıkış kurallarını ihlal eden kişiler;
- Sahte ya da asılsız belge kullanan kişiler;
- Kabul edilebilir bir mazereti olmaksızın tanınan sürede Türkiye'den gönüllü olarak çıkmayan kişiler;
- Kamu düzeni, kamu güvenliği veya kamu sağlığı açısından tehdit oluşturan kişiler.

³³⁷ YUKK, Madde 68.

³³⁸ YUKK, Madde 57.

³³⁹ YUKK, Madde 68(2); YUKK Uygulama Yönetmeliği Madde 96(1).

³⁴⁰ YUKK, Madde 68(1).

Kanun ayrıca, idari gözetim durumunun artık gerekmediği durumlarda derhal sona erdirilmesi gerektiğini belirtir.³⁴¹ 2018 yılında **Antalya** ve **Hatay** Sulh Ceza Mahkemelerinin Kararları, Anayasa Mahkemesi ve İdare Mahkemesinin aldığı geçici tedbirler nedeniyle sınır dışı işleminin yapılamaması halinde, YUKK Madde 57 kapsamında idari gözetim yapılamayacağına değinmiştir.³⁴² Buna karşılık, **Van** Sulh Ceza Mahkemesi benzer davalarda tersi yönde karara varmıştır.³⁴³

YUKK Uygulama Yönetmeliğince, geri gönderme merkezinde idari gözetim altında olan bir kişinin uluslararası korumaya başvurması halinde, gözetimde tutulmaya devam edilerek yeni bir idari gözetim kararı alınmaksızın uluslararası koruma işlemleri yürütülmeye devam edilir.³⁴⁴ Bu, yalnızca uluslararası koruma başvuru sahiplerinin sınır dışı edilmelerine karşı korunmalarını sağlayan YUKK'a aykırı olmakla kalmaz, aynı zamanda YUKK Madde 68 altında listelenen idari gözetim gerekçelerinin, kişinin sınır dışı edilmek amacıyla gözetim altında tutulmaya devam edilmesi veya tahliye edilmesi amacıyla uygun bir şekilde değerlendirilmemesi riskini de artırır. Uygulamada, sığınmacılar, uluslararası koruma başvurusunun alınmasından sonra serbest bırakılmalarına rağmen, bir kısmı ise sınır dışı edilmek amacıyla gözetim altında tutulma emrine tabi olmaya devam etmektedir.³⁴⁵ Hatta bu durum, ülkedeki Geri gönderme merkezlerinden yapılan başvuruların **Kayıt** sürecindeki önemli engellerden dolayı kişilerin uzun bir süre sınır dışı edilmek amacıyla idari gözetim altında tutulmasına neden olabilir.

1.3. Hukuki dayanağı olmadan alıkonma

Uluslararası koruma prosedüründe ve sınır dışı edilmek amacıyla idari gözetim altına alınmaların dışında, çok sayıda göçmen ve sığınmacı hukuki dayanak olmaksızın keyfi bir şekilde gözaltına alınmaktadır. Öncelikle, yönlendirildikleri bölgelerin ("uydu kent") dışında yakalananlar, bu yerlere gönderilmek amacıyla idari gözetim altına alınabilir. Her ne kadar çoğunlukla tabiiyet gibi farklı etkenlere bağlı olarak ikamet kısıtlamalarını ihlal eden başvuru sahiplerine idari gözetim uygulanıyor gibi gözükse de, 2018'de yetkililer, yönlendirildikleri ilin sınırları dışında seyahat eden kişiler için yapılan kontrollerin yoğunluğunu arttırmıştır. Bu da Geri Gönderme Merkezlerinde idari gözetim alınan uluslararası koruma başvuru sahiplerinin sayısının artmasına yol açmıştır (bkz. **Serbest dolaşım hakkı**).

Suriye'den gelen geçici koruma faydalanıcısı nüfusun küçük bir çoğunluğu, Geçici Barınma Merkezlerinde konaklamaya devam ederken büyük çoğunluğu da uluslararası koruma başvuru sahipleri ile benzer şekilde kendi imkanlarıyla yer bulmak zorunda kalmaktadır. Türkiye, "kabul edilemez kişilerin her zaman gitmek istedikleri bir ülkeye seyahat etmek için bekletme alanlarından ayrılabilmesi" esasına dayanarak transit bölgelerde gerçekleşen idari gözetimleri bir tutuklama biçimi olarak görmemektedir³⁴⁶ Bu kişilerin bir form imzalamaları gerekmektedir (*kabul edilemez yolcu formu*).³⁴⁷

Uygulamada, uluslararası koruma başvuru sahiplerinin havaalanındaki tesislerde alıkonulduğu ve bu gibi durumların sayısında 2018'de bir artış olduğu yaygın olarak bildirilmektedir.³⁴⁸

Kanuna uygun olarak, başvuruların hızlandırılmış prosedürde değerlendirme süresi 2-3 günü geçmez.³⁴⁹ Ancak, bu durum resmi olarak bir gözetim biçimi olarak görülmesi de, Anayasa Mahkemesinin *B. T.* davası

³⁴¹ YUKK, Madde 57(4).

³⁴² Antalya 2^{inci} Sulh Ceza Mahkemesi, Karar No. 2018/1761, 2 Nisan 2018; Hatay 2^{inci} Sulh Ceza Mahkemesi, Karar No. 2018/4659, 26 Aralık 2018.

³⁴³ Van 2^{inci} Sulh Ceza Mahkemesi, Karar No. 2018/6023, 27 Kasım 2018; Karar No. 2018/6166, 7 Ocak 2018.

³⁴⁴ YUKK Uygulama Yönetmeliği, Madde 96(7).

³⁴⁵ SGDD-ASAM tarafından verilen bilgi, Şubat 2018.

³⁴⁶ Council of Europe, *Response of the Turkish Government to the report of the CPT on its visit to Turkey from 16 to 23 June 2015*, CPT/Inf (2017) 33, 17 Ekim 2017: <http://bit.ly/2G8tjL7>, 3.

³⁴⁷ GİGM, *Kabul Edilemez Yolcu Formları*: <https://bit.ly/2Fz9611>.

³⁴⁸ İzmir Barosu avukatı tarafından verilen bilgi, Mart 2019.

³⁴⁹ Bir STK tarafından sağlanan bilgiler, Mart 2018.

kararında belirtildiği gibi Geri Gönderme Merkezine transfer edilmeden önceki 48 saatin ötesinde yapılan herhangi bir gözaltı işlemi hukuksuzdur ve özgürlüğün ihlali anlamına gelir³⁵⁰

2. İdari gözetim yerine alternatif uygulamalar

Göstergeler: İdari Gözetime Alternatif Uygulamalar

1. Kanunda idari gözetime alternatif hangi uygulamalar getirilmiştir? Bildirim yükümlülüğü
 Teslim olma belgeleri
 Mali garanti
 Barınma kısıtlamaları
 Diğer
2. Bu alternatif uygulamalar pratikte kullanılıyor mu? Evet Hayır

YUKK Madde 68(3), idari gözetimin gerekip gerekmediğinin bireysel olarak değerlendirmesini ve uluslararası koruma prosedüründe idari gözetim yerine daha az zorlayıcı alternatif usuller belirlenmesini şart koşar. YUKK, yetkili makamların "71inci maddede belirtilen tedbirlerin yeterli olmadığı durumda belirlenmiş bir ilde ve bildirim yükümlülüğü korunarak kişileri" değerlendirmesini şart koşar. YUKK Madde 71'de belirtilen ikamet ve bildirim yükümlülükleri, belirlenmiş bir Kabul ve Barınma Merkezinde kalmayı, belirli bir yerde veya bir ilde ikamet etmeyi ve belirli aralıklarla yetkililere bildirimde bulunmayı içerir.³⁵¹

Buna karşılık, YUKK Madde 57, sınır dışı etmek üzere idari gözetim bağlamında daha az zorlayıcı alternatif uygulamalara değinmez.

İdari gözetime alternatif uygulamalar pratikte uygulanmaz.³⁵²

Ayrıca, YUKK yetkili makamın idari gözetim emrini takiben gözetime son verebileceğini ve daha az zorlayıcı alternatif uygulamalara yönelebileceğini belirtmektedir.³⁵³ Bu durum, "idari gözetim kararı sonlandırılan başvuru sahibi hakkında ikamet zorunluluğu ve bildirim yükümlülüğünün yanı sıra başka yükümlülüklerin de yerine getirilmesi"nin istenebileceğine değinen YUKK Uygulama Yönetmeliği tarafından da vurgulanmaktadır.³⁵⁴ Her iki hüküm de idari gözetim emri verilmeden önce değil de idari gözetim sonrası bu yükümlülükler için sorunludur. Alanda yapılan gözlemlere göre, sınır dışı edilmek üzere idari gözetime ilişkin azami sürenin bitiminden sonra serbest bırakılan başvuru sahiplerine İdari Gözetim Kararı ("T6") verildiği ve düzenli olarak İGİM'ye bildirim zorunluluğu getirildiği gözlenmektedir (bkz. [Kayıt](#)).³⁵⁵ İGİM'e bildirim yükümlülüğü, idari gözetimin yapılamayacağı durumlarda, idari gözetime alternatif olmak yerine ek bir kısıtlama olarak başvuru sahibi için uygulanmaz. Başvuru sahiplerine genellikle, tahliye edildikleri Geri Gönderme Merkezine veya yönlendirildikleri "uydu kentlerden" uzaktaki illere ulaşmak için gerekli araçlara sahip olmadıklarına bakılmaksızın kısıtlı süreler içinde bildirim yapma yükümlülüğü getirilir. STK'lar, danışanlarının bildirim yükümlülüklerini, uzak bir şehirde yerine getirmek zorunda kaldıkları durumlar tespit etmiştir, haftada iki,

³⁵⁰ Anayasa Mahkemesi, *B.T. Başvurusu*, Karar No. 2014/15769, 30 Kasım 2017 : <https://bit.ly/2IWjuS0>. Başvuru sahibi, Türkiye'den sahte pasaportla Yunanistan'a girmeye çalışan bir Özbekistan vatandaşıdır. B.T., **Kumkapı** Geri Gönderme Merkezine gönderilmeden önce 6 gün boyunca **İstanbul Sabiha Gökçen** Havalimanında alıkonulmuştur. Orada uluslararası koruma başvurusunda bulunmuş ve 44 gün sonra serbest bırakılarak **Sinop**'a yönlendirilmiştir. Bkz. Anadolu Ajansı, 'AYM'den Özbekistan vatandaşı için hak ihlali kararı', 16 Şubat 2018: <https://bit.ly/2plzGhq>.

³⁵¹ YUKK, Madde 71(1).

³⁵² Ankara Barosu avukatı tarafından sağlanan bilgiler, Ocak 2018; Antakya Barosu avukatı tarafından sağlanan bilgiler, Şubat 2018; Adana Barosu avukatı tarafından sağlanan bilgiler, Şubat 2018; Mersin Barosu avukatı tarafından sağlanan bilgiler, Şubat 2018.

³⁵³ YUKK, Madde 68(6).

³⁵⁴ YUKK Uygulama Yönetmeliği, Madde 96(5). YUKK Madde 68(6) gözetim kararının sonlandırıldıktan sonra istenebilecek YUKK Madde 71'deki yükümlülükler değinir.

³⁵⁵ Mülteci-Der tarafından verilen bilgiler, Aralık 2017.

üç ya da beş gün, orantısız bir yol ve konaklama masrafları öngörülmüştür.³⁵⁶ Ayrıca, Geri Gönderme Merkezinden tahliye edildikten sonra kişiler bu yükümlülükleri konusunda uygun şekilde bilgilendirilmezler.³⁵⁷

Avukatlar, idari gözetimin sonlandırılmasından sonra bu tür bildirim yükümlülüklerine itiraz etmiş, ancak şu ana kadar farklı farklı sonuçlara ulaşabilmişlerdir. Gaziantep İdare Mahkemesi nezdinde, Yemenli bir kişi ile ilgili olarak yönlendirildiği uydu kent dışındaki bir şehirde, haftada beş gün, bildirimde bulunma yükümlülüğü konusundaki idari karara itiraz davası gerçekleşmiştir. Mahkeme, “bu görevin uygulanması, İstanbul’da ikamet eden başvuru sahibinin aile birliği ve maddi yük bakımından geri dönüşsüz zararlar neden olacağı” gerekçesiyle ilgili kararı iptal etmiştir.³⁵⁸ Ankara’da ikamet eden bir Iraklı hakkında Kırklareli’nde haftalık bildirim yükümlülüğü getirilmesine karşı açılan benzer bir davada, Kırklareli Sulh Ceza Mahkemesi, bu yükümlülüğün başvuru sahibinin ikamet ettiği il dışında bir şehirde uygulanamayacağı kararına varmıştır³⁵⁹

3. Hassas grupların idari gözetim altına alınması

Göstergeler: Hassas grupların idari gözetim altına alınması

1. 1. Sığınmacı refakatsiz çocuklar uygulamada idari gözetim altına alınıyor mu?
 Sıklıkla Nadiren Hiçbir zaman
- ❖ Sıklıkla/nadiren, sadece sınır/transit bölgelerinde mi alıkonuluyorlar? Evet Hayır
2. Ailesi olan sığınmacı çocuklar uygulamada idari gözetim altına alınıyor mu?
 Sıklıkla Nadiren Hiçbir zaman

Uluslararası koruma başvuru sahibi refakatsiz çocukların, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının yetkisi altındaki uygun konaklama tesislerine yerleştirilmeleri gerektiğinden kategorik olarak idari gözetim altına alınmamaları gerekir.³⁶⁰ Bu tür çocuklar artık Geri Gönderme Merkezlerinde alıkonulmamakta, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tesislerine transfer edilmektedir.³⁶¹ Bununla birlikte, uygulamada, refakatsiz çocuklar, gruplarından ayrılmamak için genellikle 18 yaşın üzerinde olduklarını beyan ederler.³⁶²

Kanuna göre, risk altındaki çocuklar ve hüküm giymiş çocuklar, Çocuk Destek Merkezlerine (ÇODEM) transfer edilmelidir³⁶³ Bununla birlikte, polis merkezlerinde keyfi bir şekilde gözaltına alınan çocukların sayısı - genellikle dilenciler veya sokak satıcıları - ile ilgili endişeler devam etmektedir.³⁶⁴ **Muğla** gibi illerde zorla dilendirilen çocukların sayısında bir artış olmuştur.³⁶⁵

Öte yandan, çocuklu aileler de genellikle idari gözetim altına alınır.³⁶⁶ 2017 yılında, yabancı terörist savaşıçılara karşılık gelen “G89” tahdit kodları, **İzmir** (Harmandalı) bölgesinde aileleriyle birlikte gözetim altına alınan bebeklere de verilmiştir, dolayısıyla bu durum idari gözetim emrinden önce bireysel

³⁵⁶ STK’lar tarafından verilen bilgiler, Şubat 2018.

³⁵⁷ Bir STK tarafından sağlanan bilgiler, Şubat 2019.

³⁵⁸ 1^{inci} Gaziantep İdare Mahkemesi, Karar No. 2017/1302, 9 Ekim 2017.

³⁵⁹ Kırklareli Sulh Ceza Mahkemesi, Karar No. 2017/455, 28 Şubat 2017.

³⁶⁰ YUKK, Madde 66(1)(b).

³⁶¹ Mülteci-Der tarafından verilen bilgiler, Aralık 2017.

³⁶² Bir STK tarafından sağlanan bilgiler, Şubat 2019.

³⁶³ 29 Mart.2015 tarih ve 29310 sayılı Çocuk Destek Merkezleri Yönetmeliği: <https://bit.ly/19lwjfo>.

³⁶⁴ Bir STK tarafından sağlanan bilgiler, Şubat 2019.

³⁶⁵ Bodrum Kadın Dayanışma Derneği tarafından sağlanan bilgiler, Mart 2019.

³⁶⁶ Tutuklu bir ABD vatandaşının 4 yaşındaki çocuğuyla ilgili bir davada, Hatay 2^{nci} Sulh Ceza Mahkemesi, tutukluluğun çocuk üzerinde olumsuz etkilerinin olduğuna karar vermiştir: Hatay 2^{nci} Sulh Ceza Mahkemesi, Karar No. 2018/2686, 13 Temmuz 2018.

değerlendirme yapılmadığını göstermektedir. İzmir Barosu ve TBMM üyeleri, bu uygulama ile ilgili endişelerini dile getirmişlerdir; zira tahdit kodu sistemi yetkililer tarafından hukuki bir dayanak olmadan uygulanmaktadır.³⁶⁷ YTS kodları verilmiş çocuk ve yaşlılara ilişkin durumlara, farklı illerde tanıklık edilmeye devam edilmektedir.³⁶⁸

LGBTİ'ler, yönlendirildikleri iller dışında bulunduğu, idari gözetim altına alınma riski altındadır. 2018 yılının sonuna doğru, paydaşlar alıkonma ve idari gözetime ilişkin davalarda bir artışa tanık olmuşlardır.³⁶⁹ Dahası, seks işçileri ve (potansiyel) insan ticareti mağdurları, uluslararası koruma prosedüründe olup olmadıklarından bağımsız olarak YUKK Madde 57 kapsamında kamu düzeni ve kamu sağlığı açısından Geri Gönderme Merkezlerinde gözetim altına alınan kişilerdendir. Rusya, Azerbaycan, Kazakistan ve Kırgızistan gibi ülkelerden gelen kadınlar sıklıkla **Edirne**, **İzmir** (Harmandalı) ve **Aydın** Geri Gönderme Merkezlerinde tutulmaktadır. **Aydın** 2^{nci} Sulh Ceza Mahkemesi tarafından verilen bir kararla, kayıt dışı şekilde gece kulübünde çalışan 8 yabancı kadın hakkında verilen idari gözetim kararı "kamu güvenliği" gerekçesiyle onanmıştır.³⁷⁰

Sağlık sorunu olan kişiler de ayrıca Geri Gönderme Merkezlerinde idari gözetim altına alınmaktadır. Kalp krizi geçirmiş yaşlı bir sığınmacının davasında, AİHM, İçtüzüğü'nün 39. maddesi uyarınca, yaşam hakkının ihlali olduğu gerekçesiyle gözetimin sonlandırılması hakkında geçici tedbirler alınması talebini reddetmiştir.³⁷¹ Aynı dava, geçici tedbir kararı için Anayasa Mahkemesinde beklemededir.³⁷² Farklı bir davada, Anayasa Mahkemesi, başvuru sahibinin Geri Gönderme Merkezinde sağlık hizmetlerine erişebilmesi ve idari gözetim durumunun başlı başına hayatı tehdit edici bir yönü olmadığı gerekçesiyle geçici tedbir kararını reddetmiştir.³⁷³

4. İdari gözetimin süresi

Göstergeler: İdari gözetimin süresi

1. Kanunda belirtilen azami idari gözetim süresi nedir:	
❖ İltica sürecinde idari gözetim	1 ay
❖ Sınır dışı etmek amacıyla idari gözetim	12 ay
2. Uygulamada, sığınmacıların ortalama idari gözetim süresi:	Mevcut değil

Uluslararası koruma prosedüründe idari gözetime 30 güne kadar izin verilir.³⁷⁴

Öte yandan, sınır dışı edilmek üzere idari gözetim, 6 ay uzatılabilir ve sonra tekrar 6 ay daha uzatılabilir.³⁷⁵ Bu uzatma, özellikle YTS ile ilgili kodların verildiği kişiler için sistematik olarak uygulanır.³⁷⁶ Ancak, bir davada, **Edirne** 2^{nci} Sulh Ceza Mahkemesi 6 aydan fazla bir süre boyunca alıkonmanın makul süre sınırlarını aştığı gerekçesiyle idari gözetim emrini durdurmuştur.³⁷⁷

Mevcut uygulamada, kanun, uluslararası koruma başvurusunda bulunan kişilerin, YUKK Madde 68 uyarınca ayrı bir gözetim emri olmadan sınır dışı edilmek üzere gözetim altında tutulmasına izin verir (bkz.

³⁶⁷ Gazete Karınca, 'İzmir'deki Geri Gönderme Merkezi'nde bebeklere "Yabancı Terörist Savaşçı" kodu verildi', 2 Aralık 2017: <http://bit.ly/2DHILNM>; Bianet, 'HDP'li Kürkçü Sordu: Bebekleri 'Terörist' Olarak Kodluyor Musunuz?', 12 Aralık 2017: <http://bit.ly/2BNNPB3>.

³⁶⁸ İstanbul Barosu avukatı tarafından sağlanan bilgiler, Şubat 2019.

³⁶⁹ Bir STK tarafından sağlanan bilgiler, Şubat 2019.

³⁷⁰ Aydın 2^{nci} Sulh Ceza Mahkemesinin 6 Nisan 2017 tarihli kararı.

³⁷¹ AİHM, *Yapcan v. Türkiye*, Başvuru No. 160/18.

³⁷² Uluslararası Mülteci Hakları Derneği tarafından verilen bilgiler, Mart 2019.

³⁷³ Anayasa Mahkemesi, Karar No. 2018/35518, 25 Aralık 2018.

³⁷⁴ YUKK, Madde 68(5).

³⁷⁵ YUKK, Madde 57(3).

³⁷⁶ İstanbul Barosu avukatı tarafından sağlanan bilgiler, Şubat 2019.

³⁷⁷ Edirne 2^{nci} Sulh Ceza Mahkemesi, Karar No. 2018/2746, 3 Temmuz 2018.

İdari gözetimin Gerekçesi),³⁷⁸ avukatlar ve diğer uzmanlar, Madde 68 uyarınca ilgili kişilere hiçbir zaman bu emirlerin tebliğ edilmediğini ve İGİM tarafından iltica başvuruları alınırken 30 günü aşkın bir süre idari gözetim altında tutuldukları durumların olduğunu bildirmişlerdir.

Ortalama idari gözetim süreleri farklı milletlerden gelenlere yönelik olarak veya bir merkezden diğerine değişebilirken avukatlar 2018'de idari gözetim sürelerinde bir artışa tanık olmuşlardır.³⁷⁹

Sınır dışı edilme işlemi ile karşı karşıya kalan kişilerin, idari gözetim emrinin düzenlenmesinden sonraki 48 saat içinde bir Geri Gönderme Merkezine nakledilmeleri gerekir.³⁸⁰ Anayasa Mahkemesinin *B.T.* davası üzerinden 2017'de aldığı karar, bir kişinin bir Geri Gönderme Merkezine nakledilmeden önce en fazla 48 saat boyunca karakolda alıkonulabileceğini vurgulamıştır.³⁸¹ Ancak, **İstanbul** ve **Hatay** gibi illerde, 48 saatlik sürenin aşılmasıyla gerçekleştirilen idari gözetim genel bir uygulamadır.³⁸²

C. İdari gözetim koşulları

1. İdari gözetim tesisleri

İdari gözetim tesisleri

1. Kanun, sığınmacıların iltica prosedürü nedeniyle cezaevlerinde alıkonulmasına izin veriyor mu (cezai kovuşturmalarda dışında)? Ever Hayır
2. Öyleyse, iltica prosedürü amacıyla sığınmacılar uygulamada cezaevlerinde gözetim altında tutuluyor mu? Evet Hayır

YUKK, sırasıyla 57. ve 68. maddelerinde, uluslararası koruma prosedüründe sınır dışı etme ve tutuklama amacıyla idari gözetim kararları arasında açıkça bir ayırım yapmaktadır. Ancak uygulamada, uluslararası koruma başvuru sahipleri Geri Gönderme Merkezlerinde idari gözetim altında tutulmaktadır.

1.1. Geri Gönderme Merkezleri

GİGM'ye göre, 2018 yılında idari gözetim kapasitesi neredeyse iki katına çıkmıştır. Türkiye'de Şubat 2018'de toplam 8.276 kişi kapasiteli 18 merkez varken Aralık 2018 itibarıyla, toplam 16.116 kişi kapasiteli aktif işleyen 24 adet Geri Gönderme Merkezine ulaşılmıştır.

İzmir (Harmandalı), **Kırklareli**, **Gaziantep**, **Erzurum**, **Kayseri** ve **Van** (Kurubaş) tesisleri, Geri Gönderme Merkezi olarak faaliyete geçmeden önce, AB Fonları kapsamında uluslararası koruma başvuru sahipleri için Kabul ve Barınma Merkezleri olarak kurulmuştur (bkz. [Yerleşim türleri](#)). Toplamda 5.350 kişilik kapasiteye sahip 11 adet Geri Gönderme Merkezi daha kurulması planlanmaktadır. Bu nedenle, bu tesislerin kurulmasının tamamlanmasının ardından Türkiye'deki sınır dışı edilmek üzere idari gözetimlerde toplam kapasite 21.466'ya ulaşacaktır.

³⁷⁸ YUKK Uygulama Yönetmeliği, Madde 96(7).

³⁷⁹ İstanbul Barosu avukatı tarafından sağlanan bilgiler, Şubat 2019.

³⁸⁰ YUKK, Madde 57(2).

³⁸¹ Anayasa Mahkemesi, *B.T. Başvurusu*, Karar No. 2014/15769, 30 Kasım 2017: <https://bit.ly/2IWjuS0>.

³⁸² STK'lar tarafından verilen bilgiler, Şubat 2019.

Geri Gonderme Merkezlerinin yerleri ve kapasiteleri şöyledir:

Türkiye'deki sınır dışı etmek amacıyla idari gözetim tesislerinin kapasitesi	
Sınır dışı etmek üzere idari gözetim tesisleri	İdari gözetim kapasitesi
<i>Var olan merkezler</i>	
Adana	80
Ağrı	400
Antalya	170
Aydın	564
Çanakkale	400
Edirne	500
Erzurum 1	750
Erzurum 2	750
Gaziantep (Oğuzeli)	750
Hatay	192
İğdir	2.090
İstanbul (Silivri)	270
İstanbul (Binkılıç)	120
İstanbul (Tuzla)	900
İzmir (Harmandalı)	750
Kayseri	750
Kirikkale	200
Kırklareli (Pehlivan köyü)	750
Kocaeli	250
Malatya	250
Muğla	88
Osmaniye (Düziçi)	4.000
Van	392
Van (Kurubaş)	750
Toplam	16.116
<i>Planlanan merkezler</i>	
Çankırı	750
Balıkesir	200
Adana	400
Kütahya	400
Niğde	400
Şanlıurfa	600
İstanbul (3 rd Airport)	700
Ankara	500
Hatay	400
Bayburt	150
Tekirdağ	400
Toplam	5.350
Genel toplam	21.466

Kaynak: GİGM, Geri gönderme merkezleri: <http://bit.ly/2osejRh>.

İğdır ve **Osmaniye** (Düziçi) bünyesindeki tesisler, daha önce geçici barınma merkezi olarak faaliyet gösteren geçici Geri Gönderme Merkezleridir. BMMYK'ya göre Düziçi'ndeki tesis, 2018 yazında tadilat amacıyla bir süre faaliyetlerini durdurmuştur.³⁸³

idari gözetim kapasitesindeki artışa rağmen, 2018'de tesislerin **Erzurum** ve **İzmir** (Harmandalı) gibi yerlerde aşırı kalabalık olduğu bildirilmiştir.³⁸⁴

Önceden Geri Gönderme Merkezi olarak faaliyette olan **İstanbul** (Kumkapı), **Ankara** ve **İzmir** (Işıkkent) tesisleri kapatılmıştır.

Avukatların gözlemlerine göre, bazı Geri Gönderme Merkezleri farklı kategorilerden insanları bünyesinde barındırmaktadır. Örneğin, 2017'de **Edirne**'de, Türkiye'den ayrılmaya çalışırken yakalanan düzensiz göçmenler, **Hatay**, **Erzurum** ve **Gaziantep**'te ise Yabancı terörist savaşçı (YTS) olarak tanımlanan kişiler gözetim altında tutulmaktadır. 2018'de **İzmir** (Harmandalı) *diğerlerine ek olarak* YTS koduna sahip kişilerin; **Erzurum** ise İran sınırına yakın illerde yakalanan Afganların idari gözetim altına alınması ve sınır dışı edilmesi için kullanılmıştır.³⁸⁵

1.2. Havalimanlarındaki idari gözetim tesisleri ve polis karakolları

Uluslararası havalimanlarında Türkiye'ye girişi reddedilen kişiler ("kabul edilemez yolcular") için bir sınır tesisi bulunmaktadır. Bunlar arasında **İstanbul** Atatürk Havalimanı, İstanbul Sabiha Gökçen Havalimanı, **Ankara** Esenboğa Havaalanı ve **İzmir** Adnan Menderes Havaalanı bulunmaktadır.

Yetkililer genel olarak transit bölgelerde yapılan idari gözetimleri, özgürlükten yoksun bırakma olarak görmemekle birlikte, 2016 Avrupa Konseyi raporunda, bu tür tesislerde tutulan kişilerin özgürlüklerinden yoksun bırakıldığının kabul edildiği belirtilmektedir.³⁸⁶

Polis karakolları, Geri Gönderme Merkezine sağlanacak naklin 48 saat öncesine kadar kısa süreli bekletme için kullanılabilir.³⁸⁷ **İstanbul** ve **Mersin** gibi illerde uygulamada bu tesisler kullanılmaktadır.

1.3. Resmi olmayan idari gözetim tesisleri

Paydaşlar, *fiilen* kişilerin, Geri Gönderme Merkezine nakledilmeden veya gönüllü geri dönüş belgelerini imzalamadan önce, gözetim emri olmadan illerde spor salonlarında alıkonulması gibi birçok uygulamaya tanık olmuştur. Bu merkezlerin GİGM tarafından mı yoksa Güvenlik İşleri Genel Müdürlüğü tarafından mı yönetildiği belli değildir.

Erzurum: Nisan 2018'de, tutuklanan ve idari gözetim altına alınan Afgan vatandaşlarının sayısındaki artışın ardından Geri Gönderme Merkezlerinin kapasitesinin dolması nedeniyle GİGM, sınır dışı edilmek üzere idari gözetim amacıyla diğer tesislere yönelmiş ve kişileri üç spor merkezinde idari gözetim altına almıştır.³⁸⁸

³⁸³ BMMYK tarafından sağlanan bilgiler, Şubat 2019.

³⁸⁴ Afghanistan Analysts Network, 'Mass Deportations of Afghans from Turkey: Thousands of migrants sent back in a deportation drive', 21 Haziran 2018: <https://bit.ly/2IMx4Ni>; İzmir barosu avukatı tarafından sağlanan bilgiler, Mart 2019.

³⁸⁵ Afghanistan Analysts Network, 'Mass Deportations of Afghans from Turkey: Thousands of migrants sent back in a deportation drive', 21 Haziran 2018: <https://bit.ly/2IMx4Ni>.

³⁸⁶ Council of Europe Special Representative for Migration and Refugees, *Report of the fact-finding visit to Turkey*, 10 Ağustos 2016, parag. IX.1(a).

³⁸⁷ YUKK, Madde 57(2).

³⁸⁸ Bir STK tarafından sağlanan bilgiler, Şubat 2019.

Şanlıurfa: Yakalanan kişiler, Gaziantep'teki en yakın Geri Gönderme Merkezine nakledilmeden bir hafta öncesine kadar geçen süre boyunca bir spor salonunda idari gözetim altında tutulmaktadır.³⁸⁹

İzmir: 2018 yazında Sahil Güvenlik Görevlileri tarafından yakalananların sayısındaki artış ve Harmandalı Geri Gönderme Merkezindeki kapasite yetersizliği nedeniyle yetkililer, kişileri bir aya yakın süre spor salonunda tutmuşlardır. Erkekler ve kadınlar, hijyenik olmayan koşullar altında, mahremiyetleri olmadan bir arada tutulmuşlardır. Güvenlik görevlileri, bu tesislerde hepatit gibi sağlık sorunlarından etkilenmiştir.³⁹⁰

İstanbul: Pendik'te sığınmacıları alıkoymak için karakolların aşırı kalabalık olması nedeniyle bir idari gözetim tesisi kullanılmaktadır. Tesiste, şu an yaklaşık 500 ila 600 kişi tutulmaktadır. Bu tesiste bulundurulma süreleri bir aya ulaşabilir.³⁹¹

Mersin: Demirtaş ilçesinde bulunan Yumuktepe polis karakolunun bodrum katı, resmi olmayan bir şekilde, Geri Gönderme Merkezine transfer edilmek üzere bekleyen kişilerin alıkonulması amacıyla kullanılmaktadır. Bazı durumlarda gözetim süresi bir veya iki aya ulaşır ve sınır dışı etme ve uluslararası koruma prosedürleri bu tesiste yürütülmektedir.³⁹²

Hatay: Polisin Geri Gönderme Merkezine yakın 500 Konutlar ilçesinde bulunan eski bir tesisi (*Özel Harekat Şubesi*), usule aykırı surette ülkeye girişte yakalanan kişilerin ve Cumhuriyet Savcısı tarafından serbest bırakılan cezai soruşturması altındaki kişilerin alıkonulmasında kullanılmaktadır. Burada gözetim altına alınan kişilere, Geri Gönderme Merkezine transfer edilmeden gönüllü geri dönüş belgesi imzalatırıldığı bildirilmiştir³⁹³

2. İdari gözetim tesislerindeki koşullar

Göstergeler: İdari gözetim tesislerindeki koşullar

1. 1.Gözetim altındakiler sağlık hizmetlerine erişebiliyor mu?	☒ Evet	☐ Hayır
❖ Evet ise, bu erişim acil sağlık hizmeti ile mi sınırlı?	☒ Evet	☐ Hayır

Türkiye'deki tüm GGMLer GİGM yetkisi altındadır ve her biri bir müdür tarafından yönetilmektedir.³⁹⁴ YUKK, başvuru sahiplerinin uluslararası koruma için idari gözetim altına alınma koşulları hakkında net bir hüküm sağlamamaktadır. Bununla birlikte, Geri Gönderme Merkezleri Yönetmeliğinin 4. Maddesine göre, "Merkezlerin kurulması, işletilmesi ve işlettilmesinde ve bu Yönetmelik kapsamında verilecek hizmetlerin yerine getirilmesinde aşağıdaki usul ve esaslara göre hareket edilir:

1. Yaşam hakkının korunması;
2. İnsan odaklı yaklaşım;
3. Refakatsiz çocuğun yüksek yararının gözetilmesi;
4. Özel ihtiyaç sahiplerine öncelik tanınması;
5. Kişisel bilgilerin gizli tutulması;
6. Yapılacak işlemlerde ilgililerin bilgilendirilmesi;
7. Barınanların sosyal ve psikolojik açıdan güçlendirilmesi;
8. Barınanların inanç ve ibadet özgürlüklerine saygı gösterilmesi;
9. Barınanlara dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin hizmet verilmesi."

³⁸⁹ Şanlıurfa Hukuk Kliniği tarafından verilen bilgiler, Şubat 2019.

³⁹⁰ İzmir Barosu tarafından verilen bilgiler, Mart 2019.

³⁹¹ Uluslararası Mülteci Hakları Derneği tarafından verilen bilgiler, Şubat 2019; İstanbul Barosu avukatı tarafından verilen bilgiler, Şubat 2019 .

³⁹² Bir STK tarafından sağlanan bilgiler, Şubat 2019.

³⁹³ Antakya Barosu avukatı tarafından verilen bilgi, Şubat 2019.

³⁹⁴ Geri Gönderme Merkezleri Yönetmeliği, Madde 11.

Geri gönderme merkezleri diğer hizmetlerin yanı sıra barınma ve yiyecek; güvenlik; acil ve temel sağlık hizmetleri; psikolojik ve sosyal destek gibi hizmetleri de sağlamakla yükümlüdür.³⁹⁵ Anayasa Mahkemesi tarafından şu anda kapalı olan **İstanbul** (Kumkapı)'daki tutuklamalara karşı alınan bir dizi karar, Türkiye'de idari gözetim tesis koşullarının yeterli oranda sağlanması gerektiğinin altını çizmiştir³⁹⁶

2017 yılında, Yönetmeliğin izleme hükümlerine uygun olarak³⁹⁷ GİGM, Geri Gönderme Merkezini yöneten tüm belediye başkanlıklarına, merkezleri düzenli ziyaret etmekle görevlendirilen uzmanlar, akademisyenler, sivil toplum temsilcileri, sağlık ve eğitim kuruluşlarından yetkililer ve belediye temsilcilerinden oluşan özel bir Göç Komisyonu kurulması amacıyla talimat vermiştir. Komisyonun üyeleri her bir belediye başkanlığına göre değişkenlik gösterir: örneğin, SGDD-ASAM, İzmir'deki komisyonun üyesi Kayseri ve Hatay'da komisyona başka bir STK üyesidir. Genel olarak, Türk Kızılayı bu komisyonlarda görev alır.³⁹⁸

2.1. İdari gözetim tesislerindeki koşullar

Geri Gönderme Merkezlerindeki koşullar merkezlere göre değişkenlik gösterir. Seçilmiş merkezlerde idari gözetim koşullarına ilişkin son gözlemler şöyledir:

İzmir (Harmandalı): Merkez, “Blok A” ve “Blok B” olmak üzere iki blokta yer alan toplam 126 odada 750 kişilik kapasiteye sahiptir. “Blok A”, esas olarak bekar yetişkinleri ve YTS kodu altındaki kişileri barındırırken aileler “Blok B” de tutulmaktadır.³⁹⁹ Engelliler için asansörle erişilen iki ayrı oda bulunmaktadır. Her odada altı yatak, banyo ve tuvalet vardır. Bazı odaların onarılması gerekirken odalarda perde yoktur. Ek olarak, sıcaklık ve nem oranı, merkezdeki yaşam koşullarını olumsuz yönde etkiler.⁴⁰⁰ Odalar her gün temizlenmesine rağmen aileler çocuklarda alerjiye neden olan böcek sokmalarına maruz kalmaktadır.⁴⁰¹

Merkezde bir spor salonu, kütüphane, iki ibadet odası, iki oyun alanı, televizyon ve internet bölümleri, terzi ve kuaför bulunmaktadır.

2018'de İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumunun ziyareti sırasında merkezde 475 kişi bulunuyordu. Bu kişiler arasında, üçü hamile olmak üzere 51 kadın, 36 çocuk, 2 yaşlı, 1 LGBTİ+ kişi bulunuyordu. Merkezde YTS kodu altında toplam 172 kişi tutuluyordu.⁴⁰²

Erzurum: Geniş bir kompleks içinde iki Geri Gönderme Merkezi kurulmuştur: GGM 1, dört bloktan ve GGM 2 iki bloktan oluşmaktadır. Her merkezin ofisler ve idare bölümü için ayrı bir bloğu vardır.⁴⁰³ Her merkez 750 kişilik kapasiteye sahiptir.⁴⁰⁴ Kadınlar GGM 2'nin en üst katındadırlar.⁴⁰⁵

³⁹⁵ Geri Gönderme Merkezleri Yönetmeliği, Madde 14(1).

³⁹⁶ Anayasa Mahkemesi, *F.A. ve M.A.*, Başvuru No. 2013/655, 20 Ocak 2016 tarihli karar; *A.V.*, Başvuru No. 2013/1649, 20 Ocak 2016 tarihli karar; *T.T.*, Başvuru No. 2013/8810, 18 Şubat 2016 tarihli Karar; *A.S.*, Başvuru No. 2014/2841, 9 Haziran 2016 tarihli karar; *I.S.*, Başvuru No. 2014/15824, 22 Eylül 2016 tarihli Karar.

³⁹⁷ Geri Gönderme Merkezleri Yönetmeliği, Madde 16.

³⁹⁸ SGDD-ASAM tarafından verilen bilgi, Şubat 2018.

³⁹⁹ Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu, *İzmir Harmandalı Geri Gönderme Merkezi Ziyareti, Rapor No. 2018/18*, Aralık 2018: <https://bit.ly/2UOmJjI>, parag. 11-12 and 20.

⁴⁰⁰ *A.y.*, parag. 21-26.

⁴⁰¹ *A.y.*, parag. 28.

⁴⁰² *A.y.*, parag. 19-20.

⁴⁰³ Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu, *Erzurum Geri Gönderme Merkezi Ziyareti, Rapor No.2018/16*, Aralık 2018: <https://bit.ly/2UJyKd>.

⁴⁰⁴ *A.y.*, parag. 24.

⁴⁰⁵ *A.y.*, parag. 28.

Yataklı odalarda ortalama altı kişi kalabilir ve odalarda perdeler olmamasına rağmen banyo ve tuvalet bulunmaktadır.⁴⁰⁶ 2018'deki ziyareti sırasında İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu, tıkanan tuvaletler ve sızıntılar, kırık lavabolar, tuvalet kapıları ve kapı kolları, nemden zarar görmüş tavanlar ve yeterli havalandırma olmaması gibi eksiklikler tespit etmiştir.⁴⁰⁷ Ayrıca GGM 2'de sıcak su temininde kesintiler olduğunu gözlemiştir.⁴⁰⁸

GGM 1'de oyun alanı ve futbol, basketbol ve voleybol sahaları, kafeterya, ibadet odaları,⁴⁰⁹ çocuklar için oyun odaları, kütüphane, tutukluların erişimine açık olmayan bir internet odası, projeksiyon odası, kuaför ve berber dükkanı bulunmaktadır; GGM 2'de de bir oyun alanı ve benzer tesisler bulunmaktadır.⁴¹⁰ Bazı kişiler, GGM 2'de bazı günlerde dışarıya ve spor tesislerine erişilemediğinden yakınmışlardır.⁴¹¹

2018'deki İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumunun ziyareti sırasında, toplam 1.157 kişi gözetim altında olup bunlardan 627'si GGM 1 ve 530'u ise GGM 2'dedir. Merkezdeki kişiler arasında, 16 çocuk, 14 kadın, 1 yaşlı ve 1 engelli kişi mevcuttur.⁴¹²

Gaziantep (Oğuzeli): Tesisteki fiziksel koşullar iyileşmektedir. Aileler bir arada tutulmaktadır. Bununla birlikte, Şubat 2019'da merkezde bir Afganistan vatandaşının intiharının ardından isyan çıkmıştır. Gaziantep Barosu Göç ve İltica Komisyonundan avukatlar olayı araştırmış, ancak merkezin yönetimi tarafından kendilerine bilgi verilmemiştir. Baro daha sonra, idari gözetim altındaki kişilerin merkezde açlık grevine başladıklarını tespit etmiştir.⁴¹³

İstanbul: Kadınlar genellikle Silivri Geri Gönderme Merkezinde, erkekler ise Binkılıç'da tutulmaktadır.⁴¹⁴

Antalya: Kişiler içerden kilitlenebilecek hücrelerde tutulmaktadır. Erkekler ve kadınlar ayrı ayrı tutulmaktadır.⁴¹⁵

Çanakkale: Koşulların genel olarak yeterli olduğu bildirilmiştir.⁴¹⁶

Hatay: Avukatlar koşulların standartların altında olduğunu bildirmiştir. Kişilerin duş veya sıcak suya erişimi yoktur ve sadece 40 dakikalık dış mekan erişimi vardır.⁴¹⁷ Geri Gönderme Merkezinin bir kısmı şu anda tadilatla olup birçok kişi bu sebeple Gaziantep'e nakledilmiştir.

Kayseri: Merkez 750 kişi kapasitelidir ve 2016 yılında faaliyete başlamıştır.⁴¹⁸ Ranzalar bulunan odalarda bir dolap, banyo ve tuvalet bulunmaktadır.⁴¹⁹ Ayrıca engelliler için asansörle erişilebilen iki oda bulunmaktadır.⁴²⁰ Duvarlar, odalar ve çarşafklar genel olarak iyi durumdadır, ancak

⁴⁰⁶ A.y., parag. 29. Yönetim binasının perdeleri vardır.

⁴⁰⁷ A.y., parag. 30, 35-36.

⁴⁰⁸ A.y. parag. 32.

⁴⁰⁹ Kurumun açıklamasına göre, kişiler odaları kullanmadığını bildirmiştir: A.y., parag. 37.

⁴¹⁰ A.y., parag. 12-13.

⁴¹¹ A.y., parag. 49-51.

⁴¹² A.y., parag. 24-25.

⁴¹³ Gaziantep Barosu avukatı tarafından verilen bilgi, Şubat 2019.

⁴¹⁴ İstanbul Barosu avukatı tarafından verilen bilgi, Şubat 2019.

⁴¹⁵ Antalya Barosu avukatı tarafından verilen bilgi, Mart 2019.

⁴¹⁶ Ankara Barosu avukatı tarafından verilen bilgi, Şubat 2018.

⁴¹⁷ İzmir Barosu avukatı tarafından verilen bilgi, Şubat 2018.

⁴¹⁸ Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu, *Kayseri Geri Gönderme Merkezi Ziyareti, Rapor No. 2018/14*, Kasım 2018: <https://bit.ly/2HLRi62>, parag. 10-13.

⁴¹⁹ A.y., parag. 23.

⁴²⁰ A.y., parag. 25.

2018'de İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu'nun ziyareti sırasında 421 havalandırma ve sıcak suyun yetersiz olduğu gözlenmiştir.⁴²²

Tesiste ibadet odası, kütüphane, spor salonu ve bilgisayar odası bulunmaktadır.⁴²³

İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumunun 2018'deki ziyareti sırasında merkezde, 18 kadın, 59 çocuk ve iki engelli kişi olmak üzere toplamda 630 kişi mevcuttur.⁴²⁴ Kişilerin hızlıca işleme tutulmasından dolayı merkez, kapasitesini aşmamıştır.⁴²⁵ Merkezde uygun yer yoksa, kişiler **Kırıkkale** veya **Çankırı** gibi diğer Geri Gönderme Merkezlerine nakledilir.⁴²⁶

İzmir (Harmandalı) ve **Erzurum** Erzurum'da kafeteryada günde üç öğün yemek verilmektedir.⁴²⁷ Bununla birlikte, 2018'de, **Kayseri**'de Geri Gönderme Merkezinde verilen yemekten 100 kişi zehirlendiği zaman, medyada bu merkezlerdeki gıda güvenliği konusunda endişeler dile getirilmiştir.⁴²⁸ İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu, yılın geri kalanında yemek menülerinin merkezde tutulan kişilerle önceden paylaşılmadığını belirtmiştir.⁴²⁹

Sınır bölgelerle ilgili olarak, **İstanbul Atatürk Havalimanında** Türkiye'ye girişlerine izin verilmeyen "kabul edilemez kişiler için" ve uluslararası koruma için kabul edilebilir bir talepte bulunanlar için iki ayrı birim mevcuttur.⁴³⁰ İlk birim sistematik olarak uluslararası kurumların eleştirisine konu olmuştur⁴³¹ ve standart altında kalmaya devam etmektedir. Odada yatak yoktur, sadece floresan lamba ile aydınlatılan kanepeler bulunur. Tutuklular, yiyeceklerini yalnızca genellikle pahalı olan duty free mağazalardan satın alabilirler.⁴³²

İkinci birim 20 Nisan 2016'da açılmıştır ve birimde, biri erkekler, diğeri kadınlar için olmak üzere iki yatakhane yanı sıra aileler ve hassas gruplardan kişiler için bir oda ile bir kafeterya bulunmaktadır. Bununla birlikte, hiçbir birimde güneş ışığına ya da dış mekana erişim yoktur.⁴³³ İstanbul'daki avukatların ya da BMMYK'nın, bugüne kadar havalimanında ikinci bir tesisin varlığından haberdar olmadıkları akılda tutulmalıdır.

Başka bir tesis de **Ankara**'da Esenboğa Havalimanı'ndadır. Tesisin şartları sınırlıdır ancak Atatürk Havalimanı'ndan daha iyidir. Kişiler havalimanında kaldıkları süre boyunca internete ve telefona, su ve yiyeceğe erişebilirler.⁴³⁴

⁴²¹ A.y., parag. 32-34.

⁴²² A.y., parag. 52.

⁴²³ A.y., parag. 51.

⁴²⁴ A.y., parag. 14-15.

⁴²⁵ A.y., parag. 24.

⁴²⁶ Kayseri Barosu avukatı tarafından verilen bilgi, Şubat 2019.

⁴²⁷ Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu, *İzmir Harmandalı Geri Gönderme Merkezi Ziyareti, Rapor No. 2018/18*, Aralık 2018, parag. 27; *Erzurum Geri Gönderme Merkezi Ziyareti, Rapor No. 2018/16*, Aralık 2018, parag. 33.

⁴²⁸ Deniz Postası, 'ŞOK! ŞOK! ŞOK! Geri Gönderim Merkezi'nde yüzlerce yabancı şahıs zehirlendi!', 21 Şubat 2018: <https://bit.ly/217p6r1>.

⁴²⁹ Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu, *Kayseri Geri Gönderme Merkezi Ziyareti, Rapor No. 2018/14*, Kasım 2018, parag. 41.

⁴³⁰ Council of Europe Special Representative for Migration and Refugees, *Report of the fact-finding visit to Turkey*, 10 Ağustos 2016, parag. IX.1(a).

⁴³¹ Bkz. CPT, *Report of the visit to Turkey from 16 to 23 June 2015*, 17 Ekim 2017, parag. 36-39.

⁴³² İstanbul Barosu avukatı tarafından verilen bilgi, Mart 2019.

⁴³³ Council of Europe Special Representative for Migration and Refugees, *Report of the fact-finding visit to Turkey*, 10 Ağustos 2016, parag. IX.1(a).

⁴³⁴ SGDD-ASAM tarafından verilen bilgi, Mart 2018.

2.2. Personel, sağlık hizmetleri ve özel ihtiyaçlar

2018 yılında İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumunun **İzmir** (Harmandalı) tesisine gerçekleştirdiği izleme ziyaretinin raporunda, merkezde bir psikolog, 2 sosyal hizmet uzmanı, 2 öğretmen, bir doktor ve 5 sağlık personelinin bulunduğu belirtilmiştir.⁴³⁵ Ancak, buradaki tutukluların çoğu, tesisteki psikoloğun varlığından haberdar olmadığını bildirmiştir.⁴³⁶ Kurum ayrıca, gerçekleştirdiği ziyaret sırasında, merkezin revirinde acil müdahale kitlerinin bulunmamasına ilişkin endişelerini dile getirmiştir.⁴³⁷

Kayseri'deki tesiste bir sosyal hizmet uzmanı, dört öğretmen ve bir doktor bulunmaktadır.⁴³⁸ **Aydın**'daki tesiste TBMM'nin 2017 yılındaki ziyareti sırasında, sağlık hizmetlerinden sorumlu yalnızca bir personel olduğu ifade edilmiştir.⁴³⁹ **Erzurum**'da ise, tesisin doktoru 08:00-17:00 saatleri arasında, hemşireler ise vardiyalı olarak çalışmaktadır.⁴⁴⁰

Geri Gönderme Merkezlerinde sağlanan hizmetler ülke çapında değişkenlik göstermektedir. **Erzurum**'da örneğin tutuklu Afgan çocuklar ancak 2018'de eğitime erişebilmiştir.⁴⁴¹ Yaş veya uyuklarına bakılmaksızın çocuklara standart bir eğitim programı uygulanmasına rağmen, bu durum **İzmir** (Harmandalı) bünyesinde de aynı şekilde tezahür etmiştir.⁴⁴² **Antalya**'da idari gözetim altındaki çocuklar eğitime erişemezken Geri Gönderme Merkezinde psiko-sosyal destek mevcuttur.⁴⁴³

İdari gözetim altındaki kişilerin **İzmir** (Harmandalı) bünyesindeki güvenlik görevlileri gibi personeller tarafından kötü muameleye maruz kaldığına dair iddialar mevcuttur.⁴⁴⁴ **Antalya**'da Haziran 2018'de Suriye vatandaşı bir kişi Geri Gönderme Merkezindeki memurlar tarafından işkence görmüş ve daha sonra da Gaziantep'teki Geri Gönderme Merkezine nakledilirken fiziksel şiddete maruz kalmıştır.⁴⁴⁵ Ayrıca **Hatay**'da güvenlik görevlilerince, kişilere "gönüllü geri dönüş" başvurusunda bulunmaları doğrultusunda kelepçe kullanılarak şiddet ve baskı uygulandığı bildirilmiştir.⁴⁴⁶ Benzer şikayetler **Gaziantep**'teki tesisten serbest bırakılan kişiler tarafından da dile getirilmiştir. Bu olaylarda, YTS kodu verilen kişilere karşı uygulanan kötü muameleye ve özellikle su ve hijyen koşullarına erişim engeline değinilmiştir.⁴⁴⁷ Avukatlara göre, Geri Gönderme Merkezlerindeki kötü idari gözetim koşullarının, göçmenleri gönüllü geri dönüş opsiyonunu seçmeye zorlamak konusunda bir araç olarak kullanılması muhtemeldir.

İdari gözetim altındaki kişilere " taraflarınca karşılanamayan acil ve temel sağlık hizmetleri" sağlanmalıdır.⁴⁴⁸ Ayrıca bu kişilerin, psiko-sosyal destek hizmetine erişimleri mümkün olmalıdır.⁴⁴⁹ Özel

⁴³⁵ Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu, *İzmir Harmandalı Geri Gönderme Merkezi Ziyareti, Rapor No. 2018/18*, Aralık 2018, parag. 18.

⁴³⁶ A.y., parag. 37.

⁴³⁷ A.y., parag.44.

⁴³⁸ Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu, *Kayseri Geri Gönderme Merkezi Ziyareti, Rapor No. 2018/14*, Kasım 2018, parag. 19.

⁴³⁹ TBMM, İzmir-Aydın Geri Gönderme Merkezleri İnceleme Raporu, Kasım 2017: <https://bit.ly/2n38uZJ>.

⁴⁴⁰ Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu, *Erzurum Geri Gönderme Merkezi Ziyareti, Rapor No. 2018/16*, Aralık 2018, parag. 52.

⁴⁴¹ Bir STK tarafından sağlanan bilgiler, Şubat 2019.

⁴⁴² Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu, *İzmir Harmandalı Geri Gönderme Merkezi Ziyareti, Rapor No. 2018/18*, Aralık 2018, parag. 53.

⁴⁴³ Antalya Barosu avukatı tarafından verilen bilgi, Mart 2019.

⁴⁴⁴ Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu, *İzmir Harmandalı Geri Gönderme Merkezi Ziyareti, Rapor No. 2018/18*, Aralık 2018, parag. 32-33.

⁴⁴⁵ Antalya Barosu avukatı tarafından verilen bilgi, Mart 2019.

⁴⁴⁶ Bkz. Dev Haber, 'Antep Geri Gönderme Merkezinde mülteciler ters kelepçeleniyor', 25 Aralık 2017: <http://bit.ly/2ETCOWC>.

⁴⁴⁷ Gaziantep Barosu avukatı tarafından verilen bilgi, Mart 2018.

⁴⁴⁸ Geri Gönderme Merkezleri Yönetmeliği, Madde 14(1).

⁴⁴⁹ Geri Gönderme Merkezleri Yönetmeliği, Madde 14(2)

İhtiyaçların tespiti için, GİGM ve SGDD-ASAM, özel ihtiyaç sahibi kişilerin tespit edilmesine ilişkin bir protokol imzalamıştır.⁴⁵⁰

3. İdari gözetim tesislerine erişim

Göstergeler: İdari Gözetim Tesislerine Erişim

1. Şu kişilerin idari gözetim tesislerine erişimine izin veriliyor mu:

❖ Avukatlar:

❖ STKlar:

❖ BMMYK:

❖ Aile üyeleri:

☒ Evet	☐ Kısıtlı	☐ Hayır
☐ Evet	☐ Kısıtlı	☒ Hayır
☐ Evet	☒ Kısıtlı	☐ Hayır
☐ Evet	☒ Kısıtlı	☐ Hayır

YUKK Madde 68(8) uyarınca, idari gözetim altına alınan uluslararası koruma başvuru sahiplerine, yasal temsilci, avukat, noter ve Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği görevlileriyle görüşme imkanı sağlanır. Ancak kanunda, bu kişilerin STK temsilcileriyle görüşme haklarına açıkça değinilmemektedir. Bu durum, idari gözetim altına alınan başvuru sahiplerinin STKların hukuki danışmanlarına erişimlerinin kısıtlandığı veya engellendiği anlamına gelir, bu da YUKK Madde 68 ile getirilen hükümlerin keyfi bir şekilde görmezden gelinmesi anlamına gelir. İdari gözetim altına alınan kişi, ayrıca, ziyaretçi kabul edebilir. Bu bağlamda, tüm ziyaretler izne tabidir. Sınır bölgelerde idari gözetim altına alınan başvuru sahiplerine gerçekleştirilecek ziyaretler, sınır kapısından sorumlu Vali Yardımcılığının iznine tabidir. Ülke çapında idari gözetim altına alınan kişilere gerçekleştirilecek ziyaretler, tesisten sorumlu GİGM yetkilisinin iznine tabidir. Bu kişilere ilişkin ziyaret talebi, “başvuru sahibinin durumunun ve genel şartların uygun olmadığı” durumlarda geri çevrilebilir. Bu son derece belirsiz hüküm, ziyaretçilerin merkezlere erişimine keyfi sınırlamalar getirilebileceği endişesini doğurmaktadır. Onaydan geçen görüşme ve ziyaretlerin uzunluğunu idari gözetim tesislerinin yetkilileri belirler. Öte yandan, yetkililerin gizliliği sağlamak için önlemler almaları gerekmektedir.

3.1. Avukatların Geri Gönderme Merkezlerine Erişimi

Yayımlanmamış, 17 Aralık 2015 tarihli GİGM Genelgesine göre avukatlara, yalnızca yazılı talepleri doğrultusunda, Geri Gönderme Merkezlerine erişim hakkı tanınır⁴⁵¹ ve avukatlar vekaletnameleri olmak kaydıyla, yalnızca gizli olmadığı düşünülen belgelerin bir kopyasını isteyebilir.⁴⁵² Uygulamada, avukatların bu merkezlere erişimi, merkezin yönetimi ile avukat arasındaki ilişkilere bağlı olarak değişkenlik gösterebildiğinden Geri Gönderme Merkezlerine erişimin zor ve keyfi olarak gerçekleşebildiği bildirilmektedir.

Daha önce **İzmir** (Harmandalı) bünyesindeki avukatların tutuklulara erişimi konusunda yaşanıldığı bildirilen sorunlara ilişkin 2018 yılında iyileştirmeler gerçekleştirilmiştir.⁴⁵³ İdari gözetim altında bulunan kişilerin telefona erişimi yoktur.⁴⁵⁴ İzmir Barosu Göç ve İltica Komisyonuna göre, avukatlar müvekkillerinin bilgilerini doğru bir şekilde belirtmek zorundadırlar; herhangi bir hata Geri Gönderme Merkezlerine erişimlerinin engellenmesiyle sonuçlanır.⁴⁵⁵ Avukatlar ayrıca görüşme öncesi uzun süreli bekletme, X-ray

⁴⁵⁰ SGDD-ASAM tarafından verilen bilgi, Şubat 2018.

⁴⁵¹ BMMYK'ya göre, bu prosedür merkezlere yalnızca görevlendirilmiş avukatların alınmasını sağlamak amacıyla oluşturulmuştur ve avukat isteme hakkının ihlali anlamına gelmez: BMMYK tarafından sağlanan bilgiler, Şubat 2018.

⁴⁵² 17 Aralık 2015 tarihli ve 31386081-000-36499 sayılı GİGM Genelgesi “Avukatların GGMerdeki Yabancılarla Görüşme Talebi”.

⁴⁵³ İzmir Barosu avukatı tarafından verilen bilgi, Şubat 2019.

⁴⁵⁴ BMMYK tarafından sağlanan bilgiler, Şubat 2018.

⁴⁵⁵ İzmir Barosu, *İzmir Geri Gönderme Merkezlerinde Adalete Erişim Hakkı Çerçevesinde Yaşanan Sorunlar Raporu*, Temmuz 2017: <http://bit.ly/2Dyc87X>, 8-9.

ve üst araması dahil güvenlik kontrollerine maruz kalırlar.⁴⁵⁶ Ayrıca, avukatlara görüşecekleri kişinin “G89” koduna sahip olup olmadığı da sorulmaktadır, bu durumda yapılan kontroller daha ayrıntılıdır, ancak bu uygulama son aylarda değişmiştir.⁴⁵⁷ Genel olarak, avukatların isim vererek görüşme talep ettikleri durumlarda bile, idari gözetimdekilerin avukatlarla görüşmelerine izin verilmediğine dair iddialar mevcuttur.⁴⁵⁸ Avukatlar güvenlik görevlileri ile ilgili şikayetlerini de dile getirmektedirler.⁴⁵⁹

Istanbul, İzmir, Gaziantep, Kırıkkale ve diğer Geri Gönderme Merkezleri, 2018'de bu tesislere erişmek isteyen avukatlar için idari gözetimdeki kişilerle yapacakları görüşmelerde yeminli tercüman bulundurma zorunluluğu getirmiştir.⁴⁶⁰ Avukatın yeminli tercüman sağlayamadığı durumlarda, merkezin yönetimi genelde bu konuda diğer gözetim altındaki kişilerden destek alır, bu da Geri Gönderme Merkezlerinde yapılan görüşmelerin gizliliğine ilişkin soruları gündeme getirir.⁴⁶¹ Yeminli tercüman bulundurma zorunluluğu **Antalya, Hatay** veya **Kayseri** gibi diğer merkezlerde uygulanmaz. Merkezin Arapça konuşan personeli gerektiğinde avukatlara tercümanlık sağlar.⁴⁶²

Hatay, Adana ve Mersin'de Geri gönderme Merkezlerine erişimde ciddi engeller yaşandığı bildirilmiştir. Avukatların vekaletleri ile birlikte, görüşecekleri kişilere dair tüm ayrıntıları yazılı talep formunda iletmeleri gerekmektedir. Onay bekleme süresi bir hafta ile bir ay arasında değişebilir.⁴⁶³ Merkez yönetimleri tarafından avukatların kişilerle görüşmesi konusunda adli yardım atama belgelerinin kabul edilmemesi nedeniyle avukatların **Istanbul** Geri Gönderme Merkezlerine de erişimleri sınırlıdır.⁴⁶⁴ Avukatlardan, aynı kişiyi bir kaç kez ziyaret etmesine rağmen her seferinde vekalet istenir.⁴⁶⁵ Ayrıca 2018 yılı sonunda bu merkezlere erişimin **Erzurum**'da ciddi ölçüde kısıtlandığı⁴⁶⁶ ve **Van**'da da erişimle ilgili sıkıntılar yaşandığı bildirilmiştir.⁴⁶⁷

Öte yandan, genellikle Iraklı Türkmenlerin tutulduğu **Çanakkale**'de avukatlar özel bir güvenlik kontrolüne tabi tutulmaz ve günde bir kez kişilerle telefon görüşmesi yapabilirler.⁴⁶⁸ **Kayseri**'de avukatlar Geri Gönderme Merkezine tam erişime sahip olduklarını ve kişilerle görüşürlerken kendilerine ayrı bir oda tahsis edildiğini bildirmişlerdir. Daha önce bu görüşmelerde Geri Gönderme Merkezi personeli de hazır bulunurken artık bu uygulamaya son verilmiştir.⁴⁶⁹ **Antalya**'da avukatın görüştüğü kişi YTS kodu verilmiş bir kişi ise görüşmede güvenlik görevlileri de yer alır.⁴⁷⁰ **Gaziantep**'te avukatların merkeze erişimi 2018 yılında iyileşme göstermiş ve tesise giriş için bekleme süreleri kısalmıştır.⁴⁷¹

456 İzmir Barosu avukatı tarafından verilen bilgi, Mart 2019. Bkz. İnsan Hakları Derneği, 'İzmir Harmandalı Geri Gönderme Merkezi Hakkında Gözlem Raporu', 9 Temmuz 2017: <http://bit.ly/2G7ZGtq>.

457 İzmir Barosu avukatı tarafından Ocak ve Mart 2018'de verilen bilgiler.

458 Council of Europe Special Representative for Migration and Refugees, *Report of the fact-finding visit to Turkey*, 10 Ağustos 2016, parag. IV.2.

459 İzmir Barosu avukatı tarafından verilen bilgi, Mart 2019.

460 STK'lar tarafından sağlanan bilgiler, Şubat 2019; İstanbul Barosu avukatı tarafından verilen bilgi,, Mart 2019; Gaziantep Barosu avukatı tarafından verilen bilgi,, 2019 Şubat.

461 Bir STK tarafından sağlanan bilgiler, Şubat 2019.

462 Kayseri Barosu avukatı tarafından verilen bilgi, Şubat 2019; Antakya Barosu avukatı tarafından verilen bilgi,, Mart 2019.

463 Antakya Barosu avukatı tarafından verilen bilgi, Şubat 2018; Adana Barosu avukatı tarafından verilen bilgi, Şubat 2018; Mersin Barosu avukatı tarafından verilen bilgi,, Şubat 2018. Bkz. TBMM, İzmir-Aydın Geri Gönderme Merkezleri İnceleme Raporu, Kasım 2017.

464 Bir STK tarafından sağlanan bilgiler, Şubat 2019.

465 İstanbul Barosu avukatı tarafından verilen bilgi, Şubat 2019.

466 Uluslararası Mülteci Hakları Derneği tarafından verilen bilgiler, Şubat 2018.

467 Bir STK tarafından sağlanan bilgiler, Şubat 2019.

468 Ankara Barosu avukatı tarafından verilen bilgi, Şubat 2018; BMMYK, Şubat 2018.

469 Kayseri Barosu avukatı tarafından verilen bilgi, Şubat 2019.

470 Antalya Barosu avukatı tarafından verilen bilgi, Mart 2019.

471 Gaziantep Barosu avukatı tarafından verilen bilgi, Şubat 2019.

İzmir (Harmandalı), **Hatay**, **Adana** veya **Mersin** gibi Geri gönderme Merkezlerinde avukatlar müvekkilleri ile kameralarla donatılmış yüksek güvenli odalarda görüşebilirler⁴⁷² **Gaziantep**'te şu anda avukat görüşmeleri için kullanılacak bir odanın yapımı sürmektedir.⁴⁷³ Bazı merkezlerde görüşme odalarının kapıları açıktır, bu nedenle gizlilik sağlanamaz.

Son olarak, avukatların idari gözetim altına alınan kişilere erişimi genellikle, yasal temsilcilere veya aile üyelerine haber verilmeksizin Geri Gönderme Merkezleri arasında yapılan nakiller yüzünden engellenir.⁴⁷⁴ 2018 yılında, avukatlar, aksi takdirde aile üyelerinden uzaktaki bir Geri Gönderme Merkezine yollanacakları için, kişilerin gönüllü geri dönüş belgelerini imzalama konusunda baskı altında olduklarını gözlemişlerdir.⁴⁷⁵ Avukatların havaalanlarına erişimi son yıllarda daha da kısıtlanmıştır.⁴⁷⁶ **İstanbul Atatürk Havalimanı**'ndaki tesise erişim, havaalanı amirliğinin iznine tabidir (Atatürk Havaalanı Mülki İdare Amirliği). Avukat/müvekkil görüşmeleri pasaport kontrolü yakınındaki halka açık bir alanda yapıldığından bu görüşmelerde polisler de bulunur. Avukatlar ve müvekkiller yine polisin gözetiminde belge veya para alışverişinde bulunurlar.⁴⁷⁷ **İstanbul Sabiha Gökçen Havalimanı**'nda da erişim ile ilgili zorluklar yaşandığı bildirilmiştir⁴⁷⁸

3.2. BMMYK ve STK'ların Geri Gönderme Merkezlerine Erişimi

Geri Gönderme Merkezleri Yönetmeliği, BMMYK ve STK'ların tesislere erişme koşullarını açıkça düzenlememektedir.

Uygulamada, BMMYK, Geri Gönderme Merkezlerine sınırsız erişime sahip değildir, ancak GİGM ile çalışma yöntemleri geliştirmiştir. Bu uygulama kapsamında, BMMYK, Geri Gönderme Merkezlerini periyodik olarak ziyaret etme talebinde bulunmaktadır. BMMYK tesisleri ziyaret eder, prosedürleri gözlemler ve önerilerde bulunur. Bu ziyaretler operasyonel ihtiyaçlara göre belirlenir.⁴⁷⁹

Aynı sistem **İstanbul Atatürk Havalimanı** transit bölgesine erişmek için de kullanılır. Bu tür düzenli ziyaretler dışında, BMMYK, kendi bünyesinde bekleyen bir başvurusu varsa uluslararası koruma başvuru sahipleriyle görüşme talebini GİGM'ye iletir.⁴⁸⁰

STK'ların Geri Gönderme Merkezlerine erişimi konusunda GİGM ile protokoller oluşturulmamıştır.⁴⁸¹ Aile üyelerine erişim ve onlarla iletişim konusunda uygulama, merkezler arasında farklılık göstermektedir. **Gaziantep**'te merkezde tutulan kişiler haftada iki gün aile üyelerini en fazla 15 dakika arayabilir. **Hatay**'da ise her gün böyle bir imkanları vardır. Gaziantep'te aile ziyaretleri daha kısıtlıdır.⁴⁸²

⁴⁷² TBMM, *İzmir-Aydın Geri Gönderme Merkezleri İnceleme Raporu*, Kasım 2017, 20.

⁴⁷³ Gaziantep Barosu avukatı tarafından verilen bilgi, Şubat 2019; bir STK, Şubat 2019.

⁴⁷⁴ STK'lar tarafından sağlanan bilgiler, Şubat 2019; Antakya Barosu avukatı, Mart 2019.

⁴⁷⁵ Antakya Barosu avukatı tarafından verilen bilgi, Mart 2019.

⁴⁷⁶ Bir STK tarafından sağlanan bilgiler, Şubat 2019; Uluslararası Mülteci Hakları Derneği, Şubat 2019.

⁴⁷⁷ İstanbul Barosu avukatı tarafından verilen bilgi, Mart 2019.

⁴⁷⁸ Antakya Barosu avukatı tarafından verilen bilgi, Mart 2019.

⁴⁷⁹ BMMYK tarafından sağlanan bilgiler, Şubat 2019.

⁴⁸⁰ BMMYK tarafından sağlanan bilgiler, Şubat 2018.

⁴⁸¹ SGDD-ASAM tarafından verilen bilgi, Şubat 2018.

⁴⁸² Antakya Barosu avukatı tarafından verilen bilgi, Şubat 2018.

D. Usule ilişkin tedbirler

1. İdari gözetim kararının adli incelemesi

Göstergeler: İdari Gözetim Kararının Adli İncelemesi

1. İdari gözetim kararının hukuki yönü otomatik olarak inceleniyor mu?
❖ İltica sürecinde idari gözetim	☐ Evet	☒ Hayır
❖ Sınır dışı edilmek üzere idari gözetim	☒ Evet	☐ Hayır
2. Öyleyse, idari gözetim emri hangi aralıklarla gözden geçirilir? 1 ay

Talebini işleme koyarken uluslararası koruma başvuru sahibine yönelik idari gözetim kararı yazılı olarak bildirilmelidir.⁴⁸³ Tebliğ mektubu, gözetim kararını haklı kılan sebepleri ve idari gözetim süresini kapsamalıdır. Başvuru sahibi, idari gözetim kararının hukuki sonuçları ve mevcut temyiz prosedürü hakkında da bilgilendirilmelidir. Bununla birlikte, YUKK bu bilgiyi yazılı olarak sağlama zorunluluğu getirmemektedir.

Uygulamada, Geri Gönderme Merkezlerinin personelinin avukat hakları konusunda bilgilerinin yetersizliği nedeniyle, başvuru sahipleri ve yasal temsilcileri, itiraz süresinin ne zaman başlayacağını öğrenmek adına sınır dışı kararının ve/veya idari gözetim emrinin bir kopyasını almakta sorun yaşarlar⁴⁸⁴ veya kendilerine resmi imza ve mührü olmayan belgeler verilir. Diğer durumlarda, avukatların müvekkillerinin dava dosyalarını incelemeleri engellenir. **Hatay** ve **Adana**'da bu belgelere erişim, ancak temyiz başvurusu yapıldıktan ve İGİM'den belgeleri mahkemeye sunması talep edildikten sonra mümkün olmaktadır.⁴⁸⁵ Avukatlar bunu, idari gözetim davalarına hızlıca müdahale etmelerinin önlenmesinin bir yolu olarak değerlendirmektedir. **Erzurum**'da kişiler idari gözetim altına alınma nedenleri ve davaları hakkında yeterince bilgi sahibi olmadıklarını bildirmişlerdir.⁴⁸⁶

BMMYK ayrıca yazılı bilgiler ve tercümanlık hizmetleri dahil olmak üzere bilgiye erişimin İGİM'ye destek sağladıkları alanlar arasında olduğunu bildirmiştir.⁴⁸⁷

Uluslararası koruma prosedüründe idari gözetimlerle ilgili olarak mahkemeler veya İGİM tarafından idari gözetim kararlarının otomatik olarak periyodik gözden geçirilmesi gerekmemeyle birlikte,⁴⁸⁸ sınır dışı edilmek üzere alınan idari gözetim kararları, valilikler tarafından aylık olarak gözden geçirilmelidir.⁴⁸⁹

İdari gözetim kararı, askıya alma etkisi olmayan bir itiraz başvurusuyla yetkili Sulh Ceza Mahkemesinde temyiz edilebilir.⁴⁹⁰ Kanun, idari gözetim itiraz etmek için bir zaman sınırı koymamakla birlikte, sınır dışı kararına itiraz etme süresi 15 gündür.⁴⁹¹ Uygulamada **Hatay** ve **Adana** Sulh ceza mahkemeleri bu gereklilikleri sıkı şekilde yorumlamamaktadır ve 15 günlük sürenin bitiminden sonra yapılan itirazları da kabul etmektedir.⁴⁹²

⁴⁸³ YUKK, Madde 68(4).

⁴⁸⁴ İzmir Barosu avukatı tarafından verilen bilgi, Mart 2018. Bu, yetkili makamların usule ilişkin yükümlülükleri olarak kabul edilmiştir: İzmir Bölge Mahkemesi, Karar No. 2017/511-5711, 6 Nisan 2017

⁴⁸⁵ Antakya Barosu avukatı tarafından verilen bilgi, Şubat 2018; Adana Barosu avukatı, Şubat 2018.

⁴⁸⁶ Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu, *Erzurum Geri Gönderme Merkezi Ziyareti, Rapor No. 2018/16*, Aralık 2018, parag. 47.

⁴⁸⁷ BMMYK tarafından sağlanan bilgiler, Şubat 2018.

⁴⁸⁸ YUKK, Madde 68(6) uyarınca idari gözetimin her aşamasında idari gözetim sonlandırılabilir.

⁴⁸⁹ YUKK, Madde 57(3).

⁴⁹⁰ YUKK, Madde 68(7); YUKK Uygulama Yönetmeliği, Madde 96(6). Kasım 2015'te, Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu, YUKK kapsamındaki idari gözetim kararlarına karşı temyizlerden sorumlu olarak 2nci Sulh Ceza Mahkemesini görevlendirmiştir.

⁴⁹¹ YUKK, Madde 53(3).

⁴⁹² Antakya Barosu avukatı tarafından verilen bilgi, Şubat 2018; Adana Barosu avukatı, Şubat 2018.

Yetkili Sulh Ceza Mahkemesi hakimi, idari inceleme başvurusuna 5 gün içinde karar vermelidir. Sulh Ceza Mahkemesinin kararı kesindir ve temyiz edilemez. Ancak, başvuru sahibinin devam eden tutukluluğuna itiraz etmesi için yeni itiraz başvurusu yapmasında herhangi bir sınırlama yoktur.⁴⁹³

Avukatların gözlemlerine göre, Sulh Ceza Mahkemelerinin gerçekleştirdiği incelemelerin niteliği sorunu devam etmektedir. **İzmir, İstanbul, Aydın, Hatay, Gaziantep, Adana, Kayseri ve Erzurum** GGMLerinde⁴⁹⁴ idari gözetim kararına karşı temyiz başvurusu genel bir kural olarak reddedilir.⁴⁹⁵ Mayıs 2018'e kadar İzmir de idari gözetim ve sınır dışı kararına karşı yapılan 702 itirazdan sadece 61'i kabul edilmiştir.⁴⁹⁶

Hatay'da yılda yaklaşık 200 itiraz başvurusunda bulunmaktadır.⁴⁹⁷

Bu alandaki nadir görülen olumlu kararlardan biri, Anayasa Mahkemesinden geçici tedbir kararı alan ilk kişi olan Rida Boudraa'nın başvurusu üzerine **Kırklareli** Sulh Ceza Mahkemesi tarafından verilmiştir. Başvuru sahibinin avukatı, Anayasa Mahkemesi ve Sulh Ceza Mahkemesi tarafından "kişinin ülkede iyasal bir ikameti ve aile hayatı olduğu ve ülkeden kaçma riskinin bulunmadığı" doğrultusunda başvurusunun kabul edilmesi üzerine, idari gözetim kararına yeniden itiraz başvurusunda bulunmuştur.⁴⁹⁸ 2018 tarihli bir davada, **Edirne** 2^{nci} Sulh Ceza Mahkemesi 6 aydan fazla süregelen idari gözetimin makul süre sınırlarını aştığı gerekçesiyle idari gözetim kararını durdurmuştur.⁴⁹⁹

Gözetim kararlarının incelenmesiyle ilgili farklılıklar, temyiz başvurusunu inceleyen Sulh Ceza Mahkemesine de bağlı olabilir. İAAltı ay boyunca gözetim altında tutulan bir kişinin davasında, **Ankara** Sulh Ceza Mahkemesi itiraz başvurusunu reddetmiş ve gözetim süresini 6 ay kadar daha uzatmıştır,⁵⁰⁰ ancak yenilenen itirazın ardından **Çanakkale** Sulh Ceza Mahkemesi, ilgili kişinin serbest bırakılmasına hükmetmiştir.⁵⁰¹

YUKK hükümlerinde idari gözetim ile ilgili önemli bir boşluk, gözaltı koşullarına karşı çözümlere ilişkindir.⁵⁰² 11 Kasım 2015'te, Anayasa Mahkemesi, *K.A.* Başvurusunda YUKK ile ortaya konan mekanizmaların ilgili standartlara uygunluğunun gözden geçirilmesini sağlamak amacıyla "gözaltı koşullarının standartlarını belirleyen ve şartların izlenmesini ve gözden geçirilmesini içeren herhangi bir idari veya adli çözüm öngöremediğine hükmetmiştir.⁵⁰³ Mahkeme, önceki **İstanbul** (Kumkapı) GGM'deki koşullar hakkındaki⁵⁰⁴ *K.A.* başvurusunda olduğu gibi, 2016'da birkaç davada bu durumu yinelemiştir.

⁴⁹³ YUKK, Madde 68(7); YUKK Uygulama Yönetmeliği, Madde 96(6).

⁴⁹⁴ Antakya Barosu avukatı tarafından verilen bilgi, Şubat 2018; Adana Barosu avukatı tarafından verilen bilgi, Şubat 2018; Uluslararası Mülteci Hakları Derneği, Şubat 2018; Kayseri Barosu avukatı tarafından verilen bilgi, Şubat 2019; İstanbul Barosu avukatı tarafından verilen bilgi, Şubat 2019.

⁴⁹⁵ Bkz. Gaziantep 2^{nci} Sulh Ceza Mahkemesi, Karar No. 2018/7568, 13 Aralık 2018; Karar No. 2018/1773, 6 Mart 2018; Karar No. 2018/1776, 6 Mart 2018; Van 2^{nci} Sulh Ceza Mahkemesi, Karar No. 2018/6023, 27 Kasım 2018; Karar No. 2018/6166, 7 Ocak 2018; Antakya 2^{nci} Sulh Ceza Mahkemesi, Karar No. 2018/4287, 27 Kasım 2018.

⁴⁹⁶ Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu, *İzmir Harmandalı Geri Gönderme Merkezi Ziyareti, Rapor No. 2018/18*, Aralık 2018, parag. 35.

⁴⁹⁷ Bir avukat tarafından verilen bilgiler, Şubat 2019.

⁴⁹⁸ Kırklareli Sulh Ceza Mahkemesi, Karar No. 2016/2732, 24 Ekim 2016.

⁴⁹⁹ Edirne 2^{nci} Sulh Ceza Mahkemesi, Karar No. 2018/2746, 3 Temmuz 2018.

⁵⁰⁰ Ankara Barosu avukatı tarafından verilen bilgi, Ocak 2019.

⁵⁰¹ Çanakkale Sulh Ceza Mahkemesi, Karar No. 2018/3777, 12 Ekim 2018.

⁵⁰² Konu hakkında bir tartışma için bkz. Refugee Rights Turkey, *A pressing need: The lack of legal remedy in challenging material conditions of foreigners under administrative detention in Turkey*, Ocak 2017: <https://bit.ly/2WkCcZm>.

⁵⁰³ Anayasa Mahkemesi, *K.A.*, Başvuru No. 2014/13044, 11 Kasım 2015 tarihli karar. Anayasa Mahkemesi, AİHS Madde 3 ve 13'e tekabül eden, Türkiye Anayasasının 17. maddesine atıfta bulunmuştur.

⁵⁰⁴ Anayasa Mahkemesi, *F.A. ve M.A.*, Başvuru No 2013/655, 20 Ocak 2016 tarihli karar; *A.V.*, Başvuru No 2013/1649, 20 Ocak 2016 tarihli Karar; *T.T.*, Başvuru No 2013/8810, 18 Şubat 2016 tarihli Karar; *A.S.*, Başvuru No 2014/2841, 9 Haziran 2016 tarihli karar; *I.S.*, Başvuru No 2014/15824, 22 Eylül 2016 tarihli Karar.

Son olarak, idari gözetimin hukuksuz olduğu durumlarda, başvuru sahibi İdare Mahkemesinde tazminat talebinde bulunabilir (*Tam Yargı Davası*).⁵⁰⁵

2. İdari gözetim kararının gözden geçirilmesi için adli yardım

Göstergeler: İdari gözetim kararının gözden geçirilmesi için adli yardım

1. Kanun, gözetim kararının gözden geçirilmesi için ücretsiz adli yardıma erişim sağlıyor mu?
 Evet Hayır
2. Sığınmacılar, uygulamada ücretsiz adli yardıma etkin bir şekilde erişebiliyor mu?
 Evet Hayır

İdari gözetim altına alınan uluslararası koruma başvuru sahiplerine, talepleri üzerine hukuki temsilci, avukat, noter ve BMMYK görevlileriyle görüşme imkanı sağlanmalıdır.⁵⁰⁶ Avukatlık ücretini karşılamak konusunda maddi imkanı bulunmayan kişiler, uluslararası koruma prosedüründeki herhangi bir işlem ve karara ilişkin yapabilecekleri "adli itiraz" ile bağlantılı olarak devlet tarafından finanse edilen Adli Yardım Programına yönlendirilir.⁵⁰⁷

Bununla birlikte, Türkiye'de Adli Yardım Programının işleyişi, başvuru sahibinin adli yardım talebinde bulunmak için baroya başvurmasını gerektirmektedir. İdari gözetim altındaki sığınmacıların adli yardım mekanizmasına bizzat erişmeleri, özellikle bu kişilere yetkililer tarafından anlayabilecekleri bir dilde adli yardım hakkı hakkında bilgi verilmediğinden zorlaşmaktadır.⁵⁰⁸ Çoğu durumda, STKlar veya BMMYK baroyu uyarır ve söz konusu kişiler için adli yardım avukatının görevlendirilmesini sağlamaya çalışır. Barolar tarafından atanan avukatlar, bireysel davalarda STK'larla bağlantıdadır ve birlikte çalışırlar. Bununla birlikte, bu alanda STK'ların Adli Yardım sağlamak amacıyla Geri Gönderme Merkezlerine doğrudan erişiminin olmadığı görülmektedir. Başvuru sahibi yabancı terörist savaşçı olarak sınıflandırılmışsa erişim tamamen imkansız hale gelmektedir.⁵⁰⁹

Noter tasdikli vekaletname zorunluluğu ek bir kısıtlama getirmektedir (bkz. [Olağan Prosedür: Adli yardım](#)). İdari gözetim altındaki sığınmacılara, İGİM'ye kayıt olma imkanı tanınmadan önce bir kimlik belgesi verilmediği için, noterden vekaletname almaları mümkün değildir.⁵¹⁰ Ayrıca, vekaletname alınması ve tercümesi, Geri Gönderme Merkezinin mesafesine ve kişinin diline bağlı olarak değişen oranlarda mali yük getirir. **Kayseri**'de ücret yaklaşık olarak 180TL'dir, ancak **Antalya**'da bu ücret 400-700 TL'ye, **İstanbul**'da Geri Gönderme Merkezleri için 500 - 800 TL'ye, havaalanları içinse 1500 TL'ye kadar çıkabilmektedir.⁵¹¹

Bununla birlikte, Ankara İdare Mahkemesi, hukuki danışmanlığına erişimin temel bir insan hakkı olduğuna ve bir vekalet zorunluluğu olmadan mültecilere sağlanması gerektiğine hükmetmiştir.⁵¹²

⁵⁰⁵ Anayasa Mahkemesi, *B.T. Başvurusu*, No. 2014/15769, 30 Kasım 2017.

⁵⁰⁶ YUKK, Madde 68(8).

⁵⁰⁷ YUKK, Madde 81(2).

⁵⁰⁸ Antakya Barosu avukatı tarafından verilen bilgi, Şubat 2018; Adana Barosu avukatı tarafından verilen bilgi, Şubat 2018; Mersin Barosu avukatı tarafından verilen bilgi, Şubat 2018.

⁵⁰⁹ Ankara Barosu avukatı tarafından verilen bilgiler, Ocak 2018; Adana Barosu avukatı tarafından verilen bilgi, 2018 şubat; Gaziantep Barosu avukatı tarafından verilen bilgi, Mart 2018.

⁵¹⁰ İzmir Barosu, *İzmir Geri Gönderme Merkezlerinde Adalete Erişim Hakkı Çerçevesinde Yaşanan Sorunlar Raporu*, Temmuz 2017, 18-19. Bkz. Refugee Rights Turkey, *Barriers to the right to an effective legal remedy: The problem faced by refugees in Turkey in granting power of attorney*, Şubat 2016: <http://bit.ly/1PLX9SH>.

⁵¹¹ Kayseri Barosu avukatı tarafından verilen bilgi, Şubat 2019; Antalya Barosu avukatı tarafından verilen bilgi, Mart 2019; Uluslararası Mülteci Hakları Derneği tarafından verilen bilgi, Şubat 2019.

⁵¹² Evrensel, 'Yargı: Mülteciler vekaletnamesiz avukat hizmeti alabilir', 20 Ocak 2018: <http://bit.ly/2CG9RCI>.

Ayrıca, bir avukatın Adli Yardım Programı kapsamında bir kişiyi temsil etmesi için baro tarafından görevlendirilmesi durumunda, resmi atama yazısı noter onaylı vekalet yerine geçici bir vekaletname olarak işlem görebilir. Uygulamada **İzmir** mahkemesi başvuru sahiplerinin vekaletname olmadan adli yardım atama yazısı ile temsil edilmesini kabul eder.⁵¹³

E. Belirli ülkelerden gelenlerin idari gözetim altına alınmasında ayrı değerlendirme prosedürü

İdari gözetim altındaki kişilere yönelik uyruk bazında farklı muamele politikası yoktur, ancak paydaşların gözlemlerine göre, bazı Geri Gönderme Merkezlerinde yalnızca belirli gruplar tutulmaktadır. Örneğin, **İzmir** (Harmandalı),⁵¹⁴ **Kayseri**,⁵¹⁵ ve **Hatay**'da usulüne aykırı surette ülkeye girenler ve yabancı savaşçılar dahil karma bir grup yer alır, **Gaziantep**'te çoğunlukla YTS olarak sınıflandırılan Suriyeliler vardır, **Çanakkale**'de ise çoğunlukla Iraklı Türkmenler vardır. **Gaziantep** gibi GGM'lerde kişiler aynı idari gözetim koşullarına tabi olmakla birlikte, tabiiyetlerine göre farklı katlara dağıtılmaktadır.⁵¹⁶

2018 yılında, Afganistan vatandaşları, sınır dışı edilmek amacıyla özellikle keyfi tutuklama ve idari gözetim uygulamalarına tabi tutulmuşlardır.⁵¹⁷ Afgan vatandaşlarının idari gözetim altına alınmasında kullanılan ana Geri Gönderme Merkezi **Erzurum**'dur, diğer milletlerden kişiler de burada tutulmaktadır.⁵¹⁸

2018 yılının sonunda, avukatlar, Iraklı Türkmenlerin, altı aylık sürenin bitiminden sonra daha fazla hukuki sürece tabi tutulmadan tahliye edildiklerini gözlemiştir.⁵¹⁹

⁵¹³ Mülteci-Der tarafından verilen bilgiler, Aralık 2017; İzmir Barosu avukatı tarafından verilen bilgiler, Şubat 2019. Bkz. Ankara 10^{uncu} Bölge Mahkemesi, Karar No. 2017/1267, 20 Aralık 2017.

⁵¹⁴ İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumunun 2018'deki ziyareti sırasında merkezde, Afganistan, Suriye, Irak, Angola, Cezayir, Fas, İran, Çin, ABD, Pakistan, Gambiya, Kongo, Küba, Mısır ve Orta Afrika Cumhuriyeti'nin vatandaşları gözetim altındaydı. Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu, *İzmir Harmandalı Geri Gönderme Merkezi Ziyareti, Rapor No. 2018/18*, Aralık 2018, parag. 19.

⁵¹⁵ İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumunun 2018'deki ziyareti sırasında merkezde Afganistan, Suriye, Irak, İran ve Orta Asya ülkelerinin vatandaşları gözetim altındaydı: Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu, *Kayseri Geri Gönderme Merkezi Ziyareti, Rapor No.2018/14, Kasım 2018*, parag. 17.

⁵¹⁶ Bir STK tarafından sağlanan bilgiler, Şubat 2019.

⁵¹⁷ Bkz. Osservatorio balcani e caucaso, 'Afghan immigrants in Turkey, a challenging life', 28 Şubat 2019: <https://bit.ly/2CyRSRb>; Evrensel, 'Muhammed gibi binlerce mülteci ölüme gönderiliyor', 28 Şubat 2019: <https://bit.ly/2CtMnmF>; Afghanistan Analysts Network, 'Mass Deportations of Afghans from Turkey: Thousands of migrants sent back in a deportation drive', 21 Haziran 2018: <https://bit.ly/2IMx4Ni>.

⁵¹⁸ İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumunun 2018'deki ziyareti sırasında merkezde, Afganistan, Pakistan, Irak, Filistin, İran, Mısır, Myanmar, Rusya, Suriye, Türkmenistan, Bangladeş vatandaşları gözetim altındaydı: Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu, *Erzurum Geri Gönderme Merkezi Ziyareti, Rapor No. 2018/16*, Aralık 2018, parag. 24.

⁵¹⁹ Ankara Barosu avukatı tarafından verilen bilgi, Ocak 2019.

Uluslararası Korumanın İçeriği

YUKK, 1951 Mülteci Sözleşmesine ilişkin “coğrafi sınırlama” politikasına uygun olarak üç tür uluslararası koruma statüsü sunmaktadır.

1. 1951 Sözleşmesinin Maddesindeki mülteci tanımına giren ve “menşe bir Avrupa ülkesinden” gelen kişiler,⁵²⁰ YUKK kapsamında, Türkiye'nin 1951 Sözleşmesi kapsamındaki yükümlülükleri üzerinden **mülteci statüsü** almaya hak kazanır. Türkiye'de YUKK kapsamındaki yasal mülteci statüsü, Türkiye'de uzun süreli bütünleşme imkanı da dahil olmak üzere, 1951 Sözleşmesinin gereklerine uygun olarak haklar ve imkanlar sağlamalıdır. Mart 2018 tarihli TBMM raporunda mülteci statüsünde 70 kişiden bahsedilmesine rağmen,⁵²¹ Ocak 2018 itibarıyla sadece üç kişi mülteci olarak kabul edilmiştir.⁵²²
2. 1951 Sözleşmesinin mülteci tanımına giren ancak “menşe bir Avrupa ülkesinden” gelmeyen kişilere YUKK uyarınca şartlı mülteci statüsü verilir. Şartlı mülteci statüsü, YUKK ile önerilen 'Avrupa dışındaki' ülkelerden ve 'Avrupa ülkelerinden' gelen 1951 Sözleşmesine tabi mültecilere uygulanacak prosedürün ayrıştırılması amacıyla koyulmuş Türkiye hukuku kavramıdır. Şartlı mülteci statüsü, faydalanıcılarına, mülteci statüsü sahiplerine ve bazı bakımdan ikincil koruma sahiplerine verilen haklardan daha az hak ve imkan tanır. En önemlisi, şartlı mültecilere Türkiye'de uzun süreli bütünleşme (entegrasyon) imkanı sunulmaz ve **aile birleşimi** hakkı verilmez.
3. Mülteci statüsü veya şartlı mülteci statüsü için uygunluk kriterlerini yerine getirmeyen ancak ülkesine iade edildiğinde menşe ülkede ölüm cezasına veya işkenceye tabi tutulacak olan kişiler veya ülkesindeki koşullar, çatışmalar veya savaş nedeniyle “ayrım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak” olan kişiler YUKK kapsamında **ikincil koruma** statüsü alabilirler. Türkiye'deki ikincil korumanın yasal statüsü, AB (Mültecilik Nitelendirmesine ilişkin) Direktifi tarafından sağlanan ikincil korumanın tanımına uygundur. Şartlı mülteci statüsü sahiplerine benzer şekilde, ikincil korumadan faydalanan kişiler, mülteci statüsü almış kişilere kıyasla daha az hak ve imkana sahiptir ve bu kişiler Türkiye'de uzun süreli bütünleşme imkanından men edilirler. Ancak, şartlı mültecilerin aksine, ikincil koruma sahiplerine Türkiye'de aile birleşimi hakkı tanınmaktadır.

⁵²⁰ 1951 Sözleşmesinin yorumlanmasında “coğrafi sınırlama” amacıyla, Türkiye Hükümeti, Avrupa Konseyi üye devletlerini “menşe bir Avrupa ülkesi” olarak değerlendirmektedir.

⁵²¹ T24, 'Türkiye'de 4.3 milyon göçmen yaşıyor; mülteci statüsünde 3 kişi var', 17 Ocak 2018: <http://bit.ly/2D4ByFa>.

⁵²² TBMM, *Göç ve Uyum Raporu*, Mart 2018.

A. Mülteci statüsü ve ikamet

1. İkamet izni.

Göstergeler: İkamet izni

1. Koruma faydalanıcılarına verilen ikamet izninin süresi nedir?
 - ❖ Mülteci statüsü 3 yıl
 - ❖ Şartlı mülteci statüsü 1 yıl
 - ❖ İkincil koruma 1 yıl

YUKK uyarınca, Türkiye'de yasal olarak kalmak isteyen yabancı uyrukluların ikamet izni almaları gerekir. Yabancı uyruklular için 6 tür ikamet izni bulunmaktadır.⁵²³ Uluslararası koruma statüsü sahiplerine verilen Uluslararası Koruma Statüsü Kimlik Belgesi ya da **Geçici koruma** faydalanıcılarına verilen Geçici Koruma Kimlik Belgesi, Türkiye hukukunda "ikamet izni" olarak tanımlanmamaktadır. YUKK, uluslararası koruma statüsü sahiplerine ya da geçici koruma yararlanıcılarına ikamet izni verilmesini öngörmemektedir.

Kanun bunun yerine, bu kişileri, diğer yabancı uyruklular için geçerli olduğu şekilde "ikamet izninden muaf" olarak tanımlamaktadır.⁵²⁴ Buna karşılık, bu kişilerin açık uçlu uluslararası koruma statüsü belgelerine dayanarak Türkiye'de kalmaları öngörülmektedir. Uluslararası Koruma Statüsü Sahibi Kimlik Belgesi, Türkiye'de yasal olarak kalması anlamında ilgili kişi için eşdeğer şekilde "ikamet izni yerine geçer".⁵²⁵

Ancak, yararlanıcıya verilen koruma statüsü türüne göre, verilen belgelerde farklılıklar vardır. **Mültecilere** 3 yıl geçerlilik süresine sahip Uluslararası Koruma Statüsü Kimlik Belgesi verilirken,⁵²⁶ **şartlı mülteciler** ve **ikincil koruma** sahiplerine 1 yıl geçerli bir belge verilir.⁵²⁷

Bununla birlikte, YUKK Uygulama Yönetmeliği uluslararası koruma verilen kişilere, GİGM tarafından sonlandırılana kadar açık uçlu geçerliliği olan bir Uluslararası Koruma Statüsü Sahibi Kimlik Belgesi verilmesini sağladığı sürece, YUKK Madde 83'te belirtilen kuralları göz ardı etmektedir.⁵²⁸

Bu nedenle, özet olarak, kanunun, ilgili kişiye ne tür bir uluslararası koruma sağlandığına bakılmaksızın, uluslararası koruma statüsü sahipleri için öngörülen yasal kalış süresi konusunda açık yasal bir yönlendirme sunmadığı sonucuna varılmalıdır. Uluslararası Koruma Statüsü Kimlik Belgesi "GİGM tarafından sonlandırılana kadar geçerli" olmak üzere verilir. Yani, Uluslararası Koruma Statüsü Sahibi Kimlik Belgesini feshetmek ve dolayısıyla uluslararası koruma statüsünün sağladığı fiili kalma süresi GİGM'nin takdirine bırakılmıştır.

YUKK Madde 4 ile getirilen geri gönderme yasağı ışığında ve **mülteci statüsünün sona erdirilmesi** veya **koruma statüsünün iptaline** ilişkin prosedürlerin yokluğunda,

⁵²³ YUKK, Madde 30(1).

⁵²⁴ Madde 83'e atıfta bulunan YUKK, Madde 20(1)(g); YUKK Uygulama Yönetmeliği Madde 93(2).

⁵²⁵ YUKK, Madde 83(3).

⁵²⁶ YUKK, Madde 83(1).

⁵²⁷ YUKK, Madde 83(2).

⁵²⁸ YUKK Uygulama Yönetmeliği, Madde 93(1).

uluslararası koruma statüsü sahibine verilen Uluslararası Koruma Statüsü Kimlik Belgesinin haklı olarak feshedilebileceği diğer durumların olup olmadığı belirsizdir.

Öte yandan, uluslararası korumadan faydalanıcıları üzerinden bakıldığında, Uluslararası Koruma Statüsü Sahibi Kimlik Belgesi, Türkiye'de **Uzun dönem ikamet** etmeyi sağlamaz ve Türkiye'de Uluslararası Koruma Statüsü Sahibi Kimlik Belgesi edinilerek geçirilen zaman, **vatandaşlık tanınması** sürecinde şart olan 5 yıllık kesintisiz yasal ikamet süresi olarak değerlendirilmez. Türkiye'deki mevzuat çerçevesi, uluslararası koruma statüsü sahiplerine, Türkiye'de uzun vadeli yasal bütünleşme imkanı tanımamaktadır.

YUKK ile kabul edilen ve YUKK Uygulama Yönetmeliği ile güçlendirilen bu yaklaşım, 1951 Mülteci Sözleşmesi kapsamındaki yükümlülükleriyle ilgili olarak Türkiye'nin süregelen "coğrafi kısıtlama" politikasının bir uzantısı olarak yorumlanmalıdır.

2. Nüfus kayıt işlemi

2.1. Yeni doğan çocukların nüfus kayıt işlemleri

Yeni doğan çocukların nüfus kayıt işlemleri, uluslararası koruma faydalanıcıları da dahil olmak üzere, yabancılar için hem bir hak hem de bir zorunluluktur. Türkiye'de gerçekleşen doğumların, Valiliklere bağlı olan Nüfus ve Vatandaşlık Müdürlüklerine bildirilmesi gerekir. Bu bildirim anne, baba veya çocuğun yasal vasisi tarafından yapılır. Ebeveynlerin veya yasal vasinin yokluğunda, çocuğun büyükannesi, büyükbabası, yetişkin kardeşleri veya çocuğa eşlik eden diğer kişiler, Nüfus ve Vatandaşlık Müdürlüklerine bildirimde bulunur.

Nüfus ve Vatandaşlık Müdürlüklerine 30 gün içerisinde bildirimde bulunulması gerekmektedir. Kayıt işlemlerinin ardından çocuk için bir doğum belgesi verilir. Gerçekleştirilen kayıt işlemi ve belgenin düzenlenmesi konusunda ücret talep edilmez.

Çocuğun Türkiye'deki yasal statüsünü belgeleyen bir kimlik belgesi verileceğinden, doğumun İGİM'e bildirilmesi önemlidir. Nüfus kayıt işlemi, çocukların eğitim ve sağlık gibi haklara erişmelerini sağlar. Bu işlem, çocuğun yaşını kanıtlar niteliktedir ve çocuğu, insan ticareti, çocuk işçiliği, erken ve zorla evlilik, yasadışı evlat edinme ve cinsel istismar gibi risklere karşı korur. Ayrıca, çocuk ile ebeveynler arasındaki bağlantıyı kanıtlar ve ailenin birliğini korur. Ayrıca ailenin ayrı düşmesi durumunda gelecekte çocuğun ebeveynleriyle yeniden birleşmesine de yardımcı olabilir.

Dil engeli uygulamada yeni doğan çocukların nüfus kayıt işlemlerini de etkiler.⁵²⁹

2.2. Evlilik sonrası nüfus kayıt işlemleri

Uluslararası koruma faydalanıcıları ile başvuru sahiplerinin evlilik işlemleri Türkiye hukukuna tabidir. Türkiye hukuku uyarınca, Türkiye vatandaşları, başvuru sahipleri veya faydalanıcılar veya farklı milletlerden başvuru sahipleri ile faydalanıcılar Türk makamları tarafından evlendirilebilir. Türk makamları tarafından gerçekleştirilen tüm evlilikler, Türk Medeni Kanunu ve ilgili düzenlemelere tabidir.

⁵²⁹ Bir STK tarafından sağlanan bilgiler, Şubat 2019.

Evlilikler, belediyelerin Evlilik Birimlerindeki nikah memurları tarafından gerçekleştirilir. Bu nedenle evlenmek isteyen çiftlerin ilgili belgeleri belediyelere teslim etmeleri gerekir. Teslim edilecek ilgili belgeler şunlardır:

- Dilekçe: Evlilik için başvuran her iki kişi tarafından da imzalanmış dilekçe (evlenme beyannamesi);
- Başvuru sahiplerinin halihazırda evli olmadıklarını belgeleyen belge;
- Başvuranların evlenmelerine engel teşkil edebilecek bir sağlık sorunu olmadığına dair sağlık raporu;
- Uluslararası koruma başvuru sahibi kayıt belgesi; uluslararası koruma başvuru sahibi kimlik belgesi veya uluslararası koruma statüsü sahibi kimlik belgesi;
- Dört adet vesikalık fotoğraf.

Resmi olmayan evlilikler Türkiye'de tanınmamaktadır. Yalnızca resmi evlilikten sonra (imamlar tarafından) dini nikah kıyılmasına izin verilir.

3. Uzun dönem ikamet

Uzun dönem ikamet izni verilenlere ilişkin AB direktifi Türkiye için geçerli değildir. Bununla birlikte, Türk hukukuna göre uzun süreli ikamet statüsüne ilişkin olarak, Türkiye'de "uzun dönem ikamet izinleri"ni düzenleyen YUKK Madde 42(2) uyarınca, uluslararası koruma faydalanıcılarına uzun dönem ikamet iznine geçiş hakkı tanınmaz.

4. Vatandaşlık tanınması

Göstergeler: Vatandaşlık tanınması

1. Vatandaşlık tanınması için bekleme süresi nedir?	5 yıl
2. 2018'de vatandaşlık verilecek kişilerin sayısı:	Mevcut değil

5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununa göre, yabancılara vatandaşlık tanınmasında üç prosedür uygulanır. Vatandaşlık şu yollardan edinilebilir:

- a. **Normal prosedür:** Türk vatandaşlığının genel olarak kazanılmasında, yabancıların kesintisiz 5 yıl süreyle Türkiye'de ikamet etmiş olması gerekir. Geçerli oturma iznine sahip yabancı, 5 yıllık ikamet süresi boyunca Türkiye'yi 180 günden fazla bir süre boyunca terk etmemiş olmalıdır. Bu süre aşırsa 5 yıllık süre yeniden başlatılır.

5 yılın tamamlanmasından sonra doğrudan vatandaşlık elde etmek mümkün değildir. İlk olarak, Vatandaşlık İnceleme ve Araştırma Komisyonu, başvuranın ekonomik durumu ve sosyal uyumu ile ilgili bir değerlendirme yapar. Daha sonra, yerel polis ve Milli İstihbarat Teşkilatı tarafından güvenlik kontrolleri yapılır ve toplanan bilgiler İçişleri Bakanlığı Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğüne gönderilir. Güvenlik soruşturmasının sonunda hiçbir sorun ortaya çıkmazsa başvuru sahibi, İçişleri Bakanlığı Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü'nün önerisi ve İçişleri Bakanının kararı ile Türk vatandaşlığını kazanır.

- b. **Türk vatandaşlığının evlenme yoluyla kazanılması:** En az üç yıldan beri bir Türk vatandaşı ile evli olan ve evliliği devam eden yabancılar vatandaşlık kazanabilir. Bununla birlikte, başvuran kişinin güvenlik soruşturmasında milli güvenlik bakımından "engel teşkil edecek bir hali" bulunmamalıdır.

- c. **İstisnai durumlar:** Türk vatandaşlığının istisnai olarak kazanılmasında, genelde aranan diğer ikamet veya geçici şartlara bakılmaksızın Türkiye’de sanayi tesisi kuran veya bilimsel, ekonomik, kültürel, sosyal ve sportif alanlarda olağanüstü hizmeti geçen ya da geçeceği düşünülen yabancılar vatandaşlık kazanabilir. Bu şekilde, bu kişilerin Türk vatandaşlığına mümkün olan en kısa sürede geçirilmesi amaçlanmaktadır.

Geçici koruma altındaki bazı Suriyeli vatandaşlar istisnai durumlar prosedürü yoluyla vatandaşlığa geçebilmelerine rağmen (bkz. [Geçici koruma: vatandaşlık tanınması](#)), Suriyeli vatandaşlara uygulamada vatandaşlık sağlanmamaktadır.

5. Mülteci statüsünün sona erdirilmesi ve koruma statüsünün gözden geçirilmesi

Göstergeler: Mülteci statüsünün sona erdirilmesi

1. Mülteci statüsünün sona erdirilmesi prosedüründe çoğu durumda faydalanıcı ile bireysel görüşme yapılıyor mu? Evet Hayır
2. Kanun, olağan prosedürde statünün sona erdirilmesi kararına karşı bir itiraz süreci sağlıyor mu? Evet Hayır
3. Sığınmacılar uygulamada ilk aşamada ücretsiz adli yardıma erişebiliyor mu? Evet Zorlukla Hayır

YUKK Madde 85, uluslararası koruma statüsünün sona ermesini düzenleyen gerekçeleri ve usule ilişkin kuralları belirtir.

Aşağıdaki koşullarda **mülteci statüsü** sona erer. Uluslararası koruma statüsü sahibi kişi: ⁵³⁰

- a. Vatandaş olduğu ülkenin korumasından kendi isteğiyle tekrar yararlanırsa;
- b. Kaybettiği vatandaşlığını kendi isteğiyle tekrar kazanırsa;
- c. Yeni bir vatandaşlık kazanmışsa/vatandaşlığını kazandığı ülkenin korumasından yararlanıyorsa;
- ç. Terk ettiği ülkeye kendi isteğiyle tekrar dönmüşse;
- e. Statü verilmesini sağlayan koşullar ortadan kalktığı için vatandaşı olduğu ülkenin korumasından yararlanabilecektir. Koşullarda yaşanan değişiminin değerlendirilmesinde GİGM, menşe ülkede veya önceden yaşanılan ikamet ülkesinde gerçekleşen değişimin anlamlı ve kalıcı olup olmadığını değerlendirecektir.⁵³¹

İkincil koruma, koşulların korumaya ihtiyaç duyulmayacak ölçüde değiştiği durumlarda sona erdirilebilir⁵³²

Statünün sonlandırılması kararı bireysel bazda verilmelidir.⁵³³ Statünün sona erdirilmesi gerekçeleri uygulandığında, GİGM durum değerlendirmesini faydalanıcıya yazılı olarak bildirir. Faydalanıcı, korumadan yararlanmaya devam etmek konusundaki gerekçelerini, sözlü veya yazılı olarak sunma fırsatına sahip olacaktır.⁵³⁴ YUKK Uygulama Yönetmeliğinde, kişilerin GİGM'ye başvurusuna bir zaman kısıtı konulmadan "makul süre içinde" sözlü veya yazılı olarak bilgi ve belgelerini sunabilmesine imkan tanınır.⁵³⁵

⁵³⁰ YUKK, Madde 85(1).

⁵³¹ YUKK, Madde 85(2).

⁵³² YUKK, Madde 85(3).

⁵³³ YUKK Uygulama Yönetmeliği, Madde 97(3).

⁵³⁴ YUKK, Madde 85(4).

⁵³⁵ YUKK Uygulama Yönetmeliği, Madde 97(1).

Sona erme kararına karşı itiraz başvurusu **Olağan Prosedür: İtiraz/Temyiz süreci**nde belirtilen şartlar altında, UKDK'ye 10 gün içinde veya yetkili İdare Mahkemesine 30 gün içinde yapılabilir.⁵³⁶

6. Koruma statüsünün iptali

Göstergeler: Koruma statüsünün iptali

1. Koruma statüsünün iptali prosedüründe çoğu durumda faydalanıcı ile bireysel görüşme yapılıyor mu? Evet Hayır
2. Kanun, iptal kararına karşı itiraz yolları sağlar mı? Evet Hayır
3. Sığınmacılar uygulamada ilk aşamada ücretsiz adli yardıma erişebiliyor mu? Evet Zorlukla Hayır

Uluslararası koruma statüsünün geri çekilmesi ("iptali") YUKK Madde 86 ile düzenlenir. Uluslararası koruma statüsü verilen kişilerden: (a) Sahte belge kullanma, hile, aldatma yoluyla veya beyan etmediği gerçeklerle statü verilmesine neden olanların; veya (b) uluslararası korumadan hariçte tutulması gerekenlerin statüsü iptal edilir.⁵³⁷

YUKK, iptal işlemlerinde faydalanıcının bilgi ve belge sunma hakkına atıfta bulunmadığından **mülteci statüsünün sona erdirilmesi** işlemlerindeki aynı imkanları sağlamaz, ancak,⁵³⁸ YUKK Uygulama Yönetmeliği "makul süre içinde" sözlü veya yazılı olarak bilgi ve belge sunabilme imkanı tanır.⁵³⁹ Diğer kurallar ve prosedürler **Mülteci statüsünün sona erdirilmesi** prosedürleriyle aynıdır.

Uygulamada uluslararası koruma statüsünün iptaline ilişkin bildirilmiş birkaç dava vardır. 2016 tarihli kararında **Bursa** İdare Mahkemesi, yönlendirildiği uydu kentte kalma yükümlülüğünü ihlal eden ve başka bir şehirde suça karışan İranlı bir kişiye karşı alınan uluslararası korumanın iptal edilmesi kararını onamıştır.⁵⁴⁰

⁵³⁶ YUKK, Madde 80(1)(a).

⁵³⁷ YUKK, Madde 86(1).

⁵³⁸ YUKK, Madde 86(2).

⁵³⁹ YUKK Uygulama Yönetmeliği, Madde 98(1).

⁵⁴⁰ 1^{inci} Bursa İdare Mahkemesi, Karar No. 2016/784, 12 Mayıs 2016.

B. Aile Birleşimi

1. Kriterler ve koşullar

Göstergeler: Aile birleşimi

1. Faydalanıcının, aile birleşimi için başvurabilmesi konusunda bekleme süresi var mı?
 Evet Hayır
❖ Evet ise bekleme süresi ne kadar?
2. Kanun, aile birleşimi başvurusu için azami zaman sınırı koyuyor mu?
 Evet Hayır
❖ Öyleyse, bu sınır ne kadardır?
3. Kanun asgari gelir şartı getiriyor mu?
 Evet Hayır

Aile birleşimi YUKK Madde 34-35 hükümlerine tabidir. Kanun **mülteciler** ve **ikincil koruma** faydalanıcılarının aile üyeleri ile tekrar bir araya gelmesine olanak tanırken⁵⁴¹ diğer yabancılara kıyasla ayrıcalıklı koşullar altındaki **şartlı mülteciler** aile birleştirmesinden faydalanamazlar. Bu durum aynı zamanda, kanunun destekleyicinin Türkiye'de bir yıldan fazla ikamet etmesini zorunlu kılması nedeniyle uluslararası koruma yararlanıcılarına **İkamet izni** verilmeyeceğini de ima eder.⁵⁴² Mülteciler ve ikincil koruma sahipleri açıkça bu koşuldan muaftır, ancak şartlı mülteciler değildir.⁵⁴³

Mülteci veya ikincil koruma faydalanıcısı kişiler, aşağıdaki aile üyeleri ile birleşebilir:⁵⁴⁴

- Eş, çok eşli evlilik durumunda koruma faydalanıcısı kişiler aile birleşimi konusunda taleplerini yalnızca bir eşleri için yapabilirler;⁵⁴⁵
- Sahip olunan küçük çocuklar veya eşin küçük çocukları;
- Bakmakla yükümlü olunan çocuklar veya eşin bakmakla yükümlü olduğu çocukları.

2017 yılında, aile birleşimi hakkı Türkiye'de neredeyse tamamen askıya alınmıştır. Avukatların gözlemlerine göre, İGİM, aile birleşimi için destekleyicilerin üçüncü başka bir ülkeye yerleşim için kabul edilmesi ile ancak ülkeden ayrılmadan önce ailesinin kendisine katılabileceği şart koşulduğundan, aile birleşimi için uluslararası koruma yararlanıcılarının doğrudan başvuru yapmalarına izin vermemiştir.⁵⁴⁶ Aile birleşimi prosedürleri 2018'de yeniden başlatılmış ve bu durum çözülmüştür. Türk Kızılayı, geçici koruma altındaki Suriyeliler de dahil olmak üzere 2018 yılında 540 aile birleşimi talebi almıştır ve 2019 yılında bu konuda çalışmak üzere ekibini genişletecektir.⁵⁴⁷

Aile birleşimine dair bu prosedür, aile üyelerinin Türkiye'ye gelmesine kadar 6 aydan bir yıla kadar sürer.⁵⁴⁸

⁵⁴¹ YUKK, Madde 34(1); YUKK Uygulama Yönetmeliği, Madde 30(1)(d).

⁵⁴² YUKK, Madde 35(1)(ç).

⁵⁴³ YUKK, Madde 35(4).

⁵⁴⁴ YUKK, Madde 34(1); YUKK Uygulama Yönetmeliği, Madde 30(2).

⁵⁴⁵ YUKK, Madde 34(2); YUKK Uygulama Yönetmeliği, Madde 30(3).

⁵⁴⁶ Antakya Barosu avukatı tarafından verilen bilgi, Şubat 2018; Adana Barosu avukatı tarafından verilen bilgi, Şubat 2018; Mersin Barosu avukatı tarafından verilen bilgi, Şubat 2018; SGDD-ASAM tarafından verilen bilgi, Mart 2018.

⁵⁴⁷ Türk Kızılayı tarafından verilen bilgi, Şubat 2019.

⁵⁴⁸ A.y.

2. Aile üyelerinin statüsü ve hakları

Türkiye'ye geldiklerinde, aile üyelerine azami 2 yıl geçerliliği olan bir "aile ikamet izni" verilir.⁵⁴⁹ Bu izne sahip öğrenciler, ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarına öğrenci ikamet izni almadan erişebilirler.⁵⁵⁰

Aile ikamet izinli yetişkin aile üyeleri, Türkiye'de 3 yıl ikamet ettikten sonra kısa süreli ikamet iznine geçmek için başvurabilirler.⁵⁵¹ Ancak, eşin aile içi şiddet mağduru olduğu durumlarda⁵⁵² veya destekleyicinin ölümü halinde bu koşul uygulanmaz.⁵⁵³

C. Serbest dolaşım ve hareketlilik

1. Dolaşım özgürlüğü

GİGM **şartlı mülteciler** ve **ikincil koruma** sahiplerinin ikametini, kamu güvenliği ve kamu düzeni nedeniyle belirli bir il ile sınırlayarak bildirimde bulunma yükümlülüğü getirebilir.⁵⁵⁴ YUKK, 1951 Mülteci Sözleşmesinin 26. Maddesi hükümlerine tabi olarak Türkiye topraklarında dolaşım özgürlüğünden yararlanmaları gereken **mültecilere** ilişkin bir ikamet kısıtına değinmezken YUKK Uygulama Yönetmeliği söz konusu ikamet kısıtlamalarının "mülteci statüsü sahipleri için de geçerli olabileceğini" eklemektedir.⁵⁵⁵

YUKK Uygulama Yönetmeliği, şartlı mülteciler ve ikincil koruma sahiplerinin ikamet edecekleri illerin belirlenmesi sırasında göz önünde bulundurulacak kriterlere "kişinin talebi, özel durumu, sağlık ve eğitim durumu, akrabalık ilişkileri, kültürü, kişisel koşulları ve illerin kapasitesi" gibi konular ekleyerek YUKK Madde 82'ye tamamlayıcı olur.⁵⁵⁶

Uygulamada, uluslararası koruma faydalanıcıları, sığınmacıların dolaşımını düzenleyen aynı "uydu kent" dağıtım politikasına tabidir (bkz. [Karşılama/Kabul Koşulları: Serbest dolaşım hakkı](#)).

2. Seyahat belgeleri

YUKK Madde 84(1) uyarınca **mülteciler** için 1951 Mülteci Sözleşmesinde belirtilen (Mülteci) Seyahat Belgesi "düzenlenmelidir". GİGM, 1951 Sözleşmesine uygun olarak mülteci statüsü sahiplerine verilecek olan (Mülteci) Seyahat Belgelerinin "biçim, içerik ve geçerlilik süresi"ni belirler.⁵⁵⁷ Kanun ya da Uygulama Yönetmeliği mülteci seyahat belgeleri için kesin bir geçerlilik süresi öngörmemiştir.

Şartlı mülteciler ve **ikincil koruma** faydalanıcıları, "Seyahat belgesi talep ettikleri takdirde", Pasaport Kanunu'nun 18. maddesine göre talepleri "değerlendirilir".⁵⁵⁸ Pasaport Kanununun 18. Maddesi, yabancı

⁵⁴⁹ YUKK, Madde 34(1).

⁵⁵⁰ YUKK, Madde 34(4).

⁵⁵¹ YUKK, Madde 34(5).

⁵⁵² YUKK, Madde 34(6).

⁵⁵³ YUKK, Madde 34(7).

⁵⁵⁴ YUKK, Madde 82(1); YUKK Uygulama Yönetmeliği, Madde 110(4).

⁵⁵⁵ YUKK Uygulama Yönetmeliği, Madde 110(5).

⁵⁵⁶ YUKK Uygulama Yönetmeliği, Madde 110(1).

⁵⁵⁷ YUKK Uygulama Yönetmeliği, Madde 104.

⁵⁵⁸ YUKK, Madde 84(2); YUKK Uygulama Yönetmeliği, Madde 104(2).

uyruklular için özel seyahat belgelerinin (Yabancılara Mahsus Damgalı Pasaport) çıkarılmasını düzenler.

Bu nedenle, şartlı mültecilere ve ikincil koruma sahiplerine Mülteci Seyahat Belgesi verilmez, ancak "yabancılara mahsus damgalı pasaport" olarak adlandırılan başka bir seyahat belgesi "verilebilir". YUKK Madde 84(2)'de kullanılan ifadeler, şartlı mülteci veya ikincil koruma sahibinin talebi üzerine bir seyahat belgesinin verilip verilmeyeceği konusundaki kararın GİGM'nin takdirine bağlı olduğunu ve bu nedenle bunun bir hak olmadığını belirtir.

Pasaport Kanunu'nun 18. maddesine göre, iki tür "yabancılara mahsus damgalı pasaport" vardır:

- Türkiye'ye yalnız bir girişe veya Türkiye'den yalnız bir çıkışa izin veren ve 1 aylık geçerlilik süresine sahip olan pasaportlar;
- Tek bir çıkışa ve tek bir girişe izin veren pasaportlar. Bu tür pasaportlar "üç aydan az olmamak kaydıyla" İçişleri Bakanlığının takdirine göre belirlenecek süreyle geçerli olmak üzere tanzim edilir.

Şu ana kadar Türkiye'de şartlı mültecilere veya ikincil koruma sahiplerine "yabancılara mahsus damgalı pasaport" verildiği bildirilmemiştir.

3. Üçüncü ülkeye yerleştirme

BMMYK, hassas grupları tespit etmek ve üçüncü ülkeye yerleştirme için uygunluklarını değerlendirmek için GİGM ile işbirliği içerisinde çalışmaktadır. 10 Eylül 2018 tarihi itibarıyla GİGM, hassas grupları önceden tespit etmekte ve geçici koruma faydalanıcıları için hali hazırda takip edilen prosedüre benzer şekilde bunları BMMYK'ya yönlendirmektedir (bkz. [Geçici Koruma: Üçüncü ülkeye yerleştirme](#)).

Üçüncü ülkeye yerleştirme konusundaki nihai kararlar yerleştirmeyi kabul eden ülkeler tarafından alınmaktadır. 2018'de, BMMYK, Suriyeli mültecilerin çoğunluğu oluşturduğu 16.402 dosyayı üçüncü ülkeye yerleştirme sürecine yönlendirmiştir.

Şartlı mülteciler üçüncü ülkeye yerleştirme fırsatlarına erişimde ciddi gecikmeler yaşarlar,⁵⁵⁹ bu da genellikle faydalanıcının uyuşuna bağlı olarak yaşanır. 2017'de uluslararası koruma başvurusunda bulunan İranlılar için, BMMYK ile yerleştirme görüşmesi için verilen en erken tarih 2020 iken Iraklılara 2024 için randevu verilmiştir. Bununla birlikte, Afganlar yerleştirme için daha uzun bekleme süreleriyle karşı karşıya kalmaktadır.⁵⁶⁰

Üçüncü ülkeye yerleştirme işlemlerinde 2017 ve 2018 yıllarında yaşanan azalma, BMMYK tarafından ciddi bir sorun olarak görülmekte ve Türkiye'yi desteklemek için daha fazla sorumluluk paylaşımı önlemi alınması gerektiği ifade edilmektedir.⁵⁶¹ ICMC ve Uluslararası Göç Örgütü (IOM), Türkiye'den gelen yerleştirme taleplerinde ilk sırada yer alan Amerika Birleşik Devletleri'ne yerleştirilmek üzere prosedürleri işletmektedir. Ancak, şu anda ABD'ye yerleştirme prosedürü durdurulmuştur. 2016'dan bu yana, BMMYK listesinde bulunan uluslararası koruma sahipleri ile bireysel görüşmeler yapmak üzere Türkiye'ye hiçbir iltica memuru gelmemiştir. ICMC ve IOM sadece örgütsel ve operasyonel sorunları yöneten aracı kuruluşlardır, ancak süreci hızlandırmak için faydalanıcılardan çok fazla talep alırlar.

⁵⁵⁹ Bir STK tarafından sağlanan bilgiler, Şubat 2019.

⁵⁶⁰ STK'lar tarafından verilen bilgiler, Şubat 2019.

⁵⁶¹ BMMYK tarafından sağlanan bilgiler, Şubat 2018.

D. Barınma

Başvuru sahiplerinin durumuna benzer (bkz. [Karşılama/Kabul Koşulları: Barınma](#)) olarak, uluslararası koruma faydalanıcılarının, Türkiye'de kendi imkanlarıyla barınmaları beklenmektedir.

E. Çalışma hayatı ve eğitim

1. İşgücü piyasasına erişim

Çalışma hakkıyla ilgili olarak, kanun farklı uluslararası koruma yararlanıcı kategorileri arasında bir ayırım yapmaktadır. **Mülteciler** ve **ikincil koruma** sahipleri, statü verildikten sonra, Uluslararası Koruma Sahibi Kimlik Belgesine dayanarak ek bir şart yerine getirmeden istihdam edilebilir veya serbest çalışabilirler.⁵⁶²

Bu faydalanıcı kategorileri, işgücü piyasası testlerinin uygulanabilirliği bakımından da ayrıcalıklı muamele görür. Çalışma hayatına erişim konusunda herhangi bir sektörel veya coğrafi kısıtlama, Türkiye'de 3 yıl boyunca ikamet eden veya bir Türk vatandaşıyla evli olan veya Türk çocuğu olan mültecilere veya ikincil koruma sahiplerine uygulanamaz.⁵⁶³

Tersine, **şartlı mülteciler** uluslararası koruma için başvuran kişilerle aynı kurallara tabidir. Kişilerin korumaya hak kazanmasının ardından 6 ay içinde, çalışma izni için veya tarım ve hayvancılık sektörlerinde çalışma izni muafiyeti için başvuruda bulunmaları gerekmektedir.⁵⁶⁴ Bu nedenle, işgücü piyasasına erişim konusunda sektörel veya coğrafi kısıtlamalara da maruz kalabilirler. (bkz. [Karşılama/Kabul Koşulları: İşgücü Piyasasına Erişim](#)).

Uygulamada, yalnızca birkaç şartlı mültecinin çalışma izinlerine erişebildiği görülmektedir.⁵⁶⁵

2. Eğitime erişim

YUKK, eğitime erişim konusunda başvuru sahipleri ile uluslararası koruma faydalanıcıları arasında bir ayırım yapmamaktadır (bkz. [Karşılama/Kabul Koşulları: Eğitime Erişim](#)).

F. Sosyal yardım

YUKK, sosyal yardım konusunda başvuru sahipleri ile uluslararası korumanın faydalanıcıları arasında bir ayırım yapmamaktadır (bkz. [Usule ilişkin olmayan karşılama/kabul koşullarına ilişkin düzenlemeler ve bunun seviyesi](#)).

⁵⁶² YUKK, Madde 89(4)(b); Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi ve Uluslararası Koruma Statüsü Sahibi Kişilerin Çalışmasına Dair Yönetmelik, Madde 4.

⁵⁶³ Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi ve Uluslararası Koruma Statüsü Sahibi Kişilerin Çalışmasına Dair Yönetmelik, Madde 18.

⁵⁶⁴ YUKK, Madde 89(4)(a); Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi ve Uluslararası Koruma Statüsü Sahibi Kişilerin Çalışmasına Dair Yönetmelik, Madde 6 ve 9.

⁵⁶⁵ Refugees International, *I am only looking for my rights: Legal employment still inaccessible for refugees in Turkey*, Aralık 2017: <http://bit.ly/2ylz434>, 5.

G. Sağlık hizmeti

YUKK, sağlık hizmeti ile ilgili olarak başvuru sahipleri ile uluslararası korumanın faydalanıcıları arasında bir ayırım yapmamaktadır (bkz. [Karşılama/Kabul Koşulları: Sağlık Hizmeti](#)).

Geçici Koruma

2014 tarihli Geçici Koruma Yönetmeliği'nin (GKY/TPR) yasal dayanağı YUKK, Madde 91'dir. Bu nedenle, teknik olarak ikincil mevzuata dair bir metin olarak, GKY hükümleri ve uygulanma biçimi, YUKK'nin çizdiği genel normatif çerçeve ile uyumlu ve tutarlı olmalıdır.

2018'den bu yana yürürlükte olan yeni cumhurbaşkanlığı sistemi kapsamında, Bakanlar Kurulu'nun kaldırılmasından bu yana, YUKK içerisinde "Bakanlar Kurulu"na yapılan tüm atıfların yerini "Cumhurbaşkanlığı" almıştır.⁵⁶⁶ GKY'de henüz böyle bir değişiklik yapılmamıştır. Açıklık sağlaması açısından, aşağıdaki bölümlerin "Bakanlar Kurulu" yerine "Cumhurbaşkanlığı" ile ilgili olduğu akılda tutulmalıdır.

Cumhurbaşkanlığı Kararnamesiyle ortaya konan kapsam ile GKY'de belirtilen genel uygunluk kriterleri ışığında, Türkiye'de geçici korumaya ilişkin kişilerin uygunluğuna karar vermek konusundaki yetkili kurum olarak GİGM belirlenmiştir⁵⁶⁷ Mart 2018'de yapılan bir düzenleme sonrasında, konaklama ve diğer hizmetlerin sorumluluğu da GİGM'ye verilmiştir.⁵⁶⁸ Bu nedenle, GİGM, geçici koruma ile ilgili tüm önlemlerin sorumluluğunu Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığından (AFAD) alarak üstlenmiştir.⁵⁶⁹

A. Geçici korumanın kapsamı ve etkinleştirilmesi

YUKK Madde 91 kapsamındaki geçici koruma, kitlesel mülteci akınları olması durumunda, uluslararası koruma ihtiyaçlarının bireysel olarak ele alınmasının zorlaştığı durumlarda uygulanabilecek isteğe bağlı bir önlemdir.⁵⁷⁰ Bu nedenle, GKY altındaki geçici koruma, uluslararası koruma türü olarak tanımlanmamakta, uluslararası koruma talebi bireysel olarak değerlendirmeye alınamayanlara sağlanabilecek geçici koruma işlemlerinde kullanılan tamamlayıcı bir önlem olarak tanımlanmaktadır.

Geçici koruma rejimi, Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile ilan edilir.⁵⁷¹ Bu Kararname, geçici koruma kapsamına alınacakları ve geçici korumanın başlangıç tarihini ve gerekli görülmesi halinde süresi hakkında hususları içermelidir.⁵⁷² Geçici koruma rejiminin Türkiye'de belirli bir bölgeye uygulanmasına ilişkin bir sınırlama getirebilir veya getirmeyebilir. Mevcut geçici koruma rejimi, Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile feshedilecektir.⁵⁷³

Cumhurbaşkanlığı, geçici koruma önlemleri konusunda sınırlamalar getirmek veya "milli güvenlik, kamu düzeni, kamu güvenliği ve kamu sağlığını tehdit eden durumlarda" belirli bir süre için veya belirsiz süreli olarak mevcut önlemleri askıya almak yetkisine sahiptir.⁵⁷⁴ Böyle bir durumda, Cumhurbaşkanlığı, mevcut kayıtlı geçici koruma hak sahipleri için uygulanacak yöntemlerin özelliklerini belirlemek ve sınırlama veya askıya alma kararından sonra Türkiye'ye gelen geçici koruma rejimi kapsamındaki kişilere uygulanacak önlemleri belirlemek konusunda takdir yetkisine sahiptir. Böylesine geniş ve belirsiz tanımlanan sınırlama veya askıya alma önlemleri,

⁵⁶⁶ 9 Temmuz 2018 tarih ve 703 sayılı KHK, Madde 71

⁵⁶⁷ GKY, Madde 10.

⁵⁶⁸ Geçici Koruma Yönetmeliğinde değişiklik yapılmasına dair yönetmelik, Karar sayısı: 2018/11208

⁵⁶⁹ 15 Temmuz 2018 tarihli ve 4 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi AFAD'ın görev ve sorumluluklarını değiştirmiştir.

⁵⁷¹ GKY, Madde 1 ve 3.

⁵⁷⁰ GKY, Madde 9.

⁵⁷² GKY, Madde 10.

⁵⁷³ GKY, Madde 11.

⁵⁷⁴ GKY, Madde 15.

GKY Madde 11 uyarınca Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile geçici koruma rejiminin fiili olarak feshinden farklıdır.

B. Geçici koruma sağlanması için gereken şartlar

1. Uygunluk kriterleri

Geçici koruma yaklaşımının temel özelliği ve gerekçesi, genel olarak bireysel değerlendirmenin hem pratik olmadığı hem de gereksiz olduğu düşünülen kitlesel mülteci akını durumlarında, çok sayıda kişinin koruma ihtiyacını hızlı bir şekilde değerlendirebilmektir. Geçici koruma yaklaşımı, uluslararası koruma ihtiyaçlarına yönelik herhangi bir bireysel değerlendirme yapılmadan, ev sahibi Hükümet tarafından belirlenen yararlanıcılar kapsamına giren tüm kişilere kategorik olarak uygulanır.

Geçici koruma rejiminin ilan edilmesi için genel olarak bir Cumhurbaşkanlığı kararnamesi gerekmekte birlikte, Suriye'deki çatışmalardan kaçan kişilere ilişkin GKY durumunda, Türkiye Hükümeti ayrı bir Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarmak yerine, 2011'den beri fiili olarak yürürlükte olan geçici koruma rejimini, GKY'nin ana metninde yer alan geçici bir madde aracılığıyla formüle etmektedir.

1.1. "Suriye vatandaşları, vatansız kişiler ve mülteciler"

GKY Geçici Madde 1 özel olarak, Suriye'de meydana gelen olaylar sebebiyle kitlesel veya bireysel olarak Türkiye sınırlarını geçen "Suriye vatandaşları ile vatansızlar ve mülteciler" in geçici koruma altına alınacağına hükmeder.

Bu formülasyon, Suriye vatandaşlarına ek olarak, 2011'de çatışmaların başlangıcında Suriye'de ikamet eden vatansız Filistinliler de dahil olmak üzere Suriye'den gelen vatansız kişilerin de GKY kapsamında olduğunu gösterir. Suriye'deki Filistinliler geçici koruma faydalanıcıları olarak kayıtlı olduklarından uygulamada da bunun böyle ele alındığı söylenebilir.⁵⁷⁵

1.2. "Doğrudan Suriye'den gelenler"

GKY, Geçici Madde 1, sınır görevlileri tarafından uygulamada, yararlanıcıların üçüncü bir ülkeden Türkiye'ye gelmesi yerine, bu muhtemel yararlanıcıların doğrudan Suriye'den gelmesinin zorunlu olduğu şekilde yorumlanacağı bir ifadeyi içermektedir.

Bu hüküm, "kitlesel" veya "bireysel olarak" "sınırlarımıza gelen" veya "sınırlarımızı geçen" kişilerden bahseder. Bu nedenle, aslında Suriye'den doğrudan gelme zorunluluğunu açıkça ifade etmemektedir. Üçüncü bir ülkeden uçağa binen ve Türkiye'de bir havaalanına inen bir kişinin gayet de "sınırlarımıza" "bireysel olarak" geldiği söylenebilir. Ancak 8 Ocak 2016'dan bu yana, Türkiye artık deniz veya hava yoluyla ülkeye giriş yapan Suriyeliler için vizesiz bir rejim uygulamamaktadır.

Deniz veya hava yoluyla gelen kişiler için vize şartı getirilmesi, GKY Geçici Madde 1'in sıkı bir şekilde uygulanması ile birlikte değerlendirilir. Buna göre, GİGM yalnızca doğrudan Suriye'den gelen Suriyeliler

⁵⁷⁵ Antakya Barosu avukatı tarafından verilen bilgi, Mart 2019.

için geçici koruma rejimini uygular.⁵⁷⁶ Üçüncü bir ülkeden gelenler geçici koruma rejiminin dışında tutulur. YUKK kapsamında uluslararası koruma için başvuruda bulunmalarına izin verilmesi gerekmesine rağmen, bu kişiler uygulamada uluslararası koruma başvuru sahibi olarak kayıtlı değildirler. Bu hükme, aile üyeleri Türkiye'de geçici korumadan faydalananıyor olsa bile, Türkiye'ye başka ülkeden gelmiş olan Suriyeli vatandaşlar da tabidir.⁵⁷⁷

Bazı durumlarda, İGİM bu kişileri kısa süreli vize ve ardından kısa dönem ikamet izni konusunda yönlendirmiştir.⁵⁷⁸ Sağlık hizmeti ve diğer imkanlara, kısa dönem ikamet izinleriyle bedelsiz olarak erişilemez. Bununla birlikte, 2018'deki bilinen iki vakada, Ürdün'den İzmir havaalanına inen Suriyelilerin geçici korumadan faydalanılmasına izin verilmemiştir ve Ürdün'e iade edilmişlerdir.⁵⁷⁹

1.3. Baz alınan 28 Nisan 2011 tarihi

GKY Geçici Madde 1 ayrıca geçici koruma rejiminden faydalanabilmek için bir tarih sunar. 28 Nisan 2011 tarihinden itibaren Suriye'den gelen kişiler talepleri halinde geçici koruma altına alınırlar. Bu nedenle, ayrı bir uluslararası koruma başvurusu yapmaları yasaktır. GKY'nin 22 Ekim 2014'te yayımlanmasından önce uluslararası koruma başvurusunda bulunmuşlarsa, bu başvurular askıya alınmış ve ilgili kişiler geçici koruma sahipleri olarak işlem görmüştür.

28 Nisan 2011 tarihinden önce Türkiye'ye gelmiş olan ve uluslararası koruma için başvuruda bulunan tüm kişilere, uluslararası koruma prosedürü çerçevesinde kalmak veya geçici korumadan faydalanmak arasında tercih yapma seçeneği sunulmuştur. Bununla birlikte, 2011'in başında Suriye'deki çatışmaların başlamasından önce Türkiye'deki Suriyeli sığınmacıların sayısının oldukça düşük olmasından dolayı bu hükmün kapsadığı Suriyeli vatandaşların sayısı epey sınırlıdır.⁵⁸⁰

1.4. İkamet iznine sahip Suriye vatandaşları

Benzer şekilde, 28 Nisan 2011 veya sonrasında, Türkiye'de yasal olarak ikamet eden herhangi bir Suriyeli vatandaşa, -yasal olarak ikamet eden diğer yabancı uyruklu kişiler gibi - iltica çerçevesinin tamamen dışındaki ikamet iznine ilişkin olmak üzere, geçici koruma faydalanıcısı olarak kayıt yaptırmak istemediği sürece Türkiye'de yasal olarak ikamet etmeye devam etme seçeneği sunulur. Nitekim, 22 Ekim 2014 tarihinde GKY'nin kabul edilmesinden bu yana, yasal olarak Türkiye'ye geçerli pasaportla gelmeye devam eden az sayıda Suriyeli vatandaşlar bu seçenekten faydalanmaktadır.

Yabancı uyruklu bir kimsenin Türkiye'ye geldikten sonra ikamet izni talep etmesi ve alması için, ülkeye yasal olarak geçerli bir pasaportla ve kısa dönem vizeyle veya uyuşu üzerinden vize muafiyeti ile girmesi şartı aranır. Ancak 2016'dan bu yana, Türkiye artık Suriye vatandaşlarına vizesiz giriş izni vermemektedir. Suriyeli ikamet izni sahiplerinin karşılaştığı bir sorun da, pasaportlarının geçerlilik sürelerinin sona ermesi ve genel olarak uzatılmasını sağlayamamaları durumlarında, artık ikamet izinlerinin uzatılması için uygun

⁵⁷⁶ Zeynep Kıvılcım, 'Lesbian, gay, bisexual and transsexual (LGBT) Syrian refugees in Turkey', 2016, 29.

⁵⁷⁷ STK'lar tarafından verilen bilgiler, Mart 2019.

⁵⁷⁸ A.y.

⁵⁷⁹ İzmir Barosu avukatı tarafından verilen bilgi, Mart 2019.

⁵⁸⁰ 31 Aralık 2010 tarihi itibarıyla BMMYK ve Türk makamlarında sığınmacı olarak kayıtlı sadece 224 Suriye vatandaşı vardır: BMMYK tarafından sağlanan bilgiler, Aralık 2015.

olmamalarıdır. Ancak, bazı Suriyelilerin, **İstanbul**'daki Suriye Konsolosluğunda pasaportlarını uzatabildiği bildirilmiştir.⁵⁸¹

2. Geçici korumanın sona erdirilmesi

Göstergeler: Geçici korumanın sona erdirilmesi

1. Geçici korumanın sona erdirilmesi prosedüründe çoğu durumda faydalanıcı ile bireysel görüşme yapılıyor mu? Evet Hayır
2. Kanun, olağan prosedürde statünün sona erdirilmesi kararına karşı bir itiraz süreci sağlıyor mu? Evet Hayır
3. Sığınmacılar uygulamada ilk aşamada ücretsiz adli yardıma erişebiliyor mu? Evet Zorlukla Hayır

Aşağıdaki hallerde geçici koruma bireysel olarak sona erer, geçici koruma sahibi kişinin⁵⁸²

- a. Kendi isteğiyle Türkiye'den ayrılması
- b. Üçüncü bir ülkenin korumasından faydalanması;
- c. Üçüncü bir ülkeye insani nedenler veya yerleştirme kapsamında kabul edilmesi.

Gönüllü geri dönüş, 2018'de geçici koruma sisteminde önemli bir sorun haline gelmiştir. Adalet Bakanı tarafından, bir süre önce, 315.000 Suriye vatandaşının menşei ülkelerine geri dönmek üzere Türkiye'yi terk ettiği ve ülkede güvenli bölgeler kurulurken daha fazla geri dönüşün gerçekleşmesinin beklendiği ifade edilmiştir.⁵⁸³ Ancak, bu ifade Suriye'ye yapılan geri dönüşlerdeki gönüllülük esası ve Suriye'ye seyahat eden kişilerin Türkiye'ye tekrar girişleri üzerinden dikkatle okunmalıdır.

2.1. Gönüllü geri dönüş

GKY, Türkiye'den yapılan gönüllü geri dönüşlerde sona erme kriterinin nasıl değerlendirileceğini belirtmemektedir. Uygulamada, geçici koruma faydalanıcısı kişiler Suriye'ye dönme niyetlerini ifade ettiğinde, bu kişilerle GİGM, BMMYK ve sivil toplum temsilcilerinden oluşan bir panel tarafından görüşme yapılmalıdır; ancak bu pratikte uygulanmaz. Görüşmelerde bir avukat da bulunabilir. Panel, geri dönüşün aslında gönüllü olup olmadığını ve bunun altında yatan sebepleri değerlendirir. Bu dosyalar, genellikle Suriye'de mülkü veya işi olan kişilerle ilgilidir.⁵⁸⁴

GİGM tarafından Haziran 2018'de **İstanbul**'daki geçici koruma faydalanıcılarına GİGM'den maddi destek olarak Afrin'e geri dönmek isteyip istemediklerinin sorulduğu bildirilmiştir. Bu uygulama Eylül 2018'de durdurulmuştur⁵⁸⁵

BMMYK, 2018'de gönüllü geri dönüşleri izlemeye devam etmiş ve yıl boyunca **Gaziantep, Hatay, Şanlıurfa, Kilis, Kahramanmaraş, Osmaniye, Ankara ve İzmir** İGİM'deki 10.395 ailenin gönüllü geri dönüş görüşmelerini gözlemlemiştir.⁵⁸⁶

⁵⁸¹ SGDD-ASAM tarafından verilen bilgi, Şubat 2018.

⁵⁸² GKY, Madde 12(1).

⁵⁸³ Hürriyet, 'Adalet Bakanı Gül: 315 bin Suriyeli memleketine döndü', 2 Mart 2019: <https://bit.ly/2Ybg71a>. Sınır illerindeki Suriyelilerin dönmek istediği hakkında haber bkz. Hürriyet, 'Cumhurbaşkanı Başdanışmanı Aybet: Doğu illerindeki Suriyeliler dönmek istiyor', 24 Şubat 2019: : <https://bit.ly/2JrTphH>.

⁵⁸⁴ Bir STK tarafından sağlanan bilgiler, Şubat 2019.

⁵⁸⁵ Bir STK tarafından sağlanan bilgiler, Şubat 2019.

⁵⁸⁶ BMMYK, *Turkey: Operational Update 2018 Highlights*: <https://bit.ly/2Cr3tBB>.

Geçici korumanın sona erdirme süreci ile sonlandırıldığı durumlarda, GİGM bu kişi için “ülkeden gönüllü giden Suriyeli mülteciler” açıklaması ile “V87” kodu atar. Kişi genellikle sınırda bırakılır ve geri dönüş sürecini kendisi tamamlar.⁵⁸⁷ Ancak, faydalanıcılar her zaman süreçten yeterince haberdar edilmez.

Ayrıca, yukarıda belirtilen görüşme prosedürü Geri Gönderme Merkezlerinde uygulanmaz. Genellikle yetkililerden gelen baskıları takiben gönüllü geri dönüş belgelerini imzalayan kişilerle (bkz. [Sığınmacıların İdari Gözetim Altına Alınması](#)).-geri dönüşün gönüllü olup olmadığını belirlemeye yönelik panel görüşmesi yapılmaz.⁵⁸⁸

2.2. Statünün sona ermesi sonrası yeniden ülkeye giriş

Suriyeli mültecilerin, pasaport yenileme gibi idari nedenlerle Suriye'ye gidip daha sonra Türkiye'ye dönmeleri yaygın bir durumdur.⁵⁸⁹

Türkiye'de daha önce geçici korumadan yararlanmış ancak statüleri sona ermiş kişilerin geçici koruma rejimine kabul edilmesi GİGM tarafından bireysel olarak değerlendirilir.⁵⁹⁰ GİGM, Türkiye'ye tekrar geldiklerinde bu kişilerin geçici koruma statüsüne yeniden erişimine izni vermek veya bunu reddetmek konusunda yetkilidir.

Geçici koruma statüsü sona ermiş ve “V87” kodu verilmiş kişilerin, Türkiye'ye geri döndükten sonra haklarına tekrar erişemediklerine ilişkin durumlar gözlenmiştir. Örneğin, **Mardin**'de yaklaşık 500 Suriyelinin geçici koruma statüleri sona erdikten ve daha sonra Türkiye'ye geri döndükten sonra sınırın yanında geçici koruma statüsü olmadan yaşadığı bildirilmiştir.⁵⁹¹ Bu kişilere sınırdaki yetkililer tarafından geçici koruma altındaki yükümlülükleri ve ülkeyi terk etmenin sonuçları hakkında yeterince bilgi sağlanmamıştır.

Bununla birlikte, GİGM 7 Ocak 2019 tarihinde bir Genelge yayımlamış ve İGİM'e, 1 Ocak 2019'dan itibaren “gönüllü geri dönüş belgesi” imzaladıktan sonra Türkiye'ye dönen özellikle hamile kadınlar, yaşlılar ve çocuklar gibi kişilerin hizmetlere yeniden erişebilmelerini sağlamak için “V87 kodunu” kaldırması talimatını vermiştir. Genelge ayrıca İGİM'nin geçici koruma faydalanıcılarına “gönüllü geri dönüş belgesini” imzalamanın yasal sonuçları hakkında ayrıntılı bilgi vermesini şart koşar.

Statünün sona ermesi sorunu, Suriye vatandaşlarının AB-Türkiye Bildirisi kapsamında Yunanistan'dan Türkiye'ye geri kabulü bağlamında da kendini göstermiştir. 5 Nisan 2016 tarihinde GKY hakkında bir değişiklik yapılmış ve bununla; 28 Nisan 2011 tarihinden sonra Suriye'den Türkiye'ye gelmiş ve 20 Mart 2016 tarihinden sonra Türkiye üzerinden düzensiz yollarla Ege adalarına geçmiş olan Suriye vatandaşlarına geçici koruma sağlanabileceğine dair bir düzenleme getirilmiştir.⁵⁹² GİGM istatistikleri Türkiye tarafından 4 Nisan 2016 - 18 Mart 2019 tarihleri arasında yeniden kabul edilen 351 Suriyeli “düzensiz göçmen”e işaret etmektedir.⁵⁹³

⁵⁸⁷ Bir STK tarafından sağlanan bilgiler, Şubat 2019.

⁵⁸⁸ Bir STK tarafından sağlanan bilgiler, Şubat 2019.

⁵⁸⁹ Kırkayak Kültür Merkezi tarafından sağlanan bilgi, Şubat 2019.

⁵⁹⁰ GKY, Madde 13.

⁵⁹¹ İzmir Barosu avukatı tarafından verilen bilgi, Mart 2019.

⁵⁹² GKY, Geçici Madde 1(6), 5 Nisan 2016 tarihli ve 2016/8722 Karar sayılı Yönetmeliğin 1. Maddesi ile eklenmiştir.

⁵⁹³ GİGM, Geri Dönüş istatistikleri: <http://bit.ly/2AMI7g5>.

3. Geçici korumanın haricinde tutulma ve geçici korumanın iptali

Göstergeler: Geçici korumanın iptali

1. Geçici korumanın iptal edilmesi prosedüründe çoğu durumda faydalanıcı ile bireysel görüşme yapılıyor mu? Evet Hayır
2. Kanun, iptal kararına karşı itiraz yolları sağlar mı? Evet Hayır
3. Sığınmacılar uygulamada ilk aşamada ücretsiz adli yardıma erişebiliyor mu? Evet Zorlukla Hayır

Aşağıdaki kategorilerden kişiler, Türkiye'deki geçici korumanın haricinde tutulur:⁵⁹⁴

- a. 1951 Sözleşmesinin 1inci maddesinin (F) fıkrasında belirtilen fiillerden suçlu olduğuna dair ciddi kanaat bulunanlar;
- b. Türkiye'ye gelmeden önce, hangi saikle olursa olsun zalimane eylemler yaptığını düşündürecek nedenleri bulunanlar;
- c. Yukarıda (a) ve (b) bentlerinde belirtilen suç ya da fiillerin işlenmesine iştirak eden/teşvik edenler;
- ç. Menşe ülkesinde silahlı çatışmaya katılmış olduğu halde Türkiye'ye geldikten sonra bu faaliyetlerini kalıcı olarak sonlandırmayanlar;
- d. Terör eylemlerinde bulunduğu veya planladığı ya da bu eylemlere iştirak ettiği tespit edilenler;
- e. Ciddi bir suçtan mahkum olarak topluma karşı tehdit oluşturabileceği değerlendirilenler ile milli güvenlik, kamu düzeni veya kamu güvenliği açısından tehlike oluşturduğu değerlendirilenler;
- f. Türkiye'de işlenmesi halinde hapis cezası verilmesini gerektiren suç veya suçları daha önce işleyen ve bu suçun cezasını çekmemek adına menşe veya ikamet ülkesini terk edenler;
- g. Uluslararası mahkemelerce hakkında insanlık suçu işlediğine dair karar verilmiş kişiler;
- h. Türk Ceza Kanununun Dördüncü Kısım Yedinci Bölümünde listelenen suçlardan herhangi birini işleyen (Devlet Sırlarına Karşı Suçlar ve Casusluk) kişiler.

Bu iptal kararı, yabancı terörist savaşçı (YTS) olarak adlandırılan geçici koruma sahipleri için örneğin, cezai işlemlerin mahkumiyete yol açmadığı durumlarda bile pratikte uygulanmaktadır.⁵⁹⁵ Bazı durumlarda, GİGM ayrıca GKY Madde 8(1)(e) uyarınca iptal emri vermiştir.⁵⁹⁶ Geçici Koruma Kimlik Belgesindeki kişisel bilgiler ile mültecinin pasaportu arasında tutarsızlıklar tespit edildiğinde bu durum GİGM'yi yanıltıcı bilgi sağlanması olarak değerlendirilmiş ve iptal kararı alınmıştır.⁵⁹⁷

GİGM, koruma haricinde tutulma değerlendirmelerini yapmak ve sonuçlandırmak ve bu kararları ilgili kişilere iletmekle yükümlü ve yetkilidir. Mevcut bir faydalanıcının yukarıda belirtilen haricinde tutulma alanına girdiği tespit edildiğinde geçici koruma statüsü iptal edilir.⁵⁹⁸

Bununla birlikte, YUKK geri gönderme yasağı şartı koştuğundan, geçici koruma faydalanıcıları statüleri iptal edilmeden sınır dışı prosedürlerine tabi olabilirler. Bu tarz sınır dışı edilme davaları 2018'de sıkça görülmüştür (bkz. [Geri gönderme ilkesi](#)).

⁵⁹⁴ GKY, Madde 8(1).

⁵⁹⁵ İzmir Barosu avukatı tarafından verilen bilgi, Mart 2019.

⁵⁹⁶ Bkz., mahkumiyet kararının alınmadığı gerekçesiyle iptal kararını bozan İzmir İdare Mahkemesi, Karar No. 2018/692, 29 Kasım 2018.

⁵⁹⁷ Uluslararası Mülteci Hakları Derneği tarafından verilen bilgiler, Şubat 2019.

⁵⁹⁸ GKY, Madde 12(2).

C. Geçici koruma ve kayıt süreçlerine erişim

1. Ülke topraklarına giriş

Göstergeler: Ülke Topraklarına Giriş

1. Sınır bölgelerinde uluslararası koruma ihtiyaçları incelenmeden sınırdan geri çevrilen kişiler hakkında herhangi bir bilgi (rapor, haber, vs.) mevcut mu? Evet Hayır

GKY Madde 6, Yönetmelik kapsamındaki tüm kişilerin *geri göndermeme* ilkesi ile korunmasını sağlarken GKY tarafından ortaya konan genel çerçeve, potansiyel yararlanıcılar için Türkiye topraklarına erişim hakkını açıkça garanti altına alamaz. Geçerli bir seyahat belgesi olmadan Türkiye'nin sınırlarına gelen kişiler, il Valiliğinin takdirine bağlı olarak bölgeye kabul edilebilir.⁵⁹⁹

Ayrıca, Cumhurbaşkanlığı, “milli güvenlik, kamu düzeni, kamu güvenliği ve halk sağlığını tehdit eden durumlar durumunda” mevcut geçici koruma önlemlerinin “sınırlandırılması” veya “askıya alınması” kararını verme ve “ hem Türkiye'nin sınır çizgisi boyunca hem de Türkiye'nin sınırlarının ötesindeki kitlesel hareketler ile ilgili ek önlemler” alma takdirine sahiptir.⁶⁰⁰ Bu formülasyon, Türk hükümetinin, milli güvenlik, kamu düzeni, kamu güvenliği ve halk sağlığını korumak adına Türkiye'de geçici koruma isteyen kişilere sınırlarını belirli bir süre ya da süresiz olarak kapatabileceğini göstermektedir.

Türkiye-Suriye kara sınırından erişim farklı kısıtlamalar ile sınırlandırılmıştır. Türkiye, Haziran 2018'de Suriye sınırındaki 764kmlik beton duvarın yapımını tamamlamış ve bazı bölümlerine kamera ve aydınlatma sistemleri yerleştirmiştir.⁶⁰¹ Duvar **Gaziantep, Kilis, Hatay, Mardin** ve **Şırnak** gibi sınır iller boyunca uzanmaktadır. İnsan Hakları İzleme Örgütü şu anda Türkiye-Suriye sınırının “yeni sığınmacılara etkin bir şekilde kapalı” olduğunu ifade etmiştir.⁶⁰² Ancak, Mart 2019'da, Türkiye, Afrin bölgesinde “Zeytin Dalı” adında bir sınır geçiş bölgesi açıldığını duyurmuştur.⁶⁰³

Türkiye-Suriye sınırını geçme konusunda zorluklar yaşamasına rağmen, duvar bu gelişleri tamamen durdurmamıştır. Mültecilerin sınır duvarına tırmanarak⁶⁰⁴ ya da sınır muhafızlarına Türkiye'ye girmek için rüşvet vererek ülkeye girdikleri bildirilmiştir.⁶⁰⁵ Mevcut istatistiklere göre, Silahlı Kuvvetler, yalnızca 2018'de Suriye sınırını düzensiz yollarla geçmeye çalışan en az 224.358 kişiyi yakalamıştır.⁶⁰⁶

Bu rakamlar, geçen yıl sınırdan yakalanan Suriyeli sayısının, düzensiz göçmenlerin yakalanmasına ilişkin tutulan resmi istatistiklerde belirtilenlerden çok daha fazla olduğuna işaret etmektedir. 2018 için GİGM

⁵⁹⁹ GKY, Madde 17(2).

⁶⁰⁰ GKY, Madde 15.

⁶⁰¹ Daily Sabah, 'Turkey finishes construction of 764-km security wall on Syria border', 9 Haziran 2018: <https://bit.ly/2l2bOD0>; Hürriyet, 'Turkey improves border security with smart system', 6 Ocak 2019: <https://bit.ly/2EqALRx>.

⁶⁰² Human Rights Watch, *World Report 2019: Turkey*: <https://bit.ly/2W2P1bl>.

⁶⁰³ Middle East Monitor, 'Turkey to open border gate with Syria's Afrin next week – minister', 5 Mart 2019: <https://bit.ly/2ukw1s9>.

⁶⁰⁴ Hürriyet, 'Footage shows Syrians scaling Turkish border wall with ladders', 7 Eylül 2018: <https://bit.ly/2EEp0bl>.

⁶⁰⁵ International Crisis Group, *Mitigating Risks for Syrian Refugee Youth in Turkey's Şanlıurfa*, Şubat 2019: <https://bit.ly/2tSkVdX>, 5-6.

⁶⁰⁶ A.y, dipnot. 21.

verileri ülke genelinde toplam 268.003 kişinin yakalandığını, 34.053'ünün Suriye vatandaşı olduğunu göstermiştir.⁶⁰⁷

Türkiye-Suriye sınırında yaşanan geri çevirme ve şiddet iddiaları sürmektedir. 2018 tarihli bir raporda İnsan Hakları İzleme Örgütü, Aralık 2017 ile Mart 2018 arasında sınırı geçtikten sonra 137 Suriyelinin yakalanması olayına değinmiştir. Raporda, Eylül 2017 ile Mart 2018 arasında 10 olayda, dokuz kişiye sınır muhafızları tarafından ülkeye geçmeye çalışırken ateş açıldığı, 14 kişinin öldüğü ve yaralanan 18 Suriyelinin **Hatay** ve Asi Nehri üzerindeki "Dostluk Köprüsü" sınır geçiş noktalarındaki tesislerde ve güvenlik birimlerinde tutulduğu belirtilmiş ve buradan gelmeye çalışan yüzlerce binlerce kişinin de geri çevrildiği bildirilmiştir.⁶⁰⁸ İçişleri Bakanlığı iddiaları reddetmiştir.⁶⁰⁹

Türkiye'ye giriş yapmış ancak geçici korumaya erişimi olmayan 2.000 kişilik bir grubun özel durumu dikkat çekicidir. Bu kişiler soğuğa karşı koruması olmadan veya hizmetlere veya yetkililere erişimleri olmadan, kötü koşullar altında **Hakkari** Derecik'teki derme çatma kamplarda yaşamaktadırlar.⁶¹⁰

2. Geçici koruma altında kayıt süreci

İGİM, geçici koruma faylanıcılarını kayıt altına almaktan resmi olarak sorumlu olan kurumdur. 2018 yılında **İstanbul**, **Hatay** ve **Mardin** gibi büyükşehirlerde fiili olarak, hassas gruplardan kişiler dışında, yeni gelen Suriyeli mülteciler için kayıt ve belge verilmesi süreci durdurulmuştur.⁶¹¹ **Şanlıurfa** gibi diğer yerlerde uluslararası koruma başvuru sahiplerinin kayıt süreci durmuş olmasına rağmen, geçici koruma faydalanıcılarının kayıt süreci devam etmektedir.⁶¹²

GİGM, kayıt sırasında parmak izleri dahil olmak üzere biyometrik verileri toplar ve kurumun "Göç-Net" adlı elektronik dosya yönetim sisteminde her yararlanıcı için ayrı olarak elektronik dosyalar muhafaza eder. Göç-Net veri tabanı, sadece kayıt işlemlerini kolaylaştırmak için öngörülen GİGM personelinin kullanabileceği bir iç portaldır.⁶¹³

2.1. Güvenlik kontrolleri ve ön kayıt

Uygunluk kriterleri bölümünde ifade edildiği gibi, GKY Madde 8, kişilerin geçici korumasının iptal edilmesinin değerlendirmesi için bir prosedür belirtmeksizin geçici korumadan hariç tutulmalarına ilişkin hükümler koyar. Bununla birlikte, GKY Madde 22'nin hariç tutulma kapsamına girdiğine kanaat verilen kişilere Geçici Koruma Kimlik Belgesi verilmemesi talimatını vermesi nedeniyle, kayıt görüşmelerinin başvuranların hariç tutulmalarına ilişkin değerlendirmeleri de içermesi gerektiği anlamına gelir.

Bu durum, uygulamada Mart 2016'da tanıtılan geçici koruma kayıt süreci öncesi yapılan ön kayıt sürecinde netliğe kavuşmuştur. Yayınlanmamış bir genelgeyle belirlendiği şekilde, 30 günlük bir süre içerisinde, güvenlik kontrollerinin yapılması amacıyla ön kayıt yapılır.

⁶⁰⁷ GİGM, *Düzensiz göç istatistikleri*: <https://bit.ly/2BO8chL>.

⁶⁰⁸ Human Rights Watch, 'Turkey: Mass Deportations of Syrians', 22 Mart 2018: <https://bit.ly/2IFZjr8>.

⁶⁰⁹ Ministry of Interior, Reply to Human Rights Watch, 21 Mart 2018: <https://bit.ly/2unxG2Y>.

⁶¹⁰ Evrensel, '2 bin mülteci bu kişi da çadırlarda karşıladı', 25 Kasım 2017: <https://bit.ly/214Wqip>.

⁶¹¹ Bir STK tarafından sağlanan bilgiler, Şubat 2019. Ayrıca bkz. Human Rights Watch, 'Turkey Stops Registering Syrian Asylum Seekers', 16 Temmuz 2018: <https://bit.ly/2uq5FWg>; Hürriyet, 'Turkish government stops relocating Syrians to Istanbul', 9 Şubat 2018: <https://bit.ly/2HPa9NL>.

⁶¹² Şanlıurfa Barosu avukatı tarafından verilen bilgi, Şubat 2019.

⁶¹³ İzmir İGİM tarafından sağlanan bilgiler, Aralık 2017.

Yunanistan'dan Türkiye'ye AB-Türkiye Antlaşması kapsamında kabul edilen Suriyeliler de ön kayıt sisteminde değerlendirilir.⁶¹⁴

Türkiye genelinde pek çok yerde, yüksek sayıda başvuru, tercüman eksikliği ve güvenlik kontrollerinin yapılması nedeniyle başvuru sahiplerine ön kayıt randevusu verilmektedir ve bu kişiler kayıt yaptırmadan önce birkaç ay süreyle ve bir ilden diğerine değişiklik gösterebilecek önemli gecikmelerle karşılaşmaktadır.⁶¹⁵ Başvuranlar ayrıca, GİGM yetkililerinin yaptığı hatalarla da karşılaşmaktadır ve ancak uzunca zaman alan yasal müdahaleleri takiben düzeltilebilecek olan bu hatalar, kayıt sürecinde yaşanan diğer engellerdir.⁶¹⁶

Kayıt sürecindeki gecikme, Geçici Koruma Kimlik Belgesi ve belgede tanımlanan Yabancı Kimlik Numarası (YKN) edinilmesini de geciktirdiğinden, sağlık hizmetlerine ve diğer hizmetlere erişimde sorunlara yol açmaktadır.⁶¹⁷

Bununla birlikte, bazı hassas gruplardan kişilere 30 günlük ön kayıt süresini beklemeden Geçici Koruma Kimlik Belgesi verilebileceği dikkate alınmalıdır. Bu kategoriler: (a) 0-12 yaş arası çocuklar; acil tedaviye ihtiyacı olan kişiler; hamile kadınlar; yaşlılar; ve refakatsiz çocuklar.⁶¹⁸ Uygulamada, sağlık sorunu olan kişiler veya gebeliğinin ileri dönemlerindeki kadınlar gibi özel ihtiyaçları olan kişiler kayıt prosedüründe önceliklendirmeden yararlanmaktadır.

2.2. İGİM'de kayıt sürecinin tamamlanması

Ön kayıt aşamasının tamamlanmasından sonra, başvuru sahibinin Geçici Koruma Kimlik Belgesini alabilmesi için 30 gün içinde İGİM'e başvurması gerekmektedir. Geçerli bir neden olmadan bu 30 günlük sürenin bitiminden 15 gün sonra İGİM'e hala başvurmamış olmak, "V71" kodunun (*Semt-i meçhul*) etkinleştirilmesine neden olur. "V71" kodu kayıt prosedürünü askıya alır ve yalnızca İGİM tarafından prosedürün devam ettiği onaylandıktan sonra veya arama ve yakalama kayıtlarının veri tabanına kaydedilmesinden sonra kaldırılabilir.⁶¹⁹

3. İtiraz/Temyiz Başvurusu

GKY'nin kendisinde, olumsuz kararlara karşı ilgililer için özel çareler sunan bir hüküm bulunmadığından, GKY kapsamındaki yetkili makamların tüm işlem ve eylemleri, YUKK tarafından şart koşulan özel hususlar olmadıkça Türk idare hukukuna dayanan genel kurallara tabidir.

Uluslararası Koruma: Sınır Dışı Etme ve Geri gönderme bölümünde değinildiği üzere, YUKK sınır dışı edilme kararlarına karşı özel bir çözüm yolu sağlar. YUKK Madde 53 gereğince, sınır dışı etme kararına karşı 15 gün içinde idare mahkemesine başvurulabilir. Sınır dışı etme kararlarına karşı yapılan itirazlar, aşağıdaki kişiler tarafından yapılan itirazlar haricinde, otomatik olarak askıya alma etkisine sahiptir: (i) Terör örgütü yöneticisi, üyesi, destekleyicisi veya çıkar amaçlı suç örgütü yöneticisi, üyesi veya destekleyicisi olanlar; (ii) Kamu düzeni veya kamu güvenliği ya da kamu sağlığı açısından tehdit

⁶¹⁴ UNHCR Greece, 'Response to query related to UNHCR's observations on Syrians readmitted to Turkey', 23 Aralık 2016: <http://bit.ly/2B5lykY>. Ayrıca Bkz. Euractiv, 'Turkey blocks UNHCR access to Syrian refugees', 19 Ocak 2017: <http://bit.ly/2BFsuYp>.

⁶¹⁵ **Konya**'da, örneğin, kayıt sürecinin 2 ay sürdüğü bildirilmiştir: Bir STK tarafından yapılan ziyaretin ardından sağlanan bilgi, Şubat 2019.

⁶¹⁶ Adana Barosu tarafından verilen bilgiler, Şubat 2018.

⁶¹⁷ Bazı durumlarda, mahkemeler hassas gruplardan kişilerin sağlık hizmetlerine erişmesine izin verilmesine hükmetmiştir. Bkz. 2^{nci} Gaziantep Çocuk Mahkemesi, 18 Temmuz 2016 tarihli Karar.

⁶¹⁸ GİGM, Geçici koruma altındaki Suriyelilerin iş ve işlemlerine ilişkin 29 Kasım 2017 tarih ve 2017/10 Sayılı Genelge.

⁶¹⁹ A.y.

oluşturanlar; veya (iii) uluslararası kurum ve kuruluşlar tarafından terör örgütü olarak nitelendirilen bir örgütle ilişkisi olanlar.⁶²⁰ Yetkili İdare Mahkemesinin itirazı 15 gün içinde sonuçlandırması zorunludur. İdarenin temyiz başvurusuyla ilgili kararları kesindir, daha yüksek bir mahkemede temyiz edilemez.

Olası olumsuz karar ve uygulamalara dair diğer tüm senaryolar, Türk idare hukukuna dayanan genel hesap verebilirlik kurallarına tabidir. Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 125. maddesi uyarınca, idarenin tüm işlem ve eylemleri adli incelemeye tabidir. İdare Yargılama Usulü Kanunu'nun 7. Maddesine göre, idarenin eylem ve işlemlerine karşı yetkili idare mahkemelerine 60 gün içerisinde itiraz edilmelidir. İdare Mahkemesine yapılan başvurular genellikle otomatik olarak askıya alma etkisi taşımamaktadır, ancak başvuru sahipleri, ilişkili olarak infazın durdurulması talebinde bulunabilirler. İdare mahkemelerinde temyiz kararının kesinleşmesi için genel bir süre sınırı yoktur. İdare mahkemelerinin olumsuz kararlarına yüksek idare mahkemesinde itiraz edilebilir.

4. Adli yardım

GKY Madde 53 kapsamında, kişiler, yetkili makamlara karşı usulle ilgili olarak başlatılacak idari işlemler sırasında avukat tarafından temsil edilebilir. Ayrıca devlet tarafından finanse edilen yardım programı (Adli Yardım) hükümlerine atıfta bulunulur. Ayrıca, avukat ücretini ödeyemeyecek durumda olan kişilere devlet tarafından adli yardım sağlanması Avukatlar Kanununda da belirtilmiştir.

Türkiye'de devlet tarafından finanse edilen adli yardım, "hak ediş" ve "liyakat" hususlarına tabi olarak barolar tarafından verilmektedir. BMMYK ve Türkiye Barolar Birliği tarafından 18 ilde uygulanan bir proje, özellikle uluslararası ve geçici koruma davaları için barolara fon sağlar. (bkz. [Uluslararası Koruma: Olağan Prosedür: Adli Yardım](#)).

Karşılaşılan başka bir engel de noter tasdikli vekaletname şartı ile ilgilidir (bkz. [Uluslararası Koruma: Olağan Prosedür: Adli Yardım](#)). 2016/3 Noterler Birliği Genelgesi uyarınca, Geçici Koruma Kimlik Belgesi, noterler tarafından kabul edilen belgeler listesine dahil edilmiştir. Ancak, bazı noterler bu tür belgeler temelinde vekaletname vermekte isteksiz davranmaktadır.

GKY Madde 51'e göre, "milli güvenlik, kamu düzeni ve kamu güvenliğinin korunması ile suç işlenmesinin önlenmesine ve istihbari bilgilere ilişkin belgeler" dışındaki belgeler, kişilerin kendisi ya da yasal temsilcisi veya avukatı tarafından incelenebilir. Bu geniş bırakılmış istisna alanı, bazı durumlarda, uygulanan prosedüre itiraz eden kişileri temsil eden avukatların ilgili tüm bilgilere erişebilmelerinin engellenmesi riskini doğurmaktadır. Mevcut bölgesel bağlam ve güvenlik ortamında, terörist gruplarla bağlantısı olduğu iddia edilen kişilerin tanımlanması ve önlenmesine büyük önem verilerek, GKY Madde 51 kapsamında avukatların ilgili dosyaya erişimine getirilen kısıtlamalar söz konusudur.

GKY Madde 51 ayrıca kişisel bilgi ve belgelerin gizliliğine dair garanti de sağlar.

D. Geçici koruma çerçevesinde idari gözetim

Kural olarak, geçici koruma yararlanıcıları alıkonulmamalıdır. GKY, geçici koruma kapsamında kişilerin idari gözetim altına alınmalarını ve uygulanan prosedürleri içeren hiçbir özel hüküm içermemektedir. Bununla birlikte, GKY Madde 35 uyarınca; yükümlülüklerine uymayan geçici barınma merkezi dışında

⁶²⁰ 29 Ekim 2016 tarih ve 676 sayılı KHK'nın 35. Maddesi ile değiştirilen YUKK, Madde 55(3). Bu hüküm, YUKK Madde 54(1)(b), (d) ve (k) bendlerine atıfta bulunur.

bulunan kişilerin, geçici barınma merkezi dışında kalmaları süreli veya süresiz olarak sınırlandırılabilir. Bu hükmün uygulanması durumunda, yararlanıcıların kamptan çıkmaları yasaktır, dolayısıyla fiilen idari gözetim altındadırlar.

Barınma bölümünde ifade edildiği üzere, Suriyelilere tahsis edilen ve resmi olarak Geçici Konaklama Merkezleri olarak adlandırılan kamplar, AFAD tarafından kurulmuş ve koordine edilmiştir. Bununla birlikte Ekim 2015'ten bu yana GİGM, **Osmaniye** Düziçi'nde bulunan kampı yönetmektedir ve seçilen Suriyelileri tutmak adına fiilen idari gözetim tesisi olarak kullanmaktadır.⁶²¹ Bu, Mart 2018'de GKY'de yapılan değişikliklerin ardından, kamp yönetiminin ve hizmet sunumunun genel sorumluluğunun AFAD'dan GİGM'ye devredilmesiyle gerçekleşmiştir.⁶²² Şu anda Düziçi geçici bir Geri Gönderme Merkezi olarak sınıflandırılmaktadır (bkz. **İdari Gözetim Tesisleri**).

25 Temmuz 2014 tarihli Genelge uyarınca, bu hüküm dilenciler veya sokakta yaşayanların yanı sıra kamu düzenini veya güvenliğini tehdit eden faydalanıcılarla ilgilidir.⁶²³ Bu Genelgeye dayanarak, önceki yıllarda, kamplarda alıkonulan ve sokakta yaşaması veya dilencilik yapması üzerinden tutuklandıktan sonra ayrılmalarına izin verilmeyen pek çok Suriyeliye ilişkin vakalar bildirilmiştir.⁶²⁴ Bu uygulama aynı zamanda dilencilik yaptıkları veya çadırlarda yaşadıkları gerekçesiyle gözetim altına alınan Dom gibi gruplara da uygulanmıştır. Dom aileler zorla **Osmaniye** Düziçi'nde bulunan kampa nakledilmiş ve gönüllü geri dönüş belgesi imzalamadıkça kamptan ayrılmaları engellenmiştir.⁶²⁵ Bu uygulama 2018'de sona ermiştir.⁶²⁶

Ek olarak, bu konudaki uygulama tekipleşmiş olmamasına rağmen, bazı durumlarda yönlendirildikleri uydu kentlerinde ikamet etme zorunluluğunu ihlal eden geçici koruma faydalanıcılarına karşı bir yaptırım olarak gözaltılar - keyfi olarak - uygulanmıştır. Örneğin, deniz yoluyla usule aykırı surette ülkeden çıkış yaparken yakalanan geçici koruma faydalanıcıları Geri Gönderme Merkezlerine nakledilir ve kamu düzeni ve güvenliği için bir tehdit oluşturmadıkları sürece, ön kayıt işlemi sonlanana kadar orada tutulur.⁶²⁷

Geçici koruma faydalanıcıları, sınır dışı edilmek amacıyla (bkz. **Uluslararası Koruma: İdari gözetimin hukuki çerçevesi**) statüleri iptal edilerek veya geri gönderme yasağına istisnai durumlara girmedikleri müddetçe (bkz. **Geri gönderme ilkesi**) idari gözetim altına alınabilir.

⁶²¹ Council of Europe Special Representative for Migration and Refugees, *Report of the fact-finding visit to Turkey*, 10 Ağustos 2016, parag. VI.1(b) ve XI.2(f).

⁶²² 2018/11208 sayılı Yönetmelik ile değiştirilen GKY, Madde 37(3).

⁶²³ 25 Temmuz 2014 tarih ve 2014/429 sayılı İçişleri Bakanlığı Talimat Yazısı

⁶²⁴ Zeynep Kıvılcım, *'Legal violence against Syrian female refugees in Turkey'*, Female Legal Studies, 2016, citing Amnesty International, *Europe's gatekeeper*, 2015.

⁶²⁵ Kırkayak Kültür Merkezi tarafından verilen bilgiler, Şubat 2018.

⁶²⁶ Kırkayak Kültür Merkezi tarafından verilen bilgiler, Şubat 2018.

⁶²⁷ SGDD-ASAM tarafından verilen bilgi, Şubat 2018.

Geçici Korumanın İçeriği

GKY tarafından ortaya konan geçici korumanın çerçevesi, faydalanıcılarına Türkiye'de yasal olarak kalmalarını sağlayan bir yasal statüye ek olarak;⁶²⁸ yasadışı olarak ülkeye giriş yapmak veya ülkede bulunmak nedeniyle cezaya tabi tutulmama⁶²⁹ ve *geri göndermeme ilkesinin* uygulanması gibi olanaklar sağlar.⁶³⁰

Suriyeli mülteciler için söylem ve bütünleştirme politikasının gelişimi şöyle özetlenebilir:

“İlk 4 yıl hem yetkililerin hem de Suriyelilerin krizi oldukça kısa vadeli bir sorun olarak gördükleri, kişilere yeni yaşam sağlamak yerine barınma, beslenme ve sağlık hizmeti gibi ihtiyaçların geçici olarak karşılanması gibi adımların atıldığı ilk dönem olarak adlandırılabilir.

İkinci dönem, 5,6,7 ve 8. yıllar ile yakın dönemi içerir. Bu dönemde krizin kısa sürede çözülmeyeceği beklentisiyle, Suriyeliler konusunda Türkiye'de bir hareketlilik yaşanmıştır. Sınır kasabalarında ve Güney Doğu Anadolu'da yaşayan Suriyeli nüfus, işgücü piyasasının daha aktif olduğu sanayileşmiş şehirlere göç etmiş ve bugün yalnızca İstanbul, yaklaşık 600 bin Suriyeliye ev sahipliği yapmaktadır. Bu ikinci dönemin odak noktaları eğitim fırsatlarına katılım, kadın ve çocukların özel ihtiyaçları, erken ve zorla evlilikler, çocuk işçiliği, sağlık sorunu olan kişiler, engelliler, yaşlılar vb. durumlara yöneliktir. Bu dönemde, koruma ön plana çıkmıştır ve ilgili aktörler yukarıda belirtilen konulara daha fazla odaklanmıştır. Ayrıca geçim olanaklarına ve iş gücü piyasasına erişim daha önemli hale gelmiştir. Türkiye'deki hareketliliğin ve bu dönemde işgücü piyasasına katılımın artmasının bir sonucu olarak, Suriyeliler Türkiye'de daha görünür hale gelmiştir.”⁶³¹

Geçici koruma faydalanıcılarının sorumluluğunun AFAD'tan GİGM'ye devredilmesi ve GİGM'nin faaliyetleri devralmasıyla birlikte, 2018'de hizmet sunumunda değişikliklere yol açmıştır. Ülkedeki geçici koruma faydalanıcılarına uzun vadeli yerleşim olanaklarının tanınmasının artması zemininde bu kişilerin bütünleşme imkanlarını teşvik etmeyi amaçlayan hizmet ve faaliyetlerin sağlanmasında bazı aktörler aktif olarak yer almaktadır.⁶³² Türk Kızılayı, ülke genelinde farklı bölgelerdeki göçmenler için 15 toplum merkezi işletmektedir. Belediyelerin ayrıca hizmet sunumu ve projeler yoluyla bütünleşme desteği konusunda merkezi bir rolü vardır. Bu karşılama önlemlerine rağmen, ulusal bir entegrasyon planının olmayışı, bütünleşme alanında ayrışma ve koordinasyon eksikliğine yol açmaktadır.

Uluslararası STK'lar, Suriye krizinin başlamasından bu yana sınır illerde de faaliyet göstermektedir. Örneğin, 2015'te uluslararası STK'lar da dahil olmak üzere **Gaziantep**'te yaklaşık 150 STK bulunmaktaydı. Ancak şu anda, yabancı STK'ların Türkiye'de faaliyet göstermek için izin almaları ve bu izni sürekli yenilemeleri gerektiğinden, faaliyetlerinin kapsamı sınırlı olup bu faaliyetler yetkili İGİM tarafından yakından izlenmektedir.⁶³³ Genel olarak Suriye'de GİGM ve diğer yetkililerle işbirliği yaparak sınır ötesi faaliyetler yürütmektedirler. Daha önce yabancı çalışanları için oturma izni almakta ciddi sorunlarla karşılaşan bu STKlar, 2018'den itibaren benzeri sorunlarla karşılaşmamışlardır.

⁶²⁸ GKY, Madde 25.

⁶²⁹ GKY, Madde 5.

⁶³⁰ GKY, Madde 6.

⁶³¹ SGDD-ASAM and UN Women, *Needs assessment of Syrian women and girls under temporary protection status in Turkey*, Haziran 2018: <https://bit.ly/2z8zb5k>, 65.

⁶³² Polis Akademisi, *Uluslararası Kitleli Göçler ve Türkiye'deki Suriyeliler*, Kasım 2017, 21.

⁶³³ Etkin organizasyonların bir listesi için, bkz. İçişleri Bakanlığı, *Türkiye'de Faaliyetine İzin Verilen Yabancı STK'lar Listesi*: <https://bit.ly/2TZyYgU>.

A. Geçici Koruma statüsü ve ikamet

1. Geri göndermeme ilkesi

GKY Madde 6, geçici koruma verilen kişiler için geri gönderme yasağı getirir. Ancak, 2016 yılı Ekim ayında çıkarılan KHK ile, bu kurala istisnalar getirilmiş ve (i)terör örgütü yöneticisi, üyesi, destekleyicisi veya çıkar amaçlı suç örgütü yöneticisi, üyesi veya destekleyicisi olanlar; (ii) kamu düzeni ya da kamu sağlığı açısından tehdit oluşturanlar; veya (iii) uluslararası kurum ve kuruluşlar tarafından tanımlanan terör örgütleriyle ilişkili olduğu değerlendirilenler hakkında sınır dışı etme kararının alınabileceği yönünde düzenlemeye gidilmiştir.⁶³⁴ Bu düzenleme 1 Şubat 2018 tarihli 7070 sayılı Kanun ile pekiştirilmiştir.

İdari gözetim kararları,⁶³⁵ Türkiye'de uluslararası koruma başvurusunda olan kişilerle benzer olarak yukarıda belirtilen hükümler temelinde Suriyeliler hakkında da verilmiş olup bu durum 2018'de giderek daha da artış göstermiştir.

Bir davada, İzmir İdare Mahkemesi, terörist faaliyetlere dair hiçbir kanıt bulunmadığı ve halen bir cezai soruşturmanın beklemede olmasından dolayı, Suriye vatandaşına yönelik YTS gerekçesiyle sınır dışı etme kararını bozmuştur.⁶³⁶ Ancak, cezai soruşturması sürerken kamu güvenliği gerekçesiyle idari gözetim altına alınan başka bir Suriyeliyle ilgili farklı bir davada, Hatay Sulh Ceza Mahkemesi firar etme riski bulunduğu dayanarak kişinin serbest bırakılması emrini vermeyi reddetmiştir.⁶³⁷ Bir başka davada, ⁶³⁸Anayasa Mahkemesinden geçici tedbir alınmasına rağmen, mahkeme gözetim kararının bozulma talebini reddetmiştir.⁶³⁹

İdare mahkemelerinin ve Anayasa Mahkemesinin geri göndermeme ilkesine ilişkin içtihat hukuku hakkında bir tartışma için, bkz. [Uluslararası Koruma: Sınır dışı etme ve geri gönderme](#).

2. Geçici koruma kimlik belgesi

GKY bir kayıt prosedürü sunar ve kayıt sonrası kişilere belge verilmesini öngörür (Geçici Koruma Kimlik Belgesi).⁶⁴⁰ Bu, ilgili kişinin statüsünü geçici koruma faydalanıcısı olarak gösteren bir belge olarak görev yapar.

GKY, Madde 25, geçici koruma faydalanıcılarının Türkiye'de uzun vadeli yasal bütünleşme olanaklarının olmadığını ifade eder. 25. Maddeye göre, faydalanıcılara verilen Geçici koruma kimlik belgesi, YUKK Madde 42 ve 43 uyarınca, diğer düzenlenen ikamet izni veya ikamet izni yerine geçen belgelere eşdeğer sayılmaz, Türkiye'de "uzun dönem ikamet iznine" geçiş hakkı sağlamaz.

Geçici Koruma Kimlik Belgeleri, her yararlanıcıya Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü tarafından verilen Yabancı Kimlik Numarasını (YKN) da kapsar. Türkiye'de yasal olarak ikamet eden tüm yabancı uyruklulara tüm devlet hizmetlerine erişimlerini kolaylaştırmaya hizmet eden bir YKN atanmıştır. YUKK çerçevesinde uluslararası koruma başvuru sahipleri ve statü sahipleri için de böyle bir YKN verilmiştir.

⁶³⁴ YUKK Madde 54(2), 29 Ekim 2016 tarihli ve 676 sayılı Kanun Hükmünde Kararname, Madde 36 ile değiştirilmiştir. Bu hüküm, YUKK 54(1)(b), (d) ile 676 sayılı KHK ile eklenmiş olan (k) bendine atıfta bulunur.

⁶³⁵ İzmir Barosu avukatı tarafından verilen bilgi, Mart 2019.

⁶³⁶ 1^{inci} İzmir İdare Mahkemesi, Karar No. 2017/1608, 28 Şubat 2018.

⁶³⁷ 2^{nci} Hatay Sulh Ceza Mahkemesi, Karar No. 2019/476, 31 Ocak 2019. Ayrıca bkz. 1^{inci} Hatay İdare Mahkemesi, Karar No. 2018/887, 18 Ocak 2019.

⁶³⁸ 2^{nci} Hatay Sulh Ceza Mahkemesi, Karar No. 2018/4287, 27 Kasım 2018.

⁶³⁹ Anayasa Mahkemesi 16 Kasım 2018 tarihinde geçici tedbirler almış ve yine geçici tedbirlere dair karara hükmetmiştir: Anayasa Mahkemesi, Karar No. 2018/33177, 21 Aralık 2018.

⁶⁴⁰ GKY, Madde 2.

Şu anda, YKN, geçici koruma faydalanıcıları da dahil olmak üzere tüm yasal olarak ikamet eden yabancı uyruklulara atanmış olup kategorik olarak 99 rakamıyla başlar.

Daha önce, YKN'deki teknik sorunlar nedeniyle, bazı geçici koruma yararlanıcıları 99 dışındaki rakamlardan başlayan numaraları olduğu için sağlık hizmeti gibi haklara erişemiyordu.⁶⁴¹ Bu sorunlar bu raporun yazılması sürecinde ortadan kalkmıştır.⁶⁴²

BMMYK ile yakın işbirliği içinde, geçici koruma altındaki Suriyelilere dair verilerinin doğrulama ve güncelleme süreci 2018 sonunda tamamlanmıştır.⁶⁴³ 643 BMMYK, Türkiye genelinde veri doğrulama hedefinin %96'sının bu çalışma ile karşılandığını ifade etmiştir.⁶⁴⁴ Bununla birlikte, paydaşlara göre, doğrulama süreci **İstanbul, Şanlıurfa** veya **Hatay** gibi bölgelerde bulunan geçici koruma yararlanıcılarının yaklaşık %50 ila %60'ını kapsamıştır.⁶⁴⁵

3. Vatandaşlık tanınması

Uluslararası Koruma: Vatandaşlık Tanınması bölümünde tartışıldığı üzere, vatandaşlık; (a) 5 yıl kesintisiz ikamet ardından normal prosedür; (b) bir Türk vatandaşıyla evlilik; veya (c) istisnai durumlar prosedürü yoluyla tanınabilir.

Türkiye'de Geçici Koruma Kimlik Belgesi ile geçirilen süre, Türk vatandaşlığı başvurularında aranan 5 yıl kesintisiz yasal ikamet şartının yerine getirilmesi olarak yorumlanamaz. İçişleri Bakanı, Ocak 2019'da, Türkiye'de 53.099 Suriyeli Türk vatandaşı bulunduğunu, ancak bu rakamın 2011'den önce oturma izniyle ülkeye gelen kişileri de içerdiğini ifade etmiştir.⁶⁴⁶ Bu rakam Mart 2019 itibarıyla 79.894'e yükselmiştir.⁶⁴⁷

2011'den sonra gelen geçici koruma yararlanıcıları vatandaşlığa ancak bir Türk vatandaşıyla evlilik veya istisnai durumlar prosedürü yoluyla erişebilirler. İstisnai koşullar altında vatandaşlık, Türkiye'ye katkıda bulunabilecek belirli profilden kişilere ve belirli beceriler gibi kriterler temelinde verilmektedir. Genel olarak, vatandaşlık, uygulamada yüksek nitelikli Suriyelilere verilir, ancak diğer kategorilerden kişilere de tanınabilir.⁶⁴⁸

Hükümet ayrıca, nitelikli Suriyelilere vatandaşlık tanınması konusunda bir ön çalışma başlatmıştır. Bu bağlamda, yaklaşık 10.000 ailenin durumu GİGM ile işbirliği içinde incelenmiştir. Bu da toplam 20.000 kişiye karşılık gelmektedir. Aileler hakkında toplanan bilgiler Vatandaşlık Kurulunda tartışılmaya başlanmıştır. Bu davaların işlenmesi uzun bir süreçtir, çünkü Suriyeliler hakkındaki bilgilerin önemli bir kısmı kendi ifadelerine dayanmaktadır.⁶⁴⁹

⁶⁴¹ Bkz. AIDA, Country Report Turkey, 2017 Update, Mart 2018, 123-124.

⁶⁴² Bir STK tarafından sağlanan bilgiler, Mart 2019.

⁶⁴³ GİGM, 'Türkiye'de Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Yabancıların Kişisel Verilerinin Doğrulanması', 22 Mart 2018: <https://bit.ly/2p1ttBt>.

⁶⁴⁴ BMMYK, *Turkey: Operational Update 2018 Highlights*: <https://bit.ly/2Cr3tBB>.

⁶⁴⁵ Bir STK tarafından sağlanan bilgiler, Şubat 2019.

⁶⁴⁶ Habertürk, 'Bakan Soylu: 53 bin 99 Suriyeli oy kullanacak', 19 Ocak 2019: <https://bit.ly/2YcMBb5>. 36.000 Suriyeli Türk vatandaşı hakkında bir açıklama için bkz. Onedio, 'Bakan Soylu'nun' Kardeşlik Yatırımı' Dileği: 'Allah İzin Verse de Türkiye'de Doğan 380 Bin Suriyeli Çocuğu Vatandaş Yapsak', 17 Aralık 2018: <https://bit.ly/2YiChOZ>.

⁶⁴⁷ Mülteciler Derneği, 'Türkiyedeki Suriyeli Sayısı Mart 2019', 28 Mart 2019: <https://bit.ly/2FycEVd>.

⁶⁴⁸ Uluslararası Mülteci Hakları Derneği tarafından verilen bilgiler, Şubat 2019; İstanbul Barosu avukatı tarafından verilen bilgiler, Şubat 2019.

⁶⁴⁹ TBMM, *Göç ve Uyum Raporu*, Mart 2018.

İstisnai koşullar altında vatandaşlık çerçevesinde, Türk vatandaşlığının yabancı yatırımcılara tanınması ve böylece Türkiye'ye sermaye akışının sağlanması için çalışmalar devam etmektedir. Bu planlanan düzenlemeye göre, vatandaşlık tanınması için en az 1 milyon dolarlık mülk satın almak veya en az 2 milyon dolar tutarında sabit sermayeli yatırım yapmak veya en az 100 kişi için yeni istihdam yaratmak ya da Türkiye'ye üç yıl geri çekilmemek üzere en az 3 milyon dolar yatırım yapmak veya 3 milyon dolarlık devlet tahvili almak, ya da 1.5 milyon dolarlık yatırım fonu almak şartları koşulmuştur.⁶⁵⁰

Bu girişimlere rağmen, Suriyelilerin çoğunluğu yukarıda belirtilen istisnai koşullar altında vatandaşlığa kabul edilmemektedir.⁶⁵¹ Vatandaşlık tanınması kriterleri tutarlı bir şekilde uygulanmaz,⁶⁵² işlemin süresi de değişkenlik gösterir. **Hatay**'da süreç 7 ay sürerken **Gaziantep**'te uzun yıllar alabilir.⁶⁵³

Çocuk koruma barınaklarında bulunan refakatsiz çocuklara, Türkiye'de akrabalarının olmadığı tespit edilirse vatandaşlık verilir.⁶⁵⁴ Türkiye'de doğan çocukların yasal statüleri, TBMM Mülteci Hakları Komisyonu'nun 2018 tarihli bir raporunda tartışılmıştır.⁶⁵⁵ Rapora göre, Türkiye'de doğan 276.000 vatansız (*haymatlos*) çocuk ne Suriye'den ne de Türkiye'den alınma kimlik belgelerine sahip değiller.⁶⁵⁶

Türkiye'de son sekiz yılda doğan Suriyeli bebek sayısı Kasım 2018 itibarıyla 405.521'dir.⁶⁵⁷

B. Aile Birleşimi

GKY Madde 49, geçici koruma faydalanıcılarına, Türkiye'deki aile birleşimi ile birlikte, Türkiye'de aile birleşimi için "başvuruda bulunma" imkanı vermektedir. Ancak aynı madde, bu başvuruların GİGM tarafından değerlendirileceğini ve bunun da aslında otomatik bir hak olarak verilmediğini ima eder. GİGM'nin takdirine bağlı bir imkan olduğu ifade edilir.

GKY Madde 3 uyarınca, faydalanıcının eşi, ergin olmayan çocuğu ile bağımlı ergin çocuğu aile üyeleri olarak tanımlanır. Madde 49 aynı zamanda refakatsiz çocuklar için "çocukların talebi beklenmeksizin aile birleşimine ilişkin işlemler" in derhal başlatılmasını şart koşar.

Uygulamada, Türk Kızılayı, aile birleşimi konusunda, özellikle Türkiye'de çocukların aileleriyle bir araya gelmeleri konusunda çalışan ana aktördür, AFAD ise sınır bölgelerinde aile birleşimi taleplerini işleme alır. İstatistiklere göre, Türk Kızılayı, çoğu Suriyelilerden olmak üzere bugüne kadar 540 aile birleşimi talebi almıştır.⁶⁵⁸ Türk Kızılayı, bugüne kadar, menşe ülkedeki bilgi doğrulama ve kontroller üzerinden Türkiye'de 16 aile birleşimi işlemini gerçekleştirmiştir. Ayrıca, Türkiye'de aile birleşimi durumunda çocuğa refakat sağlamaktadırlar.

⁶⁵⁰ TBMM, *Göç ve Uyum Raporu*, Mart 2018.

⁶⁵¹ Ankara Barosu avukatı tarafından verilen bilgi, Ocak 2019. .

⁶⁵² Bir STK tarafından sağlanan bilgiler, Şubat 2019.

⁶⁵³ Bir STK tarafından sağlanan bilgiler, Şubat 2019.

⁶⁵⁴ Bir STK tarafından sağlanan bilgiler, Şubat 2019.

⁶⁵⁵ TBMM, *Göç ve Uyum Raporu*, Mart 2018.

⁶⁵⁶ Hürriyet, 'Meclis'e rapor: Türkiye'nin haymatlosları*', 19 Ocak 2018: <http://bit.ly/2DGdCJr>.

⁶⁵⁷ Mülteciler Demeği, 'Türkiyedeki Suriyeli Sayısı Mart 2019', 28 Mart 2019: <https://bit.ly/2FycEVd>.

⁶⁵⁸ Türk Kızılayı tarafından verilen bilgi, Şubat 2019.

2017 yılında, aile birleşimi hakkı Türkiye'de neredeyse tamamen askıya alınmıştır. Avukatların gözlemlerine göre, Aile birleşimi konusunda, destekleyicinin üçüncü bir ülkeye yerleşim için kabul edilmesi ile ancak ülkeden ayrılmadan önce ailesinin kendisine katılabileceği şart koşulduğundan, İGİM, aile birleşimi için uluslararası koruma faydalanıcılarının doğrudan başvuru yapmalarına izin vermemiştir.⁶⁵⁹ Bu sorun 2018'de çözülmüş gibi görünmektedir (ayrıca bkz. [Uluslararası Koruma: Aile Birleşimi](#)).

C. Serbest dolaşım ve hareketlilik

1. Dolaşım özgürlüğü

Göstergeler: Serbest dolaşım hakkı

1. Başvuru sahiplerinin ülkenin farklı yerlerine dağıtılması konusunda bir mekanizma var mı? Evet Hayır
2. Kanun, serbest dolaşım hakkı konusunda kısıtlamalar getiriyor mu? Evet Hayır

Cumhurbaşkanlığının geçici koruma rejimi, ülke genelinde uygulanmak yerine geçici koruma önlemlerinin Türkiye içinde belirli bir bölgeye uygulanmasını içerebilir.⁶⁶⁰ Cumhurbaşkanlığı, geçici koruma önlemleri konusunda sınırlamalar getirmek veya “milli güvenlik, kamu düzeni, kamu güvenliği ve kamu sağlığını tehdit eden durumlarda” belirli bir süre için veya belirsiz süreli olarak mevcut önlemleri askıya almak yetkisine sahiptir.⁶⁶¹

GKY Madde 33 uyarınca geçici koruma faydalanıcıları “idari gerekliliklere uymakla yükümlü olup aksine hareket edenler hakkında gerekli adli yaptırımlar getirilir”. Bu kişilerin diğer yükümlülükleri arasında, “belirlenen ilde, geçici barınma merkezinde veya belirli bir yerde ikamet etmek” ve “Valilikler tarafından belirlenen şekilde bildirimde bulunmak” da yer almaktadır. Bu hüküm, GİGM'ye geçici koruma faydalanıcılarının belirli bir süre için, belirli bir kampa veya başka bir yere gitmesi konusundaki dolaşım serbestliğini sınırlaması konusunda açıkça yetki vermektedir.

Bununla birlikte, Ağustos 2015'e kadar, Türk Hükümet yetkilileri, Suriyelilerin Türkiye'deki hareketlerine ilişkin kontroller ve sınırlamalar getirmek için özel bir talimat vermemiştir. 29 Ağustos 2015'te yayımlanan GİGM genelgesi, kurumların il yetkililerinin Türkiye içerisindeki hareketleri kontrol altına alma ve önleme konusunda bir dizi önlem almasını emretmiştir.⁶⁶² Özellikle güney illerindeki güvenlik kurumları bu talimat üzerinde hareket etmeye başladığında ve ülkenin batı bölgelerine seyahat etmek isteyen Suriyelileri yakalamaya başladığında bu talimatın varlığı belli olmuştur. Bu önlemin arkasındaki itici gücün, Suriyeliler tarafından Ege kıyılarından Yunan adalarına yapılan usulsüz geçişleri durdurmak olduğu anlaşılmaktadır. AB-Türkiye Bildirisinin ardından, geçici koruma faydalanıcılarına getirilen hareket kısıtlamaları daha sıkı bir şekilde uygulanmaktadır. Belirlenen il dışına seyahat etmek için izin almak zorlaşırken, faydalanıcıların kayıtlı adreslerine yapılan habersiz kontroller de artmıştır.⁶⁶³

⁶⁵⁹ Antakya Barosu avukatı tarafından verilen bilgi, Şubat 2018; Adana Barosu avukatı tarafından verilen bilgi, Şubat 2018; Mersin Barosu avukatı tarafından verilen bilgi, Şubat 2018; SGDD-ASAM, Mart 2018.

⁶⁶⁰ GKY, Madde 10(1)(ç).

⁶⁶¹ GKY, Madde 15(1).

⁶⁶² 29 Ağustos 2015 tarihli ve 55327416-000-22771 sayılı “Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin Toplu Nüfus Hareketleri” ile ilgili GİGM Genelgesi.

⁶⁶³ Council of Europe Special Representative for Migration and Refugees, *Report of the fact-finding visit to Turkey*, 10 Ağustos 2016, parag. IV.5.

29 Kasım 2017 tarihli ve 2017/10 sayılı GİGM Genelgesi, İGİM'in geçici koruma faydalanıcılarına imza atma görevi yoluyla bildirim yükümlülükleri getirebileceğini belirtmektedir. Geçerli bir mazeret olmadan ardi ardına üç kez bildirim yükümlülüklerine uyulmaması, geçici koruma statüsünün sona erdirilmesine ve iptal edilmesine ve kişinin "semt-i meçhul" olduğunu ifade eden "V71" kodunun çıkarılmasına neden olabilir.

Faydalanıcılar, kayıtlı oldukları il dışına seyahat etmek için bir seyahat izin belgesi talep edebilir. Belge, yetkili Valiliğin takdirine bağlı olarak en çok 90 günlük verilir ve 15 gün olası bir ek uzatmaya tabi tutulabilir. Faydalanıcı, ile dönüşünü Valiliğe bildirmek zorundadır. 90 günlük sürenin bitiminden sonra bildirim yapmamak, "V71" kodunun verilmesine neden olur ve bunun sonucunda kişinin statüsü geri çekilmiş sayılır. Dosyanın değerlendirilmesinin ardından kişi İGİM'e geçerli bir gerekçeyle başvurursa "V71" kodu devre dışı bırakılır.

Buna rağmen, geçici koruma faydalanıcılarının hareketleri devam etmektedir. Düzensiz göç konusunda idari gözetime ilişkin GİGM istatistikleri, Türkiye'ye yapılan veya Türkiye'den yapılan usulsüz giriş çıkışları ayırt etmemektedir, ancak yakalamaların çoğunluğunun batı ve güney illerinde gerçekleştiğini göstermektedir. 2018 yılının sonunda ülke genelinde yakalanan toplam 268.003 kişinin 34.053'ü Suriyelilerdir.⁶⁶⁴ Daha spesifik olarak, Sahil Güvenlik, 2017'de 21.937 ve 2016'da 37.130 kişiye kıyasla, 2018'de usulsüz olarak deniz yolunda yakalanan toplam 26.678 kişi olduğunu bildirmiştir.⁶⁶⁵ Sahil Güvenlik istatistikleri tabiiyete göre ayrı ayrı veri sunmaz.

Geçici koruma faydalanıcıları diğer sebeplerin yanı sıra iş aramak gibi nedenlerle iller arasında seyahat edebilir. Bu genellikle **Şanlıurfa** veya **İstanbul**'da yaşayan ancak **Ankara**'ya iş fırsatları için yerleşen Suriyelilerde görülmektedir. Kayıt dışı istihdamı azaltmak için Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, işverenlere, faydalanıcının ikamet yerlerinde 30 gün içinde değişiklik yapabilmeleri adına noterden resmi bir işe alma beyanında bulunma imkanını sağlamıştır. Ancak çalışma izninin alınmasındaki engeller (bkz. [İşgücü Piyasasına Erişim](#)), ve işverenlerin gerekli resmi beyanları aktif olarak gerçekleştirilmemeleri nedenleriyle, adreslerini ilk kayıt yerinden Ankara'ya değiştiremezler.

⁶⁶⁴ GİGM, *Düzensiz göç istatistikleri*: <http://bit.ly/2BO8chL>.

⁶⁶⁵ Sahil Güvenlik, *Düzensiz göç istatistikleri*: <https://bit.ly/2UbudA9>.

Ç.N: "Düzensiz Göç, düzensiz giriş/çıkış kavramları"na metinde bazı yerlerde, YUKK içinde değinildiği

2. Seyahat belgeleri

GKY Madde 43, geçici koruma faydalanıcılarının seyahat belgesi talep etmesi durumunda, bu taleplerin Pasaport Kanunu'nun 18 inci maddesi çerçevesinde "değerlendirilmesini" öngörür. **Uluslararası Koruma: Seyahat Belgeleri** bölümünde de ifade edildiği üzere, Pasaport Kanununun 18. Maddesi farklı geçerlilik süreleriyle iki tür pasaport öngörmektedir (*Yabancılar Mahsus Damgalı Pasaport*). Bu nedenle, mevcut geçici koruma çerçevesi, 1951 Sözleşmesi'nin dahilinde geçici koruma yararlanıcılarına (Mülteci) Seyahat Belgelerinin sunulmasını öngörmemektedir.

Paydaşlar, geçici koruma faydalanıcılarına verilen bu tür "yabancılar mahsus damgalı pasaportlar" konusunda bilgi sahibi değildir. Bununla birlikte, Suriye pasaportları ile üçüncü ülkelere özel amaçları doğrultusunda seyahat etmelerine izin verilen geçici koruma faydalanıcılarının olduğu bazı durumlarda bu kişilerin Türkiye'ye girişte zorluklarla karşılaştıkları vakalar yaşanmıştır.

3. Üçüncü ülkeye yerleştirme ve aile birleşimi amacıyla ülkeden ayrılma

3.1. Genel prosedür

GİGM, İGİM üzerinden kayıtlı geçici koruma faydalanıcılarının dosyaları arasında yerleşim için bekleyenleri önceden belirler ve BMMYK'ya listeleyerek sevk eder. BMMYK, bu listelerden en fazla yerleştirme ihtiyacı olan adayları belirler ve onları üçüncü ülkelere yönlendirir.

Nihai karar üçüncü ülkeler tarafından alınır. Dosyaları inceler ve özellikle güvenlik kontrollerini yaptıktan sonra ilgili başvuru sahiplerini kabul edip etmemeye karar verirler. IOM sağlık kontrollerinin uygulanmasını, seyahat belgelerinin hazırlanmasını ve yerleştirme için kabul edilenlerin kültürel yönelimlerini organize eder.

Geçici koruma faydalanıcılarının yerleştirme amacıyla üçüncü ülkelere gidişi GİGM'nin iznine tabidir.⁶⁶⁶ Faydalanıcının üçüncü bir ülkeye gitmek için Türkiye'den geçici bir ziyaret amacıyla veya yerleştirme amacıyla kalıcı bir şekilde ayrılmasına izin verilmesi için "çıkış izni" edinmesi gerekir.

Aynı çıkış izni şartı, üçüncü ülkelerdeki aile üyeleriyle aile birleşimi amacıyla Türkiye'den ayrılma sürecinde geçici koruma yararlanıcıları için de geçerlidir. Türkiye'den aile birleşimi için ayrılmak isteyen Suriyeliler, daha sonra Türkiye'yi üçüncü bir ülkeye gitmek amacıyla terk etmek adına "çıkış izni" talep edip almadan önce, GİGM'ye geçici koruma faydalanıcısı olarak kaydolmalıdır.⁶⁶⁷ IOM ayrıca Almanya'ya gerçekleştirilen aile birleşimi amaçlı ülkeden ayrılma sürecini de destekler.⁶⁶⁸

Bununla birlikte uygulamada, bazı belirli profilden geçici koruma faydalanıcılarına, çıkış iznine ihtiyaç duyan geçici koruma sahiplerine atıfta bulunan "V91" kodu verilmiştir (*Ülkemizden Çıkışı İzne Tabi Geçici Koruma Kapsamındaki Yabancı*) ve bu kod Türkiye'den çıkışları engeller. "V91" kodları genellikle nitelikli Suriyelilere verilir.

GİGM istatistiklerine göre, 2014'ten 14 Mart 2019'a kadar toplam 15.046 mülteci, çoğunlukla Kanada, ABD, İngiltere ve Norveç gibi üçüncü ülkelere nakledilmiştir.

⁶⁶⁶ GKY, Madde 44.

⁶⁶⁷ Uluslararası Mülteci Hakları Derneği tarafından verilen bilgiler, Şubat 2019.

⁶⁶⁸ IOM, *Göç ve Entegrasyon*: <https://bit.ly/2uwAnfM>.

3.2. The 1:1 Yerleştirme Planı

18 Mart 2016 tarihli AB-Türkiye bildirisini, Yunanistan'dan Türkiye'ye geri dönen her bir Suriye vatandaşı için BM hassas grup kriterleri doğrultusunda Türkiye'den AB Üye Devletlerine Suriyelilerin yerleştirilmesi için özel bir yerleştirme prosedürü ("1:1 planı") oluşturmuştur.⁶⁶⁹

Uygulamada, yeniden yerleştirme başvuruları bir bölgeden diğereine değişkenlik gösterebilir. Örneğin, geçici koruma faydalanıcıları **İstanbul** ve **İzmir**'de ise genellikle 1:1 planı üzerinden yeniden yerleştirmeye yönelirken **Gaziantep** veya **Hatay**'da yaşayanlar tarafından tercih edilen bir seğenek değildir.

4 Nisan 2016 ve 14 Mart 2019 tarihleri arasında, 1: 1 planı kapsamında aşağıdaki sayıda mülteciler AB'ye yerleşmiştir:

Suriyeli mültecilerin 1: 1 planı kapsamında yeniden yerleştirilmesi: 14 Mart 2019	
Variş ülkesi	Yerleştirilen kişi sayısı
Almanya	7.230
Fransa	3.636
Hollanda	3.547
Finlandiya	1.510
Belçika	1.230
İsveç	1.159
İspanya	602
İtalya	382
Avusturya	213
Lüksemburg	206
Hırvatistan	152
Portekiz	142
Litvanya	102
Estonya	59
Letonya	46
Slovenya	34
Malta	17
Toplam	20.267

Kaynak: GİGM, Geçici koruma: <http://bit.ly/1Np6Zdd>.

Almanya, 2019'da Türkiye'den en fazla 500 Suriyeli mülteciyi yerleştirme için kabul etmeyi taahhüt etmiştir.⁶⁷⁰

⁶⁶⁹ Council of the European Union, *EU-Turkey statement*, 18 Mart 2016, parag. 2.

⁶⁷⁰ Deutsche Welle, 'Almanya Türkiye'den 6 bin Suriyeli sığınmacı alacak', 7 Şubat 2019: <https://bit.ly/2Tgc3Ja>.

D. Barınma

Göstergeler: Barınma

1. Faydalanıcılar ne kadar süre kampta kalma hakkına sahiptir?	Düzenleme yok
2. 10 Ocak 2019 tarihinden itibaren kampta kalan faydalanıcı sayısı	143.558

1. Geçici Barınma Merkezleri

GKY, geçici koruma faydalanıcıları için devlet kaynaklarıyla finanse edilen barınma olanakları sağlamaz. Ancak, 2018'de değişikliğe uğrayan GK Y Madde 37(1), GİGM'nin geçici koruma faydalanıcılarının barınması için kamplar inşa etmesine izin vermektedir.⁶⁷¹ Bu kampların resmi adı Geçici Konaklama Merkezleridir.⁶⁷² 2018'de YUKK kapsamında yapılan bir değişiklikle, GİGM'nin kurduğu kampların finansmanı ile ilgili hükümler ortaya konulmuştur.⁶⁷³

GKY Madde 23 ve 24, geçici koruma faydalanıcısının mevcut kamplardan birine yönlendirilip yönlendirilmeyeceğini veya belirlenen bir ilde kendi imkanlarıyla kampların dışında kalmasına izin verilip verilmeyeceğini belirlemek hususunda GİGM'ye yetki verir. GK Y Madde 24, geçici koruma yararlanıcılarının GİGM tarafından belirlenecek illerde kamp dışında kalmasına izin vermek hususunda GİGM'ye yetki verir. Ayrıca, kamp dışında yaşayan geçici koruma hak sahiplerinden maddi yardıma ihtiyacı olanların Valilik tarafından belirlenen diğer tesislerde ağırlanabileceğini de taahhüt eder.

10 Ocak 2019 itibarıyla Türkiye'de, Suriye sınır bölgelerinde Güneydoğu Anadolu'nun 8 bölgesinde toplamda 143.558 geçici koruma faydalanıcısını barındıran geniş çaplı 13 kamp bulunmaktadır.⁶⁷⁴ Bu kampların işletilmesinin ve sağlanan hizmetin maliyeti önemli ölçüde fazladır.⁶⁷⁵

Geçici konaklama merkezlerinin sayısı giderek azalmaktadır. 2018'de üçü **Gaziantep**, biri **Mardin**, biri **Adıyaman** ve biri **Şanlıurfa**'da olmak üzere 6 kamp mali kısıtlamalar nedeniyle kapatılmıştır.⁶⁷⁶ Altı kampta barındırılan 132.990 mülteci den yaklaşık 101.000'i nakdi yardım almış ve şehirlerde apartman daireleri kiralamıştır, geri kalanlar ise diğer geçici konaklama merkezlerine nakledilmiştir.⁶⁷⁷ Yetkililerin Suriye sınırında **Hatay** Cilvegözü'nde büyük bir kamp kurma sürecinde oldukları bildirilmektedir.⁶⁷⁸

Kampların kapatılmasının nispeten yeni bir gelişme olduğu göz önüne alındığında, bunun sonuçlarının yakın gelecekte daha görünür hale gelmesi beklenmektedir. Paydaşlara göre, kampları terk eden mültecilerin kentsel alanlarda eğitim ve barınma ihtiyaçlarını karşılamak konusunda güçlüklerle karşı karşıya olmaları muhtemeldir.⁶⁷⁹

SGDD-ASAM ve UN WOMEN tarafından yapılan son araştırmada çok sayıda kadının kötü yaşam koşulları nedeniyle kamptan ayrılıp kentlere gittiği tespit edilmesine rağmen GGM tesislerindeki koşullar

⁶⁷¹ 2018/11208 sayılı Yönetmelik ile değiştirilen GK Y, Madde 37(3).

⁶⁷² GK Y, Madde 3.

⁶⁷³ 9 Temmuz 2018 tarihli ve 703 sayılı KHK Madde 71(e) ile eklenen YUKK, Madde 121A.

⁶⁷⁴ GİGM, *Geçici koruma*: <http://bit.ly/1Np6Zdd>.

⁶⁷⁵ Polis Akademisi, *Uluslararası Kitleli Göçler ve Türkiye'deki Suriyeliler*, Kasım 2017, 20-21; Bir STK tarafından sağlanan bilgiler, Şubat 2019.

⁶⁷⁶ Cumhuriyet, '3.5 milyonu aştı', 22 Kasım 2018 : <https://bit.ly/2FiRR4n>.

⁶⁷⁷ A.y. BMMYK, kampları terk etmeleri için 69,175 mülteciye fon sağlamıştır: BMMYK, *Turkey: Operational Update 2018 Highlights*: <https://bit.ly/2Cr3tBB>.

⁶⁷⁸ Şanlıurfa Barosu avukatı tarafından verilen bilgi, Şubat 2019.

⁶⁷⁹ SGDD-ASAM and UN Women, *Needs assessment of Syrian women and girls under temporary protection status in Turkey*, Haziran 2018: <https://bit.ly/2z8zb5k>, 21.

genel olarak iyi olarak değerlendirilmiştir. Bununla birlikte, resmi işbirliği anlaşmaları olan STK'lar ve Türk Kızılayının dışındaki diğer kuruluşlar, sadece talep üzerine kamplara erişebilmektedir.

2. Kentsel ve kırsal alanlar

Kamplardaki geçici koruma yararlanıcılarının nüfusu giderek azalırken Türkiye'nin geçici koruma rejimine tabi olan mevcut nüfusun büyük çoğunluğu, Türkiye genelinde kampların dışındaki yerleşim bölgelerinde kalmaktadır. 10 Ocak 2019 itibarıyla Türk makamlarına kayıtlı toplam geçici koruma yararlanıcısı nüfus 3.628.180 olarak bildirilmiş, bunun %4'ü Geçici Konaklama Merkezleri'nde, 3.484.562'si ise kamplar dışındaki bölgelerde yaşamaktadır (bkz. [İstatistiki veriler](#)).

3.6 milyon Suriyelinin yarısından fazlası kayıtlı olarak 81 ilin 4'ünde (**İstanbul, Şanlıurfa, Hatay ve Gaziantep**) yaşamaktadır. 300.000 ila 400.000 arasında kayıt dışı Suriyelinin ise kent merkezlerinde yaşadığı tahmin edilmektedir.⁶⁸⁰

İstanbul en çok kayıtlı geçici koruma faydalanıcısının bulunduğu kenttir, bu da yalnızca toplam nüfusun % 3.7'sine tekabül eder. Buna karşılık, geçici koruma faydalanıcıları **Gaziantep**'teki nüfusun %21,4'üne, **Şanlıurfa**'daki %22,2'sine, **Hatay**'daki %27,3'üne ve **Kilis**'teki %82,2'sine karşılık gelmektedir.⁶⁸¹

Polis Akademisi'nin bir raporuna göre:

“Barınma merkezleri dışında farklı illerde kalan sığınmacıların önemli bir bölümü kendi imkanları ya da sivil toplum kuruluşlarının ve bireysel olarak vatandaşların yardımları neticesinde kiraladıkları konutlarda kalırken bir bölümü de kentlerin çöküntü bölgelerinde, kentsel dönüşüm için boşaltılan alanlarda kalmaktadırlar. Bu alanlarda kalanların yaşamlarını son derece zorlu koşullarda sürdürdüğü ve sağlıklı barınma imkânlarından yoksun oldukları ifade edilmelidir. Ekonomik durumları elveren sığınmacıların barınma sorunu yaşamadıkları varsayılsa da sığınmacı olarak gelenlerin büyük bir çoğunluğunun ekonomik durumlarının kötü olduğu veya olacağı göz önüne alınmalıdır. Ekonomik durumları kötü olan sığınmacılar ise barınma masraflarını azaltmak ya da bu sorunla başa çıkabilmek için bir arada yaşamakta veya düşük ücretli sağlıksız evlerde barınmak zorunda kalmaktadırlar... Bu tür yaşam alanları genellikle giriş veya bodrum katlarında ve oldukça rutubetli, karanlık ve sağlıksız, güneş almayan, küçük loş dairelerdir. Bu sağlıksız yaşam koşulları sığınmacıların sağlık durumlarına doğrudan etki etmekte ve farklı sağlık sorunlarına neden olmaktadır.”⁶⁸²

Geçici koruma yararlanıcılarının barınma olanaklarından yararlanması ve bu barınmanın niteliği bir ilden diğerine değişkenlik gösterir. “Mülk satın almalarına yardımcı olacak imkanları veya Türk akrabaları olan Suriyelilerin konaklama imkanları iyiyken daha az maddi imkana sahip olanların büyük bir kısmı bodrum katlarında, plastik veya naylonla kapatılmış depolarda veya gecekonduda yaşamaktadır.”⁶⁸³

Adana ve **Mersin**'deki Suriyelilerin çoğu, tarımsal alanlarda kurulan çadırlarda kötü şartlar altında yaşamaktadır.⁶⁸⁴ **Ankara**'daki artan kiralari karşılayamayan yüzlerce Suriyeli, Dikmen'de naylon çadırlarda

⁶⁸⁰ International Crisis Group, *Turkey's Syrian refugees: Defusing metropolitan tensions*, Ocak 2018: <http://bit.ly/2BCrMto>, 17.

⁶⁸¹ GİGM, *Geçici koruma*: <http://bit.ly/1Np6Zdd>.

⁶⁸² Polis Akademisi, *Uluslararası Kitleli Göçler ve Türkiye'deki Suriyeliler*, Kasım 2017, 20-21.

⁶⁸³ SGDD-ASAM and UN Women, *Needs assessment of Syrian women and girls under temporary protection status in Turkey*, Haziran 2018: <https://bit.ly/2z8zb5k>, 21.

⁶⁸⁴ Antakya Barosu tarafından verilen bilgiler, Şubat 2018; Adana Barosu tarafından verilen bilgiler, Şubat 2018; Mersin Barosu tarafından verilen bilgiler, Şubat 2018.

yaşamaktadır ve Karakusunlarda naylon çadırlarda yaşamaktadır.⁶⁸⁵ **Hatay**'da da bazı mülteciler çadırlarda yaşamaktadır.⁶⁸⁶ Mart 2018'de, **İstanbul**, Beylikdüzü'nde lüks villalar için tasarlanmış ve 2009 yılından bu yana inşaat projesinin durması nedeniyle terkedilmiş evlerin orada birkaç yüz kişinin yaşadığı bildirilmiştir.⁶⁸⁷

Gaziantep Üniversitesince yapılan son araştırmada, **Gaziantep**'teki Suriyelilerin yaşadığı 129 haneden 1.824 kişinin katıldığı ankete dayanarak hanelerin %30'unun birden fazla aileye ev sahipliği yaptığı, her hanede ortalama 6.6 kişinin yaşadığı tespit edilmiştir.⁶⁸⁸ Benzer bulgulara Haziran 2018'de SGDD-ASAM ve UN WOMEN tarafından 1230 kadın ile yapılan ankette de rastlanmıştır. Ankete katılan kadınların yaklaşık yarısı, yedi kişiden fazla kişinin yaşadığı hanelerde yaşadığını bildirmiştir.⁶⁸⁹

Suriyelilere yönelik gerilimin yükseldiği durumlar ve şiddet vakaları da bildirilmiştir. **Mardin**'de yedi Suriyeli aileye Şubat 2019'da mahalleyi yedi gün içinde terk etmelerini söyleyen ve şiddetle tehdit eden mektuplar ulaşmıştır.⁶⁹⁰ **Elazığ**'da mülteciler Eylül 2018'de ırkçı şiddete maruz kalmış ve dükkanları saldırıya uğradıktan sonra Artuklu mahallesini terk etmeleri söylenmiştir.⁶⁹¹ **Bursa**'da Temmuz ve Eylül 2018'de iki ciddi vaka bildirilmiştir.⁶⁹² Buna ek olarak **Şanlıurfa**'da Eylül 2018'de, valinin uyum sorunlarını görüşmek üzere Suriyeli "kanaat önderlerini" bir araya toplamasının ardından gerçekleşen bir olayda iki kişi öldürülmüştür.⁶⁹³ **Denizli**'de tecavüz suçlamaları ile altı Suriyelinin tutuklanmasının ardından, Ekim 2018'de yerel halkın linç etmesini engellemek için toplam 927 Suriyeli, Kale bölgesinden tahliye edilmiştir.⁶⁹⁴ Farklı illerdeki valiler, sosyal uyumu iyileştirmeyi amaçlayan göç koordinasyon gruplarına liderlik etmektedir. **Kayseri**'de örneğin, bu grup her hafta bir mülteci ailesini ziyaret etmektedir.⁶⁹⁵ Öte yandan, **Hatay** Valisi yerel seçimler öncesinde 31 Mart 2019'da yaptığı açıklamada, Suriyelilerin seçim gününde evlerini terk etmemeleri gerektiğini söylemiştir.⁶⁹⁶

Daha önceki yıllarda, 16 Temmuz 2016'da, **Ankara** Altındağ'da bulunan yaklaşık 40.000 mültecinin ikamet ettiği Siteler'de ("Küçük Halep") toplu linç girişimi yaşanmıştır.⁶⁹⁷ 2017 yılı boyunca 181 toplumsal gerginlik içeren cezai olay gerçekleşmiştir,

⁶⁸⁵ Bir & Bir, 'Görünmeme mücadelesi ve ötesi', 26 Kasım 2018:

<https://bit.ly/2XXXOwb>.

⁶⁸⁶ SGDD-ASAM and UN Women, *Needs assessment of Syrian women and girls under temporary protection status in Turkey*, Haziran 2018, 22.

⁶⁸⁷ Milliyet, 'İstanbul'daki lüks siteyi işgal ettiler! Her şey bir aile ile başladı...', 16 Mart 2018:

<https://bit.ly/2FpCNTZ>.

⁶⁸⁸ Diken, 'Her iki Suriyeli göçmenden biri ülkesine dönmek istiyor; yüzde 60'ı çalışmıyor', 19 Ekim 2018:

<https://bit.ly/2TZoYn5>.

⁶⁸⁹ SGDD-ASAM and UN Women, *Needs assessment of Syrian women and girls under temporary protection status in Turkey*, Haziran 2018, 26.

⁶⁹⁰ Evrensel, 'Mardin'de mülteci ailelere mermili tehdit mektubu', 24 Şubat 2019:

<https://bit.ly/2WfFJrS>.

⁶⁹¹ Gazete Duvar, 'Belediye başkanı: Suriyelilere gitmeleri için üç gün verdik', 7 Eylül 2018:

<https://bit.ly/2TCvQaW>.

⁶⁹² Hürriyet, 'Bursa'da Suriyeli gerginliği', 13 Eylül 2018: <https://bit.ly/2DRza8i>; Sputnik, 'Bursa'da bir grup Suriyeli

kıraathane bastı: 3 yaralı, 3 Temmuz 2018: <https://bit.ly/2GmGLgN>.

⁶⁹³ Hürriyet, 'Şanlıurfa Valisi, Suriyeli kanaat önderleriyle buluştu', 30 Eylül 2018: <https://bit.ly/2D7niNY>; Onedio,

'Emniyet Açıkladı: Şanlıurfa'da Suça Karışan 639 Suriyeli Sınır Dışı Edildi', 30 Eylül 2018:

<https://bit.ly/2Gbm7Ru>.

⁶⁹⁴ Onedio, 'Denizli'de 14 Yaşında Çocuğa Cinsel İstismardan 7 Kişi Tutuklandı: '927 Suriyeli İçeden Tahliye

Edildi", 11 Ekim 2018: <https://bit.ly/2TOaTtx>.

⁶⁹⁵ Bir STK tarafından sağlanan bilgiler, Şubat 2019.

⁶⁹⁶ Cumhuriyet, 'Vali'den 31 Mart ricası: Suriyeliler dışarı çıkmasın', 4 Şubat 2019: <https://bit.ly/2YbB5N7>.

⁶⁹⁷ Daha fazla bilgi için, bkz. Ankara Barosu, Basın Bülteni: <http://bit.ly/2FoQYFQ>; Mazlumder, *Siteler bölgesinde yaşayan Suriyeli sığınmacıların maruz kaldıkları toplu şiddet olayları*, 16 Temmuz 2016: <http://bit.ly/2FqdzCb>.

bir o kadar da bildirilmemiş olayın olması muhtemeldir.⁶⁹⁸ **Mersin**'de Nisan 2017'de Adanalıoğlu Mahallesi'nde yaşanan gerginlikler Suriyeli mültecilerin tahliye edilmesine yol açmıştır.⁶⁹⁹ 2016 yılında Suriyelilerin yaşadığı **Konya** Beyşehir'deki evlere, Suriyeli ve Türk erkekler arasında yaşanan kavga sonrası halk tarafından saldırılmıştır. Yerel halkın ifadesi şöyle olmuştur: "Artık Beyşehir'de Suriyeli istemiyoruz."⁷⁰⁰

Ombudsmanlık 2018'de ırk ayrımcılığına karşı 37 şikayet almış ve iki vakada ihlal tespit etmiştir.⁷⁰¹

E. Çalışma hayatı ve eğitim

1. İşgücü piyasasına erişim

Göstergeler: İşgücü Piyasasına Erişim

1. Kanun faydalanıcılar için işgücü piyasasına erişime izin veriyor mu?
❖ Evetse, faydalanıcılar işgücü piyasasına ne zaman erişebilir? Evet Hayır
6 ay
2. Kanun, işgücü piyasası tespitinin ardından istihdam olanağı sağlıyor mu? Evet Hayır
3. Kanun, sığınmacıların yalnızca belirli sektörlerde çalışmasına mı izin veriyor?
❖ öyleyse, hangi sektörler? Evet Hayır
4. Kanun, yararlanıcıların istihdamını azami çalışma süresiyle sınırlandırıyor mu?
❖ Öyleyse, yılda kaç gün? Evet Hayır
5. Uygulamada istihdama erişimde kısıtlamalar var mı? Evet Hayır

1.1. Uygulamada erişim için yasal koşullar ve engeller

Geçici koruma faydalanıcıları, Başkanlıkça sağlanacak yönetmelik ve talimatlara tabi olmak üzere, Geçici Koruma Kimlik Belgesi ile çalışma izni başvurusunda bulunma hakkına sahiptir.⁷⁰² 15 Ocak 2016'da kabul edilen Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik, geçici koruma altındaki kişilere çalışma izni verilmesi prosedürlerini düzenlemektedir.

Geçici koruma faydalanıcılarının istihdama erişmek için çalışma izni başvurusunda bulunmaları gerekmektedir.⁷⁰³ Geçici koruma statüsünün alınmasından itibaren 6 ay sonra⁷⁰⁴ işvereni tarafından çevrimiçi bir sistem aracılığıyla (*E-Devlet Kapısı*) veya yararlanıcının serbest meslek sahibi olması durumunda, kendisi tarafından çalışma izni başvurusu yapılabilir.⁷⁰⁵

Yönetmelik, mevsimlik hayvancılık ve tarım için çalışma izni alma zorunluluğundan muafiyet öngörmektedir.⁷⁰⁶ Bu durumda, yararlanıcılar ilgili illerde çalışma izni muafiyeti almak için valiliklere

⁶⁹⁸ International Crisis Group, *Turkey's Syrian refugees: Defusing metropolitan tensions*, Ocak 2018, 3-4.

⁶⁹⁹ CNN, 'Mersin'de mahalleli ve Suriyeliler arasında gerginlik', 18 Nisan 2017: <http://bit.ly/2EGNXEZ>.

⁷⁰⁰ T24, 'Konya'da Suriyelilerin evi taşlandı!', 12 Temmuz 2016: <https://bit.ly/2J1E0R2>.

⁷⁰¹ Kamu Denetçiliği Kurumu-Ombudsmanlık tarafından sağlanan bilgi, 21 Ocak 2019.

⁷⁰² GKY, Madde 29.

⁷⁰³ Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik, Madde 4(1).

⁷⁰⁴ Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik, Madde 5(1).

⁷⁰⁵ Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik, Madde 5(2)-(3).

⁷⁰⁶ Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik, Madde 5(4).

başvurmak zorundadır.⁷⁰⁷ Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, mevsimlik olarak hayvancılık ve tarım işlerinde çalışılabilecek il ve çalışacak geçici koruma faydalanıcılarının sayısını da sınırlandırabilir.⁷⁰⁸ Tarım ve hayvancılık işleri bağlamındaki özel kuralların ötesinde, Yönetmelik, yalnızca Türk vatandaşları tarafından icrasına izin verilen iş ve meslekler için faydalanıcıların başvurmalarını yasaklar.⁷⁰⁹

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, çalışma izni başvurusunda bulunma hakkının tanınmasına karar verirken faydalanıcının bulunduğu ili esas alır.⁷¹⁰ Bununla birlikte, İçişleri Bakanlığı tarafından kamu düzeni, kamu güvenliği veya kamu sağlığı açısından risk teşkil ettiği belirlenen iller için çalışma izinleri durdurulabilir.⁷¹¹

Bakanlık ayrıca, sektörlerin ve illerin ihtiyaçlarına göre geçici koruma faydalanıcıları için bir kota koyabilir.⁷¹² Belirli bir işyerinde aktif çalışan yararlanıcıların sayısı, işveren tarafından aynı pozisyonu üstlenebilecek hiçbir Türk vatandaşının olmadığı kanıtlanamazsa mevcut işgücünün %10'unu aşamaz. İşyerinde 10 kişiden az çalışan varsa, yalnızca bir geçici koruma faydalanıcısı işe alınabilir.

Çalışma izni ücreti 537TL/119€'dur.⁷¹³ Yönetmelik uyarınca geçici koruma faydalanıcılarına asgari ücretten daha az ödeme yapılamaz.⁷¹⁴

Geçici koruma faydalanıcılarına verilen çalışma izinlerinin sayısı, 15 Ocak 2016 tarihli Yönetmeliğin kabul edilmesinden sonra yavaş yavaş artmıştır. 2017 yılının sonuna kadar 6.000 ile 8.000 arasında Suriye vatandaşına ait işyeri açılmış,⁷¹⁵ 2018'de Suriyelilerce işletilen 1595 yeni şirket kurulmuştur.⁷¹⁶ **Şanlıurfa** da örneğin, Suriyeli İşadamları Derneği, toplam 1.500 işçi istihdam kapasitesine sahip 20 fabrikanın kurulması için 80 milyon liralık yatırım konusunda bir mutabakat imzalamıştır.⁷¹⁷

Bununla birlikte, bir milletvekili tarafından Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezine (CİMER) yapılan talep sonrasında elde edilen son rakamlara göre, 1 Ocak 2016 - 30 Eylül 2018 tarihleri arasında Suriyeli geçici koruma faydalanıcılarına verilen çalışma izinlerinin sayısı 27.930 olmuştur. Bu izinlerin 25.457'si erkek, 2.473'ü kadın faydalanıcılara verilmiştir. Geçici koruma sahiplerine çalışma izni veren ana iller şunlardır:

İllere göre geçici koruma faydalanıcılarına verilen çalışma izinleri: 1 Ocak 2016 - 30 Eylül 2018	
İl	İzinlerin sayısı
İstanbul	7.857

⁷⁰⁷ A.y.

⁷⁰⁸ Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik, Madde 5(5).

⁷⁰⁹ Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik, Madde 6(2). ⁷¹⁰

Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik, Madde 7(1). ⁷¹¹

Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik, Madde 7(2).

⁷¹² Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik, Madde 8.

⁷¹³ Refugees International, *I am only looking for my rights: Legal employment still inaccessible for refugees in Turkey*, Aralık 2017: <http://bit.ly/2ylz434>, 5.

⁷¹⁴ Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik, Madde 10.

⁷¹⁵ Refugees International, *Legal employment still inaccessible for refugees in Turkey*, Aralık 2017, 2, 5; International Crisis Group, *Turkey's Syrian refugees: Defusing metropolitan tensions*, Ocak 2018, 17.

⁷¹⁶ Economic Policy Research Foundation of Turkey (TEPAV), *Suriye Sermayeli Şirketler Bülteni - Aralık 2018, 25 Şubat 2019*: <https://bit.ly/2WbJhLw>.

⁷¹⁷ Hürriyet, 'Suriyeli iş adamlarından Türkiye'ye yatırım', 7 Ekim 2018, <https://bit.ly/2OfIAy9>.

Gaziantep	3.369
Bursa	3.240
Kahramanmaraş	2.313
Mersin	1.617
Ankara	1.002
Konya	945
Hatay	900
Kocaeli	804
Adana	641
Others	5.242
Total	27.930

Kaynak: ODATV: <https://bit.ly/2TOFQ5v>.

Suriyeli geçici koruma faydalanıcılarının çalışma izni aldığı başlıca meslekler şunlardır:

İllere göre geçici koruma faydalanıcılarına verilen çalışma izinleri: 1 Ocak 2016 - 30 Eylül 2018	
Meslek	İzinlerin sayısı
Beden işçisi	2.411
Konfeksiyon işçisi ve dokumacı	1.117
Ortacı	653
Hasta danışmanı	554
Hemşire	543
İdari işler müdürü	521
Büro memuru	460
Destek Personeli	452
Temizlik Görevlisi	433
Diğer	20.786
Toplam	27.930

Kaynak: ODATV: <https://bit.ly/2TOFQ5v>.

Geçici koruma faydalanıcılarına verilen çalışma izinlerinin toplam sayısı 15 Kasım 2018 itibariyle 32.199'a yükselmiştir.⁷¹⁸

Bu rakamlar, Türkiye'de verilen çalışma izinlerinin sayısının halen 19 ile 64 yaş arasındaki geçici koruma faydalanıcılarının %1'inden azına tekabül ettiğini göstermektedir.⁷¹⁹

Sivil toplum kuruluşları geçici koruma altındaki Suriyeliler için önemli bir işverendir. Paydaşlara göre, **Gaziantep**'te 2015 yılı sonu itibariyle 150 ulusal ve uluslararası STK'da yaklaşık 14.000 çalışan mevcuttur. Ancak, bu tarihten itibaren, sınırda çalışan uluslararası STK'lar sıkı bir şekilde izlenmeye başlanmıştır. Çalışma iznine sahip kişileri çalıştırma zorunluluğu ile ilgili olarak uluslararası STK'larda tespit edilen usulsüzlükler önemli sayıda idari para cezası kesilmesiyle sonuçlanmıştır. İlgili bir davada,

⁷¹⁸ Mülteciler Derneği, 'Türkiyedeki Suriyeli Sayısı Mart 2019', 28 Mart 2019: <https://bit.ly/2FycEVd>.

⁷¹⁹ GİGM, *Geçici koruma istatistikleri*, 21 Aralık 2017

Hatay Sulh Ceza Mahkemesi, Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun ve Mülteci Sözleşmesi'nde insani yardım sağlayan STK'larının özel koruma hükümleriyle uyuşmadığı gerekçesiyle, kesilen para cezasını iptal etmiştir.⁷²⁰

2016 yılında geçici koruma faydalanıcılarının işgücü piyasasına erişiminin düzenlenmesi konusunda getirilen yasal çerçeveye rağmen, halen uygulamada istihdama erişim konusunda önemli boşluklar mevcuttur. Faydalanıcılar çalışma izni sistemi hakkında yeterli bilgi alamamaktadır; çünkü bu tür fırsatlar hakkında bilgi sağlayan topluluk merkezi sayısı sınırlı kalmaktadır. Türk Kızılayının Ekim 2018 itibarıyla 14 ilde işlettiği 15 merkez bulunmaktadır.⁷²¹

1.2. Çalışma koşulları

Türkiye'deki geçici koruma faydalanıcıları, yaygın olarak standart dışı çalışma koşulları ve düşük ücretler karşılığında kayıt dışı istihdam uygulamalarından etkilenmektedir.⁷²² Kayıt dışı istihdam, bilhassa tarım sektöründe, özellikle de **Adana** gibi illerde görülmektedir.⁷²³ Türkiye'nin Güneydoğusunda yakın tarihli BMMYK destekli tarımsal beceri eğitimi gibi girişimlere rağmen,⁷²⁴ Suriyeliler uzun saatler boyunca - çoğu durumda günde 11 saati geçen sürelerde - 38TL/8.37€ karşılığında çalışırlar, bunun bir kısmını da aracılara (elciler) verirler.⁷²⁵ **Muğla** gibi diğer/bazı illerde de kayıt dışı istihdam, inşaat sektöründe görülmektedir,⁷²⁶ **Ankara** Altındağ'da ise mobilya imalat sektöründe yaygındır. **İstanbul**'da, Birleşik Metal İşçileri Sendikası (Birleşik Metal-İş) tarafından tekstil endüstrisindeki Suriyeli mültecilerin durumu hakkında bir rapor yayımlanmıştır.⁷²⁷ Bu rapora göre, Suriyelilerin %46'sı ve Türk işçilerinin %20'si asgari ücretten düşük ücretler karşılığında çalışmaktadır. Asgari ücret uygulamasının, ruhsatsız çalışan tekstil atölyelerinde (Merdiven altı atölyeler) uygulanmadığı söylenebilir. İşgücü piyasasındaki ücretlerin sınıflandırılması bakımından, Türkiyeli erkekler en üst sırada yer alırken hemen ardından Türkiyeli kadınlar gelir, Suriyeli erkeklerin aldığı ücretler tabana yakınken, Suriyeli kadınların aldığı ücretler bu sınıflandırmanın en altında yer alır.

Kent merkezlerindeki kabul edilemez işgücü koşulları, **İstanbul, İzmir, Adana, Gaziantep, Konya** ve **Manisa** gibi büyükşehirlerde, örneğin Kasım 2017'deki ayakkabı sektöründe yaşanan (saya işçileri) grev gibi, atölyelerde kayıtlı istihdam ve daha iyi çalışma koşulları talebiyle sıklıkla büyük çaplı eylemlere yol açmıştır.⁷²⁸

İşyerlerindeki kötü sağlık ve güvenlik koşulları da endişe vericidir. İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Meclisinden (İSİG Meclisi) alınan rakamlara göre, 2018'de iş kazası nedeniyle 108 mülteci hayatını kaybetmiştir.

⁷²⁰ 1^{inci} Hatay Sulh Ceza Mahkemesi, Karar No. 2016/180, 31 Mart 2016.

⁷²¹ Daha fazla bilgi için, bkz. Türk Kızılay, *Syria crisis: Humanitarian relief operation*, Ekim 2018: <https://bit.ly/2UUS3h0>.

⁷²² Refugees International, *Legal employment still inaccessible for refugees in Turkey*, Aralık 2017, 7. İşgücü piyasasındaki etkileri üzerine bir tartışma için bkz. Ege Aksu et al., 'The impact of mass migration of Syrians on the Turkish labor market', Koç University Working Paper 1815, Aralık 2018: <https://bit.ly/2U64aKJ>.

⁷²³ Adana Barosu avukatı tarafından verilen bilgi, Şubat 2018.

⁷²⁴ Food and Agricultural Organisation, 'Syrian refugees acquire agricultural job skills and work opportunities in Turkey', 29 Kasım 2017: <http://bit.ly/2z44zPs>.

⁷²⁵ **İzmir** için, bkz. Association of Bridging People, 'Seasonal agricultural labor in Turkey: The case of Torbalı', 13 Aralık 2017: <http://bit.ly/2AupjAr>. **Adana**, için, bkz. Development Workshop, *Fertile lands: Bitter lives – The situation analysis report on Syrian seasonal agricultural workers in the Adana plain*, Kasım 2016: <http://bit.ly/2BL7EJH>; IRIN, 'The never-ending harvest: Syrian refugees exploited on Turkish farms', 15 Aralık 2016: <http://bit.ly/2CKijRs>.

⁷²⁶ Bodrum Kadın Dayanışma Derneği tarafından verilen bilgiler, Aralık 2017.

⁷²⁷ Birleşik Metal İşçileri Sendikası, *Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'de Emek Piyasasına Dahil Olma Süreçleri ve Etkileri: İstanbul Tekstil Sektörü Örneği*, Haziran 2017: <http://bit.ly/2DlRq6p>.

⁷²⁸ Göçmen Dayanışma Ağı, 'Saya Eylemlerine Dair / About saya (shoe-upper) workers resistance', 1 Aralık 2017: <http://bit.ly/2B8UCSo>.

İşyerinde ölümler çoğunlukla tarım ve inşaat sektörlerinde ve⁷²⁹ aynı zamanda fabrikalardaki yangınlar sonucunda meydana gelmiştir.⁷³⁰

Özellikle kadınlar, işgücü piyasasına etkili bir şekilde erişebilmek konusunda önemli zorluklarla karşılaşmaktadır. Bu durum, çocuk bakım tesislerinin eksikliğinin yanı sıra, bilgi ve eğitim olanaklarının eksikliği gibi engellerden kaynaklanmaktadır.⁷³¹ Öte yandan, özellikle **Şanlıurfa** gibi Türkiye'nin güney bölgelerinde kadınlara atanan bakıcılık gibi geleneksel cinsiyet rolleri yüzünden, kadınların kamusal alana erişimi erkeklere kıyasla sınırlı kalır, eğitim olanakları ise çoğunlukla kuaförlük veya terziilik gibi geleneksel meslekler etrafında şekillenir.⁷³² Ayrıca, evlerinin dışında bir yerde çalıştıklarında, tekstil sektöründeki kadınlar genellikle ayrımcılık ve kötü muamele ile karşı karşıya kalmaktadır. Bu ruhsatsız çalışan atölyeler için de yaygın bir durumdur (Merdiven altı atölyeler), bunlar **İstanbul**'da kadınların ve genç kızların bodrum katlarda ve penceresiz odalarda uzun saatler boyunca çalıştığı yerlerdir.⁷³³

Türkiye işgücü piyasası, çocuk işçiliğinin ve sömürünün yaygın görüldüğü tarım,⁷³⁴ tekstil fabrikaları⁷³⁵ ve **Ankara** gibi illerdeki restoran sektörlerinde, çocukları sömürüye açık hale getiren riskler barındırmaktadır. Tekstil sektöründeki işgücünün yaklaşık %19'u ergin olmayan kişilerden oluşmakla birlikte, bu sayı Suriyeliler açısından %29'a kadar çıkmaktadır. Sektörde çalışan 15 yaş altı kişilerden Suriyeli olanlara, Türkiyelilere nazaran çok daha fazla rastlanmaktadır.⁷³⁶ İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Meclisi, 2017'de **Gaziantep**'te 5 yaşındaki Suriyeli bir çocuğun çalışmaya zorlandığını belgelemiştir.⁷³⁷ Türk Tabipler Birliğine göre, tekstil endüstrisindeki çocuklar ayda 300 TL ücret karşılığında 12 saatlik vardiyayla çalıştırılmaktadır.⁷³⁸

2018, Türkiye'de çocuk işçiliği ile mücadele yılı olarak ilan edilmiştir. (Önceki ismiyle) Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, 2017 yılında Altı Yıllık Çocuk İşçiliği ile Mücadele Ulusal Eylem Planını açıklamış ve STK'lar ve kamu yetkilileri tarafından 10 pilot şehirde yürütülecek faaliyetler için 10 milyon TL'lik bir

⁷²⁹ İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Meclisi, 'Savaştan kaçıp geldiler iş cinayetinde can verdiler', 12 Eylül 2017: <http://bit.ly/2DWzIQy>.

⁷³⁰ Bkz. Anayurt, 'Önlem için daha kaç Suriyeli ölecek?', 17 Ocak 2019: <https://bit.ly/2Y5QqyZ>, bir fabrikada yangında ölen kayıt dışı çalışan beş Suriyeli ile ilgili haber.

⁷³¹ Refugees International, *Legal employment still inaccessible for refugees in Turkey*, Aralık 2017, 5, 11-12.

⁷³² Rejane Herwig, 'Syrian Women's multiple burden at the labour market and at home', 3 Aralık 2017: <http://bit.ly/2kNpSQ8>; 'Strategies of resistance of Syrian female refugees in Şanlıurfa' (2017) 3:2 Movements, : <http://bit.ly/2CK78bN>.

⁷³³ Papatya Bostancı, "'Çalışanı Meşgul Etmeyin": Merdivenaltı Tekstil Atölyelerinde Mülteci Kadın Olmak', 30 Eylül 2017: <http://bit.ly/2CLBLNF>.

⁷³⁴ Development Workshop, *Analysis of legislative gaps and recommendations in the context of preventing child labour in agriculture*, Ağustos 2018: <https://bit.ly/2HyTvCm>; Ayrıca bkz. Adana Barosu, 'Baromuz Doğankent çadır bölgesindeki Suriyeli mülteci çocukları ziyaret etti', 17 Ocak 2018: <http://bit.ly/2Hv1w89>.

⁷³⁵ European Commission, *Education and Protection Programme for Vulnerable Syrian and Host Community School-aged Children, in Lebanon, Jordan and Turkey*, Ares(2017)3292256, 30 Haziran 2017: <http://bit.ly/2BMs0SK>, 4. Ayrıca bkz. Birgün, 'Günde 12 saat çalıştırılıp ayda 300 TL kazanıyorlar', 20 Ağustos 2018: <https://bit.ly/2HG2KzY>; Siyasi Haber, "Deutsche Welle, 'Small hands, big profits: Syrian child labor in Turkey', 5 Aralık 2017: <http://bit.ly/2BLmlqF>; Financial Times, 'A day on the factory floor with a young Syrian refugee', 20 Eylül 2017: <http://on.ft.com/2hh9Tbh>; BBC, 'Child refugees in Turkey making clothes for UK shops', 24 Ekim 2016: <http://bbc.in/2ey7Zka>.

⁷³⁶ Birleşik Metal İşçileri Sendikası, *Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'de Emek Piyasasına Dahil Olma Süreçleri ve Etkileri: İstanbul Tekstil Sektörü Örneği*, Haziran 2017: <http://bit.ly/2DlRq6p>.

⁷³⁷ İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Meclisi, 'Göçmen çocuk sömürüsü: 5 yaşında çocuklar çalıştırılıyor', 28 Mart 2017: <http://bit.ly/2FoFzpu>.

⁷³⁸ Birgün, 'Günde 12 saat çalıştırılıp ayda 300 TL kazanıyorlar', 20 Ağustos 2018: <https://bit.ly/2HG2KzY>.

projenin duyurusunu yapmıştır.⁷³⁹ Bu Ulusal Eylem Planı kapsamında altı şehirde çocuk işçiliğinin önlenmesi amacıyla yakın zamanda özel izleme organları oluşturulmuştur.⁷⁴⁰

2. Eğitime erişim

Göstergeler: Eğitime Erişim

1. Kanun, çocuk faydalanıcılar için eğitime erişim sağlıyor mu? Evet Hayır
2. Çocuklar uygulamada eğitime erişebiliyor mu? Evet Hayır

Türkiye yasalarında, çocuklar için “temel eğitim”, her biri 4 yıllık 3 seviyeye bölünmüş 12 yıldan oluşmaktadır. Yabancı uyruklular da dahil olmak üzere, Türkiye'nin yetki alanındaki tüm çocuklar, devlet okulları tarafından verilen “temel eğitim” hizmetlerine erişme hakkına sahiptir. Geçici koruma faydalanıcısı olarak kaydedilen tüm çocuklar, temel eğitim amacıyla devlet okullarına kayıt olma hakkına sahiptir.

2.1. Devlet Okulları

Türkiye'deki devlet okulları ücretsizdir. Dersler Türkçe verilir ve standartlaştırılmış bir Milli Eğitim Bakanlığı müfredatı takip edilir. Bu okullar, yabancı uyruklu çocuklara geçerliliği olan ilgili sertifika ve diplomaları vermeye yetkilidir.

Devlet okullarına kayıt yaptırmak için çocuklar ve ebeveynlerinin Geçici Koruma Faydalanıcısı Kimlik Belgelerine sahip olmaları gerekir. Henüz kayıt yaptırmamış olan çocuklar geçici olarak “misafir öğrenci” olarak kayıt olabilirler; bu da derslere katılabilecekleri ancak daha sonra geçici koruma kayıtlarını tamamlamadıkları ve okul tarafından resmen kabul edilmedikleri sürece, aldıkları eğitim karşılığında herhangi bir sertifika veya diploma alamayacakları anlamına gelir.⁷⁴¹

Yabancı uyruklu bir çocuğun devlet okuluna kayıtlı olması durumunda, İl Milli Eğitim Müdürlüğü, öğrencinin önceki eğitim geçmişini incelemekten, değerlendirmekten ve çocuğun hangi sınıf seviyesine kayıt edileceğini belirlemekten sorumludur. Eğitim geçmişi ile ilgili herhangi bir belge yoksa İl Milli Eğitim Müdürlüğü öğrencinin devam edeceği uygun sınıf seviyesini değerlendirmek için gerekli testleri ve görüşmeleri yapacaktır. 2018 yılı ortasında, Milli Eğitim Bakanlığı 10-18 yaşları arasında eğitim hayatı üç yıl ya da daha fazla süre boyunca sekteye uğramış olan çocuklar için, Hızlandırılmış Öğrenme Programını (HEP) başlatmıştır.⁷⁴² Program, 2018 sonunda 6.600 çocuğa ulaşmıştır.⁷⁴³

Milli Eğitim Bakanlığı, okullara kayıt oranını arttırmak amacıyla AB'nin Türkiye'deki Mülteciler için Mali Yardım Programı kapsamında 19 ilde 220 yeni okul inşa etmeyi planlamaktadır.⁷⁴⁴ Dünya Bankası fonu ile de 2021 yılına kadar 12 ilde 57 okulun daha inşa edilmesi planlanmaktadır.⁷⁴⁵

⁷³⁹ Çocuk İşçiliği ile Mücadele Ulusal Eylem Planı, 29 Mart 2017: <https://bit.ly/2GhE6q0>.

⁷⁴⁰ Kalkınma Atölyesi (Development Workshop) tarafından verilen bilgiler, Şubat 2019.

⁷⁴¹ Bianet, 'Suriyeli Olmayan Mülteci Çocukların Eğitime Erişimleri Yok', 31 Mayıs 2017: <https://bit.ly/2pG75JK>.

⁷⁴² Bir STK tarafından sağlanan bilgiler, Şubat 2019.

⁷⁴³ Inter-Agency Coordination Turkey, *Turkey Education Sector: Q4 2018*: <https://bit.ly/2uoBxtT>.

⁷⁴⁴ Hürriyet, 'Suriyeli göçmenlerin yoğun olduğu 19 ile 220 yeni okul yapılıyor', 17 Ocak 2019: <https://bit.ly/2UL84WJ>.

⁷⁴⁵ World Bank, 'Resilient schools, resilient communities: Improving education infrastructure for Syrian refugees and host communities in Turkey', 20 Kasım 2018: <https://bit.ly/2uhTbiK>.

Bununla birlikte, UNESCO raporuna göre, okul çağındaki Suriyeli mülteci çocukların hepsini kapsamak üzere ihtiyaç duyulacak ek öğretmen sayısı 80.000'dir.⁷⁴⁶

2018 yılı sonu itibarıyla devlet okullarına ve Geçici Eğitim Merkezlerine (GEM) geçici koruma kapsamında toplam 590.114 çocuk kayıt olmuştur.⁷⁴⁷ Okullaşma oranları ilkökul için %96,3, ortaokul için %58,1 ve lise için %26,4'tür.⁷⁴⁸

Bu önlemlere rağmen, UNICEF tarafından okullu olmayan 400.000 kadar çocuk olduğu tahmin edilmektedir.⁷⁴⁹ Özellikle lise seviyesinde okulu bırakma oranı, yüksek oranda işgücü piyasasında çocuk işçiliği⁷⁵⁰ ve erken ve zorla evlilikler gibi faktörlerle bağlantılıdır.⁷⁵¹ Sınır dışı edilme korkusu da, örneğin Bursa'da yaklaşık 8.500 çocukta olduğu gibi eğitime erişimi etkiler.⁷⁵² Aynı zamanda, hem diğer öğrencilerden hem de öğretmenlerden kaynaklı yaşanan ayrımcılık, önyargı ve zorbalık olaylarının oranı devlet okullarında yüksektir. Mültecilere, müfredatı etkin bir şekilde takip edebilmeleri için ek Türkçe dil dersleri verilmemektedir.

2016 yılında Türkiye'deki Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunu Destekleme Projesi (PICTES) adlı iki yıllık bir proje başlatılmıştır.⁷⁵³ Bu proje ile mülteci çocukların ulusal eğitim sistemine entegrasyonu için Milli Eğitim Bakanlığının faaliyetlerinin desteklenmesi amaçlanmıştır. Bu proje ile devlet okullarındaki Suriyeli çocuklara dil eğitimi ve danışmanlık sağlanması amacıyla yaklaşık 6000 Türk öğretmen için kaynak sağlanmış ve olumlu sonuçlara ulaşılmıştır.⁷⁵⁴ Kimya, matematik vb. alanlardaki destek sınıfları da "Öğretmenim" adlı bir proje kapsamında finanse edilmiştir.⁷⁵⁵

Çocukların eğitim sistemine erişimini sağlamak için, başka bir program olan Şartlı Nakit Transferi Programı (ŞNT), ECHO tarafından finanse edilmiş ve Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, AFAD, Türk Kızılayı ve UNICEF ortaklığında uygulanmıştır. ŞNT programı, hassas gruplardan mültecilerin ailelerine, çocuklarını okula göndermeleri ve okula devamlarını sağlamaları için iki ayda bir yapılan nakdi yardımı kapsar (bkz. [Sosyal yardım](#)). Nakdi yardım yalnızca okula kayıt belgelerini Bakanlığın sosyal hizmet birimlerine teslim edebilen kişilere sağlanır. Bir aile, çocuklarının düzenli olarak okula gitmesi koşuluyla ödeme alabilir; çocuk bir ay içinde 4 günden fazla devamsızlık yapmamalıdır.⁷⁵⁶ Türk Kızılayına göre, bir çocuğun 4 günden fazla devamsızlığı olması durumunda, koruma görevlileri bu devamsızlığın nedenini belirlemek için aileyi ziyaret eder.

⁷⁴⁶ Hürriyet, 'Anadolu lisesi öğrencilerine atölyelerde eğitim', 19 Mart 2019: <https://bit.ly/2Y9Ljh7>.

⁷⁴⁷ UNICEF, *Turkey: 2018 Humanitarian results*, Aralık 2018, 3.

⁷⁴⁸ European University Association, 'Syrian women's access to higher education in Turkey', 5 Mart 2019: <https://bit.ly/2UTsNra>.

⁷⁴⁹ UNICEF, *Turkey: 2018 Humanitarian results*, Aralık 2018, 3.

⁷⁵⁰ Örneğin tarım sektöründeki çocuklar okula kayıtlı değildir: Kalkınma Atölyesi tarafından sağlanan bilgiler, Şubat 2019.

⁷⁵¹ Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Göç Politikaları Merkezinden Dr. Ali Zafer Sarıoğlu' nun aktardığı bilgi, Ocak 2019.

⁷⁵² Posta, "Sınır dışı oluruz" korkusuyla 8 bin 500 Suriyeli çocuk okula gönderilmiyor', 3 Mayıs 2018: <https://bit.ly/2UNKXLc>.

⁷⁵³ EU Delegation to Turkey, 'EU and Turkish Ministry of National Education launch €300 million project to improve Syrian children's access to education', 6 Ekim 2017: <https://bit.ly/2Tw7kmZ>.

⁷⁵⁴ Türk Kızılayı tarafından verilen bilgi, Şubat 2019; Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Göç Politikaları Merkezinden Dr. Ali Zafer Sarıoğlu' nun aktardığı bilgi, Ocak 2019.

⁷⁵⁵ Türk Kızılayı tarafından verilen bilgi, Şubat 2019.

⁷⁵⁶ European Commission, 'In Turkey, the Conditional Cash Transfer for Education programme increases school attendance of Syrian and other refugee children', 13 Şubat 2018: <https://bit.ly/2GaW25O>.

Çocuk işçiliği, erken ve zorla evlilikler, akran zorbalığı en yaygın rastlanan devamsızlık nedenleridir.⁷⁵⁷ Uygulamadan çıkan gözlemlere göre, ŞNT ilkokul düzeyinde daha etkili olmuştur.⁷⁵⁸

Genel olarak, uzmanlar Türkiye'deki Suriyeliler arasında eğitim eksikliğinin yaygın bir durum olduğunu tahmin etmektedir. Bir ankete göre, ankete katılanların %33'ü okuma yazma bilmediğini, %13'ü okur-yazar olup okula gitmediğini ifade etmiştir.⁷⁵⁹

2.2. Geçici Eğitim Merkezleri (GEM)

23 Eylül 2014 tarihli 2014/21 Sayılı Milli Eğitim Bakanlığı "Yabancılarla Yönelik Eğitim-Öğretim Hizmetleri" Yönetmeliği ile, Geçici Eğitim Merkezi (GEM) kavramı getirilmiş, bugüne kadar Milli Eğitim Bakanlığının düzenleyici çerçevesi dışında hukuksuz var olan ancak il yetkilileri tarafından göz yumulan Suriyeli yardım kurumları tarafından işletilen yukarıda belirtilen özel okulların denetimi ve izlenmesi için yasal bir çerçeve sağlanmıştır. GEM, spesifik olarak Türkiye'ye kitlesel olarak geçici bir süre için gelen kişilere eğitim hizmeti sağlamak amacıyla kurulan ve işletilen okullar olarak tanımlanmaktadır.

Genel olarak, kamplarda kalan çocuklar, çoğunlukla kamplarda işlev gören GEM'lerde temel eğitime tamamen ve sınırsız olarak erişime sahiptirler. Öte yandan, kamp dışında kalan okul çağındaki çocuklar, Türkiye eğitim müfredatını takip eden ve Türkçe eğitim veren bir devlet okuluna ya da bir GEM'ye gitme seçeneğine sahiptir.

GEM'de yaklaşık 1.000 Türk ve 11.500 gönüllü Suriyeli öğretmen bulunmaktadır. UNICEF 10.000 gönüllü Suriyeli öğretmene maddi yardımda bulunmaktadır. Bu kapsamda, Geçici Konaklama Merkezleri'ndeki öğretmenlere ayda 600TL/120 €, kamp dışında çalışanlara ise ayda 900 TL ücret ödenmektedir. Diğer 1.500 gönüllü öğretmen ise STK'lar tarafından maddi olarak desteklenmektedir.⁷⁶⁰

Suriyelilere yönelik bu özel okullar genellikle ücretsiz olmaz. Öğrencilerden çeşitli ücretler talep edilir. Geçici eğitim merkezleri tarafından verilen diploma veya sertifikaların hangi yasal geçerliliğe sahip olacağı henüz belli değildir. İl Milli Eğitim Müdürlüğü yetkilileri çocuğun daha sonra Türkiye'de bir devlet okulu veya üniversiteye kabul edildiği durumlarda bunu değerlendirmekle yetkilidir. Dersler gönüllü Suriyeli öğretmenler tarafından verildiğinden ancak işin doğası profesyonellik gerektirdiğinden GEM'de sağlanan eğitimin niteliği de sorun teşkil edebilmektedir.⁷⁶¹

Milli Eğitim Bakanlığı, GEM kullanımından aşamalı olarak okullara geçişleri planlamıştır.⁷⁶² Eylül 2016'dan itibaren, anaokuluna veya birinci sınıfa gidecek tüm Suriyeli çocukların, GEM yerine Türk okullarına kayıtlı olmaları gerekmektedir. Milli Eğitim Bakanlığı ayrıca, beşinci ve dokuzuncu sınıfa gidecek çocukları Türk okullarına kaydolmaya teşvik etmiştir. Geçici eğitim merkezlerinin sayısı giderek

⁷⁵⁷ Türk Kızılayı tarafından verilen bilgi, Şubat 2019.

⁷⁵⁸ Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Göç Politikaları Merkezinden Dr. Ali Zafer Sarıoğlu' nun aktardığı bilgi, Ocak 2019.

⁷⁵⁹ Hâlâ Gazeteciyiz, '50 Percent of Syrians in Turkey Never Enrolled in a School', 10 Ekim 2018: <https://bit.ly/2u6t91Q>.

⁷⁶⁰ TBMM, *Göç ve Uyum Raporu*, Mart 2018.

⁷⁶¹ Adana Barosu avukatı tarafından verilen bilgi, Şubat 2018; Bir STK tarafından sağlanan bilgiler, Şubat 2019.

⁷⁶² Hürriyet, 'Gov't directs Syrian refugee children to Turkish schools', 3 Eylül 2017: <http://bit.ly/2FqqVhs>. Ayrıca bkz. International Crisis Group, *Turkey's Syrian refugees: Defusing metropolitan tensions*, Ocak 2018, 18.

azalmaktadır.⁷⁶³ Eylül 2017 itibariyle, Türkiye'de 20 ilde toplam 404 GEM faaliyettedir ve Arapça ve yoğunlaştırılmış Türkçe dil kursları vermektedir.⁷⁶⁴ Bazı paydaşlara göre, GEMlerin kapatılması çok hızlı bir şekilde gerçekleştirilmiş ve öğretmenlerin Türkiyeli ve Suriyeli çocuklardan oluşan karma sınıflarda müfredata uygun ders işlemek konusunda zorluk çekmesine neden olmuştur.⁷⁶⁵

2.3. Yükseköğrenim

Geçici koruma faydalanıcıları ayrıca Türkiye'de yükseköğrenim hakkına sahiptir. Bir yüksek öğretim kurumuna başvuru yapmak ve kayıt olmak için, öğrencilerin 12 yıllık Türkçe temel eğitimi veya eşdeğer bir eğitimi tamamlamış olmaları gerekmektedir. Yetkili GEM'de eğitim görmüş olan çocuklar, yetkili İl Millî Eğitim Müdürlüğü'nün gerçekleştirdiği eşdeğerlik tespiti üzerinden bu şartı yerine getirmiş kabul edilebilirler.

Türkiye'de üniversitelere girişlerde standart bir üniversiteye giriş sınavını geçmek gerekir ve üniversitelerin getirebileceği ek şartlar yerine getirilmelidir. Suriye'de yükseköğrenimine başlayan ancak tamamlanmamış olan öğrenciler, üniversitelerden, önceki aldıkları kredileri (dersleri) saymasını talep edebilir. Suriye'de geçilmiş olan derslerin saydırılması kararı her üniversite tarafından ayrı ayrı verilir ve bir bölümden diğerine değişkenlik gösterebilir.⁷⁶⁶

2017-2018 ve 2018-2019 akademik yıllarında devlet üniversitelerine kayıtlı Suriyeli öğrencilerin öğrenim ücretleri, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB) tarafından karşılanmıştır;⁷⁶⁷ özel üniversiteler konusunda durum böyle değildir. Öğrenciler yine de ulaşım, kitap ve geçim masraflarını karşılamak zorundadır. Türkiye'deki Suriyeli öğrencilere yükseköğretim için burs sağlayan çok sayıda kuruluş vardır. Bu kuruluşlar YTB, DAFI burs programı üzerinden BMMYK ve STK'lardır (örneğin SPARK). YTB ve DAFI tarafından verilen burslar öğrenim masraflarını karşılamakta ve öğrencilere konaklama ve geçim masrafları için aylık bir ödenek sağlamaktadır.⁷⁶⁸

YÖK istatistiklerine göre, Türkiye'deki yüksek öğretim kurumlarında kayıtlı Suriyeli öğrenci sayısı, 2016-2017 eğitim-öğretim yılında 14.747 iken, 2017-2018 eğitim-öğretim yılında 20.701'e yükselmiştir ve şu anda 27.606'dır. Bu öğrencilerin %61'i erkek, %39'u kadındır.⁷⁶⁹

Geçici koruma faydalanıcıları, yaşlarına bakılmaksızın her ilde İl Millî Eğitim Müdürlüğü bünyesinde yapılandırılmış Halk Eğitim Merkezleri tarafından sunulan mesleki kursların yanı sıra ücretsiz dil eğitimi kurslarından da yararlanabilirler. STK'ların bir kısmı bazı bölgelerdeki geçici koruma yararlanıcılarına ücretsiz dil kursları ve mesleki kurslar da sağlamaktadır. Örneğin Türk Kızılayının toplum merkezlerinde,

⁷⁶³ Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Göç Politikaları Merkezinden Dr. Ali Zafer Sarıoğlu'nun aktardığı bilgi, Ocak 2019.

⁷⁶⁴ Hürriyet, 'Gov't directs Syrian refugee children to Turkish schools', 3 Eylül 2017: <http://bit.ly/2FqqVhs>.

⁷⁶⁵ Boğaziçi Göç Araştırmaları Merkezi tarafından sağlanan bilgiler, Ocak 2019.

⁷⁶⁶ UNHCR, *Education*: <https://bit.ly/2E5kEXt>.

⁷⁶⁷ 27 Haziran 2018 tarihli ve 2018/12007 sayılı Karar: : <https://bit.ly/2OthDXK>.

⁷⁶⁸ UNHCR, *Education*: <https://bit.ly/2E5kEXt>.

⁷⁶⁹ European University Association, 'Syrian women's access to higher education in Turkey', 5 Mart 2019: <https://bit.ly/2UTsNra>.

şimdiye kadar 24.869 kişiye mesleki eğitim verilmiştir.⁷⁷⁰ Türk Kızılayının 15 toplum merkezi vardır ve **Kocaeli** içinde yeni bir merkez daha kurulacaktır.⁷⁷¹

F. Sosyal yardım

YUKK, sosyal yardım konusunda başvuru sahipleri ile uluslararası korumanın faydalanıcıları arasında bir ayırım yapmamaktadır (bkz. [Usule ilişkin olmayan karşılama/kabul koşullarına ilişkin düzenlemeler ve bunun seviyesi](#)).

Ağırlıklı olarak Türk Kızılayı tarafından özel bir kart (*Kızılaykart*) aracılığıyla uygulanan nakdi yardım programları, münhasıran olmasa da esasen geçici koruma faydalanıcılarına odaklanmıştır. Bu programlar şunlardır:

- **Acil Sosyal Güvenlik Ağı (ESSN):** AB destekli ESSN programı, 28 Kasım 2016 tarihinde, AFAD'ın koordinasyonunda WFP, Türk Kızılayı ve Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından başlatılmıştır.⁷⁷² Uluslararası koruma veya geçici koruma altında olan ve kayıtlı istihdam olanaklarının dışında kalan aileler, ESSN kapsamında aile üyesi başına Kızılaykart ile aylık 120TL/24€ yardım almaya hak kazanır.⁷⁷³ Uluslararası koruma başvuru sahipleri bu programın kapsamına girerler.

ESSN kapsamında, WFP işbirliği ile geliştirilen Kızılay Gıda Kartı, kişilerin gıda mağazalarından tüm ihtiyaçlarını karşılamaları için geliştirilen akıllı bir kart teknolojisi sağlar.⁷⁷⁴ YKN'si olan uluslararası koruma başvuru sahipleri, uydu kentlerindeki Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarına giderek Kızılay Kart başvurusu için form doldururlar. Başvuru sahibi engelliye, sağlık raporu sağlamalıdır. Ayrıca, özel ihtiyaç sahiplerine uygulamada öncelik verilmektedir. 5-9 hafta sonra, başvuru sahipleri sözleşmeli bankadan kullanıma hazır kartlarını teslim alabilirler.

ESSN, 2019 yılı itibarıyla 1.361.402'si (%88.1) Suriyeli toplam 1.545.674 faydalanıcıya verilmiştir. Faydalanıcıların çoğunluğu **Gaziantep**'tedir (213.602), bunu **İstanbul** (213.602), **Şanlıurfa** (153.090), **Hatay** (137.290), **Ankara** (94.049) ve **Adana** (86.281) takip eder.⁷⁷⁵

- **Kamp içi program:** Bu program, 6 Geçici Konaklama Merkezinde bulunan mültecilere nakdi yardım sağlamaktadır. Faydalanıcıların sayısı Şubat 2019'da 90.659'dur.⁷⁷⁶
- **Şartlı Nakit Transferi (ŞNT):** AB tarafından finanse edilen bu program iki ayda bir ödeme yaparak mülteci ailelere çocuklarını okula göndermeleri (bkz. [Eğitime Erişim](#)) hususunda destek olmayı amaçlamaktadır. İki ayda bir verilen miktarlar eğitim ve sınıf seviyesine bağlı olarak değişmektedir:

⁷⁷⁰ Türk Kızılayı, *Suriye insani yardım operasyonu*, Şubat 2019 <https://bit.ly/2Ycy9jo>. Ayrıca bkz. Türk Kızılay, *Syrian beneficiaries of Ankara community centre*, Eylül 2018: <https://bit.ly/2Yx50zB>.

⁷⁷¹ Türk Kızılayı tarafından verilen bilgi, Şubat 2019.

⁷⁷² European Commission, '1 million refugees in Turkey reached by EU's Emergency Social Safety Net', 17 Ekim 2017: <http://bit.ly/2ztLNSN>.

⁷⁷³ World Food Programme, FAQ on Emergency Social Safety Net, Aralık 2016: <http://bit.ly/2o41iPQ>.

⁷⁷⁴ Türk Kızılay, 'The Turkish Red Crescent Food Card is Supporting all the Syrians', 31 Aralık 2015: <https://bit.ly/2G8LjIT>; *Kızılaykart*: <https://bit.ly/2lQQf2G>.

⁷⁷⁵ Türk Kızılayı, *Suriye insani yardım operasyonu*, Şubat 2019, <https://bit.ly/2Ycy9jo>.

⁷⁷⁶ A.y.

ilkokul için erkek çocuklar 35 TL, kız çocuklar 40 TL, lise için erkek çocuklar 50 TL ve kız çocuklar 60 TL almaktadır.

ŞNT, 2019 yılı Şubat ayından itibaren 416.347'si (%8.8) Suriyeli toplam 487.089 faydalanıcıya ödenmiştir. Faydalanıcıların çoğunluğu **İstanbul** (69.183), **Gaziantep** (61.991), **Hatay** (52.935) ve **Şanlıurfa** (42.732)'dadır.⁷⁷⁷

ŞNT, temel olarak ilkokul düzeyindeki 430.657 faydalanıcı çocuğa odaklanmıştır. 37.757 faydalanıcı lise ve 14.314 faydalanıcı ise anaokuluna devam etmektedir. Hızlandırılmış Öğrenme Programına (HES) katılan 1.078 kişi daha vardır.⁷⁷⁸

ECHO, Türkiye'deki mülteci çocuklara devam eden okul yılı için 34 milyon € ve 2018-2019 okul yılında programın uzatılması için 50 milyon € katkı sağlamıştır. 84 milyon € tutarındaki toplam fon, AB'nin acil durumlarda eğitime ayırdığı şimdiye kadarki en büyük katkıdır. Program ayrıca, Norveç ve Amerika Birleşik Devletleri hükümetleri tarafından da desteklenmekte olup gelecekte ek ortakların katılması beklenmektedir.⁷⁷⁹

G. Sağlık hizmeti

1. Ücretsiz sağlık hizmetine erişim şartları

İster kampta ister kamp dışında olsun, tüm kayıtlı geçici koruma faydalanıcıları, Türkiye'de Genel Sağlık Sigortası (GSS) kapsamındadır ve kamu sağlığı hizmet sağlayıcıları tarafından sağlanan ücretsiz sağlık hizmetlerine erişim hakkına sahiptir.⁷⁸⁰ YKN sahibi olma zorunluğu, bu konuda iyileştirmeler yapılmasına rağmen, pratikte sağlık hizmetlerine erişimde engel teşkil edebilir (bkz. [Geçici Koruma Kimlik Belgesi](#)).⁷⁸¹

Geçici koruma almaya hak kazanmış ancak kayıt sürecini henüz tamamlamamış kişiler, sadece birinci basamak sağlık kurumları tarafından sunulan acil sağlık hizmetleri ve bulaşıcı hastalıklarla ilgili sağlık hizmetlerine erişebilirler.

Geçici koruma faydalanıcıları sadece kayıtlı oldukları ildeki sağlık hizmetlerine erişme hakkına sahiptir. Bununla birlikte, kayıt olunan ilde uygun tedavi imkanları bulunmadığı veya diğer tıbbi nedenlerden dolayı gerekli görüldüğü takdirde, ilgili kişi başka bir ile sevk edilebilir.⁷⁸²

Yapılacak "gelir testi", faydalanıcıyı gelir seviyesine göre sınıflandırır. "G0" kategorisinden kişilerin sağlık sigorta primi tamamen karşılanırken, "G1", "G2" ve "G3" kategorilerindekiler sağlık hizmetinin getirdiği maliyetlerinin bir kısmını orantılı olarak kendileri karşılar.⁷⁸³

⁷⁷⁷

A.y.

⁷⁷⁸

A.y.

⁷⁷⁹

European Commission, 'In Turkey, the Conditional Cash Transfer for Education programme increases school attendance of Syrian and other refugee children', 13 Şubat 2018.

⁷⁸⁰

GKY, Madde 27.

⁷⁸¹

Mülteci-Der tarafından verilen bilgiler, Aralık 2017.

⁷⁸²

Basak Bilecen and Dilara Yurtseven, 'Temporarily protected Syrians' access to the healthcare system' (2018) 15:1 Migration Letters 133, 118.

⁷⁸³

Türk Kızılay, *Syrian beneficiaries of Ankara community centre*, Eylül 2018: <https://bit.ly/2Yx50zB>.

1.1. Sağlık hizmetlerinin kapsamı

Türkiye sağlık sisteminde, birinci, ikinci ve üçüncü basamak sağlık kuruluşları değişkenlik gösterir: Her ilde ve her ilçede bulunan sağlık istasyonları, sağlık merkezleri, anne ve çocuk sağlığı ve aile planlaması merkezleri ile verem savaş dispanserleri birinci basamak sağlık kuruluşları olarak sınıflandırılır. Devlet hastaneleri ikinci basamak sağlık kuruluşları olarak sınıflandırılır. Araştırma ve eğitim hastaneleri ile üniversite hastaneleri, üçüncü basamak sağlık kuruluşları olarak sınıflandırılır.

Geçici koruma faydalanıcıları birinci basamak sağlık kuruluşlarında başlangıçtaki tanı, tedavi ve rehabilitasyon hizmetlerine kendiliğinden erişme hakkına sahiptir. Bu hizmet sağlayıcılar, ayrıca bulaşıcı hastalıkların teşhis ve tedavisi, yeni doğanlar, çocuklar ve gençler için özel hizmetler ile üreme sağlığı, cinsel sağlık ve aile planlaması hizmetlerini üstlenmektedir.

Geçici koruma faydalanıcıları kendi ülkelerindeki devlet hastanelerine başvurma hakkına da sahiptir. Bununla birlikte, üniversite hastanelerinden sağlanacak tıbbi yardım ve tedaviye erişim, devlet hastanesinden sevk ile gerçekleşir.⁷⁸⁴ Bazı durumlarda, devlet hastaneleri, kişileri ilde herhangi bir halk sağlık hizmet sağlayıcısında uygun tedavi hizmetinin mevcut olmadığı durumlarda özel bir hastaneye sevk edebilir. Böyle bir durumda, özel hastanelerdeki tedavi GSS programı tarafından karşılanır ve faydalanıcıdan ücret talep edilmez.

Kural olarak, üniversite hastanelerine ve özel hastanelere yapılan sevkler, acil ve yoğun bakım hizmetlerinin yanı sıra yanıkların tedavisi ve kanser tedavisi için gerçekleştirilir. Bu durum, geçici koruma faydalanıcılarının doktor sevki almadan araştırma ve eğitim hastanelerine erişemediği yerler olan **Hatay, Adana** ve **Mersin** gibi illerde uygulanmaktadır. Ancak, ortaya çıkan maliyetler devlet tarafından ivedilikle karşılanmaz. Ağustos 2018'den itibaren **Gaziantep, Hatay** ve **Şanlıurfa**'daki özel hastaneler tarafından, geçici koruma faydalanıcılarının tedavi giderlerinin devlet tarafından on aydan beri karşılanmadığı bildirilmiştir.⁷⁸⁵

Geçici koruma faydalanıcılarının ikinci ve üçüncü basamak sağlık hizmetlerine erişimleri, söz konusu tıbbi vakanın Sağlık Bakanlığı Sağlık Uygulama Yönetmeliği (SUT) kapsamına girip girmediği ile bağlantılıdır. SUT kapsamına girmeyen veya SUT tarafından karşılanacak azami tutarı aşan tıbbi şikayetler ile ilgili tedavi masrafları için, faydalanıcılardan ek bir ödeme yapmaları istenebilir. Örneğin, protez ameliyatı Adana'da sağlık hizmetleri kapsamında değildir ve önemli bir engel teşkil etmektedir.⁷⁸⁶

Kayıtlı geçici koruma faydalanıcıları için ücretsiz sağlık hizmetinin kapsamı, halk sağlığı kurumları tarafından sağlanan ruh sağlığına yönelik hizmetleri de kapsar. Birçok STK tarafından, Türkiye'nin bazı bölgelerinde sınırlı kapasitede de olsa çeşitli psikososyal destek hizmetleri sunulmaktadır. Ruh sağlığına ilişkin hizmetlere yoğun bir ihtiyaç vardır. Marmara Üniversitesi, 2018'de, 10 Suriyeli mülteci 6'sının TSSB ve depresyon gibi ruh sağlığına ilişkin şikayetleri olduğunu vurgulamıştır.⁷⁸⁷

2019'un sonuna kadar ECHO tarafından fonlanan "Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerin Sağlık Statüsünün ve Türkiye Cumhuriyeti Tarafından Sunulan İlgili Hizmetlerin Geliştirilmesi" (SIHHAT) projesi ile Suriye geçici koruma faydalanıcıları için 28 ilde 187 Göçmen Sağlığı Merkezi (GSM) kurulmuştur. Suriyelilerle birinci basamak sağlık kuruluşları olarak bu merkezlere başvurabilirler.

⁷⁸⁴

A.y.

⁷⁸⁵

Sözcü, 'Özel hastaneler savaş mağduru', 21 Ağustos 2018: <https://bit.ly/2ujKi8B>.

⁷⁸⁶

Adana Barosu avukatı tarafından verilen bilgi, Şubat 2018.

⁷⁸⁷

Diken, 'Araştırma: Türkiye'deki Suriyeli her 10 çocuktan altısında psikiyatrik hastalık var', 1 Mayıs 2018: <https://bit.ly/2HF5BJH>.

Göçmen Sağlığı merkezlerinde 790 Suriyeli doktor, 790 hemşire, 300 destek personeli, 84 teknisyen ve 960 hasta danışmanı hizmet vermektedir.⁷⁸⁸

1.2. İlaç giderleri

SUT uyarınca, genel sağlık sigortası programı kapsamındaki kişilerin, öngörülen toplam ilaç maliyetinin % 20'sini karşılamaları beklenir. Aynı kural geçici koruma faydalanıcıları için de geçerlidir, geri kalan kısım daha önce AFAD tarafından karşılanmıştır. Mart 2018'de GKY'de yapılan bir değişikliğin ardından, 789 16 Mart 2018 tarihinden sonra fatura edilen ilaç masrafları GİGM'ye geri ödenirken, AFAD bu tarihten önce fatura edilen masrafların geri ödenmesinden sorumludur.⁷⁹⁰

Ek olarak, faydalanıcıların üç ilaca kadar ilaç başına 3TL/ 0.66€, üç ilahtan fazlası için de her ilaç başına 1TL/ 0.22€ ödemesi beklenir.

Bununla birlikte, ilaca erişim açısından ülke genelinde sorunlar yaşanmaktadır ve tutarsız uygulamalar olduğu gözlenmektedir. Kasım 2015 tarihli Sağlık Bakanlığının "Geçici Koruma Alına Alınanlara Verilecek Sağlık Hizmetlerine Dair Esaslarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Esaslar" metninin devam eden uygulama sorunlarını ve ileriye dönük tutarsızlıkları ortadan kaldırması beklenmiştir. Eczacılar Birliği, faydalanıcıların ilaç maliyetlerinin karşılanmasını talep edebilecekleri sorumlu organ ile ilgili koordinasyon eksikliği olduğunu söyleyerek AFAD'a şikayette bulunmuştur.⁷⁹¹ Uygulamada, bu konuda zorluk çeken Suriyelilerin sayısı gözardı edilebilecek kadar az değildir.

2. Uygulamada erişimin önündeki engeller

Dil engeli, geçici koruma faydalanıcılarının sağlık hizmetlerine erişimlerinde karşılaştığı temel sorunlardan biridir.⁷⁹² Dil engeli ayrıca ruh sağlığına ilişkin hizmetlere erişimi de engellemektedir.⁷⁹³ Türkiye'nin güneyindeki bazı illerdeki bazı halk sağlığı kurumlarında tercüman bulunmasına rağmen, Göçmen Sağlığı Merkezleri de dahil olmak üzere çoğu sağlık kurumunda böyle bir tercüme hizmeti mevcut değildir.⁷⁹⁴ Mülteciler için en önemli engel, Türkiye'deki hastanelerin hastalara telefonla randevu vermesidir. Hastane randevu çağrı merkezleri, olası hastalara Türkçe dışındaki dillerde hizmet vermediğinden, yabancı uyruklu kişilerin daha randevu aşamasında Türkiyeli birinin yardımına ihtiyacı vardır.

Sağlık Bakanlığının geçici koruma faydalanıcıları için, doktorlara ve eczanelere erişimde uzaktan sınırlı olarak tercüme hizmeti sunan ücretsiz bir çağrı merkezi vardır. Bununla birlikte, bu yardım hattı, sağlık sistemi hakkında faydalanıcılara herhangi bir genel danışmanlık sağlamaz veya hastanelerden randevu almaları konusunda yardımcı olmaz. Danimarka Mülteci Konseyi (Danish Refugee Council) sağlık hizmeti sağlayıcıları ile etkileşimi kolaylaştırmak amacıyla, Arapça ve Türkçe olarak Suriyelilere tercüme hizmetleri sunan sınırlı bir ücretsiz yardım hattı hizmeti sağlamaktadır. Türk Kızılayı, **Ankara**'da ihtiyaç duyulduğunda hastanelerde çocuklara eşlik etmek üzere Çocuk Koruma Merkezi projesi kapsamında tercüman ve sosyal hizmet görevlisi sağlamaktadır. Ankara'daki Numune ve Dışkapı Devlet Hastanelerinde de birer tercüman bulunmaktadır. Türk Kızılayının ayrıca sağlık ve koruma konusunda

⁷⁸⁸ SIHHAT, *Proje Faaliyetleri*: <https://bit.ly/2UUEZbi>.

⁷⁸⁹ 2018/11208 sayılı Yönetmelikle değiştirilmiş olan GKY, Madde 27.

⁷⁹⁰ Eczacılar Birliği, 'Geçici Koruma Altındaki Yabancılara Ait Reçeteler Hakkında', 19 Mart 2018: <https://bit.ly/2uxeBvq>.

⁷⁹¹ Eczacılar Birliği, AFAD'a Gönderilen Yazı, 23 Ocak 2016 : <https://bit.ly/2E5sQXE>.

⁷⁹² Basak Bilecen and Dilara Yurtseven, 'Temporarily protected Syrians' access to the healthcare system' (2018) 15:1 Migration Letters 133, 118.

⁷⁹³ Diken, 'Araştırma: Türkiye'deki Suriyeli her 10 çocuktan altısında psikiyatrik hastalık var', 1 Mayıs 2018: <https://bit.ly/2HF5BJH>.

⁷⁹⁴ Bir STK tarafından sağlanan bilgiler, Şubat 2019.

hizmet veren toplum merkezleri mevcuttur. Şu anda 15 merkez faaliyettedir ve yeni bir merkezin Kocaeli bölgesinde açılması planlanmaktadır.⁷⁹⁵ Bu merkezler, örneğin sağlık hizmetlerine erişim gibi geçici koruma faydalanıcılarının ihtiyaçlarını tespit eder ve ayrıca psiko-sosyal destek sağlar.⁷⁹⁶

Seks işçileri gibi hassas ve ötekileştirilmiş gruplar, -çoğu zaman ayrımcılık ve şiddetin faileri olan- araçlar vasıtasıyla kayıt dışı olarak kötü şartlarda çalıştıkları için, aralarında cinsel sağlık hakkında bilgiler de dahil olmak üzere hizmetlere erişim konusunda daha ciddi zorluklarla karşı karşıya kalmaktadır.⁷⁹⁷ 2017'de Kırmızı Şemsiye Cinsel Sağlık ve İnsan Hakları Derneği görüşme yaptığı bazı Suriyeli seks işçilerinin, HIV testi ve danışma merkezleri hakkında bilgi sahibi olmadığını ve gerektiğinde başvurabilecekleri sağlık tesisleri hakkında sınırlı bilgiye sahip olduğunu tespit etmiştir.⁷⁹⁸

H. Hassas gruplara yönelik güvenceler

YUKK ile sağlanan tanımlar gibi, GKY'de de "özel ihtiyaç sahibi" ve "refakatsiz çocuk" tanımları yapılır ve ek koruma önlemleri sunulur. GKY Madde 3'e göre, "özel ihtiyaç sahibi" kişiler "refakatsiz çocuk, engelli, yaşlı, hamile, beraberinde çocuğu olan yalnız anne ya da baba veya işkence, cinsel saldırı ya da diğer ciddi psikolojik, bedensel ya da cinsel şiddete maruz kalmış" kişilerdir.

GKY ve geçici koruma faydalanıcılarına sağlanacak hizmetlere ilişkin hukuki çerçeveyi ve prosedürleri sağlayan diğer ilgili ikincil mevzuata göre, "özel ihtiyaç sahiplerinin yararlanacakları çalışmalar" "Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı"nın kontrolünde ve sorumluluğundadır.

"Geçici Koruma Altındaki Yabancılara İlişkin Hizmetlerinin Yürütülmesi Hakkında" 2014/4 sayılı AFAD Genelgesi gereğince "refakatsiz çocuklar, engelliler gibi özel ihtiyaç sahiplerinin barındırılması, bakımı, gözetimi gibi hizmetlerin yürütülmesinden" Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı sorumludur. "Bakanlık tarafından geçici barınma merkezleri dışında bulunan hassas grupların çocuk yuvaları, kadın sığınma evleri gibi kuruluşlardan yararlandırılması sağlanır."

"Özel ihtiyaç sahibi" olarak tanımlanmak ve kayıt olmak, ek koruma önlemlerine ve hak ve hizmetlerde faydalanıcılara öncelik tanınmasına olanak tanır. Özel ihtiyaç sahiplerine sağlanacak "sağlık hizmetleri, psiko-sosyal destek, rehabilitasyon" gibi her türden yardım ve destek, "imkanlar ölçüsünde öncelikli ve bedelsiz olarak sağlanır."⁷⁹⁹

1. Geçici koruma altındaki refakatsiz çocuklar

GKY Madde 3'te, "refakatsiz çocuk", "sorumlu bir kişinin etkin bakımına alınmadığı sürece, kanunen ya da örf ve adet gereği kendisinden sorumlu bir yetişkinin refakati bulunmaksızın Türkiye'ye gelen veya Türkiye'ye giriş yaptıktan sonra refakatsiz kalan" çocuk olarak tanımlanmaktadır.

⁷⁹⁵ Türk Kızılayı tarafından verilen bilgi, Şubat 2019.

⁷⁹⁶ Daha fazla bilgi için bkz. Türk Kızılay, *Syria crisis: Humanitarian relief operation*, Eylül 2017: <http://bit.ly/2Fsj2YZ>.

⁷⁹⁷ Kırmızı Şemsiye Cinsel Sağlık ve İnsan Hakları Derneği, *Türkiye'de "geçici koruma" altında Suriyeliler ve seks işçiliği*, 2017: <http://bit.ly/2nWo6B3>, 65-71.

⁷⁹⁸ A.y., 67-68.

⁷⁹⁹ GKY, Madde 48.

Türkiye, Çocuk Hakları Sözleşmesine taraftır ve ülkedeki çocuk koruma standartları genellikle uluslararası yükümlülüklerle uyumludur. Türkiye yasalarına göre, refakatsiz çocukların, tespit edilmesi üzerine, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının yetkisi altında titizlikle devlet koruması altına alınması gerekmektedir.

GKY, Madde 48'e göre, refakatsiz çocuklarla "ilgili tüm işlemlerde çocuğun yüksek yararı gözetilerek ilgili mevzuat hükümleri uygulanır". 2015 tarihli (önceki ismiyle) Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Refakatsiz Çocuklar Yönergesi, refakatsiz çocuklar için haklar, koruma prosedürleri ve hizmetlerin uygulanmasına ilişkin ek bir rehberlik sağlar. Bu yönerge, refakatsiz çocukların tespit edilmesi, kayıt altına alınması ve belgelendirilmesinden sorumlu devlet kurumu olarak İGİM'e görev verir. İGİM'e, ayrıca, refakatsiz çocuklara yaş değerlendirmesi, sağlık kontrolleri ve çocuğun Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına sevk edilmeden önceki kayıt/belgelendirme prosedürlerinin tamamlanmasına kadar barınma sağlama sorumluluğu da verilmiştir.

İGİM, çocuğu ilgili İl Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Müdürlüğüne yönlendirdiğinde, 0-12 yaş arası geçici koruma faydalanıcısı refakatsiz çocuklar, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının yetkisi altındaki bir çocuk koruma kurumuna transfer edilir. Özel ihtiyaç sahibi olmayan 13-18 yaş arası refakatsiz çocuklar, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına bağlı İl Çocuk Hizmetleri Müdürlüğü'nün yetkisi altındaki kamplarda hizmet veren özel "çocuk koruma birimlerine" yerleştirilebilirler. Bununla birlikte, 2015 tarihli Yönergede belirtilen yönlendirme mekanizmaları, paydaşların gözlemlerine göre uygulamada kullanılmamaktadır.⁸⁰⁰

GKY'ye göre, refakatsiz çocuklar çoğunlukla Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının barınaklarına yerleştirilmekte, ancak uygun koşullar sağlanabiliyorsa Geçici Konaklama Merkezlerine de yerleştirilebilmektedir.⁸⁰¹ Uygulamada, 0-18 yaş arası refakatsiz çocuklar en yakın İl Çocuk Hizmetleri Müdürlüğüne transfer edilir. Bu uygulama yalnızca Suriyelileri değil, Afganistan, Irak, Somali ve Güney Afrika'dan gelen çocukları da kapsar. Refakatsiz çocuklar **Ağrı, Konya, Yozgat, Gaziantep, Bilecik, Erzincan, İstanbul** ve **Van**'da Bakanlıkça kurulan çocuk koruma birimlerine yerleştirilir. Mart 2018 itibarıyla, bu merkezlerde 288 çocuk vardır. Aileler tarafından 8 çocuk için bakım sağlanmaktadır. Aileleriyle birlikte yaşayan 450 çocuğa sosyo-ekonomik destek hizmeti verilmektedir.⁸⁰²

Türk Kızılayı ayrıca Mart 2017'de başlatılan pilot proje kapsamında bir merkez işletmektedir (*Çocuk Koruma Merkezi*). Bu merkezin, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından yürütülen çocuk koruma merkezlerinden farkı, mülteci çocukların bütünleşme ve sosyal içerme haklarının korunmasında birincil rol oynamasıdır. Şu anda Türk Kızılayı tarafından yönetilen toplum merkezine yakın **Ankara** Altındağ'da bulunan tek bir merkez vardır. Çocuk Koruma Merkezinden yararlanan çocuklar aileleriyle birlikte yaşamaktadır. Burada, 6-18 yaş arası çocuklar, drama ve müzik dersleri ile Türkçe kursları gibi (çok yakında verilecek Arapça dil kursu da dahil olmak üzere) pek çok aktiviteden yararlanmaktadır.⁸⁰³ Merkez şimdiye kadar 36.163 çocuğa destek sağlamıştır.⁸⁰⁴

⁸⁰⁰ Ankara Barosu avukatı tarafından verilen bilgi, Mart 2019.

⁸⁰¹ 2018/11208 sayılı Yönerge ile eklenen GKY, Madde 30(3). GKY, Madde 23(4)'de yer alan önceki hüküm GKY'de yapılan değişiklikle yürürlükten kaldırılmıştır.

⁸⁰² TBMM, *Göç ve Uyum Raporu*, Mart 2018.

⁸⁰³ Daha fazla bilgi için bkz. Türk Kızılay, *Syria crisis: Humanitarian relief operation*, Eylül 2017: <http://bit.ly/2Fsj2YZ>.

⁸⁰⁴ Türk Kızılay, *Suriye insani yardım operasyonu*, Şubat 2019: <https://bit.ly/2Ycy9jo>.

2015 yılında Bakanlık ile İnsani Yardım Vakfı arasında imzalanan işbirliği protokolü uyarınca, **Hatay** Reyhanlı'da "Çocuk Yaşam Merkezi" kurulmaktadır. Merkezde temel eğitim, barınma, sağlık ve rehabilitasyon hizmetlerinin verileceği çocuk bakım evleri bulunur. 20'si kız çocuklar, 35'i erkek çocuklar için olmak üzere 55 yerde 990 yetim çocuğa bakım hizmeti verilmesi planlanmaktadır. Mart 2018 tarihli TBMM raporuna göre, kamp dışında yaşayan toplam 53.263 çocuk ebeveynlerinden birini, kamplarda yaşayan 3.969 çocuk babasını, 390 çocuk annesini, 290 çocuk ise her iki ebeveynini de kaybetmiştir.⁸⁰⁵

Türkiye'deki Suriyeli çocukların psikososyal durumu, savaş ve ülkesinden kaçmanın getirdiği travmatik etkilerinin yanı sıra yoksunluk, sosyal etkileşim için fırsat azlığı ve temel hizmetlere erişimin sınırlı olması nedeniyle gözle görülür bir şekilde etkilenmiştir. Avrupa Komisyonunun bir raporunda, hükümet rakamlarına dayanarak Suriyeli çocukların yaklaşık %25'inin uyku problemi yaşadığı belirtilmiştir.⁸⁰⁶ Marmara Üniversitesi, 2018'de, 10 Suriyeli mülteci den 6'sının TSSB ve depresyon gibi ruh sağlığına ilişkin şikayetleri olduğunu vurgulamıştır.⁸⁰⁷

2. Geçici koruma altındaki kadınlar ve kız çocuklar

2.1. Aile içi şiddete karşı korunma

Kadınların korunmasına ilişkin olarak GKY Madde 48, şiddetten hayatta kalan veya şiddete maruz kalma riski olan kadınlar için bir dizi koruyucu ve önleyici tedbir sağlayan 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanuna atıfta bulunur.

Bu tedbirler genel olarak Türkiye'deki kadınları etkileyen toplumsal cinsiyete dayalı şiddet veya öldürülme riski bağlamında özellikle önemlidir.⁸⁰⁸ Haziran 2018 tarihli bir çalışmada vurgulandığı gibi, kadınların kendilerini içinde buldukları kentsel alanlardaki sıkışık yaşam koşulları göz önüne alındığında (bkz. **Barınma**) "kalabalık hanelerde kız çocukların karşı karşıya kalabileceği toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, cinsel istismar ve erken ve zorla evlilik riskli yüksektir ve ele alınması zordur."⁸⁰⁹ 2017'de bu tür şiddet olaylarına örnek olarak **Sakarya**'da tecavüze uğrayan hamile Suriyeli bir kadının 10 aylık bebeği ile birlikte öldürülmesi verilebilir.⁸¹⁰ 2018'de de **Bursa**'da Suriyeli bir kadın amcası tarafından öldürülmüştür.⁸¹¹

Aile içi şiddetten veya aile bireyleri dışındaki kişilerce uğradığı cinsel şiddetten veya toplumsal cinsiyete dayalı şiddetten hayatta kalan veya bu tür risklerle karşı karşıya kalabilecek kadınlar, devlet yetkilileri tarafından korunmalıdır. Bir kadın polise veya başka bir devlet kurumuna başvurduğunda veya üçüncü taraflarca yetkililere bildirimde bulunulduğunda duruma bağlı olarak; koruyucu veya önleyici tedbirler alınmalıdır. Geçici koruma faydalanıcısı kadınlar da bu tedbirlerden yararlanabilir.

⁸⁰⁵ TBMM, *Göç ve Uyum Raporu*, Mart 2018.

⁸⁰⁶ European Commission, *Education and Protection Programme for Vulnerable Syrian and Host Community School-aged Children, in Lebanon, Jordan and Turkey*, Ares(2017)3292256, 30 Haziran 2017: <http://bit.ly/2BMs0SK>, 4.

⁸⁰⁷ Diken, 'Araştırma: Türkiye'deki Suriyeli her 10 çocuktan altısında psikiyatrik hastalık var', 1 Mayıs 2018: <https://bit.ly/2HF5BJH>.

⁸⁰⁸ Cinayet ve cinsel istismar olaylarıyla ilgili 2017 verileri için, bkz. Hürriyet, '409 women killed, 387 children sexually abused in Turkey: 2017 Report', 2 Ocak 2018: <http://bit.ly/2YHgC6>. Ayrıca bkz. Observatory for Human Rights and Forced Migrants in Turkey, *A Year of Impunity: A one year visual database of migration-related human rights abuses*, Temmuz 2017, 14.

⁸⁰⁹ SGDD-ASAM and UN Women, *Needs assessment of Syrian women and girls under temporary protection status in Turkey*, Haziran 2018, 26.

⁸¹⁰ Hürriyet, 'Pregnant Syrian woman raped, killed with baby in Turkey's northwest', 7 Temmuz 2017: <http://bit.ly/2z3hUaE>. Ayrıca bkz. Refugee News Turkey, 'Turkey jails two for life over murder of a female Syrian refugee and her baby', 16 Ocak 2018: <http://bit.ly/2mS4jzV>.

⁸¹¹ Cumhuriyet, 'Bursa'da vahşet: 18 yaşındaki Dima'nın cesedi bulunduğu kucakta bebeği vardı', 20 Haziran 2018: <https://bit.ly/2Fohm4e>.

Polisin yönlendirmesi üzerine kadınlar Şiddet Önleme ve İzleme Merkezlerine (ŞÖNİM) yönlendirilebilir, buradan da mevcut kapasiteye uygun olarak Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, belediyeler veya STK'lar tarafından koordine edilen sığınma evlerine (kadın konukevi) yönlendirilebilir.

Ancak Türkiye'deki kadın sığınma evlerinin toplam sayısının ve kapasitesinin ihtiyaçların çok altında kalması önemli bir sorundur (bkz. [Uluslararası Koruma: Hassas grupların özel kabul ihtiyaçları](#)). Türkiye'de, 79 belediyede toplam 3.454 kişilik kapasiteye sahip toplam 144 sığınma evi bulunur.⁸¹² Uzmanlara göre, mevcut ihtiyaçların karşılanması için merkez sayısının 8000 civarında olması gerekmektedir.⁸¹³ Kadın sığınma evlerinde hem Türkiye vatandaşlarının hem de yabancı uyruklu kişilerin barındırılması amaçlandığından, geçici koruma ve uluslararası koruma faydalanıcısı kadınlar da kapasite sorunlarından etkilenir.⁸¹⁴ **Gaziantep, Adana, Şanlıurfa** gibi yerlerde kadın sığınma evlerine duyulan ihtiyaç oldukça fazladır.⁸¹⁵

Acil durumlarda, kadın sığınma evlerine yerleştirememiş olan kadınlar, belediyeler tarafından koordine edilen "sevgi evlerinde" 2-3 gün kalabilirler. Bu evler, örneğin, **Ankara**'da Altındağ, Yenimahalle, Ulus ve Büyükşehir Belediyelerince işletilmektedir.

İlgili bir başka sınırlama da, kanunda açıkça hem şiddete maruz kalma riski olan kadınların hem de şiddetten hayatta kalan kadınların barınma tesislerine erişebilmeleri gerektiği ifade edilirken uygulamada kapasite sorunları nedeniyle yalnızca şiddetten hayatta kalan kadınların bu tesislere erişim imkanı olmasıdır. Uygulama ülke genelinde tek tip olmamasına rağmen, çoğu durumda, sığınma evleri, kadınların şiddete uğradığına ilişkin beyanını sorgulamakta ve adli tıp raporu veya cezai soruşturmaya ilişkin kanıtlar talep etmektedir. **Gaziantep**'te sığınma evleri tarafından kadınlardan tıbbi bir rapor ile polise şikayette bulduklarına dair bir rapor talep edilmektedir; **Osmaniye**'de ise böyle talepler olmamaktadır.⁸¹⁶

Kural olarak, sığınma evlerine yerleştirilen kadınlar tesiste 6 aya kadar kalabilirler. Bu süre istisnai olarak uzatılabilir. İnsan ticareti mağdurlarından ülkeyi bir ay içinde terk etmeleri istenir (bkz. [Uluslararası Koruma: Hassas grupların özel kabul ihtiyaçları](#)).⁸¹⁷

2013 yılında yayımlanan Kadın Konukevlerinin Açılması ve İşletilmesi Hakkında Yönetmelik, bir kadının bir sığınma evine kabul edilmesi için geçerli bir kimlik belgesi sağlaması gerektiğini açıkça ifade etmektedir. Ancak, uygulamada sığınma evlerine kabul edilme talebiyle gelen kadınlardan Geçici Koruma Kimlik Belgesi istenmektedir.

Bu uygulama, kadınların aile içi şiddete karşı etkili bir şekilde korunmasının önündeki engelleri göstermektedir. Suriyeliler arasında erken ve zorla evliliklerin çok sık görüldüğü **Muğla**'da örneğin, kadınlar ve kız çocukları, karakollarda bir gün boyunca bekletilmek, yetkililerin hayatta kalanın iradesi dışında failleri uzlaştırma amacıyla karakola getirmesi gibi çeşitli zorluklarla karşı karşıya kalmaktadır. Kadınlar, yalnızca böyle bir uzlaşmayı reddederse sığınma evlerine yerleştirilir.⁸¹⁸ Mülteci kadın ve kız çocuklara yardım sağlayan kuruluşlara göre, Muğla Barosunun bu davalar konusunda sınırlı bir farkındalığı vardır ve baro davaya sınırlı katılım göstermektedir.⁸¹⁹

⁸¹² Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, "137 Sığınma Evi Yetmiyor" Başlıklı Haberle İlgili Basın Açıklaması', 6 Eylül 2018: <https://bit.ly/2Ofi7AT>.

⁸¹³ Gazete Duvar, 'Türkiye'de 137 sığınma evi var, en az 8 bin olmalı', 29 Kasım 2017: <https://bit.ly/2GgWH5D>.

⁸¹⁴ SGDD-ASAM tarafından verilen bilgi, Şubat 2018.

⁸¹⁵ Bir STK tarafından sağlanan bilgiler, Şubat 2019.

⁸¹⁶ Bir STK tarafından sağlanan bilgiler, Şubat 2019.

⁸¹⁷ Kadın Dayanışma Vakfı tarafından verilen bilgiler, Şubat 2019.

⁸¹⁸ Bodrum Kadın Dayanışma Derneği tarafından verilen bilgiler, Aralık 2017. Bu kuruluşlar, hastanelerde doğum yapmak için gelen 15 yaşındaki birkaç hamile kız çocuğuna refakat etmiştir.

⁸¹⁹ A.y.

Son olarak, sığınma evlerine başvuran mülteci kadınlar, diğer kadınlar tarafından şiddete uğrama riskiyle karşı karşıya kalabilmektedir.⁸²⁰

2.2. Çok eşli ve görücü usulü evlilikler

Şiddete karşı korunmaya ek olarak, 18 yaş altındaki kadınların ve kız çocukların -"ikinci eş" olanlar ve aileleri tarafından zorla evlendirilen kız çocukları da dahil olmak üzere - görücü usulü evliliklere ve gayri resmi çok eşli evliliklere karşı korunması da süregelen önemli bir sorundur.⁸²¹ Bu sorun Suriyeli mültecilerin ülkeye gelişiyle daha da artmıştır⁸²² ve 2018 yılında da artmaya devam etmiştir.⁸²³ Her iki uygulama da Türkiye kanunlarına göre suç sayılmakla birlikte, Suriye'de çok eşli evlilikler yasal olarak tanınmaktadır ve kadınlar iki ülkenin yasal çerçevesi ile sahip oldukları haklar arasındaki farklar konusunda her zaman bilinçli değildirler. Bu sorunlar ayrıca 18 yaş altı kız çocukları arasında boşanma oranlarında artışa neden olmuştur,⁸²⁴ Türk erkekleriyle yaptıkları evlilikler nedeniyle anneleri tarafından terk edilen çocukların sayısında da artışa yol açmıştır.⁸²⁵

Türkiye kanunlarınca suç sayılmasına rağmen, uygulamada geçici koruma faydalanıcıları, kamuya açık bilgi eksikliği ve mülteci kadınlara sunulan danışmanlık ve adli yardım hizmetlerinin kısa süreli olması nedeniyle, önemli yasal güvenceleri ve koruma tedbirlerini talep etmek konusunda sınırlı imkanlara sahiptir. Buna ek olarak, sağlık kuruluşları gibi kamu kurumları çoğu zaman evli kız çocukları ile annelerine tedavi hizmeti sağlarken erken ve zorla evlilik vakalarını polise bildirmek konusundaki yasal yükümlülüklerini yerine getirmekten kaçınırlar.⁸²⁶ Yetkilileri bilgilendirdikleri zamanlarda ise polis memurları bu olayları soruşturmadan kaçınırlar.⁸²⁷

Bu tür raporlara ilişkin istatistikler ülke genelinde mevcut değildir. **Edirne**'de 2017 yılında 186 hamile kız çocuğu vakası tespit edilmiş ve Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına bildirilmiştir.⁸²⁸

Türk Kızılayının **Ankara** Altındağ'daki Çocuk Koruma Merkezi gibi girişimler, kadınlara erken gebelik, erken ve zorla evlilikler, cinsel taciz, üreme hakkı ve doğum kontrolü hakkında bilgi sağlamaktadır. SGDD- ASAM, **Mersin** gibi birçok ilde Kadın Sağlığı Danışma Merkezlerini yönetmektedir ve buralarda diğer hizmetlerin yanı sıra dil kursları ve sağlık hizmetleri sağlamaktadır.⁸²⁹ Bodrum Kadın Dayanışma Derneği, cinsel sağlık ve hijyen konusunda eğitimler ve atölye çalışmaları düzenlemekte, hukuki danışmanlık sunmakta ve sosyal bütünleşme etkinlikleri gerçekleştirmektedir.⁸³⁰

⁸²⁰ Bir STK tarafından sağlanan bilgiler, Şubat 2019.

⁸²¹ Bkz. Deutsche Welle, 'Kadınlar ikinci eş bulma sitelerine karşı isyanda', 21 Aralık 2017: <http://bit.ly/2CF5Q5b>. Ayrıca bakınız Kırmızı Şemsiye Cinsel Sağlık ve İnsan Hakları Derneği, *Türkiye'de "geçici koruma" altında Suriyeliler ve seks işçiliği*, 2017, 103.

⁸²² Zeynep Kıvılcım, 'Legal violence against Syrian female refugees in Turkey', *Female Legal Studies*, 2016.

⁸²³ Bodrum Kadın Dayanışma Derneği tarafından sağlanan bilgiler, Mart 2019.

⁸²⁴ Bir STK tarafından sağlanan bilgiler, Şubat 2019.

⁸²⁵ İstanbul Barosu avukatı tarafından verilen bilgi, Mart 2019.

⁸²⁶ Bodrum Kadın Dayanışma Derneği tarafından verilen bilgiler, Aralık 2017. Bu kuruluşlar, **Muğla**'da hastanelere doğum yapmak için gelen 15 yaşındaki birkaç hamile kız çocuğuna refakat etmiştir. Ayrıca bkz. Sputnik News, "İstanbul'da bir hastaneye çoğu Suriyeli 392 hamile çocuk getirildi, savcılık 59 doktor hakkında soruşturma başlattı", 15 Temmuz 2018: <https://bit.ly/2TZkuwU>, **İstanbul**'da Bağıcılar Eğitim ve Araştırma Hastanesi'nde 2017 yılı boyunca 392 hamile kız çocuğu vakasının, adli makamlara bildirilmediği hakkında haber; Heinrich Böll Foundation, 'High underage pregnancy rates among refugee children rattle Turkey', 29 Ocak 2018: <http://bit.ly/2BM1851>, **İstanbul**'da Kanuni Sultan Süleyman Eğitim ve Araştırma Hastanesinde en az 5'i Suriyeli 115 hamile kız çocuğa tedavi hizmeti verildiği ifade edilmektedir; Hürriyet, 'Suriyeli 14 yaşındaki çocuğun hamile olduğu ortaya çıktı', 29 Aralık 2017: <http://bit.ly/2seuu91>, **Osmaniye** Düziçi'ndeki 14 yaşında Suriyeli hamile bir kız çocuğu hakkında haber.

⁸²⁷ Mülteci-Der tarafından verilen bilgiler, Aralık 2017.

⁸²⁸ Demokrathaber, 'Edirne'de 186 çocuğun hamile bırakıldığı tespit edildi', 9 Mart 2018: <https://bit.ly/2ufHgCl>.

⁸²⁹ SGDD-ASAM tarafından verilen bilgi, Şubat 2018.

⁸³⁰ Bodrum Kadın Dayanışma Derneği tarafından sağlanan bilgiler, Mart 2019.

CARE Türkiye, **Gaziantep, Kilis ve Şanlıurfa**'da topluluk faaliyetleri yoluyla ve birebir hukuki danışmanlık sağlayarak Türkiye'deki yetkililer ile koordineli olarak hukuki önlemlere erişim sağlamak konusunda erken ve zorla evlilik riski altındaki kız çocukların güçlendirilmesi adına; Türkiye'deki Suriyeli ve Türkiyeli topluluk üyelerine erken ve zorunlu evliliğe dair önemli ölçüde bilgilendirmeler yapmaktadır. Hak temelli bir yaklaşımla CARE, Suriyeli topluluk üyelerine, yenilikçi akran danışmanlığı yoluyla ve CARE'in toplum temelli güvenli alanları aracılığıyla, erken ve zorla evlilikler de dahil olmak üzere temel korumaya dair yaygınlaştırılan mesajlar konusunda eğitimler vermektedir.⁸³¹

Ayrıca, çok eşli evlilikler, mültecilerin **Sosyal Yardım** gibi bazı haklara erişmesini etkiler. Örneğin, ESSN kapsamında verilen yardım sadece bir eşe ve kayıtlı olduğu hane başına verilmektedir.⁸³²

Son olarak, görücü usulüyle evlilik meselesi Türkiye'deki kadınlarla sınırlı değildir. Evliliğe itilen mülteci erkeklerin olduğu vakalar da raporlarla belgelenmiştir.⁸³³

2.3. Seks işçilerinin durumu

Ayrıca, seks işçileri gibi belirli gruplar, seks işçiliğinin sıklıkla Türkiye'de kamu düzenini veya kamu sağlığını tehdit eden davranışlar olarak yorumlanması nedeniyle özellikle hassas bir konudur.⁸³⁴

Özellikle YUKK'un 676 sayılı KHK ile değiştirilmesi ve *geri gönderme* ilkesinin dışarda bırakılması, bu kişileri *diğer durumlara ek olarak* kamu düzeni veya halk sağlığı için tehdit oluşturanlar kategorisine soktuğundan, geçici koruma faydalanıcısı seks işçilerini hedef alabilir. Bu bağlamda, TBMM İnsan Hakları Komisyonunun 25 Ekim 2017 tarihinde **Aydın** Geri Gönderme Merkezine gerçekleştirdiği ziyaret sırasında, burada gözaltında tutulan 376 kişi arasında seks işçilerinin de bulunduğu akılda tutulmalıdır.⁸³⁵

3. İşkenceden hayatta kalan geçici koruma altındaki kişiler

Hem YUKK hem de GKY, "işkenceye maruz kalmış kişileri" özel ihtiyaç sahibi olarak niteler. İşkenceden hayatta kalanlar diğer tüm geçici koruma faydalanıcıları gibi psikiyatrik yardım da dahil olmak üzere devlet hastanelerinde bir dizi sağlık hizmetine erişebilirler. İşkenceden hayatta kalanlara tedavi ve rehabilitasyon hizmetlerinin sağlanması konusunda uzmanlaşmış az sayıda STK da vardır.

4. Geçici koruma altındaki LGBTİ+'lar

Lezbiyen, gey, biseksüel, trans ve interseksler, GKY tarafından "özel ihtiyaç sahibi" kategorisinde tanımlanmamaktadır. GKY kapsamında toplumsal cinsiyete duyarlı bir kayıt prosedürünün olmayışı, kişilerin cinsel yönelim veya cinsiyet kimliklerini açıklamasını veya özel ihtiyaç sahibi kişiler olarak kayıt altına alınmasını engelleyebilmektedir.⁸³⁶ Uygulamada, **Üçüncü ülkeye yerleştirme** prosedürüne genellikle önceliklendirilerek erişmelerine rağmen, yerleştirilme öncesi yaklaşık olarak iki yıllık gecikmelerle karşı karşıya kalırlar.⁸³⁷

⁸³¹ CARE Türkiye tarafından verilen bilgiler, Şubat 2019.

⁸³² Bir STK tarafından sağlanan bilgiler, Şubat 2019.

⁸³³ News Deeply, "I Was Something She Bought": Syrian Men Marry To Survive', 21 Şubat 2018: <http://bit.ly/2sPp58E>.

⁸³⁴ Kırmızı Şemsiye Cinsel Sağlık ve İnsan Hakları Derneği, *Türkiye'de "geçici koruma" altında Suriyeliler ve seks işçiliği*, 2017, 53-54. Bu raporda 26 Suriyeli seks işçisinin yanı sıra çok sayıda sivil toplum kuruluşu ve yetkililerle yapılan görüşmelerden faydalanılmıştır.

⁸³⁵ TBMM, *İzmir-Aydın Geri Gönderme Merkezleri İnceleme Raporu*, Kasım 2017.

⁸³⁶ Zeynep Kivılcım, 'LGBT Syrian refugees in Turkey', 2016, 31.

⁸³⁷ A.y.

Genel olarak Türkiye'deki toplulukların Suriyeli topluluklara nazaran daha hoşgörülü olduğunu düşünen LGBTİ+ mülteciler, yaygın bir ayrımcılık iklimi nedeniyle kendilerini güvensiz ve savunmasız hissetmektedir.⁸³⁸ Ayrıca nefret suçu ve şiddet üzerinden hedef alınmaktadırlar. 25 Temmuz 2016'da, **İstanbul**'da Suriyeli bir erkeğin, bir grup erkek tarafından kaçırılmış, defalarca tecavüze uğramış ve dövülerek öldürülmüş olduğu bildirilmiştir.⁸³⁹ Failere karşı açılan bir dava halen Ceza Mahkemesi'nde beklenmektedir.⁸⁴⁰

Trans seks işçileri de dahil olmak üzere Suriyeli trans kadınlar, polise başvurmak, İGİMe kayda gitmek ya da sağlık ve barınma hizmetlerine erişmek gibi amaçlarla yetkililerle etkileşime geçtikleri durumlarda ayrımcı - ve bazı durumlarda zalimane - muameleyle karşı karşıya kalmaktadırlar.⁸⁴¹ **İstanbul**'da 17 Aralık 2016'da gerçekleşen nefret cinayetinde trans kadın seks işçisi, müşterisi gibi davranan birisi tarafından öldürülmüştür.⁸⁴²

Geçici koruma faydalanıcıları diğer Suriyelilerle birlikte kalabalık dairelerde yaşadıkları için, cinsel yönelimleri açığa çıktığında genellikle evi terk etmeye ya da cinsel istismara rıza göstermeye zorlandıklarından, cinsel yönelim aynı zamanda kişilerin barınma hakkına erişmesini de engelleyen bir faktördür.⁸⁴³ Diğer durumlarda, aile üyelerinden veya yerel topluluklardan dolayı yaşadıkları ayrımcılık, transları Türkiye'de daha büyük şehirlere taşınmaya iter.⁸⁴⁴ **İstanbul** gibi büyük şehirlerde bile LGBTİ+'lar sağlık hizmetlerine erişim açısından engellerle karşı karşıyadır ve LGBTİ+'ların birçoğu resmi sağlık kurumlarına başvurmadıklarını yalnızca BMMYK'nın uygulama partnerlerine başvurduklarını bildirmiştir.⁸⁴⁵ Göçmen Sağlığı Merkezleri de dahil olmak üzere sağlık hizmetlerine erişimleri (bkz. [Sağlık hizmeti](#)) maruz kaldıkları yüksek düzeyde ayrımcılık nedeniyle engellenir.⁸⁴⁶

Hatay Barosu, kısa süre önce, Geçici Konaklama Merkezinde yaşayan beden uyumlama sürecindeki bir trans kadının cinsiyet uyum operasyonuna ilişkin bir davaya destek vermiştir. Mahkeme, devlet hastanesinde cinsiyet uyum operasyonunun gerçekleştirilmesi için gerekli onayı vermiştir.⁸⁴⁷

5. Geçici koruma altındaki etnik azınlıklar

Suriye'den gelen Roman, Dom ve Lom gibi etnik azınlıkların sayısı tespit edilememekle birlikte **Gaziantep** ve **Şanlıurfa**'da bu sayının yaklaşık 20.000 civarında olması muhtemeldir.⁸⁴⁸

Bu gruplar, ülke genelinde seyahat etmeyi tercih ettikleri için ve aynı zamanda kamplarda yetkililer ve diğer etnik gruplardan gördükleri ayrımcılıklar nedeniyle geçici konaklama merkezlerinde kalmamayı tercih etmektedirler.⁸⁴⁹ Paydaşlar, 2018'de geçici konaklama merkezlerine zorla transfer edilen Dom mülteci vakalarına tanık olmamıştır.⁸⁵⁰ Bu gruplar genellikle **Gaziantep**'te kırsal alanlarda yaşamaktadır,

⁸³⁸ A.y., 32-33.

⁸³⁹ Kaos GL, 'İstanbul'da Suriyeli eşcinsel mülteci öldürüldü', 3 Ağustos 2016: <http://bit.ly/2BiCwKf>.

⁸⁴⁰ Kaos GL, 'Wisam Sankari davası ertelendi', 19 Eylül 2017: <http://bit.ly/2AV7s7Q>.

⁸⁴¹ Kırmızı Şemsiye Cinsel Sağlık ve İnsan Hakları Derneği, *Türkiye'de "geçici koruma" altında Suriyeliler ve seks işçiliği*, 2017, 88-89, 97.

⁸⁴² Kaos GL, 'Suriyeli trans kadın İstanbul'da öldürüldü', 20 Aralık 2016: <http://bit.ly/2CdWsCq>.

⁸⁴³ Zeynep Kıvılcım, 'LGBT Syrian refugees in Turkey', 2016, 34.

⁸⁴⁴ A.y., 95-96.

Ayrıca bkz. RFI, 'Life as a transgender refugee in Turkey', 10 Haziran 2016: <http://bit.ly/2j1jh4c>.

⁸⁴⁵ Zeynep Kıvılcım, 'LGBT Syrian refugees in Turkey', 2016, 34.

⁸⁴⁶ Bir STK tarafından sağlanan bilgiler, Şubat 2019.

⁸⁴⁷ Antakya Barosu tarafından verilen bilgiler, Şubat 2018.

⁸⁴⁸ Kırkayak Kültür Merkezi tarafından sağlanan bilgi, Şubat 2019.

⁸⁴⁹ Development Workshop, *Dom migrants from Syria: Living at the bottom*, Kasım 2016: <http://bit.ly/2j2BwpQ>.

⁸⁵⁰ Kırkayak Kültür Merkezi tarafından verilen bilgiler, Şubat 2019.

mevsimlik tarım işlerinde çalışmakta ve yetkililer tarafından ayrımcılığa maruz kalacakları korkusuyla kayıt sürecine katılmamaktadırlar.⁸⁵¹

Kırkayak Kültür Merkezi'nin bulgularına göre, GEM'lerin kapatılması eğitim kalitesinin artmasını sağlamıştır. Bununla birlikte, bu gruplar kamu hastanelerinde ve Göçmen Sağlığı Merkezlerinde sağlık hizmetlerine erişimde ayrımcılığa maruz kalmaktadır.⁸⁵²

Bu gruplar, mevsimlik tarım işlerinde ve çoğunlukla da Roman olmayan Suriyeli mültecilere kıyasla daha kötü koşullar altında çalışmaktadır. Kırsal alanlarda, aileler genellikle birlikte yaşar. Ancak, büyük şehirlerde, görünür olmak istemediklerinden beraber yaşamayı tercih etmezler. Genelde **Konya, Eskişehir** veya **Aksaray** gibi Orta Anadolu illerinde bulunan büyük çiftliklerde çalışmaktadırlar, ancak Roman olmayan Suriyelilere verilen günlük ücretlerin ancak yarısı kadar kazandıkları durumlar gibi önemli ölçüde istismar ve sömürüye maruz kalırlar.

Geçici koruma altındadırlar, ancak genellikle "misafir" kartları ve üzerinde "98" rakamıyla başlayan YKN bulunan eski kimlik belgeleri vardır (bkz. [Geçici Koruma Kimlik Belgesi](#)). Bunun bir nedeni de, İGİM'de ayrımcılığa maruz kalmaktan korkmalarıdır. Bildirim yükümlülüklerine uymazlar, bu yüzden temel hizmetlere erişimde büyük zorluklar yaşarlar.

⁸⁵¹ Kırkayak Kültür Merkezi tarafından verilen bilgiler, Şubat 2018.

⁸⁵² Kırkayak Kültür Merkezi tarafından verilen bilgiler, Şubat 2019.